

บทที่ ๑ บทนำ

ความเป็นมาของการวิจัย

ในภาคเหนือของประเทศไทย มีชนเผ่าพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น กะเหรี่ยง คะฉิ่น ดาราอาง ม้ง เมี่ยน ลเวือะ ละหู่ ลีซู อาข่า¹ และอื่น ๆ อีกมากมาย ชนเผ่าพื้นเมืองเหล่านี้มีประเพณี วัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบ และยังไม่เป็นที่รับรู้และเข้าใจจากภาครัฐและสาธารณชนมากนัก

จากการที่รัฐเริ่มหันมาสนใจเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงนับตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๒ โดยการจัดตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นเป็นครั้งแรกในระดับชาติที่เน้นการพัฒนาด้านความมั่นคง นับจากนั้นเป็นต้นมา หน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้าดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ของตนและมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านการเกษตร มีการแนะนำส่งเสริมพืชหลายชนิดเพื่อการค้า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตหลายด้าน ด้วยการเน้นการทำเกษตรซ้ำที่ การใช้สารเคมีทั้งปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืช การใช้เครื่องมือเกษตรสมัยใหม่ การจ้างแรงงาน และการซื้อเมล็ดพันธุ์-กล้าพันธุ์พืชพาณิชย์ต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ทั้งในและนอกระบบเพื่อใช้ในการลงทุนที่ต้องใช้ต้นทุนสูงอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ในด้านสุขภาพอนามัย มีการจัดตั้งสถานบริการสาธารณสุขชุมชน สถานีอนามัยชุมชนรวมทั้งการฝึกอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขที่เน้นการให้บริการทางการแพทย์แผนใหม่ ในด้านการศึกษา มีการจัดตั้งโรงเรียนและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษาครอบคลุมชุมชนส่วนใหญ่บนพื้นที่สูง โดยใช้หลักสูตรที่มีลักษณะเป็นหลักสูตรเชิงเดี่ยว ที่เรียกว่าหลักสูตรแกนกลาง ในด้านการปกครอง มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านตามแบบของทางราชการที่มาแทนที่ระบบการปกครองตามจารีตประเพณี ด้านการคมนาคม มีการตัดถนนขึ้นสู่ชุมชนบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีปัญหาผู้ก่อการร้ายในพื้นที่ต่างๆ ในขั้นต้นการตัดถนนในบริเวณพื้นที่สูงมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือเพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงตามบริเวณชายแดนและการเอื้ออำนวยการขนส่งผลิตผลทางการเกษตรให้สะดวกขึ้น การพัฒนาในด้านต่างๆ ที่กล่าวมานี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในวิถีชีวิตของชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูง

สถานการณ์ในปัจจุบัน ชุมชนบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ได้ปรับเปลี่ยนจากการเกษตรเพื่อยังชีพและกึ่งยังชีพมาเป็นการเกษตรเชิงพาณิชย์ ที่ต้องพึ่งพิงระบบตลาดจากภายนอกอย่างสูงโดยที่พ่อค้าเป็นฝ่ายที่กำหนดราคาผลผลิต ในขณะที่เกษตรกรเองขาดพลังในการรวมตัวกันเพื่อการต่อรอง จึงทำให้เกษตรกรมีรายได้ไม่แน่นอนเพราะราคาพืชผลมีความผันผวนจนไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาที่รัฐจัดให้ยังเป็นการผลิตคนเข้าสู่สังคมเมืองแลภาคอุตสาหกรรมมากกว่าเพื่อการนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาวิถีชีวิตในภาคการเกษตรชนบท อันมีผลทำให้เกิดการไหลบ่าของคนรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคเมืองและภาคอุตสาหกรรม

เงื่อนไขเหล่านี้ทำให้เกิดการละทิ้งการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมืองกลุ่มต่างๆบนพื้นที่สูง และสภาพปัญหานี้ยังเป็นภาพเดียวกันกับสถานการณ์ของชุมชนชนบททั่วไปในประเทศไทย โดยที่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ขาดทั้งโอกาสและความสนใจในการเป็นผู้รับการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาอันเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตน ยิ่งกว่านั้นจำนวนผู้รู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสกำลังเริ่มลดจำนวนลงตามกาลเวลา ในปัจจุบัน มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมบางด้านกำลังเริ่มสูญหายบ้างแล้ว เช่น ความหลากหลายของพันธุ์พืชพื้นบ้านต่างๆ

¹ คำเรียกชื่อชนเผ่าสะกดตามการออกเสียงของชื่อเผ่าตนเอง ยกเว้นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงซึ่งเป็นชื่อที่เรียกโดยบุคคลภายนอก

รวมทั้งพันธุ์ข้าวและพันธุ์ข้าวโพด บทเพลงและดนตรีพื้นบ้าน งานศิลปหัตถกรรมตามประเพณีและพิธีกรรมบางอย่าง เป็นต้น

การป้องกันและแก้ไขปัญหาการสูญหายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมือง จำเป็นต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนชนเผ่าพื้นเมืองได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสเรียนรู้ ผ่านกระบวนการสืบทอดและสามารถนำไปปรับใช้ใน ชีวิตประจำวันของตนเองได้ อันเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๖๖ ที่ระบุไว้ว่า “บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิ อนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน” และตามบทบัญญัติในปฏิญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples หรือที่เรียกโดยย่อว่า UNDRIP) มาตรา ๑๓ วรรค ๑ ระบุไว้ว่า “ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิที่จะฟื้นฟู ใช้ พัฒนา และถ่ายทอดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภาษา มรดกทางวัฒนธรรม, ปรัชญา ระบบการเขียน และวรรณกรรมของตน รวมทั้งการกำหนดและการรักษาชื่อชุมชน สถานที่ และบุคคลที่เป็นของตนเอง ไปสู่คนรุ่นอนาคตต่อไป”

ด้วยเหตุนี้ สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทยจึงได้ร่วม ปรีกษาหารือกับบรรดาผู้รู้ ผู้อาวุโสของชนเผ่าพื้นเมืองกลุ่มต่าง ๆ และได้ลงความเห็นร่วมกันว่าควรที่จะได้ มีการฟื้นฟูและสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ โดยเฉพาะมรดกภูมิปัญญา ด้านวรรณกรรมซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศิลปกรรม จริยธรรม อันมีส่วนในการเสริมสร้างบุคลิกภาพ ตลอดจนทัศนคติของสมาชิกในสังคม จึงจำเป็นต้องมีการรวบรวมองค์ความรู้ด้านวรรณกรรมอันเป็นส่วน หนึ่งของธรรมเนียมมุขปาฐะจากผู้รู้ทั้งหญิงและชายของชนเผ่าพื้นเมือง รวมทั้งศึกษาและวิเคราะห์ สถานภาพในปัจจุบันขององค์ความรู้เหล่านี้ เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมด้านวรรณกรรมในโอกาสต่อ ๆ ไป นอกจากนี้สมาคมฯ ยังหวังที่จะใช้โอกาสนี้นำวรรณกรรม พื้นบ้านบางเรื่องมาจัดทำเป็นสื่อการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและจัดให้มีการ ประเมินผลสัมฤทธิ์ของการใช้สื่อประเภทนี้พร้อมกันไปด้วย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษารวบรวมภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมือง ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ ตามธรรมเนียมมุขปาฐะ ด้านนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตตามประเพณีและสะท้อนอัตลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์
๒. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การถ่ายทอดวรรณกรรมมุขปาฐะ รวมทั้งการวิเคราะห์เนื้อหาและบริบทของ การใช้วรรณกรรมมุขปาฐะในชุมชน และจัดทำข้อเสนอแนวทางการฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรม พื้นบ้านด้านวรรณกรรมในระดับชุมชนชนเผ่าพื้นเมือง ๙ กลุ่มชาติพันธุ์
๓. เพื่อทดลองพัฒนาและประเมินประสิทธิภาพสื่อการเรียนการสอนด้านวรรณกรรมมุขปาฐะสำหรับเด็ก และเยาวชนชนเผ่าพื้นเมือง

คำถามของวิจัย

๑. ศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์และบริบทของชุมชนที่ศึกษา
๒. วัฒนธรรมกระแสหลักมีผลก่อให้เกิดวิกฤติวัฒนธรรมชุมชนในหมู่บ้านเป้าหมาย โดยเฉพาะ วรรณกรรมพื้นบ้านตามธรรมเนียมมุขปาฐะอย่างไร

๓. วรรณกรรมพื้นบ้านตามธรรมเนียมมุขปาฐะ ในด้าน นิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ มีเนื้อหา รูปแบบ วิธีการ และการใช้ประโยชน์ รวมทั้งกระบวนการถ่ายทอดในชุมชนที่ศึกษาอย่างไร
๔. ทำอย่างไร ที่จะไม่ให้อรรถกรรรมพื้นบ้านตามธรรมเนียมมุขปาฐะสูญหาย และมีกระบวนการสืบทอดที่เป็นรูปธรรมสู่คนรุ่นอนาคตได้

ขอบเขตของงานวิจัย

งานวรรณกรรมมีทั้งที่ถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่าและที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร แต่งานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาเฉพาะงานวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่า ได้แก่ นิทานและตำนานของชนเผ่าพื้นเมือง ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง คะฉิ่น ดาราอาง ลเวือ ละหู่ ลีซู ม้ง เมี่ยน และอาข่า จาก ๙ หมู่บ้านหลักที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์และบริบทชุมชนพื้นที่ที่ศึกษา
๒. ได้ข้อมูลและองค์ความรู้งานวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมือง(ตามธรรมเนียมมุขปาฐะ) ได้แก่ นิทานและตำนานของ ๙ กลุ่มชาติพันธุ์
๓. ได้แนวทางการฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านด้านวรรณกรรมของชนเผ่าพื้นเมืองในระดับชุมชน
๔. ได้แนวทางในการพัฒนาฐานข้อมูลภูมิปัญญาชนเผ่าพื้นเมืองด้านวรรณกรรมมุขปาฐะ จาก ๙ กลุ่มชาติพันธุ์

นิยามคำศัพท์

ชนเผ่าพื้นเมือง (Indigenous Peoples) คือ ชุมชน ประชาชน และประชาชาติที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์ พิจารณาตนเองว่ามีความแตกต่างไปจากภาคส่วนอื่น ๆ ของสังคม ที่ขณะนี้อยู่อาศัยในเขตแดนเหล่านั้น พวกเขามีได้เป็นกลุ่มครอบงำในสังคม และมีความมุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์ พัฒนาและสืบทอดเขตแดนของบรรพบุรุษและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนสู่คนรุ่นอนาคต ในฐานะที่เป็นรากฐานของการคงอยู่ในสถานะของประชาชน อันสืบเนื่องจากแบบแผนทางวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมสังคม และระบบนิติธรรมของตน (EC/N.๔/Sub.๒/๑๙๘๖/๗/Add.๔.pa.๓๗๙)

ภูมิปัญญาดั้งเดิม (Traditional Knowledge) หมายถึง ระบบความคิด ความเชื่อ ประสบการณ์ในการแก้ปัญหา ที่ถูกหล่อหลอมเป็นวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งอาจแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรม ประเพณี การแสดงออกทางศิลปะการแสดง การละเล่น บทเพลง ดนตรี และการรักษาสุขภาพโดยสมุนไพร รวมทั้งวรรณกรรมพื้นบ้าน ที่ยังเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ

วรรณกรรม (Literature) หมายถึง งานเขียนที่แต่งขึ้นหรืองานศิลปะที่เป็นผลงานอันเกิดจากการคิดและจินตนาการ แล้วเรียบเรียงนำมาบอกเล่า บันทึก ขับร้อง หรือสื่อออกมาโดยกลวิธีต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ วรรณกรรมลายลักษณ์อักษร (วรรณกรรมที่บันทึกเป็นตัวหนังสือ) และวรรณกรรมมุขปาฐะ (วรรณกรรมที่บอกเล่าด้วยปากไม่ได้จดบันทึก) เช่น สุภาษิต คำพังเพย ปริศนาคำทาย นิทาน ตำนาน เรื่องเล่า บทเพลง คำคม เป็นต้น วรรณกรรมในที่นี้หมายถึงวรรณกรรมเฉพาะที่เป็นนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

ธรรมเนียมมุขปาฐะ หมายถึง การถ่ายทอดภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ รวมทั้งประวัติศาสตร์ โดยผ่านการบอกเล่าเป็นหลัก

นิทานพื้นบ้าน คือ เรื่องเล่าที่เล่ากันมา เช่น นิทานอีสป นิทานชาดก เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒)

การวิจัยอย่างมีส่วนร่วม หมายถึง การให้คนในชุมชนได้แก่ผู้รู้ภูมิปัญญา เยาวชน และแกนนำในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมกับผู้ช่วยนักวิจัยตั้งแต่ต้นจนถึงกระบวนการวิจัย ได้แก่การกำหนดปัญหาวิจัยร่วมกัน การตระหนักในการมีส่วนร่วมในการสืบทอดวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมืองตามธรรมเนียมมุขปาฐะ การเก็บข้อมูล และการตรวจข้อมูล

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชนเผ่าพื้นเมืองที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงในประเทศไทย

๑.๑ ประชากร

ชนเผ่าพื้นเมืองที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง หรือที่รู้จักกันในอดีตในนามชาวเขา หมายถึง ชนเผ่าพื้นเมืองจำนวนสิบกลุ่มที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงและกระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ รวม ๒๒ จังหวัด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง พะเยา ตาก กำแพงเพชร อุทัยธานี กาญจนบุรี สุโขทัย เพชรบุรี ราชบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ชนเผ่าพื้นเมืองที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงจำนวนสิบกลุ่ม ได้แก่ ขมุ คะฉิ่น ปากาเกอญอ มลาบลิ มัง เมียน ลเวือะ ละหู่ ลีซู และอ่าซ่า ผลการสำรวจครั้งล่าสุดโดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (๒๕๔๕) พบว่าชนเผ่าพื้นเมืองที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงในประเทศไทยมีจำนวนประมาณ ๑ ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ ๑ เปอร์เซนต์ของจำนวนประชากรประเทศไทยมีจำนวนครัวเรือนประมาณ ๒๒๒,๖๙๖ ครัวเรือนใน ๓,๘๘๑ หมู่บ้าน กลุ่มชาติพันธุ์ปากาเกอญอและมังมีจำนวนประชากรมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์มลาบลิ มีจำนวนประชากรน้อยที่สุด ชนเผ่าพื้นเมืองที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงในประเทศไทยถูกแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ตามตระกูลภาษาคือ

- ๑) ตระกูลธิเบต-พม่า ได้แก่ ปากาญอ ละหู่ ลีซู และอ่าซ่า
- ๒) ตระกูลจีน-ธิเบต ได้แก่ มังและเมียน
- ๓) ตระกูลมอญ-เขมร ได้แก่ ขมุ ลเวือ่ ถิ่น และมลาบลิ

๑.๒ สภาพทางสังคมทั่วไป

ขจิตภัย บุษพัฒน์ (๒๕๓๘) กล่าวว่า สังคมของชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูงเป็นสังคมที่แยกตัวอยู่อย่างโดดเดี่ยวจากสังคมไทยพื้นราบทั้งนี้เพราะชนเผ่าพื้นเมืองแต่ละกลุ่มนี้โดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบนภูเขาชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูงแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ มีความยึดมั่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชนเผ่าความยึดมั่นแสดงออกอย่างชัดเจนในรูปของเครื่องแต่งกายภาษาพูดขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาลักษณะครอบครัวของชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูงโดยทั่วไปมีอยู่ ๒ แบบ คือครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวผสมโดยที่ทั้งสองแบบนี้อาจจะเป็นรูปเดี่ยวเมียเดี่ยว หรือเดี่ยวเมียหลายคน ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ครอบครัวเดี่ยวประกอบด้วยสามี ภรรยาและบุตร ครอบครัวเดี่ยวแบบเดี่ยวเมียเดียวนิยมปฏิบัติในหมู่ ละหู่ ปากาญอ อ่าซ่า และลเวือะ ส่วนครอบครัวผสมเป็นครอบครัวที่อยู่รวมกันประกอบด้วย ครอบครัวของพ่อแม่และบุตรที่ยังไม่ได้แต่งงาน กับครอบครัวของบรรดาบุตรชายหรือบุตรสาวที่แต่งงานแล้ว ในอดีตสมาชิกของครอบครัวผสมจะอยู่ภายใต้หลังคาเดียวกันภายในครัวเรือน หัวหน้าครอบครัวผสมมีอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ แต่อาจมีการปรึกษาหารือระหว่างสมาชิกภายในบ้าน โดยทั่วไปในสังคมชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในสังคมได้แก่ ผู้นำศาสนา และหมอผี จะมีขอบเขตที่แตกต่างกันไปตามสภาพสังคมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๓ ระบบการปกครองหมู่บ้าน

ชนเผ่าพื้นเมืองที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงไม่ได้อยู่รวมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่งแต่กระจายอยู่ในเขตภูเขา บนพื้นที่สูงหรือแม้กระทั่งในพื้นที่ราบ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีรูปแบบการปกครองที่คล้ายกัน คือ มีผู้นำที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลและมีผู้นำหมู่บ้านที่ไม่ใช่ตัวแทนของภาครัฐ ได้แก่ ผู้นำศาสนา หมอผี และผู้อาวุโส ซึ่งเป็นที่ปรึกษาสำหรับให้ข้อเสนอแนะต่างๆ เมื่อต้องการนอกเหนือจากเป็นคนกลางติดต่อระหว่างคนบนพื้นที่สูงกับเจ้าหน้าที่ของรัฐแล้ว หัวหน้าหมู่บ้านมีหน้าที่รับผิดชอบงานสำคัญของหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการปกครองหมู่บ้าน รักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน ระวังข้อพิพาทต่างๆ และให้การต้อนรับแขกที่มาเยือนหมู่บ้าน

๑.๔ สภาพทางเศรษฐกิจ

ชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรม มีทั้งเกษตรแบบดั้งเดิมคือใช้ที่ดินและแรงงานเป็นใหญ่แต่ใช้ทุนน้อยกับเกษตรแบบใหม่ที่ใช้ทุนมาก เนื่องจากว่าที่ดินและแรงงานมีจำนวนน้อยลง การเกษตรแบบใหม่มีการลงทุนในด้านเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยากำจัดวัชพืช ยาปราบศัตรูพืช และสารเคมีชนิดอื่นๆ รวมทั้งมีการใช้เครื่องจักรในการเกษตรเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ พืชหลักที่ชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูงเพาะปลูก ได้แก่ ข้าวโพด ข้าว มันสำปะหลัง พืชตระกูลถั่ว ยางพารา ชา กาแฟ ผักชนิดต่างๆ เช่น กะหล่ำปลี พริก ขิง มะเขือเทศ พักทอง การทำการเกษตรของชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูงโดยส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับน้ำฝน นอกเหนือจาก การทำเกษตรแล้ว หนุ่มสาวก็เริ่มมาทำงานในเมืองหรือค้าขายกันมากยิ่งขึ้น โดยส่วนใหญ่ จะทำงานเป็นพนักงานก่อสร้าง พนักงานบริการร้านอาหารและสถานีน้ำมัน พนักงานต้อนรับในสถานบันเทิงและพนักงานรักษาความปลอดภัยในขณะเดียวกัน ชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูงบางกลุ่มก็หันมาทำธุรกิจขายผลิตภัณฑ์ชนเผ่า เช่น เครื่องเงิน ผ้าทอ เสื้อผ้าชนเผ่า หรือขายอาหารและเครื่องดื่ม ในขณะที่ชาติพันธุ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงก็รับราชการ เป็นตำรวจ ครูหรือเจ้าหน้าที่อำเภอ ทำงานเป็นพยาบาล เจ้าหน้าที่เอ็นจีโอหรือทำงานในบริษัทเอกชน ตลอดจนเป็นนักการเมืองท้องถิ่น

๑.๕ วัฒนธรรม

ชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูงแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ มีภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม เครื่องแต่งกาย วันสำคัญทางศาสนาที่นับถือในกลุ่ม ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามและการนับถือความเชื่อแบบดั้งเดิม ในปัจจุบันชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูงมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นและมีการศึกษามากขึ้น ส่งผลให้สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีต่างๆ ได้มากขึ้น เช่น โทรศัพท์ โทรศัพทมือถือ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในบ้าน เช่น พัดลม ตู้เย็น หม้อหุงข้าว เป็นต้น ยานพาหนะในการเดินทาง เช่น รถจักรยานยนต์และรถยนต์ที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละชุมชน

๒. ลักษณะทางสังคม-วัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมือง ๙ กลุ่มชาติพันธุ์

๒.๑ กะเหรี่ยง

๑) ชื่อเรียกและการแบ่งกลุ่ม

ชื่อที่ตนเองเรียก ปกาเกอญอ

ชื่อที่คนอื่นเรียก ภาษาไทย กะเหรี่ยง ภาษาอังกฤษ KAREN

กลุ่มย่อย: ชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทยแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มหลักคือ กะเหรี่ยงสะกอ กะเหรี่ยงโปว์ กะเหรี่ยงคะยา กะเหรี่ยงตองสูหรือตองตู นอกจากนี้ยังมีกะเหรี่ยงกลุ่มเล็กๆอีก ๒ กลุ่มคือ ปาดอง(กะเหรี่ยงคอยาว) กะยอ (กะเหรี่ยงหุยาว)

๒) ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน/ถิ่นที่อยู่

ชาวกะเหรี่ยงกระจายตัวตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ ๑๕ จังหวัดภาคเหนือและภาคกลางตะวันตกของประเทศไทย ได้แก่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ตาก กำแพงเพชร แพร่ สุโขทัย อุทัยธานี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ มีจำนวนประชากรประมาณ จำนวน ๓๕๒,๙๐๒ คน (พ.ศ.๒๕๔๕) นอกจากนี้ชาวกะเหรี่ยงยังมีถิ่นฐานในประเทศพม่าอีกเป็นจำนวนมาก

๓) ระบบครอบครัวและเครือญาติ

ชาวกะเหรี่ยงเป็นแบบผัวเดียวเมียเดียวมีข้อห้ามเข้มงวดเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน การฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าวยังมีบทลงโทษในระดับชุมชน ในอดีตการหย่าร้างมีน้อยมาก ส่วนการเลือกคู่ครองตามประเพณีฝ่ายหญิงเป็นผู้เลือกคู่ครอง และโดยทั่วไปฝ่ายหญิงเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการแต่งงานส่วนใหญ่ สังคมกะเหรี่ยงเป็นครอบครัวเดี่ยว เมื่อลูกแต่งงานก็จะแยกครอบครัวไปปลูกบ้านใหม่ ถ้าแต่งงานแล้ว ชายจะต้องมาอยู่กับบ้านพ่อแม่ภรรยาเป็นเวลา ๑ ฤดูเก็บเกี่ยว หลังจากนั้นจึงปลูกบ้านใกล้กับพ่อแม่ฝ่ายภรรยา และโดยที่ลูกสาวคนสุดท้ายจะเป็นผู้สืบทอดบ้านหลังนั้นต่อจากพ่อแม่

๔) โครงสร้างการปกครองและสังคม

การปกครองตามประเพณีชุมชนกะเหรี่ยงจะมีผู้นำเรียกว่า “ฮีโซ” (หัวหน้าหมู่บ้าน) ที่มีการสืบเชื้อสายจากพ่อสู่ลูกชาย “ฮีโซ” จะมีหน้าที่เป็นผู้กำหนดพื้นที่ทำไร่แปลงใหญ่ของชุมชนในแต่ละปี และเป็นผู้ผูกข้อมือในวันปีใหม่ให้แก่ทุกครอบครัว ปัจจุบันชุมชนกะเหรี่ยงได้รับเอารูปแบบการปกครองจากทางราชการมาใช้กันโดยทั่วไป

๕) ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ

ชาวกะเหรี่ยงในอดีตนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่มีทั้งระดับเทพและขวัญวิญญาณทั่วไป รวมทั้งการนับถือบรรพบุรุษ ภายหลังจากชาวกะเหรี่ยงในหลายชุมชนหันมานับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์มากขึ้น แต่ชุมชนหลายแห่งที่นับถือศาสนาพุทธก็ยังคงความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามประเพณีอยู่ด้วย เช่น ความเชื่อเรื่องขวัญ ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าคนเรามีขวัญอยู่ทั้งหมด ๓๗ ขวัญ

๖) การทำมาหากินและวิถีการผลิต

ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่ยังคงวิถีชีวิตในระดับสังคมเกษตร ที่มีลักษณะเด่น คือ การทำไร่หมุนเวียน อันหมายถึงระบบการเพาะปลูกและการพักฟื้นที่ดินเป็นรอบวงจรประมาณ ๗-๑๐ ปี การปลูกข้าวไร่มีลักษณะ

แบบการปลูกพืชผสม (Mixed cropping) ที่มีพืชผักนานาชนิดปลูกรวมลงในไร่ข้าว ชาวกะเหรี่ยงมีความชำนาญในการทำนาขั้นบันไดตามบริเวณหุบเขาและเชิงเขา รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู ไก่ และครอบครัวชาวกะเหรี่ยงที่ฐานะดียังนิยมเลี้ยงช้างอีกด้วย ปัจจุบันกะเหรี่ยงในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้รับพืชส่งเสริมเพื่อการค้า เช่น กะหล่ำปลี มะเขือเทศ มันฝรั่ง พืชผักและผลไม้และดอกไม้เมืองหนาว โดยเฉพาะหมู่บ้านที่อยู่ในโครงการหลวงและหมู่บ้านที่มีการคมนาคมค่อนข้างสะดวกมีน้ำใช้สำหรับการเกษตรตลอดฤดูกาลเพาะปลูก

๗) มรดกทางวัฒนธรรม

ชาวกะเหรี่ยงมีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการแต่งกายตามประเพณีและภาษา ยังมีภูมิปัญญาในเรื่องอื่นๆ อาทิเช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การดูแลรักษาสุขภาพ ศิลปะดนตรี เป็นต้น วัฒนธรรมประเพณีของชาวกะเหรี่ยงที่รู้จักกันทั่วไป เช่น ประเพณีผูกข้อมือในระดับชุมชนซึ่งจะมีอยู่ ๒ ครั้ง ครั้งที่ ๑ เรียกว่า “หนี ซอ โคะ” เป็นประเพณีเฉลิมฉลองปีใหม่และให้ขวัญกำลังใจคนในชุมชนรวมทั้งเป็นการปิดป่าสิ่งไม่ดีออกจากชุมชน ครั้งที่ ๒ เรียกว่า “ลา คุ ปู” เป็นการเฉลิมฉลองหลังปลูกข้าวรวมทั้งเป็นการขอพรจากผู้ใหญ่ในชุมชนเพื่อเป็นสิริมงคล

๒.๒ คะฉิ่น

๑) ชื่อเรียกและการแบ่งกลุ่ม

ชื่อที่ตนเองเรียก: จิงเผาะ

ชื่อที่คนอื่นเรียก: ภาษาไทย คะฉิ่น ภาษาอังกฤษ : Kachins

กลุ่มย่อย: เนื่องจากชื่อกะฉิ่นเป็นชื่อที่เรียกโดยคนภายนอกครอบคลุมหลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรม การแต่งกายและภาษาแตกต่างกัน พิจารณาจากการเรียกชื่อตนเองสามารถแบ่งชาวกะฉิ่นออกเป็น ๖ กลุ่ม ได้แก่ จิงเผาะ มารู หละซี อะซี ลีซอ และระวาง

๒) ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน/ถิ่นที่อยู่

ชาวกะฉิ่นได้กระจายตัวอาศัยอยู่ในพื้นที่ ๘ จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แม่ฮ่องสอน อุดรธานี กรุงเทพฯ พัทลุง และภูเก็ต โดยมีหมู่บ้านที่เป็นทางการเพียง ๑ หมู่บ้าน คือ บ้านใหม่สามัคคี ในตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนประชากรในประเทศไทยประมาณ ๕,๐๐๐ คน นอกจากนี้ชาวกะฉิ่นยังมีถิ่นอาศัยอยู่ที่ประเทศจีน ลาว พม่า อินเดีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ แคนาดา และอเมริกา มีจำนวนประชากรทั่วโลกประมาณ ๒ ล้านคน

๓) ระบบครอบครัวและเครือญาติ

ลักษณะครอบครัวของชาวกะฉิ่นเป็นครอบครัวขยาย ส่วนมากเป็นครอบครัวขนาดกลางประมาณ ๑๐ คนต่อหนึ่งครอบครัว มีระบบสายสกุลที่สืบเชื้อสายทางฝ่ายชาย ดังนั้นผู้ชายจึงเป็นหัวหน้าครอบครัวและมีอำนาจในการตัดสินใจมากกว่าผู้หญิง และลูกชายคนสุดท้ายต้องจะเป็นผู้สืบทอดบ้านต่อจากพ่อแม่ สังคมกะฉิ่นมีข้อห้ามการแต่งงานในสายสกุลเดียวกัน

๔) โครงสร้างการปกครองและสังคม

ในอดีตชาวคะฉิ่นมีการปกครองแบบระบบสืบเชื้อสาย โดยมีผู้นำ “ตัว” ทำหน้าที่ในการบริหาร ดูแลทุกข์สุขและตัดสินคดีความในชุมชน ตลอดจนเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก และมี ตัมซา (หมอสวดพิธี) ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น พิธีเลี้ยงผี และเป็นผู้วิเคราะห์อาการเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุและเป็นผู้ทำพิธีแก้อาการเจ็บป่วยนั้น โดยมี “ตัมจ่อง” (ผู้ช่วยหมอสวดพิธี) ทำหน้าที่ช่วยเตรียมของหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ให้กับ “ ตัมซา ” เมื่อประกอบพิธีกรรม

๕) ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ

ชาวคะฉิ่นในอดีตนับถือบรรพบุรุษ ผีเจ้าที่ หลังจากทีเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ชาวคะฉิ่นได้ยกเลิกบางพิธีกรรมไปและอีกบางพิธีกรรมได้นำมาประกอบพิธีกรรมในโบสถ์แทนศาลเจ้าเดิม เช่น พิธีกินข้าวใหม่

๖) การทำมาหากิน และวิถีการผลิต

ชาวคะฉิ่นส่วนใหญ่ดั้งเดิมเป็นชาวไร่ ยังชีพด้วยการปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด ถั่วดิน ถั่วแดง งา พักทอง ปัจจุบันชาวคะฉิ่นได้รับพืชส่งเสริมเพื่อการค้า เช่น เสาวรส มะม่วง อะวาคาโด นอกจากนี้ชาวคะฉิ่นยังประกอบอาชีพธุรกิจ เช่น ร้านอาหาร รับเหมาก่อสร้าง จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรม และรับจ้างทั่วไป

๗) มรดกทางวัฒนธรรม

ชาวคะฉิ่นมีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการแต่งกายตามประเพณีและภาษา ยังมีภูมิปัญญาในเรื่องอื่นๆ อาทิเช่น งานหัตถกรรม ศิลปะการแสดง เป็นต้น วัฒนธรรมประเพณีของชาวคะฉิ่นที่รู้จักกันทั่วไป คือ การรำมะนาว ในโอกาสต่าง ๆ เช่น เพื่อขอพร รักษาการเจ็บป่วย ครอบรอบของการจัดตั้งหมู่บ้าน เถลิ้มฉลองชัยชนะจากสงคราม เป็นต้น ในประเทศไทยชาวคะฉิ่นได้จัดงานรำมะนาวเพื่อถวายพระพรในหลวงและเป็นงานรวมญาติของชาวคะฉิ่นทุก ๒ ปี

๒.๓ ดาราอาง

๑) ชื่อเรียกและการแบ่งกลุ่ม

ชื่อที่ตนเองเรียก ดาราอาง ดา-อาง

ชื่อที่คนอื่นเรียก ภาษาไทย ปะหล่อง ดาราอาง ภาษาอังกฤษ Dara-ang/ Ta'ang/ De'ang

กลุ่มย่อย: ชาวดาราอางแบ่งกลุ่มย่อยตามภาษาที่ใช้แตกต่างกันเป็น ๔ กลุ่มหลัก ได้แก่ รูจิ้น ซามโล่ง รุมาย และรุคาย และในแต่ละกลุ่มย่อยแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยอีกประมาณกลุ่มละ ๕-๙ กลุ่ม ที่เรียกชื่อตามลักษณะการแต่งกายที่ต่างกัน เช่น สี สวดลายและเครื่องประดับ เป็นต้น ส่วนใหญ่ชาวดาราอางกลุ่มอื่น ๆ มักจะพูดภาษาของกลุ่มรูจิ้นได้

๒) ประวัติการศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน/ถิ่นที่อยู่

ชาวดาราอางตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ ๒ จังหวัดภาคเหนือตอนบนของไทย ได้แก่ เชียงใหม่และเชียงราย โดยกระจายอาศัยอยู่ใน ๑๑ ชุมชน ในอำเภอฝาง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่สาย จังหวัด

เชียงราย มีจำนวนประชากรในประเทศไทยประมาณ ๗,๐๐๐ คน นอกจากนี้ชาวदारawang ยังมีถิ่นอาศัยอยู่ที่ประเทศจีนและประเทศพม่า และมีจำนวนประชากรทั่วโลกประมาณ ๑ ล้านกว่าคน

๓) ระบบครอบครัวและเครือญาติ

โครงสร้างครอบครัวของชาวदारawang มีการสืบเชื้อสายทางฝ่ายชายโดยมีผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว สังคมชาวदारawang มีการแบ่งสายตระกูลตามลักษณะสถานภาพทางสังคมเป็น ๕ สาย ได้แก่ กวาน (ตระกูลกษัตริย์) ปาน (ตระกูลทหาร) ละยอย (ตระกูลเกษตรกรและช่างฝีมือ) จีมเมิง (ตระกูลผู้นำทางศาสนาและวัฒนธรรม) และเซียมลาย (ตระกูลของผู้แต่งงานข้ามเผ่า) โดยการแต่งงานฝ่ายชายเป็นผู้ขอฝ่ายหญิง และลูกชายคนสุดท้องเป็นผู้สืบทอดบ้านต่อจากพ่อแม่

๔) โครงสร้างการปกครอง

ในอดีตชาวदारawang มีระบบการปกครองที่มีกษัตริย์ ตำแหน่งกษัตริย์ เรียกว่า เฌา-โฮว-คริว นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งอื่น ๆ ได้แก่ ดา-บู-แซน (ผู้ปกครองแคว้น) ดา-จา-ฆาง (ผู้ปกครอง ๒ เมืองขึ้นไป) ดา-จี-แฆ (เจ้าเมือง) คุณ-รอก (เจ้าบ้าน หมายถึง ผู้นำหมู่บ้าน) ดา-จา-เรย (เลขาฯ) ดา-อี-เตย-คาว-งาว (ผู้แจ้งข่าวสาร/ประชาสัมพันธ์) ปัจจุบันชาวदारawang ได้รับระบบการปกครองแบบราชาธิปไตยมาใช้ คือ มีตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยหมู่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านเหมือนทั่วไป

๕) ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ

ชาวदारawang มีความเชื่อเรื่องวิญญาณควบคู่ไปกับการนับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นทุกหมู่บ้านจะมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและใช้เป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ หากว่าหมู่บ้านใดไม่มีวัด ก็จะถือว่ายังไม่เป็นหมู่บ้านโดยสมบูรณ์ และชาวदारawang เชื่อว่าวิญญาณมี ๓ ระดับ คือ กา-เปรา (วิญญาณของสิ่งมีชีวิต เช่น คน สัตว์) กา-นำ (วิญญาณที่สถิตอยู่ในสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น ภูเขา แม่น้ำ ต้นไม้ ลม ฯลฯ) และกา-ฉา (วิญญาณ เช่น สวน ไร่ ข้าว ฯลฯ)

๖) การทำมาหากิน และวิถีการผลิต

ชาวदारawang ส่วนใหญ่ดั้งเดิมนั้นเป็นชาวไร่ชาวนาที่มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง ยังชีพด้วยการปลูกข้าวทั้งข้าวไร่ ข้าวนาดำและการปลูกพืชผสมในไร่ข้าวที่มีพืชผักนานาชนิดปลูกร่วมด้วย รวมทั้งการเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ วัว ควาย ม้า ลา และล่อ ปัจจุบันชาวदारawang ในประเทศไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรและรับจ้างทั่วไป

๗) มรดกทางวัฒนธรรม

ชาวदारawang มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการแต่งกายตามประเพณีและภาษา ยังมีภูมิปัญญาในเรื่องอื่นๆ อาทิเช่น สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ การรักษาสุขภาพด้วยสมุนไพรและจับเส้น ศิลปะการแสดง การสร้างบ้านเรือน เป็นต้น วัฒนธรรมประเพณีของชาวदारawang ที่รู้จักกันทั่วไป เช่น พิธีกรรมปิดประตูเมืองในช่วงก่อนเข้าพรรษาและพิธีเปิดประตูเมืองหลังออกพรรษา

๒.๔ ม้ง

๑) ชื่อเรียกและการแบ่งกลุ่ม

ชื่อที่ตนเองเรียก ม้ง ฮม้ง

ชื่อที่คนอื่นเรียก ภาษาไทย ม้ง แม้ว ภาษาอังกฤษ Hmong

กลุ่มย่อย ชาวม้งในประเทศไทยมี ๒ กลุ่ม ได้แก่ ฮม้งขาวหรือฮม้งเดือ ม้งเขียว/ม้งน้ำเงินหรือม้งจิว ในอดีตเคยมีฮม้งแก้ว(ม)ปะ แต่ถูกกลืนโดยม้งเขียวจึงเหลือเพียงสองกลุ่ม

๒) ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน / ถิ่นที่อยู่

ชาวม้งตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ ๑๓ จังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน สุโขทัย ตาก กำแพงเพชร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และเลย มีหมู่บ้านม้งทั้งสิ้นกว่า ๒๕๐ หมู่บ้าน จำนวนประชากรประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ กว่าคน นอกจากนี้ชาวม้งยังมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีน ลาว พม่า และเวียดนาม จำนวนประชากรทั่วโลกประมาณ ๑๐ ล้านคน

๓) ระบบครอบครัวและเครือญาติ

ในชุมชนของม้งมีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย โดยการสืบเชื้อสายทางฝ่ายชายและมีผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว การแต่งงานผู้หญิงจึงต้องออกจากสกุลของตนเองมาขึ้นอยู่กับสกุลของฝ่ายชาย สังคมม้งมีการจัดระบบเครือญาติตามสายตระกูล และมีข้อห้ามการแต่งงานภายในตระกูลเดียวกันไม่ว่าจะเป็นญาติสายตรงหรือไม่ก็ตาม สายตระกูลของชาวม้งในประเทศไทยมีด้วยกันมากกว่า ๑๘ ตระกูลแซ่ ได้แก่ ย่าง หลี่ ซย่ง ท่อ เฮ่อ ว่าง ฟา หมั่ว ห่าง คั้ง เล่า วือ กือ จ้าง จ่อ เซ่ง กง เส่ ในแต่ละสายตระกูลจะมีผู้นำสายตระกูลที่เป็นผู้อาวุโส ปัจจุบันแต่ละสายตระกูลมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในสายตระกูลเดียวกันเกือบทุกสายตระกูล และจัดประชุมภายในสายตระกูลเดียวกันเป็นประจำทุกปี

๔) โครงสร้างการปกครองและสังคม

ตามประเพณีสังคมม้งการจัดการและแก้ไขปัญหาในชุมชน ในกรณีที่มีข้อพิพาทในชุมชน หัวหน้าหมู่บ้านซึ่งมักจะเป็นผู้อาวุโสของสายตระกูลที่มีสมาชิกมากที่สุดในชุมชน จะเชิญผู้อาวุโสสายตระกูลอื่น ๆ มาร่วมพิจารณาและตัดสินข้อพิพาทร่วมกัน ปัจจุบันชุมชนม้งมีการรับเอารูปแบบการปกครองของทางราชการด้วย แต่หลายแห่งยังคงใช้คณะผู้อาวุโสร่วมในการตัดสินคดีความในชุมชนอยู่ด้วย

๕) ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ

ตามประเพณีชาวม้งนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งระดับเทพและขวัญวิญญาณทั่วไป รวมทั้งการบูชาบรรพบุรุษ ต่อมามีการรับเอาศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธเพิ่มขึ้นในหลายชุมชน ประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญและเป็นที่รู้จักกันทั่วไป คือ ปีใหม่ม้ง ซึ่งจะอยู่ในราวเดือนธันวาคมของทุกปีตามจันทรคติ นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมสำคัญอื่นอีก เช่น พิธีดงเซ่ง เป็นพิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลป่าและชุมชน โดยทั่วไปประกอบพิธีดงเซ่งเป็นประจำทุกปี

๖) การทำมาหากิน และวิถีการผลิต

ชาวม้งในประเทศไทยส่วนใหญ่ดั้งเดิมเป็นชาวไร่ที่มีวิถีชีวิตกึ่งยังชีพ ยังชีพด้วยการปลูกข้าวไร่ และการปลูกพืชผสมในไร่ข้าวที่มีพืชผักนานาชนิดปลูกร่วมด้วย รวมทั้งการเลี้ยงหมู ไก่ แพะ วัว ควาย และม้า

ปัจจุบันชาวม้งในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้รับพืชส่งเสริมเพื่อการค้า เช่น กะหล่ำปลี ถั่วลิสง ไข่ไก่ ข้าวโพด ไม้ผลและดอกไม้เมืองหนาว นอกจากนี้ชาวม้งยังทำธุรกิจ โดยเฉพาะการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรมในเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น เชียงใหม่ พัทยา กรุงเทพฯ ชลบุรี และระยอง เป็นต้น รวมทั้งอาชีพรับราชการ นักธุรกิจ นักการเมืองท้องถิ่น และนักพัฒนาเอกชน

๗) มรดกทางวัฒนธรรม

ชาวม้งมีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆนอกเหนือจากการแต่งกายตามประเพณีและภาษา ยังมีภูมิปัญญาในเรื่องอื่นๆ อาทิเช่น งานหัตถกรรมฝีมือ การละเล่นพื้นบ้าน ศิลปะดนตรี วรรณกรรมพื้นบ้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดูแลรักษาสุขภาพด้วยยาสมุนไพร เป็นต้น วัฒนธรรมของชาวม้งที่นิยมและเป็นที่ยึดมั่นกันทั่วไป คือ การใช้ลวดลายผ้าด้วยเทคนิคบาติกและการผลิตผ้าจากใยกล้วยง และประเพณีปีใหม่

๒.๕ เมียน

๑) ชื่อเรียกและการแบ่งกลุ่ม

ชื่อที่ตนเองเรียก เมียน อิวเมียน

ชื่อที่คนอื่นเรียก ภาษาไทย เย้า ภาษาอังกฤษ Mien

กลุ่มย่อย ไม่มี

๒) ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน/ถิ่นที่อยู่

ชาวเมียนตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ใน ๑๐ จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ลำปาง น่าน กำแพงเพชร ตาก เพชรบูรณ์ และสุโขทัย อาศัยอยู่มากที่สุดใน ๓ จังหวัด คือ เชียงราย พะเยาและน่าน มีจำนวนประชากรในประเทศไทยประมาณ ๕๐,๐๐๐ กว่าคน นอกจากนี้ชาวเมียนยังมีถิ่นฐานในประเทศจีน ลาว พม่า และเวียดนาม (ขจัดภัย ๒๕๓๘, น.๔๘)

๓) ระบบครอบครัวและเครือญาติ

ครอบครัวชาวเมียนมีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย โดยการสืบเชื้อสายทางฝ่ายชาย และมีข้อห้ามการแต่งงานภายในตระกูลเดียวกันไม่ว่าจะเป็นญาติสายตรงหรือไม่ก็ตาม สายตระกูลในประเทศไทยมี ๑๒ สายตระกูล ได้แก่ โหล่วเปียน (แซ่พาน) โหล่วส่วว (แซ่ส่วว) โหล่วตั้ง (แซ่ตั้ง) โหล่วแจ้ว (แซ่แจ้ว) โหล่วจั่น (แซ่เจิน) โหล่วย่าง (แซ่ย่าง) โหล่วฟุง (แซ่ฟุง) โหล่วเหลย (แซ่ลี) โหล่วล่อ (แซ่ล่อ) โหล่วเลี้ยว (แซ่เลี้ยว) โหล่วตั่วะ (แซ่ตั่วะ) โหล่วท่าว (แซ่ท่าว) โดยทั่วไปครอบครัวของลูกชายคนสุดท้ายต้องจะเป็นผู้สืบทอดบ้านต่อจากพ่อแม่

๔) ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ

ชาวเมียนมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งในระดับเทพและขวัญวิญญาณทั่วไป ชาวเมียนเชื่อว่าทุกหนทุกแห่งมีผีสิงสถิตอยู่ เช่น ผีภูเขา ผีต้นไม้ ผีบ้าน ผีป่า โดยมีการจำแนกผีออกเป็น ๒ ประเภท คือ ผีดีและผีร้าย ผีดี คือ ผีบนสวรรค์หรือท้องฟ้า ผีร้ายคือ ผีที่อาศัยอยู่ตามต้นไม้ในป่า ตามแอ่งน้ำ ลำธาร ประเพณีและพิธีกรรมสำคัญและมีลักษณะเฉพาะประจำเผ่า คือ พิธีบวชตามประเพณีในระดับต่าง ๆ ของผู้ชาย

๕) การทำมาหากิน และวิถีการผลิต

ชาวเมียนส่วนใหญ่ดั้งเดิมนั้นเป็นชาวไร่ที่มีวิถีชีวิตกึ่งยังชีพ พืชหลักที่เพาะปลูก ได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวโพด ในลักษณะการปลูกพืชผสมนาชนิดและมีการปลูกฝ้าย ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นรายได้ รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ เช่น ม้า หมูและไก่ ชาวเมียนมีลักษณะเด่นในด้านการปกคลุมลายผ้าที่เป็นการบอกเล่าประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ นอกจากนี้ชาวเมียนยังมีฝีมือในการทำเครื่องประดับเครื่องเงินและอุปกรณ์การเกษตร เช่น มีด จอบ ขวาน และเคียว อีกด้วย

๖) มรดกทางวัฒนธรรม

ชาวเมียนมีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการแต่งกายตามประเพณีและภาษา ยังมีลักษณะทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวเมียน อาทิเช่น ภาพเขียนเทพเจ้าต่าง ๆ เอกสารเกียเขินป่องหรือเอกสารหนังสือเดินทางโบราณ เป็นต้น วัฒนธรรมประเพณีของชาวเมียนที่รู้จักกันทั่วไป เช่น การย้อมไขแดงเพื่อมอบให้กับแขกที่มาเยือนในเทศกาลปีใหม่ พิธีบวชผู้ชายตามประเพณี และ ลวดลายผ้าที่มีความละเอียดอ่อนสวยงาม เป็นต้น

๒.๖ ลเวือะ

๑) ชื่อเรียกและการแบ่งกลุ่ม

ชื่อที่ตนเองเรียก	ลเวือะ (Lqvzq)
ชื่อที่คนอื่นเรียก	ภาษาไทย ลัวะ ละว้า ภาษาอังกฤษ Lua
กลุ่มย่อย	ไม่มี

๒) ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน/ถิ่นที่อยู่

ชาวลเวือะหรือลัวะ เป็นชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิมในหลายประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในประเทศไทยชาวลเวือะได้กระจายตัวตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนและภาคกลางฝั่งตะวันตก มีชุมชนลเวือะเป็นอันมากที่ถูกกลืนกลายเป็นคนเมืองในหลายจังหวัด ส่วนที่ยังคงระบุตัวตนว่าเป็นชาวลเวือะในปัจจุบันจึงมีเพียงจังหวัดแม่ฮ่องสอนและเชียงใหม่ ตามบทขอของชาวลเวือะระบุว่าชาวลเวือะเป็นผู้ก่อตั้งเมืองเชียงใหม่มาก่อนไม่น้อยกว่า ๙๐๐ ปี ภายหลังจากได้ถูกขับไล่ไปอยู่ตามป่าเขา

๓) ระบบครอบครัวและเครือญาติ

ในชุมชนของลเวือะมีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย โดยการสืบเชื้อสายทางฝ่ายชายและมีผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว การแต่งงานผู้หญิงจึงต้องออกจากสกุลของตนเองมาขึ้นอยู่กับสกุลของฝ่ายชาย ฝิ เรือนจึงเป็นฝิฝ่ายชาย ชาวลเวือะมี ๙ สายตระกูล และมีข้อห้ามการแต่งงานภายในสายตระกูลเดียวกัน โดยลูกชายคนสุดท้ายจะเป็นผู้ที่สืบทอดบ้านและเลี้ยงดูพ่อแม่ต่อไป

๔) โครงสร้างการปกครองและสังคม

สังคมลเวือะมี “สมัง” เป็นผู้นำทั้งทางการปกครองและทางศาสนา โดยเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ กรณีพิพาทในชุมชนสมังจะทำหน้าที่ร่วมกับผู้อาวุโสของสายตระกูลอื่น ๆ พิจารณาและตัดสินข้อพิพาทเหล่านั้น และมีตำแหน่ง “ล้า” ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยของสมังในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ อยู่ด้วย

๕) ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ

ชาวละหู่จะนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควบคู่กับพุทธศาสนา และมีความเชื่อเรื่องขวัญวิญญาณทั่วไป รวมทั้งการบูชาบรรพบุรุษ ประเพณีพิธีกรรมที่รู้จักทั่วไป คือ พิธี โนก สะไปร ตะย่วง (บูชาเสาสะกั้ง) เป็นการประกอบพิธีกรรมที่ชาวละหู่ถือว่าใหญ่ที่สุด เพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองชุมชนให้พ้นจากภัยอันตราย

๖) การทำมาหากิน และวิถีการผลิตพื้นบ้าน

ชาวละหู่ส่วนใหญ่ดั้งเดิมนั้นเป็นชาวไร่ชาวนาที่มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง ยังชีพด้วยการปลูกข้าวไร่นาทำนาขั้นบันไดและการปลูกพืชผสมในไร่ข้าวที่มีพืชผักนานาชนิดปลูกร่วมด้วย ในรูปแบบ “ไร่หมุนเวียน” รวมทั้งการเลี้ยง วัว ควาย หมู ไก่ สุนัข เป็นต้น ปัจจุบันชาวละหู่ส่วนใหญ่ได้รับพืชส่งเสริมเพื่อการค้า เช่น ท้อ เสาวรส ผักกาด กะล่ำปาลี มะเขือเทศ ถั่วแดง ถั่วลันเตา ทำให้มีรายได้เพิ่มเติมที่เป็นเงินสด

๗) มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ชาวละหู่จะมีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการแต่งกายตามประเพณีและภาษา ยังมีภูมิปัญญาในเรื่องอื่นๆ อาทิเช่น การตีเครื่องเงิน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างบ้านเรือน เป็นต้น วัฒนธรรมประเพณีของชาวละหู่ที่รู้จักกันทั่วไป เช่น พิธีบูชาเสาสะกั้ง เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองชุมชนให้พ้นจากภัยอันตราย

๒.๗ ละหู่

๑) ชื่อเรียกและการแบ่งกลุ่ม

ชื่อที่ตนเองเรียก ละหู่

ชื่อที่คนอื่นเรียก ภาษาไทย มูเซอ ลาหู่ ภาษาอังกฤษ LAHU

การแบ่งกลุ่มย่อย ชาวละหู่ในประเทศไทยมี ๙ กลุ่ม ได้แก่ ละหู่ญี่ ละหู่ณะ ละหู่เซเล ละหู่ซึบาเกียว ละหู่ซึบาหลา ละหู่สะกะ ละหู่ฟูและละหู่กูเลา

๒) ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน/ถิ่นที่อยู่

ชนเผ่าละหู่ กระจายตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ ๗ จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ตาก กำแพงเพชร และเพชรบูรณ์ มีจำนวนประชากรประมาณ ๑๐๒,๒๘๗ คน นอกจากนี้ชาวละหู่ยังมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีน พม่า ลาว และเวียดนาม

๓) ระบบครอบครัวและเครือญาติ

ชาวละหู่เป็นครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย มีหัวหน้าครัวเรือนเพียงคนเดียวและทุกคนจะต้องเชื่อฟังและเคารพต่อหัวหน้าครัวเรือน การนับญาตินั้นจะนับญาติทางสามีและภรรยาเข้าด้วยกัน ไม่มีระบบสายตระกูล ดังนั้นการแต่งงานตามประเพณีผู้ชายต้องไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงเป็นเวลา ๒ ปี จึงพาครอบครัวกลับมาอยู่บ้านฝ่ายชายเองอีก ๑ ปี จากนั้นจึงสามารถแยกเรือนออกไปได้เอง และโดยทั่วไปลูกคนสุดท้ายซึ่งอาจเป็นได้ทั้งหญิงหรือชายจะเป็นผู้สืบทอดบ้านและเลี้ยงดูพ่อแม่ต่อไป

๔) โครงสร้างการปกครองและสังคม

โครงสร้างสังคมชนเผ่าละหู่จะประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง อาตอ (คะแซ) คือ ตำแหน่งผู้นำทางการปกครองตามประเพณี ส่วนที่สอง โตโบ คือ ตำแหน่งผู้นำทางด้านศาสนาและพิธีกรรมของชุมชน และส่วนที่สาม จาหลี คือ ตำแหน่งช่างตีเหล็ก มีหน้าที่ผลิตเครื่องมือการเกษตรสำหรับคนทั้งชุมชน ทั้ง ๓ ส่วนนี้ ถือเป็นหน้าที่ของลูกบ้านที่จะเสียสละแรงงานให้แก่ตำแหน่งปีละ ๓ วัน กรณีพิพาทในชุมชน ผู้นำหมู่บ้านจะเชิญหัวหน้าครอบครัวทุกหลังคาเรือนมาร่วมพิจารณาและตัดสินคดีข้อพิพาทนั้น ถ้าผลการตัดสินเกิดความขัดแย้งขึ้น จะเชิญผู้นำหมู่บ้านกับผู้อาวุโสจากหมู่บ้านอื่นที่มีความเป็นกลางมาว่าความ และตัดสินใจชี้ขาดเสมือนผู้นำในหมู่บ้าน ถ้าเป็นการกระทำผิดที่ไม่ร้ายแรงจะมีเพียงโทษปรับเป็นเงินตามอัตราฎาจารย์ของหมู่บ้านที่ได้มีการตกลงกันไว้ และถ้าเป็นความผิดร้ายแรงจะได้รับโทษปรับและถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีตำแหน่ง คะเซาะมา เป็นตำแหน่งหมอทรงเพศหญิงและเป็นผู้สอนจารีตประเพณีอีกด้วย

๕) ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ

ชนเผ่าละหู่นับถือ ก้อซา (พระเจ้า) เป็นเทพสูงสุดและเชื่อว่าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ นอกจากนี้ยังนับถือเทพ สะจะอ้อซา เป็นแห่งสัจจะ และในชุมชนมี หอแห่ย์ เช่นเดียวกับวัด คือ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทุกวันสัปดาห์ ทั้งยังนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ เช่น ฝึบ้านฝึเรือน และขวัญวิญญาณทั่วไป

๖) การทำมาหากิน และวิถีการผลิต

ในอดีตชนเผ่าละหู่ประกอบอาชีพการเกษตรเพื่อยังชีพ นิยมเพาะปลูกพืชไร่ ได้แก่ ข้าวไร่และการปลูกพืชผสมในไร่ข้าวที่มีพืชผักนานาชนิดปลูกร่วมด้วย เป็นต้น ในรูปแบบไร่หมุนเวียน โดยการเพาะปลูกซ้ำที่ประมาณ ๓ ปี และพักพื้นที่ดินไว้ประมาณ ๑๐-๑๕ ปี รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งานและใช้ประกอบในพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ไก่ สุกร ม้า และล่อ เป็นต้น ปัจจุบันหมู่บ้านชาวละหู่ส่วนใหญ่ได้รับพืชเพื่อการค้ามากขึ้น เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วชนิดต่าง ๆ และอาโวคาโด เป็นต้น

๗) มรดกทางวัฒนธรรม

ชาวละหู่มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการแต่งกายตามประเพณีและภาษา ยังมีภูมิปัญญาในเรื่องอื่นๆ อาทิเช่น วิธีการหาปลา หัตถกรรม ศิลปะการแสดงและดนตรี ฯลฯ วัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นที่ยึดมั่นกันทั่วไป คือ การเต้นจะคีเว (เป็นการเต้นที่นำโดยแคนอยู่วงในและเฉพาะผู้ชาย) ป้อยเตเว (เป็นการเต้นที่นำโดยกลอง ฉาบและอยู่วงนอกสามารถ) ถ้าตามประเพณีจะเต้นทุกวันสัปดาห์คือ เดือนละ ๒ ครั้ง แต่ถ้าเป็นกลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์จะเต้นปีละครั้งเดียว และมีหอแห่ย์หรือวัดตามประเพณีที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวละหู่

๒.๘ ลีซู

๑) ชื่อเรียกและการแบ่งกลุ่ม

ชื่อที่ตนเองเรียก	ลีซู
ชื่อที่คนอื่นเรียก	ภาษาไทย ลีซู ภาษาอังกฤษ LISU
กลุ่มย่อย	ไม่นิยมเรียกกลุ่มย่อยตามที่นักวิชาการจัดแบ่งให้

๒) ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน/ถิ่นที่อยู่

ชาวลีซุกระจายกันตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ ๑๐ จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก พะเยา ลำปาง แพร่ สุโขทัย เพชรบูรณ์และกำแพงเพชร มีจำนวน ประชากรในประเทศไทยประมาณ ๕๐,๐๐๐ คน นอกจากนี้ชาวลีซุยังมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีน พม่า มาเลเซีย และอินเดีย มีจำนวนประชากรทั่วโลกประมาณ ๑ ล้านกว่าคน

๓) ระบบครอบครัวและเครือญาติ

ครอบครัวของชาวลีซุเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย โดยการสืบเชื้อสายทางฝ่ายชาย ซึ่งแบ่งออกเป็นสายตระกูลต่าง ๆ ในประเทศไทยมี ๑๒ สายตระกูล ได้แก่ ต๊ะหมี่ (ตามี่หรือแสนมี) หย่าจา (แฮ่ย่าง) หลี่จา (แฮ่ลี่หรือสินลี่ “นูหลี่” เป็นแซ่ในกลุ่มย่อย ๑๘ ภายใต้หลี่จา) ซญ่อหมี่ (แฮ่มี่) โวซือ (แมวป่า) จู จา (แฮ่จู) ซาจา (สินจ่าง) จั่วผ่า (เลयीป่า) หว่าจา (สิ่วลี่/แสนว่าง) สือผ่า (แฮ่ไม้/เหล่าห่มู) และตอจา (แฮ่ตอน/ สี่ตอน) การแต่งงานผู้หญิงจึงต้องออกจากสกุลของตนเองมาขึ้นอยู่กับสกุลของฝ่ายชาย และมีข้อห้ามการ แต่งงานภายในตระกูลเดียวกันไม่ว่าจะเป็นญาติสายตรงหรือไม่ก็ตาม โดยทั่วไปลูกชายคนสุดท้ายจะเป็นผู้สืบ ทอดบ้านและเลี้ยงดูพ่อแม่

๔) โครงสร้างการปกครองและสังคม

ในอดีตชาวลีซุมีโครงสร้างการปกครอง โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ดังต่อไปนี้ กว่าทุ เป็นผู้นำทางการ ปกครอง มือหม้อพะ เป็นผู้นำด้านพิธีกรรม หนี่พะ เป็นหมอทรงซึ่งต้องสืบเชื้อสายภายในสายตระกูล ทำหน้าที่ เชื่อมโยงระหว่างโลกมนุษย์กับโลกของวิญญาณ โขโหม่วโซตี คือ คณะผู้อาวุโสที่เป็นผู้แทนจากสายตระกูลต่าง ๆ ในชุมชนอันเป็นที่เคารพนับถือของลูกหลาน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหรือตัดสินข้อพิพาทต่าง ๆ ในชุมชน ปัจจุบันชุมชนลีซุได้รับรูปแบบการปกครองของทางราชการมาใช้เหมือนชุมชนทั่วไป

๕) ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ

ตามประเพณีชาวลีซุนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งระดับเทพและขวัญวิญญาณทั่วไปและบรรพบุรุษ เทพสูงสุด มีชื่อว่า หวู่ซา นอกจากนั้นจะมีเทพลม เทพน้ำ สำหรับเทพของแต่ละสายตระกูลจะมีไม่เหมือนกัน และในแต่ละ คราวเรือนจะมีหิ้งบูชาที่วางถ้วยน้ำให้กับเทพประจำสายตระกูลซึ่งมีอยู่ ๓ องค์และถ้วยน้ำอื่น ๆ สำหรับบูชา บรรพบุรุษที่นับย้อนไป ๓ ชั่วโมงคน ในระยะหลังมีชาวลีซุที่หันไปนับถือศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธเพิ่ม มากขึ้น แต่ละหมู่บ้านจะต้องมี อ่าปาโหมฮี่ หรือศาลประจำหมู่บ้าน เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่ง ถือเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์และห้ามผู้หญิงเข้าในเขตอ่าปาโหมฮี่

๖) การทำมาหากิน และวิถีการผลิตพื้นบ้าน

ชาวลีซุในประเทศไทยส่วนใหญ่ดั้งเดิมเป็นชาวไร่ที่มีวิถีชีวิตกึ่งยังชีพ ยังชีพด้วยการปลูกข้าวไร่ และการปลูกพืชผสมในไร่ข้าวที่มีพืชผักนานาชนิดปลูกร่วมด้วย รวมทั้งการเลี้ยงหมู ไก่ แพะ และม้า ปัจจุบันชาวลีซุในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้รับพืชส่งเสริมเพื่อการค้า เช่น กะเทียม ชา กาแฟ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ ชาวลีซุยังทำธุรกิจ โดยเฉพาะการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรมในเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้ง อาชีพรับราชการ นักธุรกิจ นักการเมืองท้องถิ่น และนักพัฒนาเอกชน

๗) มรดกทางวัฒนธรรม

ชาวลีซูมีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการแต่งกายตามประเพณีและภาษา ยังมีภูมิปัญญาในเรื่องอื่นๆ อาทิเช่น ศิลปะการแสดง อาหาร งานช่างฝีมือ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น วัฒนธรรมประเพณีของชาวลีซูที่รู้จักกันทั่วไป เช่น ต้นกวาเฉีย (การเต้นรำ) เป็นเต้นรำในโอกาสงานรื่นเริงหรืองานมงคลต่าง ๆ เช่น วันปีใหม่ลีซู ซึ่งตรงกับช่วงตรุษจีน ถือเป็นปีใหม่ใหญ่หรือปีใหม่ของผู้หญิงและวันปีใหม่น้อยซึ่งจะมีหลังจากปีใหม่ใหญ่แล้ว ๑ เดือน เป็นปีใหม่ที่จัดให้กับผู้ชายที่กลับมาจากสนามรบ โดยเฉพาะศาล่าปาใหม่ฮี ถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวลีซู และเครื่องประดับเงินที่คล้องคอของผู้หญิงอันมีลักษณะแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ

๒.๙ อาข่า

๑) ชื่อเรียกและการแบ่งกลุ่ม

ชื่อที่ตนเองเรียก: อาข่า (Aqkaq)

ชื่อที่คนอื่นเรียก: ภาษาไทย อีก่อ ก้อ อาข่า ภาษาอังกฤษ Akha

กลุ่มย่อย: อาข่าในประเทศไทยมี 7 กลุ่มย่อย ได้แก่ อุโล้ (Uqlor) ลอมี (Lawmir) อุเปียะ (Uqbyaq) อ้าจ้อ (Arjawr) หน้าค้ำ (Naqkar) อุปี (Uqpi) และอาเคอ (Akhe)

๒) ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน/ถิ่นที่อยู่

ชาวอาข่ากระจายตัวตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ ๗ จังหวัดภาคเหนือของไทย ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ลำปาง แพร่ ตากและเพชรบูรณ์ มีจำนวนประชากรในประเทศไทยประมาณ ๘๐,๐๐๐ คน (ที่มา: เครือข่ายอาข่าลุ่มน้ำโขง ปีพ.ศ.๒๕๕๕) และอาศัยอยู่มากที่สุดในจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ชาวอาข่ายังมีถิ่นฐานอยู่ที่บริเวณภูเขาสูงทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน โดยเรียกชื่อกลุ่มตนเองว่า “Haq Niq (ฮาหนี)” และอาศัยอยู่หนาแน่นบริเวณมณฑลยูนนานในแคว้นสิบสองปันนา รวมทั้งในประเทศลาว พม่า และเวียดนาม ซึ่งมีจำนวนประชากรโดยรวมทั่วโลกประมาณ ๑.๕ ล้านคน (ที่มา: เครือข่ายอาข่าลุ่มน้ำโขง ปีพ.ศ. ๒๕๕๕)

๓) ระบบครอบครัวและเครือญาติ

โครงสร้างครอบครัวของชนเผ่าอาข่า ผู้ชายถือเป็นหัวหน้าครอบครัว และมีการสืบเชื้อสายทางฝ่ายชาย เนื่องจากชาวอาข่ามีวิธีการตั้งชื่อลูกโดยการนำชื่อท้ายของพ่อมาเป็นชื่อต้นของลูก จึงทำให้ชาวอาข่าสามารถจดจำชื่อบรรพบุรุษได้ย้อนไปถึงบรรพบุรุษคนแรกและนับย้อนได้ถึงก่อนที่จะเป็นมนุษย์ อาข่าเรียกระบบการลำดับสายบรรพบุรุษนี้ว่า Tseevq (จี) โดยใช้ชื่อผู้ชายเป็นหลัก ฉะนั้นผู้ชายชาวอาข่า จึงมีความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้ลำดับชื่อของบรรพบุรุษ ตลอดจนพิธีกรรมประเพณีของครอบครัว เพื่อจะได้นำไปใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษ

๔) โครงสร้างการปกครองและสังคม

โดยทั่วไปชาวอาข่ามีรูปแบบการปกครองโดยการสืบเชื้อสายผู้นำระดับชุมชน เรียกว่า Joeq Ma (จือมา-หัวหน้าหมู่บ้าน) ในกรณีที่ผู้นำไม่มีผู้สืบสกุลที่เป็นผู้ชาย ผู้อาวุโสของหมู่บ้านจะคัดเลือกผู้นำคนใหม่ที่

ไม่ใช่ผู้สืบสกุลจากผู้นำเดิม การตัดสินใจพิพาทผู้นำชุมชนจะทำหน้าที่พิจารณาพร้อมกับคณะผู้อาวุโส นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งทางสังคมอื่นๆ ได้แก่ Joeq Zaq (จื่อหย่า-ผู้ช่วยหัวหน้าหมู่บ้าน) Pi Ma (พินมา-ผู้นำพิธีกรรม) Ba Jieq (บาจี-ช่างตีเหล็ก) Nyir Paq (ญี่ยะ-หมอทรง) Naq Ngeq (หน้าหงื่อ-ประชาสัมพันธ์) Khav Ma (ขะมะ-ผู้รอบรู้และผู้ประสานงานกับบุคคลภายนอก) คณะกรรมการดังกล่าวนี้มีหน้าที่พิจารณาตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมประจำปี การย้ายหมู่บ้าน การพิจารณาความผิดของชาวบ้าน อำนาจเด็ดขาดไม่ได้ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการหมู่บ้านเพียงฝ่ายเดียว บางครั้ง สมาชิกหมู่บ้านมีสิทธิ์ที่จะโต้แย้งแสดงความคิดเห็นได้เช่นกัน ปัจจุบันชาวอำเภอฯ ได้รับระบบการปกครองแบบราชาภิเษกมาใช้ คือ มีตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยหมู่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน ชุมชนอำเภอฯ หลายแห่งมีการปกครองในลักษณะผสมผสาน

๕) ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ

ชาวอำเภอฯ มีความเชื่อทางศาสนาเรียกว่า Nee Jan (นีจอง) ที่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งที่เป็นระดับเทพและขวัญวิญญาณทั่วไป โดยมีเทพสูงสุดเรียกว่า Aq Poeq Miq Yaer (อาเผอหมี่แย้) เป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง และเทพอื่น ๆ เช่น เทพแห่งดิน เทพแห่งน้ำ เทพแห่งภูเขา เป็นต้น และการบูชาบรรพบุรุษ ชาวอำเภอฯ มีกฎจารีตที่เรียกว่า Aqkaq Zanr (อาช่าย้ง) ที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม ประกอบด้วยมีพิธีกรรมและประเพณีไม่น้อยกว่า ๒๑ พิธีกรรม ที่ครอบคลุมชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เรียกว่า Daevq Zanr Xir Zanr (แดะย้ง ชี่ย้ง) ประเพณีและพิธีกรรมสำคัญที่รู้จักกันทั่วไป ได้แก่ ประเพณี Khmq seevq khmq mir aq poeq (ซิมสี่ ซิมมี้อ อาเผ่ว) คือ เป็นประเพณีเฉลิมฉลองฤดูกาลใหม่และยังถือเป็นวันเด็กของชาวอำเภอฯ อีกด้วย ซึ่งจะจัดในช่วงกลางเดือนเมษายน ประเพณี “แย้ ชู้อ อาเผ่ว” (Year kuq aq poeq) หรือที่รู้จักกันว่าเป็นประเพณีไล่ชิงช้า อันเป็นการเฉลิมฉลองและขอพรจากเทพเจ้าให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ซึ่งจะขึ้นในช่วงระหว่างปลายเดือนสิงหาคมถึงต้นกันยายน ประเพณี “คะ ท้อง อาเผ่ว” (Kar tanr aq poeq-การเปลี่ยนฤดูเพาะปลูก) หรือที่รู้จักกันว่าปีใหม่ลูกข้าง คือ มีขึ้นในเดือนธันวาคมของทุกปี

๖) การทำมาหากิน และวิถีการผลิต

ชาวอำเภอฯ ส่วนใหญ่ดั้งเดิมนั้นเป็นชาวไร่ชาวนาที่มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง ยังชีพด้วยการปลูกข้าวทั้งข้าวไร่ ข้าวนาดำและการปลูกพืชผสมในไร่ข้าวที่มีพืชผักนานาชนิดปลูกร่วมด้วย รวมทั้งการเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ วัว ควาย และม้า ปัจจุบันชาวอำเภอฯ ในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้รับพืชส่งเสริมเพื่อการค้า เช่น ชา กาแฟ ข้าวโพด ไม้ผลเมืองหนาวและผักต่างๆ นอกจากนี้ชาวอำเภอฯ ยังทำธุรกิจ โดยเฉพาะการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรมในเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น เชียงราย เชียงใหม่ กรุงเทพฯ และพัทยา รวมทั้งอาชีพรับราชการ นักธุรกิจ นักการเมืองท้องถิ่น และนักพัฒนาเอกชน

๗) มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ชาวอำเภอฯ มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการแต่งกายตามประเพณีและภาษา ยังมีภูมิปัญญาในเรื่องอื่นๆ อาทิเช่น การสืบทอดสายตระกูล การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การดูแลสุขภาพ การสร้างบ้านเรือน เป็นต้น วัฒนธรรมประเพณีของชาวอำเภอฯ ที่รู้จักกันทั่วไป เช่น ประเพณีไล่ชิงช้า และ แด่ซ่ง (ลานนันทนาการ)

๓. คติชนวิทยา

๓.๑ ประวัติความเป็นมาของคติชนวิทยา

ศิริพร ณ ถลาง (๒๕๔๘: ๒-๑๒) ได้กล่าวไว้ในหนังสือทฤษฎีคติชนวิทยา ในหัวข้อสถานภาพ การศึกษาคติชนวิทยา โดยกล่าวว่าคติชนวิทยาเป็นศาสตร์ที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยนักวิชาการเริ่มสนใจศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น นิทานที่ชาวบ้านเล่ากัน เพลงที่ชาวบ้านร้องเล่น และความเชื่อประเพณีของชาวบ้าน นักวิชาการชาวอังกฤษวิลเลียม โทมัส (William Thomas) ได้บัญญัติคำว่า Folk-lore ขึ้นใน ค.ศ. ๑๘๔๖ นับตั้งแต่นั้นมาเรื่องราวชีวิตของชาวบ้านได้กลายเป็นที่สนใจและศึกษาอย่างกว้างส่งผลให้มีการคิดค้นและพัฒนาทฤษฎีที่ใช้ในการตีความเพื่อทำความเข้าใจความหมายและสารที่ชาวบ้าน สื่อผ่านคติชน ข้อมูลคติชนวิทยา โดยเฉพาะนิทานพื้นบ้านได้รับความสนใจเป็นพิเศษจากนักวิชาการ ส่งผลให้มีการศึกษาและรวบรวมนิทานพื้นบ้านในหลายประเทศต่างๆ เช่น นิทานพื้นบ้านฝรั่งเศส นิทานพื้นบ้านรัสเซีย และนิทานพื้นบ้านเยอรมัน ผลงานทางวิชาการชิ้นสำคัญของนักคติชนในยุคแรก ได้แก่ การจัดทำ Motif-Index (ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน) และการจัดทำ The Types of the Folktale (ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน) ผลงานชิ้นแรกเป็นการนำชนิดนิทานพื้นบ้านทั่วโลกที่รวบรวมมาได้จัดหมวดหมู่อนุภาคหรือองค์ประกอบย่อยที่พบในนิทานพื้นบ้าน ส่วนผลงานชิ้นที่สองเป็นการจำแนกนิทานพื้นบ้านทั่วโลกตามแบบ เรื่องหรือโครงเรื่องของนิทานที่ทำให้นิทานแต่ละเรื่องไม่เหมือนกันผลงานทั้งสองชิ้นกลายเป็นหลักอ้างอิงที่สำคัญที่นักคติชนวิทยาใช้จนทุกวันนี้

ต่อมานักคติชนวิทยาสนใจเปรียบเทียบความเหมือนคล้ายและความแตกต่างของนิทานสำนวนใน ท้องถิ่นต่างๆ หรือในต่างวัฒนธรรมแล้วได้มีการพัฒนาทฤษฎีที่สำคัญโดยแบ่งออกเป็นสองสาม สายแรกคือ ทฤษฎี ระเบียบวิธีภูมิประวัติ (Historic-Geographic Method) ทฤษฎีนี้รวบรวมนิทานเรื่องเดียวกันที่แพร่ กระจายเพื่อสันนิษฐานหาแหล่งต้นกำเนิดที่มาของนิทานส่วนสายที่สองก็คือทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน (Theory of Tale Transmission) ซึ่งศึกษาว่าเมื่อนิทานเรื่องเดียวกันแพร่กระจายจากท้องถิ่นหนึ่งไปสู่อีก ท้องถิ่นหนึ่งหรือจากวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ถูกเพิ่มเติมเสริมแต่งหรือเปลี่ยนรายละเอียดหรือไม่ อย่างไรนอกจากนี้ก็มีการกำเนิดของทฤษฎีคติชนวิทยาอีกหลายสาย เช่น ทฤษฎีโครงสร้างนิยม (Structuralism) ซึ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ตัวบท นักคติชนวิทยาสำนักโครงสร้างนิยมที่สำคัญ เช่น วลาดิมีร์ พรอพพ์ (Vladimir Propp) โคลด เลวี สเตราส์ (Claude Lévi-Strauss) และทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ซึ่งเน้นการวิเคราะห์บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อข้อมูลคติชนวิทยานักทฤษฎีสำนัก หน้าที่นิยมคนสำคัญ เช่น มาลินอฟสกี (Malinowski) นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมาก็ได้มีการขยาย ขอบเขตและคำจำกัดความของคำว่า lore และคำว่า folk โดยเฉพาะนักคติชนในสหรัฐอเมริกาที่ได้ขยาย ขอบเขตของคำว่า folk ออกไปครอบคลุมถึงกลุ่มคนอาชีพต่างๆที่อยู่ในเมืองซึ่งทำให้กลุ่มคนที่นักคติชนวิทยา จะศึกษาก็ขยายกว้างออกไปและหลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้การศึกษาคติชนก็ได้ขยายจากการศึกษาเฉพาะ คติชนที่ใช้ถ้อยคำไปเป็นการศึกษาคติชนประเภทวัตถุ (Material folklore) และความเชื่อประเพณี (customary folklore) รวมถึงมีการพัฒนาวิธีการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ด้วย

ในส่วนของประเทศไทย คติชนวิทยาได้รับความสนใจจากนักวิชาการไทยหลังจากที่ศาสตร์ทางคติชนวิทยาในประเทศตะวันตกได้ดำเนินการกว่า ๑๐๐ ปี นักวิชาการในยุคต้นๆ ที่เห็นความสำคัญและศึกษาคติชนวิทยา เช่น พระยาอนุমানราชชน และศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มัลลิกะมาส นักวิชาการในยุคหลังที่เรียนมาทางด้านคติชนวิทยา สอน และเผยแพร่วิชาคติชนวิทยาจนเป็นที่รู้จักและศึกษากันอย่างแพร่หลาย ก็เช่น ดร. กิ่งแก้ว อรรถากรและดร.วรวรรณี วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอริสัน คติชนวิทยาได้รับความสนใจเป็นพิเศษจากนักวิชาการไทยหลัง พ.ศ. ๒๕๑๐ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลความนิยมในคติชนวิทยาหรือทำให้เกิดการตื่นตัวในวงวิชาการไทยอย่างมาก ได้แก่ การตระหนักว่าข้อมูลทางคติชนวิทยาจะเลื่อนหายไปจากความทรงจำของและวิถีชีวิตของชาวบ้าน และความสนใจคติชนในฐานะเป็นองค์ความรู้ใหม่ คติชนวิทยาได้รับความสนใจในวงการวิชาการไทย มีการเปิดสอนหลักสูตรคติชนวิทยาในมหาวิทยาลัยหลายแห่งและมีการทำศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

๓.๒ ความหมายของคติชนและคติชนวิทยา

คติชนหรือ Folklore ถูกคิดค้นและใช้ครั้งแรกโดยนักวิชาการชาวอังกฤษชื่อ วิลเลียม จอห์น โรมัส (William John Thomas) ในค.ศ. ๑๘๔๙ คำว่า Folklore แปลตามศัพท์ว่า ความรู้ของปวงชนนับตั้งแต่นั้นมาคำว่า Folklore ได้ถูกใช้อย่างแพร่หลาย จนกลายเป็นคำศัพท์สากลในปัจจุบันสำหรับประเทศไทยมีคำใช้อยู่หลายคำคือ คติชาวบ้าน คติชนวิทยา และวัฒนธรรมพื้นบ้าน คำว่า Folklore แปลเป็นภาษาไทยก็คือ คติชาวบ้าน คติชาวบ้านเป็นคำที่พระยาอนุমানราชชนและราชบัณฑิตยสถานคิดขึ้นใช้เมื่อปี พ.ศ ๒๕๐๙ อย่างไรก็ตาม กิ่งแก้ว อรรถากร ซึ่งเป็นนักวิชาการไทยที่สำคัญด้านคติชนวิทยา ได้ให้ความเห็นคำว่า ‘คติชนชาวบ้าน’ มีความหมายแคบกว่าขอบข่ายของวิชาและครอบคลุมข้อมูลบางส่วนเท่านั้น เมื่อจะบรรจุให้เป็นวิชาก็ควรให้คำว่า ‘คติชนวิทยา’ แทน ‘คติชนชาวบ้าน’ เพราะคติชนวิทยาให้ความหมายกว้างขวางเหมาะสมกว่าและเพื่อเป็นไปตามคณาการ Folklore สากล ส่วนคำว่า วัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นศัพท์ที่ใช้โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรมพื้นบ้าน คือวิถีชีวิตของชาวบ้านซึ่งได้ปฏิบัติในสังคมแบบชนบท แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่น”

๓.๓ ความหมายของคติชนชาวบ้าน มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน กล่าวโดยสรุปดังนี้

วิลเลียม บาสคอม(William Bascom)(๑๙๕๔) ได้นิยามไว้ว่า ข้อมูลทางคติชาวบ้านประกอบด้วยตำนานตีกดาบรพรพ์ นิยาย นิทาน สุภาษิต ปริศนา บทเพลง และรูปแบบอื่นๆที่สำคัญรองลงมาซึ่งทั้งหมดนี้ควรค่าแก่การศึกษาไม่ว่าสังคมนั้นจะเป็นสังคมที่มีหรือไม่มีภาษาหนังสือ วิลเลียม บาสคอม ยังได้กล่าวอีกว่าคติชาวบ้านทั้งหมดถ่ายทอดด้วยปาก อย่างไรก็ตาม บางสิ่งที่ถ่ายทอดด้วยปากก็ไม่ได้ถือว่าเป็นคติชาวบ้านเสมอไป

ริชาร์ด เอ วอเตอร์แมน (Richaard A. Wanterman) (อ้างใน ภูมิจิต เรื่องเดช, ๒๕๔๒:๙) ให้ความหมายของคติชาวบ้านว่า เป็นรูปแบบศิลปะซึ่งประกอบด้วยเรื่องราวหลายประเภท นิทานประเภทต่างๆ ภาษิตพังเพย คำกล่าว เพลง คาถาอาคม ตลอดจนรูปแบบอื่นๆ ที่ใช้ภาษาพูดเป็นสื่อพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า คติ คือวิถีหรือแนวทางส่วน ‘ชน’ หรือ ‘ชาวบ้าน’

หมายถึง สามัญชนหรือประชาชน ดังนั้นคติชนหรือคติชาวบ้าน อาจหมายถึง วิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของชนส่วนใหญ่ของประเทศ

กิ่งแก้ว อรรถากร (๒๕๑๙) ได้ให้ความเห็นว่าคติชาวบ้านเป็นเครื่องแสดงระดับวัฒนธรรม ศิลธรรม ความเชื่อถือรวมถึงความต้องการแนวคิดอุดมคติและสิ่งอื่นๆ อีกหลายประการ

บุปผา บุญทิพย์ (๒๕๓๑:๑) กล่าวว่า คติชาวบ้านเป็นศาสตร์ที่ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มชนหรือชาวบ้าน และเป็นวิธีการศึกษาที่ตั้งอยู่บนความเก่า นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของคติชาวบ้านโดยสังเขปว่า คติชาวบ้านมีลักษณะ

- ๑) เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่รับช่วงจากคนรุ่นก่อนมาสู่คนรุ่นหลัง
- ๒) คติชาวบ้านประเภทใช้ถ้อยคำไม่มีการจัดบันทึกและถ่ายทอดกันมาด้วยการบอกเล่าหรือเรียกว่ามุขปาฐะ
- ๓) จะไม่ทราบผู้ที่เป็นต้นกำเนิด
- ๔) เป็นมรดกของคนส่วนใหญ่ของกลุ่มชนนั้น ๆ หรือของประเทศ
- ๕) เป็นเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช (๒๕๔๕:๕) อธิบายความหมายของคติชาวบ้านไว้ว่า คติชาวบ้านเป็น “วิถีชีวิตของกลุ่มชนซึ่งมีลักษณะแนวทางการดำเนินชีวิตตามความคิด ความเชื่อร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นของตนเอง เช่น ได้พัฒนามา ดำรงอยู่และสืบทอดไปยังรุ่นหลัง อันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ” ส่วนคติชนวิทยาเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีศึกษาชีวิตของกลุ่มชนต่างๆ ที่มีเอกลักษณ์ของตนอย่างชัดเจนและมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตกับกลุ่มอื่นๆในสังคม

กล่าวโดยสรุป ในยุคแรกๆ ความหมายของคติชนหรือคติชาวบ้านถูกกำหนดไว้ในขอบข่ายที่แคบ โดยหมายถึงเป็นเรื่องราว วิถีชีวิต ประเพณีปรัมปรา สิ่งที่คนถือปฏิบัติ ความเชื่อและโศกลางของคนชั้นสามัญและมักจะเป็นกลุ่มคนที่ด้อยการศึกษา อย่างไรก็ตามนิยามของคติชนได้มีการพัฒนาและขยายขอบเขตให้ครอบคลุมถึงกลุ่มชนอื่นๆ นอกเหนือกลุ่มชนระดับชาวบ้านและครอบคลุมบริบทแวดล้อมที่มีผลต่อคติชน เช่น บริบททางสังคมและวัฒนธรรม นอกจากนี้จะพบว่านับแต่นักวิชาการได้ทำการศึกษาคติชนในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นักวิชาการแต่ละท่านได้นิยามหรือกำหนดขอบเขตของคติชนตามความเห็นของตนและตามบริบทของการศึกษาและค่านิยมของคติชนหรือคติชาวบ้านที่ปรากฏอยู่เป็นค่านิยมสามัญทั่วไปมากกว่าค่านิยมที่บ่งชี้เฉพาะ

สรุปอย่างกว้างๆ *คติชาวบ้านหรือคติชน* คือ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ นิทาน ศิลปหัตถกรรม การเต้นรำ ดนตรี ศาสนาและรวมถึงการละเล่นต่างๆ ซึ่งชาวบ้านได้ยึดถือกันมาหลายชั่วอายุคน ส่วน *คติชนวิทยา* เป็นศาสตร์หรือสาขาวิชาที่เกี่ยวกับคติชนหรือคติชาวบ้าน

๓.๔ ความสำคัญคติชน

คติชนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในทุกสังคมและมีวิวัฒนาการต่อเนื่องมายาวนาน และมีความสำคัญ บทบาทหรืออิทธิพลกับสังคมในหลายด้าน วิลเลียม บาสคอม (อ้างใน สุกัญญา สุขฉายา, ๒๕๔๘:๕-๖) กล่าวถึงความสำคัญของคติชนไว้ในบทความ Four Function of Folklore (๑๙๕๔) ว่า

- ๑) คติชนให้ความเพลิดเพลิน ความเพลิดเพลินจากความสนุกสนาน จากจินตนาการหรือจากการใช้กลไกทางจิตหนีจากความซับซ้อนใจหรือความเก๋กตจากกฎเกณฑ์ประเพณีและค่านิยมบางประการในสังคม
- ๒) ยืนยันความสำคัญของพิธีกรรมที่ปรากฏหรือปฏิบัติในสังคมนั้นๆ
- ๓) ให้การศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกลมกลืนและขัดเกลาของสังคม
- ๔) รักษาบรรทัดฐานของสังคม โดยได้ให้แนวทางประพฤติปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับค่านิยมในสังคม

ศิริพร ณ ถลาง (๒๕๔๘: ๓๑๗-๓๖๘) ได้กล่าวไว้อย่างคล้ายคลึงกันกับวิลเลียม บาสคอม ว่าข้อมูลทางคติชนวิทยามีบทบาทหน้าที่ในสังคมในฐานะที่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมดังนี้

- ๑) คติชนมีบทบาทในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพิธีกรรม โดยเฉพาะตำนานต่างๆ
- ๒) คติชนมีบทบาทในการให้การศึกษ่า อบรมระเบียบสังคมและรักษาบรรทัดฐานทางพฤติกรรมของสังคมในสังคม
- ๓) คติชนมีบทบาทในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยเฉพาะนิทานสามารถเป็นทางออกให้กับความรู้สึกขัดแย้งในครอบครัว

ในขณะที่บุปผา บุญทิพย์ (๒๕๔๒:๒๙-๓๐) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคติชนว่า คติชาวบ้านหรือคติชนวิทยาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรแก่การศึกษาค้นคว้าอย่างยิ่งเพราะ

- ๑) คติชาวบ้านเป็นเครื่องให้ความบันเทิงแก่นุชชชาติในทุกวัย ทุกโอกาส
- ๒) คติชาวบ้านเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์เข้าใจสภาพของชีวิตมนุษย์โดยทั่วไปดียิ่งขึ้นเพราะเป็นประมวลแห่งความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อและความนิยม
- ๓) คติชาวบ้านเป็นเสมือนกรอบล้อมให้ชีวิตอยู่ในขอบเขตที่นิยมกันว่าดีและถูกต้อง
- ๔) คติชาวบ้านเป็นมรดกของชาติในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมประจำชาติเป็นพื้นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์แต่ละชาติ แต่ละวัฒนธรรม
- ๕) คติชาวบ้านทำให้รู้จักสภาพชีวิตในท้องถิ่นผ่านตำนาน นิทาน หรือคติชนประเภทอื่น
- ๖) คติชาวบ้านมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และทางศาสตร์ เพราะเป็นต้นเหตุแห่งศิลปะชั้นสูง
- ๗) คติชาวบ้านทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

ในทำนองเดียวกัน กิ่งแก้ว เพ็ชรราช (๒๕๔๕: ๕-๗) กล่าวว่า คติชนมีความสำคัญอย่างมากต่อทุกสังคมทั้งนี้เพราะคติชนเป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิงและนันทนาการแก่คนทุกเพศ ทุกวัย ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่โดย

ผ่านการละเล่น เรื่องเล่า นิทาน หรือปริศนาคำทาย นอกจากนี้คติชนยังช่วยให้เราในฐานะที่เป็นมนุษย์ซึมซับในด้านความเชื่อ ความกลัว ความรู้สึก ความคิดและคุณค่าของสังคมเข้าสู่ตนเองรวมถึงเป็นกรอบชี้นำมนุษย์ และช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนหรือสังคม

จากการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง เพลงปฏิพากย์: การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิเคราะห์ สุกัญญา สุฉฉายา (๒๕๒๒) พบว่าเพลงปฏิพากย์ (ซึ่งเป็นข้อมูลประเภทหนึ่งของคติชน) มีบทบาทต่อสังคมไทย ๖ ประการ โดยบทบาทแรกเป็นบทบาทโดยตรงจุดประสงค์ของเพลง คือ บทบาทสร้างความบันเทิงส่วนบทบาทที่เหลืออีก ๕ ประการเป็นบทบาททางอ้อมหรือแอบแฝง ได้แก่ สร้างความสามัคคีของชุมชนให้การศึกษาโดยการสอดแทรกความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลก ทำหน้าที่เป็นทางออกหรือระบายความเจ็บปวดจากกรอบต่างๆของสังคม จากภาวะเศรษฐกิจและสังคม และทำหน้าที่บันทึกเหตุการณ์และวิพากษ์วิจารณ์สังคม กล่าวโดยสรุปคือเพลงปฏิพากย์มีบทบาททางอ้อมต่อสังคมไทยมากกว่าบทบาททางตรง

สรุปได้ว่า คติชนมีความสำคัญต่อทุกสังคมเพราะว่าเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมและคนในสังคมนั้น ให้ความบันเทิงหรือนันทนาการ และเป็นสิ่งที่ให้การศึกษาและจรรโลงใจคนในสังคมนอกนากนี่ยังช่วยให้คนที่ศึกษาคติชนเข้าใจคนและสังคมนั้นๆ มากยิ่งขึ้นด้วย

๓.๕ ประเภทข้อมูลคติชนวิทยา

ข้อมูลคติชนวิทยาได้มีการแบ่งหรือจำแนกไว้หลายประเภท ผู้จัดประเภทข้อมูลคติชนที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

แจน ฮาร์โรลด์ บรุนแวนด์ (Jan Harold Brunvand) (อ้างใน กิ่งแก้ว เพ็ชรราช, 2545: 9) ได้แบ่งคติชนชาวบ้านออกเป็น ๓ ประเภทคือ

- ๑) คติชนที่ใช้คำพูด (Verbal folklore) ซึ่งเป็นคติชนประเภทที่ใช้ภาษาหรือคำพูด ได้แก่
  - ๑.๑) นิทาน
  - ๑.๒) ปริศนาคำทาย
  - ๑.๓) คำพูดของชาวบ้าน
  - ๑.๔) สุภาษิต
  - ๑.๕) เรื่องเล่า
  - ๑.๖) เพลงพื้นบ้าน
- ๒) คติชนที่ไม่ใช้คำพูด (Non-verbal folklore) เป็นคติชนที่ไม่ต้องใช้ภาษาพูดหรือคำพูดและสามารถถ่ายทอดสืบทอดได้โดยวิธีการสังเกตหรือปฏิบัติฝึกฝน ได้แก่
  - ๒.๑) สถาปัตยกรรมชาวบ้าน
  - ๒.๒) ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
  - ๒.๓) ศิลปะชาวบ้าน
  - ๒.๔) การแต่งกายของชาวบ้าน
  - ๒.๕) อาหารของชาวบ้าน
  - ๒.๖) กิริยาท่าทางของชาวบ้าน

๒.๓) ดนตรีชาวบ้าน

๓) คติชนประเภทผสม (Partly Verbal Folklore หรือ Mix) เป็นประเภทผสม ระหว่างชนิดที่ต้องใช้ ภาษาและท่าทางประกอบกัน คติชนประเภทผสมได้แก่

- ๓.๑) ความเชื่อ
- ๓.๒) การละเล่นพื้นบ้าน
- ๓.๓) การละคร
- ๓.๔) ระบำรำเต้น
- ๓.๕) ประเพณีของชาวบ้าน
- ๓.๖) งานมหรหรรรม

กุหลาบ มัลลิกะมาส ได้จำแนกประเภทของคติชนไว้ ๓ ประเภท เหมือนกับแจน ฮาโรลด์ บรุนแวนด์ แต่มีรายละเอียดต่างกัน ในคติชนประเภทมุขปาฐะ ได้แบ่งไว้ดังนี้คือ

- ๑) เพลงชาวบ้าน
- ๒) นิทานชาวบ้าน
- ๓) บทภาษิต ซึ่งได้แยกออกเป็น สุภาษิต คำให้พร คำกล่าว สำนวนพุด
- ๔) ปริศนาคำทาย
- ๕) ความเชื่อโชคลาง
- ๖) ภาษากลุ่ม
- ๗) เพลง ซึ่งได้แยกออกเป็น เพลงชาวบ้าน เพลงกล่อมเด็ก และเพลงประกอบการละเล่นของเด็ก

ในทำนองเดียวกัน กิ่งแก้ว อรรถากร (๒๕๑๙: ๖) ได้จำแนกข้อมูลทางคติชนวิทยาดังต่อไปนี้

- ๑) ประเภทมุขปาฐะ คือคติชาวบ้านที่ใช้ภาษาหรือคำพูด ได้แก่ บทเพลง นิทาน ปริศนาคำทาย สุภาษิตคำพังเพย ภาษากลุ่ม และความเชื่อ
- ๒) ประเภทอมมุขปาฐะ คือคติชาวบ้านที่ไม่ใช้คำพูด ได้แก่ ศิลปะ หัตถกรรม และสถาปัตยกรรม
- ๓) ประเภทผสม คือ คติชาวบ้านแบบผสมระหว่างชนิดที่ต้องใช้ภาษาและท่าทางประกอบกัน ได้แก่ การร้องรำ การละเล่น ละคร พิธีกรรม และประเพณี

กล่าวโดยสรุป โดยทั่วไปแล้ว ประเภทคติชนวิทยาถูกแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทดังที่กล่าวมาข้างต้นโดยที่รายละเอียดในแต่ละประเภทมีความต่างกันเล็กน้อยและไม่มีการตกลงกันว่าใช้แบบใดแบบหนึ่งเป็นที่แน่นอน

๓.๖ ตัวอย่างการศึกษารวบรวมหรือวิจัยทางคติชนวิทยา

คติชาวบ้านได้รับความนิยมหรือสนใจอย่างต่อเนื่องจากนักวิชาการไทยและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านคติชาวบ้านหรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น กระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น ในขณะเดียวกันมีการศึกษารวบรวมและวิเคราะห์ หรือวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคติชนชาวบ้านอย่างต่อเนื่องในทุกส่วนของประเทศไทยรวมถึงมีการเผยแพร่ผลงานทางคติชาวบ้านทั้งในและต่างประเทศ “เพื่ออนุรักษ์ในฐานะที่เป็นสมบัติทางวัฒนธรรม มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาอีกทางหนึ่งด้วย” (ภูมิจิต เรื่องเดช, ๒๕๔๒: ๔๕) ภูมิจิต เรื่องเดช ยังได้กล่าวว่าในยุคแรกๆ ผลงานทางการศึกษาด้านคติชาวบ้านเป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ แต่ในยุคหลังๆจนถึงยุคปัจจุบันการศึกษาด้านคติชนจะเป็นการศึกษาหรือวิจัยในเชิงเจาะลึกเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นเพียงรายละเอียดด้านใดด้านหนึ่งของ

ประเภทใดประเภทหนึ่ง ในสาขาคติชาวบ้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้อจำกัดด้านเวลา งบประมาณ และบุคลากรที่จะปฏิบัติงานภาคสนาม

ศิริพร ณ ถลาง (๒๕๔๘) ได้ศึกษาและรวบรวมงานวิทยานิพนธ์ด้านคติชน เพื่อประเมินสถานการณ์การศึกษาคติชนวิทยาในประเทศไทยว่ามีการใช้ข้อมูลคติชนในแนวทางใดบ้างและมีการทฤษฎีในการอธิบายหรือให้ความหมายกับข้อมูลคติชนมีมากน้อยเพียงใดเท่าที่ผ่านมา จากการศึกษาพบว่าในภาพรวมวิธีวิทยาหรือระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ทางคติชนวิทยาในวงการคติชนวิทยาประเทศไทยมี ๓ ลักษณะคือ

- ๑) วิทยานิพนธ์ที่เน้นการรวบรวมและจัดจำแนกคติชนประเภทต่างๆในท้องถิ่น โดยที่สถาบันการศึกษาเช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีบทบาทอย่างมากในการผลักดันให้เกิดการศึกษา ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน ภาษิต ปริศนาคำทาย ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณี
- ๒) วิทยานิพนธ์ที่มีลักษณะกึ่งวรรณคดีท้องถิ่นคติชนวิทยา โดยพบว่าวรรณคดีท้องถิ่นจำนวนมากมีเนื้อหาเป็นนิทานซึ่งเป็นข้อมูลทางคติชน ในขณะที่ตัวเรื่องนิทานที่อยู่ในลักษณะสำนวนบอกเล่า อาจถูกนำมาแต่งเป็นวรรณคดีลายลักษณ์
- ๓) วิทยานิพนธ์ที่ใช้ทฤษฎีทางคติชนวิทยา จากการรวบรวมวิทยานิพนธ์ ประมาณ ๑๐๐ เล่ม พบว่า วิทยานิพนธ์ที่ใช้ทฤษฎีทางคติชนวิทยาจริง ๆ ไม่ถึง ๑๐ เล่ม ทฤษฎีคติชนวิทยาที่ปรากฏงานวิทยานิพนธ์หรือใช้ในการวิเคราะห์โดยเฉพาะในด้านนิทานพื้นบ้าน ได้แก่ ทฤษฎีแพร่กระจายของนิทาน ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ในการวิเคราะห์นิทานไทย กรอบแนวคิดบทบาทหน้าที่หลัก ๓ ประการของคติชนวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) ทฤษฎีโครงสร้างนิทานของวลาดิเมียร์ พรอพพ์ และแนวคิดวิเคราะห์คติชนด้านการแสดงและการสื่อความหมาย (performance and communication)

กิตสรุรงค์ กาฬสุวรรณ (๒๐๐๓) ได้ศึกษา รวบรวมและวิจัยเป็นปริญญาานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างนิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้ ตามทฤษฎีโครงสร้าง นิทานของวลาดิเมียร์ พรอพพ์” โดยศึกษาจากนิทานพื้นบ้านมุสลิมภาคใต้เฉพาะ ๔ จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล จำนวน ๒๓๘ เรื่อง ซึ่งแบ่งออกเป็น ๖ ประเภท คือ นิทานเทพนิยาย ๔๗ เรื่อง นิทานชีวิต ๒๐ เรื่อง นิทานประจำท้องถิ่น 34 เรื่อง นิทานเรื่องสัตว์ ๓๘ เรื่อง นิทานมุขตลก ๕๔ เรื่อง และนิทานคติ ๔๕ เรื่อง ผลการวิจัยโดยสรุปพบว่า ระบบความคิดสากลจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของนิทานและระบบความคิดที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมอิสลามมีส่วนอย่างมากในการกำหนดโครงสร้างของนิทานไทยมุสลิมภาคใต้อีกด้วย โดยที่นิทานแต่ละประเภทมีโครงสร้างหลักที่กำหนดลำดับพฤติกรรมและการดำเนินเรื่องของนิทาน ดังนี้

- ๑) นิทานเทพนิยายประกอบด้วยพฤติกรรมที่ทำให้ตัวเอกออกจากบ้านแล้ว ได้พบผู้ช่วยเหลือได้ของวิเศษหรือได้พบผู้ช่วยเหลือก่อนได้รับการทดสอบ ฝ่ายปฏิปักษ์ ปลอมเป็นตัวเองจากนั้นความจริงเปิดเผย ความโชคร้ายหมดไปแล้วได้แต่งงาน

- ๒) นิทานชีวิตประกอบด้วยพฤติกรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จจนตัวเองต้องเดินทางออกจากบ้าน พบผู้ช่วยเหลือได้ของวิเศษหรือมีการหลอกและการหลงเชื่อต่อมาความจริงเปิดเผยและความโชค ร้ายหมดไป
- ๓) นิทานประจำถิ่นประกอบด้วยโครงสร้างแบบเล่าเรื่องคนที่เกิดในท้องถิ่นโครงสร้างแบบปौरักษ์ ประจำ ท้องถิ่น และโครงสร้างแบบเล่าที่มีของบางสิ่งบางอย่าง
- ๔) นิทานสัตว์ประกอบด้วยโครงสร้างแบบตัวเอกที่เจ้าเล่ห์ชอบกลั่นแกล้งและโครงสร้างแบบตัวเอกที่ ใช้ปัญญาแก้ไขปัญหา
- ๕) นิทานมุขตลกประกอบด้วยโครงสร้างแบบตัวเอกที่โง่เขลาและโครงสร้างแบบตัวเอกที่ฉลาด
- ๖) นิทานประกอบด้วยโครงสร้างแบบตัวเอกที่ทำดีแล้วได้ผลดีตอบแทน

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่านิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้ยังสะท้อนให้เห็นข้อมูลทางคติชน ๓ ประเภท ได้แก่

- ๑) ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ ได้แก่ ภาษาถิ่น โดยภาษาถิ่นที่ปรากฏคือ ภาษาถิ่นมลายูท้องถิ่นที่เป็นคำ เรียกชื่อพืชและสัตว์ คำที่ใช้หน้าชื่อ และคำที่บอกสถานภาพ
- ๒) ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ ได้แก่ สถาปัตยกรรม เช่น ลานเรือนไทยมุสลิม และหัตถกรรม เช่น เครื่องใช้ในชีวิตเครื่องจับสัตว์น้ำ อาวุธ และอาหารการกิน
- ๓) ข้อมูลประเภทผสม ได้แก่ การละเล่นพื้นบ้าน (เช่น คือ สีละ ลิเกฮูลู มะโย่ง และว้ายเซยี) และ การเล่นในลักษณะการแข่งขันหรือไม่แข่งขัน (เช่น การเล่นลูกข่างและการเล่นหมากรุก)

กิตสุรางค์ กาศสุวรรณ ยังได้กล่าวว่า “คติชนที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ ความเชื่อและประเพณีในชีวิตของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ และแสดงให้เห็นถึงความสำคัญการสร้างสรรค้งานของผู้เล่นกับสังคมได้เป็นอย่างดี”

รัตนาภรณ์ อัครธรรมรัตน์ (๒๕๒๓) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านชาวเขาเผ่าม้ง” จุดมุ่งหมายในการวิจัยเพื่อรวบรวมและจำแนกนิทานพื้นบ้านของม้งบ้านบวกจันและบ้านบวกเตย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่และวิเคราะห์ ว่านิทานพื้นบ้านม้งครอบคลุมเนื้อหาด้านสภาพความเป็นอยู่ โลกทัศน์ ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติต่อสิ่งต่างๆในด้านใดบ้าง อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังพบว่า ข้อมูลที่ได้ประกอบด้วย นิทานพื้นบ้านของม้งจำนวน ๔๙ เรื่อง โดยแบ่งเป็น ๖ ประเภท คือ

- ๑) นิทานชีวิต (Romantic Tale) มีจำนวน ๘ เรื่อง ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่คือ เป็นนิทานคติสอนใจและนิทานเกี่ยวกับความกล้าหาญ เช่น เรื่องนายเลื่อมนายลาย เรื่องผีเสื้อสาว เป็นต้น
- ๒) เรื่องตำนาน (Myth) มี ๔ เรื่อง ได้แก่เรื่อง เรื่องตำนานผีน เรื่องกัญชา เรื่องนางยี่ง และเรื่องผีเน้ง
- ๓) นิทานอธิบายเหตุผลและพฤติกรรม (Explanatory Tale) มีทั้งหมด ๑๖ เรื่อง แต่แบ่งหัวข้อ ได้ดังต่อไปนี้คือ นิทานเกี่ยวกับการกำเนิดโลก เรื่องนิทานที่เกี่ยวกับดวงดาว เรื่องนิยายที่อธิบายการเกิดพฤติกรรมของม้งนิทานอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติและนิทานที่แสดงความกตัญญู

- ๔) นิทานประจำถิ่น (Local legend) กล่าวถึงการตั้งชื่อบ้านบวกจันและบ้านบวกเตย มีทั้งหมด ๒ เรื่อง
- ๕) นิทานวีรบุรุษ (Hero Tale) มีทั้งหมด ๑๑ เรื่อง นิทานประเภทนี้ปรากฏมากที่สุด โดยส่วนใหญ่กล่าวถึงความสามารถ ความเก่งกาจ ความฉลาด ความกล้าหาญของม้ง
- ๖) นิทานมุขตลก (Jest) มี ๗ เรื่อง แยกได้เป็นนิทานที่แสดงไหวพริบความฉลาดนิทานที่แสดงกลโกงของเด็กที่หลอกผู้ใหญ่ นิทานที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเพื่อน และนิทานที่เกี่ยวกับสามีภรรยา

ข้อมูลนิทานพื้นบ้านม้งซึ่งมีอยู่หลายประเภทสะท้อนให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ม้ง ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ค่านิยม และแนวทางปฏิบัติของชาติพันธุ์ม้ง รวมถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชนทั้งสองแห่ง เป็นต้น

บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย

๑. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม (Participatory Qualitative Research) โดยที่ให้ผู้รู้ ผู้นำชุมชน และเด็กเยาวชนได้มีส่วนร่วมกับคณะผู้ช่วยวิจัยตั้งแต่ต้นจนถึงขั้นสุดท้ายของกระบวนการวิจัย ได้แก่ การกำหนดปัญหาการวิจัยร่วมกัน นอกจากนี้ยังตระหนักและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของพลังปัญญาของผู้รู้และเยาวชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมืองตามธรรมเนียมมุขปาฐะ งานวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วมนี้มุ่งศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา มุ่งศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมือง(ตามธรรมเนียมมุขปาฐะ)ได้แก่ นิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราพื้นบ้านของ ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงมุ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดวรรณกรรมตามธรรมเนียมมุขปาฐะของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

๒. ขอบเขตพื้นที่และขอบเขตเนื้อหา

๒.๑ ขอบเขตพื้นที่

หมู่บ้านที่เป็นกรณีศึกษาและร่วมในการศึกษาวิจัยมีจำนวน ๙ หมู่บ้าน จาก ๙ กลุ่มชาติพันธุ์และกระจายตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ตามที่แสดงในตารางดังนี้

ที่	ชื่อเผ่า	หมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
๑	กะเหรี่ยง	ห้วยอีค่าง	แม่วิน	แม่วาง	เชียงใหม่
๒	คะฉิ่น	ใหม่สามัคคี	เมืองนะ	เชียงดาว	เชียงใหม่
๓	ดาราอาง	ห้วยหมากเหลี่ยม	ม่อนปิ่น	ฝาง	เชียงใหม่
๔	ลเวีอะ	ละอานเหนือ	ห้วยหอม	แม่ลาน้อย	แม่ฮ่องสอน
๕	ละหู่	ต้นผึ้ง	ท่าตอน	แม่เมาะ	เชียงใหม่
๖	ลีซู	ใหม่สหสัมพันธ์	เวียงใต้	ปาย	แม่ฮ่องสอน
๗	ม้ง	แม่สาใหม่	โป่งแยง	แม่ริม	เชียงใหม่
๘	เมี่ยน	ห้วยขมภู	ห้วยขมภู	เมือง	เชียงราย
๙	อาข่า	แม่จันใต้	ท่าก้อ	แม่สรวย	เชียงราย
รวม		๙ บ้าน	๙ ตำบล	๙ อำเภอ	๓ จังหวัด

ตารางที่ ๑ รายชื่อหมู่บ้านที่เป็นกรณีศึกษา

หมู่บ้านหรือชุมชนทั้ง ๙ แห่งถูกคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านกรณีศึกษาด้วยเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- ๑) เป็นพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ที่สมาคมฯร่วมกับชุมชนได้ดำเนินโครงการพัฒนาการศึกษาทางเลือกแบบมีส่วนร่วมสำหรับเด็กและเยาวชนชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย
- ๒) เป็นพื้นที่ที่มีผู้รู้ภูมิปัญญาที่มีองค์ความรู้ด้านวรรณกรรมตามธรรมเนียมมุขปาฐะของชนเผ่าพื้นเมือง
- ๓) เป็นชุมชนที่มีความสนใจในการสืบสานองค์ความรู้ด้านวรรณกรรมของตนเอง

๒.๒ ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยครอบคลุมหัวข้อดังต่อไปนี้

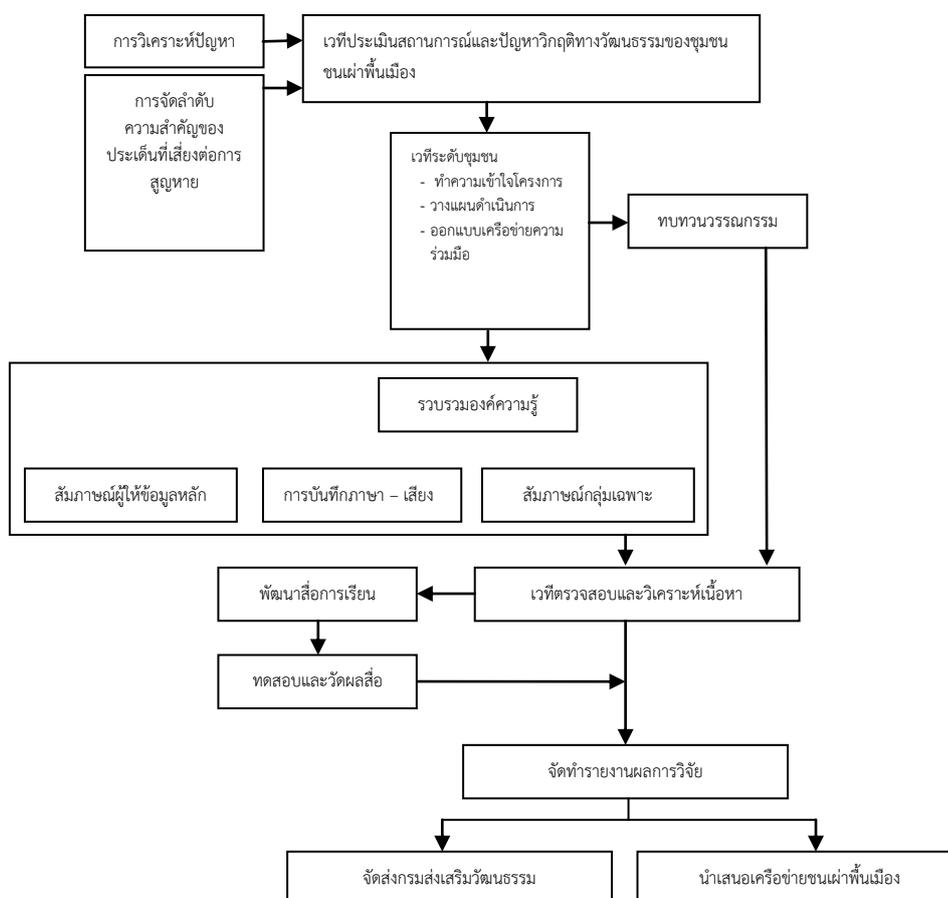
- ๑) บริบททางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ชุมชนที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษา
- ๒) สถานการณ์ด้านวรรณกรรมตามธรรมเนียมมุขปาฐะในชุมชนที่ศึกษา
- ๓) ปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดวรรณกรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์และชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา
- ๔) เนื้อหา รูปแบบและกระบวนการในการใช้ประโยชน์วรรณกรรมมุขปาฐะด้านนิทานและตำนานของ ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ โดยเน้นที่ความสัมพันธ์ที่วรรณกรรมมุขปาฐะที่มีต่อสังคม
- ๕) แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวรรณกรรมพื้นบ้านตามธรรมเนียมมุขปาฐะในระดับชุมชนและระดับเผ่า
- ๖) การพัฒนาและประเมินประสิทธิภาพสื่อการเรียนการสอนด้านวรรณกรรมมุขปาฐะและทดลองใช้ในชั้นเรียน

๓. ระยะเวลาการวิจัย

การวิจัยระยะเวลาดำเนินงาน ๑ ปี (กันยายน ๒๕๕๕ – สิงหาคม ๒๕๕๖)และได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๕

๔. วิธีการดำเนินการวิจัยและกิจกรรม

การดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษาและรวบรวมมรดกภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมของชนเผ่าพื้นเมืองตามธรรมเนียมมุขปาฐะ ๙ กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มีขั้นตอนการดำเนินการดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ ๑ การแสดงขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

๔.๑ ขั้นตอนเตรียมการ มีกิจกรรมดังต่อไปนี้

- ๑) ปรึกษาหารือทีมผู้ช่วยนักวิจัยเพื่อพัฒนาเอกสารเสนอโครงการ
- ๒) กำหนดชุมชนเป้าหมาย ประสานงานเครือข่าย ๙ กลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสร้างความเข้าใจและแจ้งให้ทราบและขอความเห็นชอบในการกำหนดหมู่บ้านที่เข้าร่วมงานวิจัยนี้

๔.๒ ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการวิจัย

- ๑) คณะผู้วิจัยได้เชิญที่ปรึกษาโครงการเป็นวิทยากรฝึกอบรมเรื่องคติชนวิทยาให้กับคณะผู้ช่วยวิจัยและได้ร่วมกันพัฒนาเครื่องมือเก็บข้อมูลเพื่อจะนำไปนำเสนอในเวทีระดับชุมชน
- ๒) จัดเวทีระดับชุมชนตามกลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน ๙ เวที ได้แก่ เวทีกะเหรี่ยง คะฉิ่น ดาราอาง ม้ง เมี่ยน ละหู่ ลีซู ลเวีอะ และอ่าซ่า ในการจัดเวทีระดับชุมชนของแต่ละชาติพันธุ์ นอกเหนือจากหมู่บ้านนี้ถูกคัดเป็นหมู่บ้านกรณีศึกษาเข้าร่วมแล้ว ก็ได้เชิญผู้รู้ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชนเผ่า ตำนานและนิทานจากหมู่บ้านใกล้เคียงเข้าร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลในแต่ละเวที กิจกรรมหลักของแต่ละเวทีระดับชุมชนมีดังต่อไปนี้

- การชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์ของโครงการ แผนกิจกรรม งบประมาณ และผลที่คาดว่าจะได้รับ รวมถึงสร้างความเข้าใจภาพรวมทั้งหมดของโครงการวิจัย
- การสอบถามสถานการณ์และปัญหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สาขาวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมือง
- การสรรหาชื่อและจำนวนวรรณกรรมตามธรรมเนียมมุขปาฐะที่มีอยู่ในชุมชน
- การสรรหารายชื่อผู้รู้ภูมิปัญญาที่มีความรู้ด้านวรรณกรรมตามธรรมเนียมมุขปาฐะ ในแต่ละประเภท
- การสรรหาผู้ช่วยเก็บข้อมูลในชุมชน

- ๓) หลังจากที่มีการจัดเวทีระดับชุมชน คณะผู้ช่วยวิจัยของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็ทำการศึกษา ค้นคว้างานวิจัยแลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อ และดำเนินการเก็บรวบรวมองค์ความรู้เรื่องวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมืองแบบเจาะลึกจากผู้รู้ภูมิปัญญาเป็นรายบุคคลในด้าน นิทานและตำนานในพื้นที่ที่รับผิดชอบของแต่ละคน

๔.๓ ขั้นวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูล และเขียนรายงานวิจัย

- ๑) วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดคติชนวิทยา
- ๒) จัดเวทีระดับชุมชนเพื่อร่วมตรวจสอบความถูกต้องและวิเคราะห์ว่านิทานและตำนานของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์สะท้อนหรือบ่งบอกอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ในด้านใดบ้างและอย่างไร ผู้เข้าร่วมเวทีระดับชุมชนครั้งที่สองมีผู้รู้ภูมิปัญญา ผู้ช่วยนักวิจัยประจำของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ อาสาสมัครหรือผู้ช่วยเก็บข้อมูลในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือสนใจ
- ๓) ดำเนินการเขียนรายงานความก้าวหน้าโครงการและรายงานผลการวิจัย

๔.๔ ขั้นนำเสนอผลงานวิจัยและเผยแพร่ข้อมูล

- ๑) นำเสนอเอกสารรายงานผลการวิจัยพร้อมสื่อประกอบต่อกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๒) นำเสนอรายงานผลการวิจัยพร้อมสื่อประกอบในเวทีทรงค้ำด้านการศึกษาทางเลือก และในเวทีสาธารณะของเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมือง

๕. วิธีการรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาเพื่อหาคำตอบสำหรับแต่ละคำถามวิจัยทางคณะผู้ช่วยวิจัยและเยาวชนผู้ช่วยเก็บข้อมูลในชุมชนได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิและปฐมภูมิข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิประกอบด้วยข้อมูลด้านประวัติของแต่ละชาติพันธุ์ ประชากร เศรษฐกิจ สังคม การจัดการทรัพยากรในชุมชนและงานวรรณกรรมต่างๆของชนเผ่าพื้นเมืองแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจะได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย ข้อมูลปฐมภูมิแบ่งออกได้เป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่งประกอบด้วยข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนประชากรการศึกษาวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรในชุมชนตลอดจนสถานการณ์และสภาพปัญหาต่างๆที่เกี่ยวกับวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมืองที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนและแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ข้อมูลส่วนที่สองประกอบด้วยข้อมูลนิทานและตำนานองค์ความรู้ เนื้อหาของนิทานและตำนาน ปัจจัยโดยรวมที่มีผลต่อการถ่ายทอดวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมืองตามธรรมเนียมมุขปาฐะ ข้อมูลทั้งสองส่วนจะได้รับการจัดเวทีในระดับชุมชนและจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกับผู้รู้ภูมิปัญญาของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ วิธีการที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลได้แก่

๖. เวทีประชุม ปรัชญาหรือ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการแสดงความคิดเห็น การกำหนดปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูล และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ด้วยเหตุนี้ผู้ช่วยนักวิจัยของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้จัดเวทีประชุมปรัชญาหรือในระดับชุมชน โดยเชิญผู้รู้ภูมิปัญญา แกนนำหมู่บ้าน เยาวชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมในเวทีประชุมในแต่ละเวทีประชุมได้ทำการวิเคราะห์ ประเมิน และทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานการณ์และสภาพปัญหาเกี่ยวกับวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมืองตามธรรมเนียมมุขปาฐะ รวมถึงข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน และจำนวนประเภทของนิทานและตำนานที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน

ในแต่ละเวทีประชุมก็ยังได้ร่วมคัดเลือกตัวแทนเยาวชนส่วนหนึ่งให้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการวิจัย โดยคัดเลือกเยาวชนที่มีศักยภาพในการดำเนินงานวิจัย อาทิ เช่น มีความรู้ในชุมชนของตนเองเป็นอย่างดีและสามารถนำไปสู่แหล่งข้อมูลที่ถูกต้อง ตัวแทนเยาวชนกลุ่มนี้จะได้รับการแนะนำและการอบรมเบื้องต้นเพื่อเป็นนักวิจัยร่วมของโครงการและร่วมเป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

๗. รายละเอียดของการจัดเวทีประชุมปรัชญาหรือในระดับชุมชนมีดังนี้

๑) กะเหรี่ยง : กะเหรี่ยง: หมู่บ้านห้วยอีค่าง จัดเวทีชุมชนวันที่ ๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๕ จำนวนผู้เข้าร่วม ๔๑ คน จากหมู่บ้านห้วยอีค่าง บ้านหนองเต่า บ้านทุ่งหลวง บ้านห้วยข้าวลีบ ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง บ้านโป่งสามิต ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้รู้วรรณกรรมพื้นบ้านจำนวน ๒๖ คน ได้รายชื่อวรรณกรรม ๒๓ เรื่อง หลังจากนั้นได้ดำเนินการรวบรวมเนื้อหาของนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราจากผู้รู้ด้วยวิธีบันทึกเสียงและจดบันทึกแบบบันทึกข้อมูล นำเสนอเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาและสถานการณ์การถ่ายทอดในเวทีระดับชุมชน ระหว่างวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๖ จำนวนผู้รู้ที่เข้าร่วม ๑๑ คน จากหมู่บ้านทุ่งหลวง บ้านห้วยอีค่าง ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ และดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงเป็นภาษาเขียนต่อเนื่อง

๒) **คะฉิ่น:** หมู่บ้านใหม่สามัคคี จัดเวทีชุมชนวันที่ ๑๔ และ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ จำนวนผู้เข้าร่วม ๕๓ คน จากหมู่บ้านใหม่สามัคคี ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว และอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้รู้วรรณกรรมพื้นบ้านจำนวน ๗ คน ได้รายชื่อวรรณกรรม ๕ เรื่อง หลังจากนั้นได้ดำเนินการรวบรวมเนื้อหาของนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราจากผู้รู้ ด้วยวิธีบันทึกเสียงและจดบันทึกลงแบบบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมอีก ๑๓ เรื่อง และได้นำเสนอเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาและสถานการณ์การถ่ายทอดในเวทีระดับชุมชน ระหว่างวันที่ ๘-๙ ธันวาคม ๒๕๕๖ จำนวนผู้รู้ที่เข้าร่วม ๗ คน และดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงเป็นภาษาเขียนต่อเนื่อง

๓) **ดาราอาง:** หมู่บ้านห้วยหมากเหลี่ยม จัดเวทีชุมชนวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน จำนวนผู้เข้าร่วม ๕๓ คน จากหมู่บ้านห้วยหมากเหลี่ยมใหม่ บ้านห้วยหมากเหลี่ยมเก่า บ้านสวนซา (ห้วยจะนู) บ้านนอแล ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้รู้วรรณกรรมพื้นบ้านจำนวน ๒๗ คน ได้รายชื่อวรรณกรรม ๑๗ เรื่อง หลังจากนั้นได้ดำเนินการรวบรวมเนื้อหาของนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราจากผู้รู้ ด้วยวิธีบันทึกเสียงและจดบันทึกลงแบบบันทึกข้อมูล นำเสนอเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาและสถานการณ์การถ่ายทอดในเวทีระดับชุมชน ระหว่างวันที่ ๙-๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๖ จำนวนผู้รู้ที่เข้าร่วม ๗ คน จากหมู่บ้านนอแล บ้านห้วยหมากเหลี่ยม ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง และบ้านปางแดงใน ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จากนั้นได้ดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงเป็นภาษาเขียนต่อเนื่อง

๔) **ม้ง:** หมู่บ้านห้วยกว้าง จัดเวทีชุมชนวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๕ จำนวนผู้เข้าร่วม ๖๑ คน ผู้รู้วรรณกรรมพื้นบ้านจำนวน ๗ คน จากหมู่บ้านห้วยกว้าง ตำบลบ้านปาง อำเภอหางดง บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และบ้านใหม่รุ่งทิว ตำบลทุ่งกล้วย อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ได้รายชื่อวรรณกรรม ๖ เรื่อง หลังจากนั้นได้ดำเนินการรวบรวมเนื้อหาของนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราจากผู้รู้ ด้วยวิธีบันทึกเสียงและจดบันทึกลงแบบบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมอีก ๒ เรื่อง และได้นำเสนอเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาและสถานการณ์การถ่ายทอดในเวทีระดับชุมชน ระหว่างวันที่ ๖-๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๖ จำนวนผู้รู้ที่เข้าร่วม ๒ คน และดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงเป็นภาษาเขียนต่อเนื่อง

๕) **เมี่ยน:** หมู่บ้านห้วยชมภู จัดเวทีชุมชนวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๕ จำนวนผู้เข้าร่วม ๒๕ คน จากหมู่บ้านห้วยชมภู ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้รู้วรรณกรรมพื้นบ้านจำนวน ๒๕ คน ได้รายชื่อวรรณกรรม ๑๘ เรื่อง หลังจากนั้นได้ดำเนินการรวบรวมเนื้อหาของนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราจากผู้รู้ ด้วยวิธีบันทึกเสียงและจดบันทึกลงแบบบันทึกข้อมูล นำเสนอเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาและสถานการณ์การถ่ายทอดในเวทีระดับชุมชน ระหว่างวันที่ ๙-๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๖ จำนวนผู้รู้ที่เข้าร่วม ๙ คน จากหมู่บ้านห้วยชมภู บ้านปางซานเวิน บ้านกอกน้อย ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย และดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงเป็นภาษาเขียนต่อเนื่อง

๖) **ละหู่:** หมู่บ้านต้นผึ้ง จัดเวทีชุมชนวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๕ จำนวนผู้เข้าร่วม ๒๓ คน จากหมู่บ้านต้นผึ้ง ตำบลท่าตอน บ้านห้วยคอกหมู ตำบลแม่नावง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ และบ้านห้วยหลวง ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ผู้รู้วรรณกรรมพื้นบ้านจำนวน ๑๐ คน ได้รายชื่อวรรณกรรม ๓๕ เรื่อง หลังจากนั้นได้ดำเนินการรวบรวมเนื้อหาของนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราจากผู้รู้ ด้วยวิธีบันทึกเสียงและจดบันทึกลงแบบบันทึกข้อมูล นำเสนอเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาและสถานการณ์การถ่ายทอดในเวทีระดับ

ชุมชน ระหว่างวันที่ ๑๑-๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๖ จำนวนผู้รู้ที่เข้าร่วม ๙ คน จากหมู่บ้านห้วยคอกหมู ตำบลแม่नावาง และบ้านต้นผึ้ง ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ และดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงเป็นภาษาเขียนต่อเนื่อง

๗) **ลือ:** หมู่บ้านใหม่สหสัมพันธ์ จัดเวทีชุมชนวันที่ ๑๙-๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๕ จำนวนผู้เข้าร่วม ๔๖ คน จากหมู่บ้านใหม่สหสัมพันธ์ ตำบลเวียงใต้ บ้านไทรงาม บ้านปางแปก ตำบลแม่नावาง อำเภอป่าตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้รู้วรรณกรรมพื้นบ้านจำนวน ๑๐ คน ได้รายชื่อวรรณกรรม ๑๕ เรื่อง หลังจากนั้นได้ดำเนินการรวบรวมเนื้อหาของนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราจากผู้รู้ ด้วยวิธีบันทึกเสียงและจดบันทึกลงแบบบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมอีก ๒ เรื่อง และได้นำเสนอเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาและสถานการณ์การถ่ายทอดในเวทีระดับชุมชน ระหว่างวันที่ ๑๐-๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๖ จำนวนผู้รู้ที่เข้าร่วม ๗ คน จากหมู่บ้านไทรงาม ตำบลแม่नावาง และหมู่บ้านใหม่สหสัมพันธ์ อำเภอป่าตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงเป็นภาษาเขียนต่อเนื่อง

๘) **ลเวือะ:** หมู่บ้านละอองเหนือ จัดเวทีชุมชนวันที่ ๒๘ - ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ จำนวนผู้เข้าร่วม ๒๕ คน จากหมู่บ้านละอองเหนือ บ้านสาม บ้านละออบ ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาวน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และบ้านแปะ ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้รู้วรรณกรรมพื้นบ้านจำนวน ๑๒ คน ได้รายชื่อวรรณกรรม ๑๕ เรื่อง หลังจากนั้นได้ดำเนินการรวบรวมเนื้อหาของนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราจากผู้รู้ ด้วยวิธีบันทึกเสียงและจดบันทึกลงแบบบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมอีก ๓ เรื่อง และได้นำเสนอเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาและสถานการณ์การถ่ายทอดในเวทีระดับชุมชน ระหว่างวันที่ ๗,๑๑ และ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๖ จำนวนผู้รู้ที่เข้าร่วม ๑๐ คน จากหมู่บ้านละอองเหนือ ละออบ ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาวน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และบ้านแปะ ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงเป็นภาษาเขียนต่อเนื่อง

๙) **อ่าข่า:** หมู่บ้านแม่จันใต้ จัดเวทีชุมชนวันที่ ๑๔ - ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ จำนวนผู้เข้าร่วม ๕๐ คน จากหมู่บ้านแสนใจใหม่ ตำบลแม่สองโน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จ.เชียงใหม่ เครือข่ายอ่าข่าลุ่มน้ำโขง ผู้รู้วรรณกรรมพื้นบ้านจำนวน ๒ คน ได้รายชื่อวรรณกรรม ๑๐ เรื่อง หลังจากนั้นได้ดำเนินการรวบรวมเนื้อหาของนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราจากผู้รู้ ด้วยวิธีบันทึกเสียงและจดบันทึกลงแบบบันทึกข้อมูล และได้ นำเสนอเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาและสถานการณ์การถ่ายทอดในเวทีระดับชุมชน ระหว่างวันที่ ๗-๘ ธันวาคม ๒๕๕๖ จำนวนผู้รู้ที่เข้าร่วม ๒ คน จากหมู่บ้านแสนใจใหม่ ตำบลแม่สองโน อำเภอแม่ฟ้าหลวง บ้านแม่จันใต้ ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงเป็นภาษาเขียนต่อเนื่อง

๘. การสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกแบบไม่มีโครงสร้าง (In-depth unstructured interview)

การสัมภาษณ์ในรูปแบบนี้เป็นการสนทนาที่เปิดกว้างอย่างไม่เป็นทางการแต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเรียนรู้ นิทานและตำนานของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์อย่างละเอียดลึกซึ้งในการสัมภาษณ์มีการกำหนดประเด็นไว้อย่าง กว้างๆผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถตอบหรือให้ละเอียดทุกแง่มุมของนิทานและตำนาน ข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง การ สัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้างถูกใช้โดยเฉพาะในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านนิทานและตำนาน โดยที่ ผู้ช่วยนักวิจัยและเยาวชนผู้ช่วยเข้าร่วมวิจัยหรือนักวิจัยชาวบ้านได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ซึ่งก็คือผู้รู้ภูมิปัญญา ทั้งชายและหญิงจาก ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน ๕๔ คน แบ่งเป็น ชาย ๓๓ คน หญิง ๒๑ คน ดังที่แสดงในตาราง ๒

ลำดับ	ชนเผ่า	จำนวน		รวม
		ชาย	หญิง	
๑	กะเหรี่ยง	๔	๔	๘
๒	คะฉิ่น	๓	๓	๖
๓	ดาราอาง	๓	๒	๕
๔	ม้ง	๔	๑	๕
๕	เมี่ยน	๒	๓	๕
๖	ลเวีอะ	๓	๓	๖
๗	ละหู่	๕	๒	๗
๘	ลีซู	๖	๑	๗
๙	อ่าข่า	๓	๒	๕
รวม		๓๓	๒๑	๕๔

ตาราง ๒ จำนวนผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant)

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ช่วยวิจัยและผู้เข้าร่วมวิจัยใช้เทปบันทึกเสียงขนาดเล็กบันทึกการสัมภาษณ์ เพื่อให้ข้อมูลการสัมภาษณ์มีความสมบูรณ์ โดยเฉลี่ยแล้วการสัมภาษณ์ใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมงต่อผู้ให้ข้อมูลหลักหนึ่งท่าน ภาษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์จะเป็นภาษาชนเผ่า เนื่องจากว่าผู้ให้สัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์พูดภาษาเดียวกัน

๙. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมเป็นการสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และ สังเกตสีหน้า กิริยา ท่าทางและความรู้สึกของผู้เล่านิทานในขณะที่กำลังเล่านิทานหรือตำนาน

๑๐. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้ช่วยวิจัยประจำแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ปรัวรรตภาษาจากภาษาแต่ละชาติพันธุ์เป็นภาษาไทยโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๑) เขียนคำภาษาชนเผ่าพื้นเมืองโดยใช้อักษรเฉพาะของแต่ละชนเผ่า ซึ่งมีผู้พัฒนาไว้แล้ว
- ๒) เขียนคำอ่านโดยใช้อักษรไทยที่ให้เสียงใกล้เคียงที่สุด
- ๓) เขียนคำแปลตรงเป็นภาษาไทย
- ๔) ปรับให้เป็นประโยคภาษาไทยที่เข้าใจได้ทั่วไป

หลังจากที่ปรัวรรตแล้วก็จะแบ่งประเภทของนิทานซึ่งในขณะนี้อยู่ในช่วงการรวบรวมข้อมูลเมื่อได้ข้อมูลมากพอแล้วจึงจะดำเนินการจัดแบ่งหมวดหมู่จากนั้นจะวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการจำแนกชนิดของข้อมูลโดยไม่ใช้ทฤษฎี ซึ่งก็คือผู้ช่วยวิจัยจำแนกข้อมูลที่จะวิเคราะห์ตามความเหมาะสมกับข้อมูลและจำแนกข้อมูลเป็นชนิดต่างๆตามประเภทที่สัมพันธ์กับเนื้อหา รูปแบบจุดมุ่งหมายของนิทานและตำนานและวิเคราะห์เนื้อหาว่านิทานหรือตำนานสะท้อนคุณค่าทางสังคมหรืออัตลักษณ์ชนเผ่าในด้านใดบ้างและอย่างไร

๑๑. การตรวจสอบข้อมูล

เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลทางผู้ช่วยของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์และชุมชนจะจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในแต่ละหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่การศึกษาโดยจะเชิญผู้รู้ภูมิปัญญาซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก เยาวชนผู้ช่วยเก็บข้อมูลในชุมชน ผู้นำหมู่บ้านและผู้รู้ท่านอื่นๆที่อยู่ในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงเข้าร่วมแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาניתานและตำนานและร่วมซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. บริบทของพื้นที่และชุมชนที่ศึกษา

๑.๑ กะเหรี่ยง (บ้านห้วยอีค่าง)

๑) ชื่อทางการ บ้านห้วยอีค่าง (ภาษากะเหรี่ยง) คลิซู่ถ่า ต่าสั่วถ่า
ที่ตั้ง หมู่ที่ ๑ ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

๒) ประวัติการก่อตั้งชุมชน

จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมาจากคนรุ่นสู่รุ่นทำให้ทราบว่าบริเวณบ้านห้วยอีค่างในอดีตเคยเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าลัวะมาก่อน และภายหลังชนเผ่าลัวะได้ทิ้งถิ่นฐานไปซึ่งสังเกตได้จากซากวัดเก่า ป่าช้าและวัสดุเครื่องใช้ต่างๆ ต่อมาชาวบ้านที่เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยงได้อพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณนี้ บางส่วนอพยพมาจากแม่ฮ่องสอน บ้านแม่ฮ่องสอน การเริ่มตั้งถิ่นฐานของชุมชนพบว่ามีอายุประมาณ ๓๕๐ ปี

เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกๆ มีการตั้งชุมชนเป็นแนวยาวจากคดอยปู่เฒ่าจนถึงห้วยอีค่างมีชื่อว่า " แดลอพะทอ " หรือบ้านยาว ในขณะนั้นบ้านห้วยอีค่างกับบ้านทุ่งหลวงยังเป็นหมู่บ้านเดียวกันมีเพียง ๒๐ หลังคาเรือน ต่อมาเกิดโรคระบาดมีผู้คนล้มตาย ทำให้มีการอพยพโยกย้ายชุมชนโดยส่วนที่ย้ายขึ้นทางเหนือตั้งเป็นชุมชนบ้านห้วยอีค่าง ส่วนที่ย้ายลงทางใต้เป็นชุมชนบ้านทุ่งหลวง และมีการแยกหมู่บ้านเป็นหมู่ที่ ๑ และหมู่ที่ ๒ ตั้งแต่นั้นมา หลังจากนั้นก็ตั้งเป็นชุมชนถาวรไม่ได้อพยพไปไหนอีก โดยมีหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานคือไม้ผลที่ปลูกในบริเวณหมู่บ้าน มีต้นมะขาม ต้นขนุน ซึ่งมีอายุราว ๑๐๐ กว่าปี บ้านห้วยอีค่างถือเป็นหมู่บ้านได้ก่อตั้งอย่างเป็นทางการหมู่บ้านแรกของตำบลแม่วินเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๒ ปัจจุบันบ้านห้วยอีค่างแห่งนี้เรียกชื่อตามภาษาปกากะญอว่า คลิซู่ถ่า ต่าสั่วถ่า

๓) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ชุมชนห้วยอีค่างตั้งอยู่ในพื้นที่ราบเชิงเขา มีถนนเส้นทางหลักของตำบลตัดผ่าน ที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ ทั้งชุมชนและที่ทำกินล้อมรอบด้วยป่าที่ชาวบ้านจำแนกเป็นป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน

๔) อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดบ้านแม่ชะปู้ ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่
ทิศใต้	ติดบ้านห้วยตอง ต.แม่วิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดบ้านทุ่งหลวง ต.แม่วิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดบ้านห้วยข้าวสาลี ต.แม่วิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่

๕) ความเชื่อ/ศาสนา

- ศาสนาพุทธ ๖๘ ครั้วเรือน
- ศาสนาคริสต์ ๕ ครั้วเรือน
- ดั้งเดิม ๔๐ ครั้วเรือน

๖) งานประเพณีสำคัญของหมู่บ้าน

- ประเพณีสะลาคีต๊ะ เป็นการขอพรหรือขอบคุณและขอขมาต่อเทพภูเขาคัดในช่วงเดือนมกราคม
- ประเพณีผูกข้อมือ ช่วงเดือนมกราคมและสิงหาคม
- ประเพณีกินข้าวใหม่(ข้าวเม่า) ช่วงระหว่างเดือนกันยายน-ตุลาคม

๗) จำนวนประชากร

ประชากรในชุมชนมีจำนวนทั้งสิ้น ๕๔๒ คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลังคาเรือน	ครอบครัว	ประชากรผู้ใหญ่			ประชากรเด็ก			รวมทั้งสิ้น	
		ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
๑๑๓	๑๒๔	๑๗๑	๑๘๕	๒๕๖	๙๓	๙๓	๑๘๖	๒๖๔	๒๗๘

๘) สถิติการจบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน

- ระดับอนุบาล จำนวน ๑๗ ชาย ๙ คน หญิง ๘ คน
- ระดับประถมศึกษา จำนวน ๕๙ คน ชาย ๒๙ คน หญิง ๓๐ คน
- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๖๖ คน ชาย ๓๒ คน หญิง ๓๔ คน
- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๓๔ คน ชาย ๑๖ คน หญิง ๑๘ คน
- ระดับปริญญาตรี จำนวน ๗ คน ชาย ๓ คน หญิง ๔ คน

๙) ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนห้วยอีค่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก และมีบางส่วนรับจ้างทั่วไป ยังชีพด้วยการปลูกข้าวนา ข้าวไร่ ปัจจุบันได้รับพืชส่งเสริมเพื่อการค้า ได้แก่ ไม้ผล พืชผักและดอกไม้เมืองหนาว อาทิเช่น สาลี่ บัวยพลับ อาโวคาโด ผักสลัด ต้นหอมญี่ปุ่น ดอกกระดาศ เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่เป็นเงินสดมากขึ้น

๑๐) โครงสร้างการปกครอง

ชุมชนห้วยอีค่างมีการปกครองแบบดั้งเดิม ที่มีผู้ใหญ่เฒ่าเป็นผู้นำทางพิธีกรรม และคณะผู้อาวุโสของชุมชน ร่วมกับการปกครองรูปแบบทางราชการเหมือนชุมชนอื่นทั่วไป

๑.๒ คะฉิ่น (บ้านใหม่สามัคคี)

๑) ชื่อทางการ บ้านใหม่สามัคคี(กะฉิ่น) (ภาษากะฉิ่น) “จิงผะกะถ่อง” (Jinghpaw Kahtawng)

ที่ตั้ง หมู่ที่ ๑๔ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

๒) ประวัติการก่อตั้งชุมชน

บ้านใหม่สามัคคีเริ่มก่อตั้งชุมชนโดย ๗ ครอบครัว เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่งย้ายมาจากบ้านปางมะเยา ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากปัญหาที่อยู่อาศัยทับซ้อนกับพื้นที่ป่าสงวน ปัจจุบันมีจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด ๑๒๐ ครัวเรือน และมีจำนวนประชากร ๙๒๒ คน ซึ่งมีกลุ่มชนเผ่าอาศัยอยู่ด้วยกันทั้งหมด ๖ กลุ่มด้วยกัน คือ จิงผะ ะวาง ไทใหญ่ ละหู่ จีน และลีซู ปัจจุบันมีนายพงษ์ ธิงรัมย์ (Ah Hpung) เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และมีนายสมชาติ ละชี (Lashi Gun) เป็นผู้นำทางวัฒนธรรม

๓) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ชุมชนบ้านใหม่สามัคคีตั้งอยู่บนที่ราบมีลักษณะเป็นแอ่งกะทะใหญ่จากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๗๕๐ เมตร มีสภาพภูมิอากาศร้อนและมีฝนปานกลาง อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด ๑๖.๔๘ องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด ๒๗.๖๔ องศาเซลเซียส มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี ๑,๘๖๒ มิลลิเมตร

๔) อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ ป่าชุมชน บ้านอ่าซ่า
- ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่บ้านรินหลวง
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่บ้านอรุโณทัย
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ หมู่บ้านหนองเขียว

๕) ความเชื่อ/ศาสนา

ชุมชนบ้านใหม่สามัคคี นับถือศาสนาพุทธและคริสต์นิกายคาทอลิกและโปรเตสแตนท์ ซึ่งส่วนใหญ่ นับถือศาสนาคริสต์

๖) งานประเพณีสำคัญของหมู่บ้าน

- ประเพณีปีใหม่ (ช่วงเดือนมกราคม)
- ประเพณีกินข้าวใหม่ (ช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน)
- ส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ (ช่วงเดือนธันวาคม)
- ประเพณีร่ำมะพร้าว (ช่วงเดือนธันวาคมของทุก ๒ ปี)

๗) จำนวนประชากร

ประชากรในชุมชนมีจำนวนทั้งสิ้น ๙๒๒ คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลังคาเรือน	ครอบครัว	ประชากรผู้ใหญ่	
		ชาย	หญิง
๘๗	๑๒๐	๔๓๒	๔๙๐

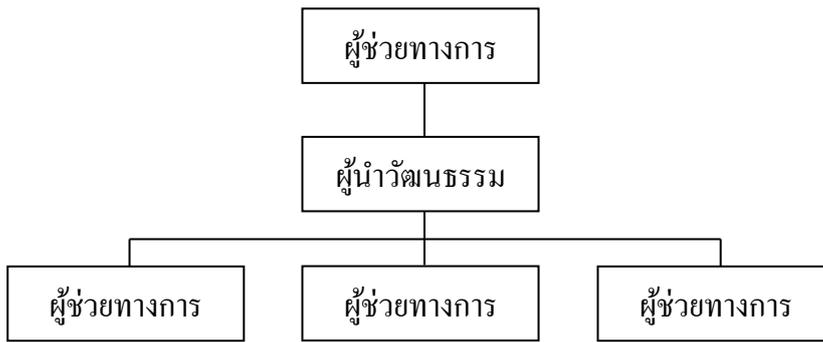
๘) สถิติการจบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน

- ระดับประถมศึกษา จำนวน ๑๕๐ คน ชาย ๖๕ คน หญิง ๘๕ คน
- ระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๘๐ คน ชาย ๕๐ คน หญิง ๓๐ คน
- ระดับอนุปริญญา จำนวน ๑ คน ชาย ๑ คน หญิง - คน
- ระดับปริญญาตรี จำนวน ๗ คน ชาย ๒ คน หญิง ๕ คน

๙) ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนบ้านใหม่สามัคคีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร และรับจ้างทั่วไปเป็นหลัก และมีบางส่วนประกอบอาชีพค้าขาย เช่น จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรมในเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น โดยมีรายได้เฉลี่ย ๒๐,๐๐๐ - ๓๐,๐๐๐ บาทต่อครัวเรือน/ปี นอกจากนี้ชาวบ้านยังปลูกพืชส่งเสริมเพื่อการค้า ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง กล้วยป้อน ฟักทอง อาโวคาโดและมะม่วง

๑๐) โครงสร้างการปกครองในชุมชน

๑.๓ ดาราอาง (บ้านห้วยหมากเหลี่ยม)

๑) ชื่อทางการ : บ้านห้วยหมากเหลี่ยม (ภาษาดาราอาง) รอ โสย มา เลม

ที่ตั้ง : หมู่ ๙ ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๑๐

ผู้ก่อตั้ง : นายน้อย ละวัน (กวาน) ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านห้วยหมากเหลี่ยม เลขที่ ๕๐๗ หมู่ ๙ ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๑๐

๒) ประวัติการก่อตั้งชุมชน

ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้มีชาวดาราอางอพยพเข้ามาในประเทศไทย ผ่านทางชายแดนไทย-พม่า บริเวณดอยอ่างขาง จำนวน ๖ คน ประกอบไปด้วย ๑.นายน้อย ละวัน (กวาน) ๒.นายแก้ว กวาน ๓.นางลูน กวาน ๔.นางโจม ๕. นางสร้อย จุ่มเมิง ๖.นายกร (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว ๔ คน ยังมีชีวิตอยู่ ๒ คน คือ นายน้อย ละวัน และนางสร้อย จุ่มเมิง) โดยนายน้อย กวาน เป็นผู้นำพาเข้ามาตั้งรกราก บริเวณดอยตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในปัจจุบัน คือ หมู่บ้านห้วยหมากเหลี่ยม หมู่ ๙ ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นก็ได้มีชาวดาราอางอพยพเข้ามาอีกจำนวนหนึ่ง จนมีจำนวน ๑๖ หลังคาเรือน จึงได้ตั้งเป็นชุมชน ชื่อ ดอยหมากเหลี่ยม (เนื่องจากมีต้นหมากเหลี่ยมทั้งดอย) และเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๑๕ ได้ใช้ชื่อ หมู่บ้านห้วยหมากเหลี่ยมอย่างเป็นทางการ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ปัจจุบันมี ๒๑๙ หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ๑,๓๓๓ คน

๓) ลักษณะทางภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ชุมชนบ้านห้วยหมากเหลี่ยมตั้งอยู่บริเวณสันเขา โดยมีพื้นที่รอบหมู่บ้านเป็นป่าอนุรักษ์ (แปร ตาง) ซึ่งตั้งอยู่ในเขตป่าอุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปจะเป็นไปตามฤดูกาล

๔) อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดกับบ้านห้วยนา หมู่ ๖ ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
- ทิศใต้ ติดกับห้วยงูใน หมู่ ๕ ตำบลสันทราย อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
- ทิศตะวันออก ติดกับบ้านเวียงหวาย หมู่ ๙ ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
- ทิศตะวันตก ติดกับบ้านนอแล หมู่ ๙ ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

๕) ความเชื่อ/ศาสนา

ชาวบ้านห้วยหมากเลี่ยมทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธควบคู่กับการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งที่เป็นระดับเทพและขวัญวิญญาณต่าง ๆ

๖) งานประเพณีสำคัญของหมู่บ้าน

มกราคม (เส้นกำ)	ลือห หนี กามาย
กุมภาพันธ์ (เส้นสาม)	หลู๋ อีน ปีม เฮ ณาพรา
มีนาคม (เส้นซี)	พิธีทำบุญให้กับตนเองและชุมชน
เมษายน (เส้นฮา)	บลอย ซาง เชน (สงกรานต์)
พฤษภาคม (เส้นหก)	ซีแง ตึง (ถือศีลหยุด)
มิถุนายน (เส้นเจด)	กา บิห แค บาง (พิธีปิดประตูเมืองชุมชน)
กรกฎาคม (เส้นแบท)	ซา ดาง คอ วา (เข้าพรรษา)
สิงหาคม (เส้นขอ)	ซา ดาง
กันยายน (เส้นซีบ)	ซา ดาง
ตุลาคม (เส้นซีบเอด)	ซา ดาง ออ วา (ออกพรรษา)
พฤศจิกายน (เส้นซีบซอง)	เวห แค บาง (เปิดประตูเมืองชุมชน)
ธันวาคม (เส้นเจน)	ซีแง ตึง ลือห หนี บรีม

๗) จำนวนประชากร

ประชากรในชุมชนมีจำนวนทั้งสิ้น ๑,๓๓๓ คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลังคา เรือน	ครอบครัว	ประชากรผู้ใหญ่	
		ชาย	หญิง
๒๑๙	๒๖๓	๖๓๑	๗๐๒

๘) สถิติการจบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน

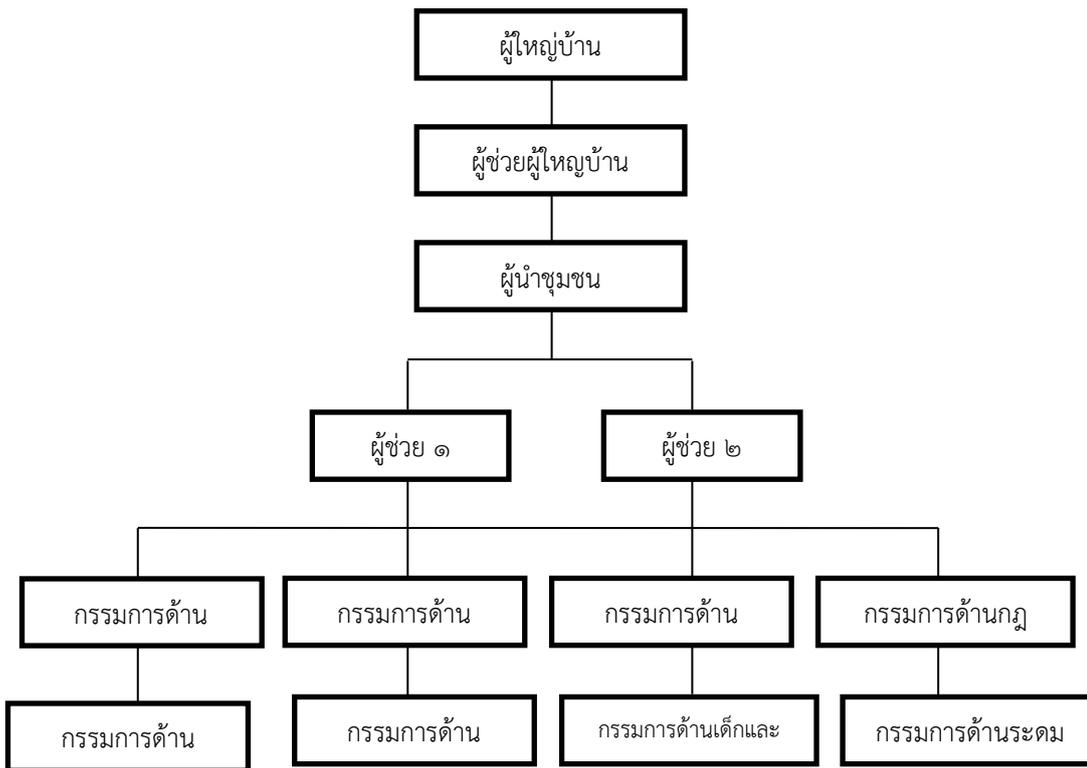
- ระดับประถมศึกษา จำนวน ๖๒ คน
- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๕ คน
- ระดับอนุปริญญา จำนวน ๒ คน
- ระดับปริญญาตรี จำนวน ๒ คน

รวมจำนวนทั้งสิ้น ๗๑ คน

๙) ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนบ้านห้วยหมากเลี่ยมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นหลัก และมีบางส่วนประกอบอาชีพเกษตร ยังชีพด้วยการปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด ถั่วดำ และถั่วแดง นอกจากนี้มีการปลูกพืชส่งเสริมเพื่อการค้า ได้แก่ หอมหัวใหญ่ ส้ม ลิ้นจี่ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่เป็นเงินสดมากขึ้น

๑๐) โครงสร้างการปกครอง

๑.๔ ม้ง (บ้านแม่สาใหม่)

๑) ชื่อทางการ บ้านแม่สาใหม่ (ภาษาม้ง) แม่สาเซียะ (Maesa tshiab) ที่ตั้ง หมู่ที่ ๖ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

๒) ประวัติความก่อตั้งชุมชน

บ้านแม่สาใหม่เป็นชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง เริ่มเข้ามาในพื้นที่ประมาณ ปี พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยเริ่มแรกมาตั้งหมู่บ้านที่ปางขมุหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แม่สาเก่า เดิมทีเข้ามาเพื่อหาที่ทำกินเท่านั้นยังไม่มี การจัดตั้งเป็นหมู่บ้านทางการ ต่อมามีคนอพยพย้ายเข้ามาสมทบมากขึ้น และในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ จึงได้ย้ายลงมาที่บ้านแม่สาใหม่ ปัจจุบันโดยมีนายจู่แต่ง แซ่โซ้ง เป็นผู้นำหมู่บ้านโดยขึ้นอยู่กับหมู่ที่ ๒ บ้านโป่งแยงนอก ต่อมาปีพ.ศ. ๒๕๑๖ ได้ยกฐานะหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านทางการโดยมีนายหวังจื้อ แซ่โซ้ง เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก (๒๕๑๖-๒๕๒๐) นายเยียะเปา แซ่หาง (๒๕๒๐-๒๕๒๕) นายจิวเปา แซ่โซ้ง (๒๕๒๖-๒๕๓๓) นายสวัสดิ์ แซ่ท้าว (๒๕๓๘-๒๕๔๑) นายเกษม แซ่โซ้ง (๒๕๔๑-๒๕๔๒) นายวิน แซ่ย่าง (๒๕๔๒-๒๕๔๔) และนายมนัส ถนนวรกุล (ปี๒๕๔๔-ปัจจุบัน) ตามลำดับ และในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้มีการแยกหมู่บ้านแม่สาใหม่ออกเป็น ๒ หมู่ คือ หมู่ ๖ (แม่สาใหม่) และหมู่ ๑๐ (แม่สา น้อย) สำหรับที่มาของชื่อหมู่บ้านนั้นเพราะอยู่ใกล้ลำห้วยแม่สา น้อยซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของน้ำแม่สาที่มีต้นสาขึ้นอยู่มาก จึงเรียกชื่อว่าบ้านแม่สาใหม่ตามลำห้วย

๓) สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ชุมชนแม่สาใหม่ ตั้งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๑,๐๐๐ เมตร ยอดเขาที่สูงที่สุดในหมู่บ้านสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๑,๔๐๐ เมตร สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่จะลาดชัน และมีที่ราบน้อย สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าดิบเขาและมีบางพื้นที่เป็นป่ากึ่งเบญจพรรณ ส่วนป่าดิบชื้นจะมีบางพื้นที่เท่านั้น สภาพภูมิอากาศในฤดูฝนมีฝนตกชุก ฤดูร้อนอากาศค่อนข้างร้อน ส่วนฤดูหนาวค่อนข้างหนาวจัด เนื่องจากหมู่บ้านอยู่กลางหุบเขา แต่ยังไม่หนาวถึงขั้นเกิดเกล็ดน้ำแข็ง

๔) ที่ตั้งและอาณาเขต

- **ทิศเหนือ** ติดกับบ้านโป่งแยงนอก หมู่ที่ ๒ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
- **ทิศใต้** ติดกับบ้านห้วยแม่เนาไทร ตำบลบ้านปาง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
- **ทิศตะวันออก** ติดกับเขตบ้านแม่แเมะ ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
- **ทิศตะวันตก** ติดกับเขตบ้านผานกกก หมู่ที่ ๙ และบ้านห้วยม่วง ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

โดยมีเส้นทางแยกจากถนนสาย แม่ริม – สะเมิง ตรงบริเวณวัดบ้านโป่งแยงนอก ระยะทางประมาณ ๗ กิโลเมตร เส้นทางเป็นถนนคอนกรีต ซึ่งเป็นเส้นทางเดียวที่เข้าหมู่บ้านได้ตลอดปี

- ๕) **ความเชื่อ/ศาสนา** เป็นความเชื่อตามประเพณีที่มีทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ระดับเทพและขวัญวิญญาณทั่วไป และการบูชาบรรพบุรุษ ในระยะหลังชาวบ้านมีการนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์เพิ่มเข้ามา

๖) งานประเพณีสำคัญของชุมชน

ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ เช่น พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตั้งครุฑและการเกิด แต่งงาน งานศพ การบวช การเข้าทรง (อ้วนึ่ง) การรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน ประเพณีปีใหม่ การเล่นลูกข่าง การโยนลูกช่วง ฯลฯ

๗) จำนวนประชากร

ประชากรในชุมชนมีจำนวนทั้งสิ้น ๓๗๐ คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลังคาเรือน	ครอบครัว	ประชากรผู้ใหญ่			ประชากรเด็ก			รวมทั้งสิ้น	
		ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
๑๐๕	๓๖	๒๙๕	๒๘๑	๕๗๖	๑๐๕	๙๐	๒๐๐	๓๙๙	๓๗๑

๘) สถิติการจบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน

- ระดับประถมศึกษา จำนวน ๑๘๙ คน ชาย ๑๐๒ คน หญิง ๘๗ คน
- ระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๒๕๐ คน ชาย ๑๕๖ คน หญิง ๙๔ คน
- ระดับอนุปริญญา จำนวน ๑๐๕ คน ชาย ๗๔ คน หญิง ๓๑ คน
- ระดับปริญญาตรี จำนวน ๓๐ คน ชาย ๑๓ คน หญิง ๑๗ คน

๙) ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนแม่สาใหม่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก มีบางส่วนรับจ้างทั่วไป และมีบางส่วนประกอบอาชีพค้าขาย เช่น จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรมในเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น ปัจจุบันได้รับพืชส่งเสริมเพื่อการค้า ได้แก่ ไม้ผล พืชผักและดอกไม้เมืองหนาว เช่น ลิ้นจี่ กาแฟ อาโวคาโด กะหล่ำปลี ดอกเยอบีร่า เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่เป็นเงินสดมากขึ้น

๑๐) โครงสร้างทางสังคม และการปกครอง

ชุมชนแม่สาใหม่มีการปกครอง ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบที่หนึ่ง **การปกครองรูปแบบทางราชการ** โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำหมู่บ้าน มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการ ๗ ฝ่าย และมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในหมู่บ้านแม่สาใหม่ได้แบ่งเขตการปกครองเป็น ๕ เขต และรูปแบบที่สอง คือ **รูปการปกครองที่ยึดหลักของกลุ่มสายตระกูล** ซึ่งจะมีผู้รู้หรือผู้อาวุโสที่ได้รับการยอมรับนับถือของแต่ละสายตระกูลเป็นผู้นำควบคุมดูแลภายในสายตระกูลของตน บ้านแม่สาใหม่มีสายตระกูล ๔ สาย ได้แก่ แซ่โซ้ง แซ่ท้าว แซ่ย่างและแซ่หาง

๑.๕ เมียน (บ้านห้วยชมภู)

๑) **ชื่อทางการ** บ้านห้วยชมภู (ภาษาเมียน) ห้วยจงปู่ แปลว่า ศูนย์รวมอัญมณีอันศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นชื่อภาษาไทยจึงทุกตั้งเลียนเสียงตามชื่อภาษาเมียนเท่านั้น

ที่ตั้ง หมู่ที่ ๖ ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

๒) ประวัติการก่อตั้งชุมชน

ชุมชนห้วยชมภู ก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๓๗๐ โดยชาวอิวเมียน ที่บรรพบุรุษได้อพยพมาจากมณฑลกวังสี ประเทศจีน เดินทางผ่านประเทศลาวเข้ามาทางจังหวัดน่าน ผ่านอำเภอเทิง (ในจังหวัดเชียงราย) และมาจนถึงพื้นที่ดอยช้างโดยการนำของนายเจียมเสี้ยว แซ่ลิว หรือพญาฟ้าลั่น (นามและตำแหน่งในสมัยนั้น) เป็นผู้นำหมู่บ้านคนที่ ๑ ได้ตั้งครอบครัวตระกูลแซ่ลิว ซึ่งเป็นครอบครัวใหญ่ย้ายมาจากบ้านห้วยน้อยมาอยู่ที่บ้านห้วยชมภูเก่า (ต่ายินดี) ซึ่งอยู่ห่างจากที่ตั้งปัจจุบันไปทางทิศตะวันตก ประมาณ ๓ กิโลเมตร และมีการขยายครอบครัวและประชากรออกไปเรื่อย ๆ จนเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้น และเป็นที่ยึดกันในนามหมู่บ้านตระกูลลิว (ลิวกลาง) ผู้นำคนที่ ๒ คือนายจันอิน แซ่ลิว หรือนายแสนขยัน เป็นบุตรของพญาฟ้าลั่น ต่อมาเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๑๓ ได้มีการแยกตำบลออกจากตำบลแม่กรณ์ ตั้งขึ้นเป็นตำบลห้วยชมภู ได้มีผู้นำคนที่ ๓ คือนายเลาเหลอ ลีวยอดสิงขร กำนันห้วยชมภูคนแรกเป็นบุตรของนายแสนขยัน ผู้นำคนที่ ๔ คือนายสุรสิทธิ์ ลิวตระกูล ที่เคยเป็นทั้งผู้ใหญ่บ้านและกำนัน

ปัจจุบันบ้านห้วยชมภูประกอบด้วย ๘ หย่อมบ้าน มีประชากร ๕ เผ่า คืออิวเมียน อาข่า ละหู่ ลีซู และชาวจีน (ยูนาน) ในส่วนของชนเผ่าอิวเมียน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบด้วย ๘ ตระกูลแซ่ ได้แก่ ลิว ฟ่าน จ้าว เติน ลี ซิน โฟ้งและแซ่ย่าง

๓) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ชุมชนห้วยชมภูตั้งอยู่กลางสันเขาสูงจากระดับน้ำทะเล ๘๐๐-๑,๓๐๐ เมตร ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ลาวฝั่งซ้ายและป่าแม่กกฝั่งซ้าย มีภูเขาสูงสุดในชุมชนชื่อ “กาดดอยผี” ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของชุมชน มีลำห้วยหลัก ๒ สาย อยู่ในชุมชนห้วยชมภูกับน้ำตกพวงชมภู (อ่วมแบ่ง) มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ ๒๕๙ กิโลเมตร หรือประมาณ ๑๖๑,๘๗๕ ไร่ มีภูมิอากาศโดยทั่วไปค่อนข้างเย็นตลอดปี

๔) อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ต.ท่าตอน อ.แม่เมาะ จ.เชียงใหม่ ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย โดยมีแนวเขตแม่น้ำแม่สลัก ไหลลงแม่น้ำกก บริเวณพิกัด ๕๒๐๑๕๖ ไปทางทิศตะวันออกตามร่องลึกแม่น้ำกกสิ้นสุดที่ห้วยแก่งหลวง ไหลลงสู่แม่น้ำกก ระยะทางประมาณ ๒๔ กิโลเมตร

ทิศใต้ ติดต่อกับ ต.โป่งแพ้ว อ.แม่ลาว ต.วาวิ อ.แม่สรวย จ.เชียงราย โดยมีแนวเขตเริ่มต้นตั้งแต่เนินบ้านหนองผักเือก บริเวณพิกัดเอนซี ๖๘๑๘๕๘ ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ตามเนินเขาจนถึงเนินเขาบ้านคอยตีนผี บริเวณพิกัดเอนซี ๖๕๘๘๔๘ ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือตามเนินเขาห้วยสำนและสิ้นสุดที่คอยสำน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ต.คอยฮาง ต.ป่าอ้อดอนชัย ต.แม่กรณ์ อ.เมือง ต.โป่งแพ้ว อ.แม่ลาว จ.เชียงราย โดยมีแนวเขตเริ่มต้นจากห้วยแก่งหลวง บริเวณพิกัดเอนซี ๖๘๗๐๘๗ ไปตามลำห้วยปลาซอกจนถึงสันเขาแม่กรณ์ไหลลงสู่แม่น้ำกก บริเวณพิกัดเอนซี ๖๗๙๐๑๕ ไปทางทิศใต้ตามสันเขาจนถึงห้วยหัวทุ่ง บริเวณพิกัดเอนซี ๖๘๒๙๕๘ ระยะทางประมาณ ๒๕ กิโลเมตร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.วาวิ อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ต.แม่ลาว อ.แม่เมาะ จ.เชียงใหม่ โดยมีแนวเขตเริ่มต้นจากสันเขาคอยสำน บริเวณพิกัดเอนซี ๖๐๒๘๗๖ ไปทางทิศเหนือตามสันเขาคอยช้าง จนถึงแนวเขตเริ่มต้นที่สันเขาคอยเกี้ยว บริเวณพิกัดเอนซี ๖๐๙๐๐๐ ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือตามสันเขาคอยเกี้ยวคอยขมภู จนถึงสันเขาคอยขมภู บริเวณพิกัดเอนซี ๕๕๗๐๗๓ ไปทางทิศตะวันตกตามสันเขาห้วยขมภูจนถึงสันเขาคอยขาง บริเวณพิกัดเอนซี ๔๗๗๐๙๑ ไปทางทิศเหนือตามแนวเขาจนถึงห้วยแม่สลักสิ้นสุดที่ห้วยแม่สลักไหลลงสู่แม่น้ำกก บริเวณพิกัดเอนซี ๕๐๒๑๕๖ ระยะทางประมาณ ๔ กิโลเมตร

๕) ความเชื่อ/ศาสนา

ชาวบ้านห้วยขมภูนับถือศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม เต๋า และการบูชาบรรพบุรุษ

๖) งานประเพณีสำคัญของหมู่บ้าน

- เทียนพรรษา เดือนกรกฎาคม
- สงกรานต์ เดือนเมษายน
- ออกพรรษา เดือนตุลาคม
- วันปีใหม่เมียน ช่วงระหว่างเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์
- พิธีบวชป่า ช่วงระหว่างเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์
- ประเพณีลุยไฟ ช่วงระหว่างเดือนมกราคม – กันยายน
- พิธีกวาดตัก (บวช) ระยะเวลาขึ้นอยู่กับแต่ละตระกูล

๗) จำนวนประชากร

ประชากรในชุมชนมีจำนวนทั้งสิ้น ๑,๐๙๖ คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลังคาเรือน	ครอบครัว	ประชากรผู้ใหญ่	
		ชาย	หญิง
๒๒๓	๕๔๐	๘๒๑	๘๐๕

๘) สถิติการจบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน

- ระดับประถมศึกษา จำนวน ๒๗๖ คน
- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑๖๐ คน
- ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๑๓๘ คน
- ระดับปริญญาตรี ไม่ทราบจำนวน

๙) ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนห้วยชมพูนุส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก มีบางส่วนรับจ้างทั่วไป และมีบางส่วนประกอบอาชีพค้าขาย จำหน่ายผลผลิตการเกษตร เช่น ชา กาแฟ ลิ้นจี่ ถั่วแดง เป็นต้น โดยมีรายได้เฉลี่ย ๑๖,๐๐๐ บาทต่อครัวเรือน/ปี

๑๐) โครงสร้างการปกครองในชุมชน

การปกครองในชุมชนแบ่งออกเป็น ๓ ฝ่าย ดังนี้

- ฝ่ายปกครอง เป็นผู้นำทางการที่ได้รับการแต่งตั้งจากอำเภอ ให้ดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชน รวมถึงการไกล่เกลี่ยเมื่อมีปัญหาในชุมชน การออกกฎระเบียบและการรักษากฎระเบียบในชุมชน
- ฝ่ายจิตวิญญาณ แต่ละความเชื่อจะมีผู้นำทางจิตวิญญาณ และดูแลเรื่องของพิธีกรรมต่าง ๆ ในประเพณีสำคัญของชุมชน
- ฝ่ายบริหาร มีสมาชิกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ดูแลเรื่องของการพัฒนาชุมชน โครงสร้างพื้นฐาน อาชีพ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน รวมถึงการศึกษาและวัฒนธรรมในชุมชนด้วย

๑.๖ ลเวือะ (บ้านละอองเหนือ)

๑) ชื่อทางการ บ้านละอองเหนือ (ภากลลเวือะ) ห้วยงละออง

ที่ตั้ง หมู่ที่ ๗ ตำบลห้วยหม่อม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒) ประวัติการก่อตั้งชุมชน

ชาวบ้านเป็นชนเผ่าลเวือะ จากการสันนิษฐานของคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน หมู่บ้านละอองเหนือตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้านในปัจจุบันนี้มาไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ปี ชาวลเวือะ มีการตั้งถิ่นฐานในบริเวณใกล้เคียงเป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มที่ ๑ คือบ้านละอองเหนือในปัจจุบัน กลุ่มที่ ๒ เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด ตั้งอยู่ใกล้กับบ้านบอเด ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ ปัจจุบันอยู่ห่างจากบ้านละอองเหนือ ๒ กิโลเมตร และกลุ่มที่ ๓ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของ ละอองเหนือประมาณ ๑ กิโลเมตร ต่อมาผู้คนบริเวณ ๒ กลุ่มหลัง อพยพมารวมตัวกันที่หมู่บ้านละอองเหนือเป็นหมู่บ้านเดียวกัน แต่เดิมมาก่อนที่ทางการจะประกาศจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้าน ในหมู่บ้านมีผู้ชายเป็นผู้นำ (ไกญ) โดยการสืบเชื้อสายทั้งในด้านการปกครองและพิธีกรรมต่าง ๆ ต่อมาทางการได้จัดตั้งให้เป็นหมู่บ้านหนึ่งของตำบลแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นครั้งแรก ชื่อ นายคุณ ไม่มีชื่อสกุล หลังจากนั้นหัวหน้าบ้านเพียงมีหน้าที่เป็นผู้นำในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ เท่านั้น ส่วนด้านการปกครองก็จะมอบให้เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านทางการ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนปัจจุบัน หมู่บ้านละอองเหนือมีผู้ใหญ่บ้านทั้งสิ้น ๖ คน ตัวหมู่บ้านตั้งอยู่บริเวณสันเขาสูงในพื้นที่ในทิวภักันดาร เส้นทางคมนาคมเป็นถนนดินลูกรัง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่ลาน้อยประมาณ ๔๕ กิโลเมตร

ปีพ.ศ. ๒๕๒๐ ทางราชการได้มาสร้างอาคารเรียนชั่วคราวให้แก่ชุมชนครั้งแรก

ปีพ.ศ. ๒๕๒๑ ได้ส่งครูมาตามความเหมาะสมกับจำนวนนักเรียน

ปีพ.ศ. ๒๕๒๒ ได้งบประมาณเพื่อสร้างอาคารเรียนถาวร แบบ ๓ ห้องเรียน

ปีพ.ศ. ๒๕๔๓ โรงเรียนบ้านละอองเหนือได้ยุบรวมกับโรงเรียนบ้านแม่และ ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งอยู่ห่างออกไปจากชุมชนประมาณ ๑ กิโลเมตร เนื่องจากจำนวนเด็กที่มาเรียนในชุมชนมีจำนวนน้อยประกอบกับครูที่ประจำมีน้อย จึงทำให้ทุกวันนี้เด็กในบ้านละอองเหนือต้องไปเรียนที่โรงเรียนบ้านแม่และ

ปีพ.ศ. ๒๕๔๙ เริ่มมีการติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ผลิตกระแสไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ใช้ในหมู่บ้าน ภายใต้โครงการของรัฐบาลในสมัยนั้น ปัจจุบันไฟฟ้ากระแสหลักเข้าถึงหมู่บ้านแล้ว

๓) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ชุมชนละอองเหนือตั้งอยู่บนสันเขาและไหล่เขาที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๑,๑๐๐ เมตร ในพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติแม่ยวมฝั่งซ้าย มีภูมิอากาศเย็นตลอดปี อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีประมาณ ๒๒ องศาเซลเซียส และในฤดูฝนเป็นฤดูที่ยาวนานที่สุด คือ ประมาณ ๕ เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน ส่วนฤดูหนาวเริ่มเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ และฤดูร้อนเริ่มเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน

๔) อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านแม่แฮใน ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
- ทิศใต้ ติดต่อกับหมู่บ้านละอองใต้ ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านบอเด ต. ปางหินฝน อ. แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านกุดลาเปอร์ ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

๕) ความเชื่อ/ศาสนา

- นับถือศาสนาพุทธและความเชื่อตามประเพณีเดิม จำนวน ๑๗ หลังคาเรือน
- นับถือศาสนาคริสต์ จำนวน ๑๐ หลังคาเรือน

๖) งานประเพณีสำคัญของหมู่บ้าน

- พิธีกรรมเลี้ยงผีห้วย (โน่ก ฮาวก โกลง) ช่วงเดือนมกราคม
- พิธีขอพรจากบรรพบุรุษ (ดวน) ช่วงเดือนมีนาคม
- พิธีเลี้ยงบรรพบุรุษและไล่สิ่งชั่วร้าย (โน่ก ลม้ง เมือง) ช่วงเดือนมิถุนายน
- พิธีกรรมตานข้าวใหม่ (โน่ก อาวต โคระ) ช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม
- พิธีศาลหลักเมือง (โน่ก อาตญา) ช่วงเดือนพฤศจิกายน

๗) จำนวนประชากร

ประชากรในชุมชนมีจำนวนทั้งสิ้น ๑๔๘ คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลังคาเรือน	ประชากรผู้ใหญ่			ประชากรเด็ก			รวมทั้งสิ้น	
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
๒๗	๔๐	๔๕	๘๕	๒๗	๓๖	๖๓	๖๗	๘๑

ชุมชนบ้านละอองเหนือมีสายตระกูล ๒ สาย ได้แก่ โม่เบระและโม่กลัง

๘) สถิติการจบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน

- ระดับประถมศึกษา จำนวน ๒๗ คน ชาย ๑๕ คน หญิง ๑๒ คน
- ระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๑๙ คน ชาย ๘ คน หญิง ๑๑ คน
- ระดับอนุปริญญา จำนวน ๓ คน ชาย ๒ คน หญิง ๑ คน
- ระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๕ คน ชาย ๘ คน หญิง ๗ คน

๙) ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนละอานเหนือส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก และมีบางส่วนรับจ้างทั่วไป โดยมีรายได้เฉลี่ย ๒๕,๐๐๐ บาทต่อครัวเรือน/ปี นอกจากนี้ชาวบ้านบางส่วนยังปลูกพืชส่งเสริมเพื่อการค้า ได้แก่ ข้าวโพด กะหล่ำปลี ถั่วแดง และถั่วลิสง ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่เป็นเงินสดมากขึ้น

๑๐) โครงสร้างการปกครอง

ชุมชนละอานเหนือมีรูปแบบการปกครอง ๒ ลักษณะ คือ การปกครองรูปแบบดั้งเดิม คือ ผู้นำทางพิธีกรรม ซึ่งเป็นการโดยสืบเชื้อสาย และการปกครองในรูปแบบทางราชการเหมือนชุมชนอื่นทั่วไป

๑.๗ ระบุ (บ้านต้นฝิ่ง)

- ๑) ชื่อชุมชนทางการ บ้านต้นฝิ่ง (ภาษาละหู่) แป๊ะแจ๊ะคะ
ที่ตั้ง หมู่ที่ ๑๒ ตำบลท่าตอ อำเภอมะออย จังหวัดเชียงใหม่

- ๒) ประวัติการก่อตั้งชุมชน

บ้านต้นฝิ่งเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านผาใต้ หมู่ที่ ๑๒ ชาวบ้านเป็นละหู่ (ละหู่ดำ) ทั้งหมด ประวัติการโยกย้ายถิ่น คือ เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๒๑ นายลอสี่ จะพะ ได้เป็นผู้นำเพื่อนๆ ประมาณ ๓๐ หลังคาเรือน ย้ายมาจากหมู่บ้านแม่หม้อ ตำบลแม่คำ อำเภอมะออย จังหวัดเชียงราย มาอยู่ที่บ้านยาง แล้วย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านหนองทราย ตั้งอยู่บนสันเขา แต่มีหน่วยงานรัฐเข้ามาแจ้งให้ชาวบ้านย้ายลงไปอยู่ข้างล่าง เพราะเกรงว่าชาวบ้านจะตัดไม้ทำลายป่า จึงได้ย้ายกันลงมาอยู่ข้างล่าง บริเวณปากทางเข้าปัจจุบัน จากนั้นไม่กี่ปีต่อมามีชาวบ้านหลายคนเสียชีวิตติดต่อกัน กลุ่มที่เหลือจึงได้ตัดสินใจขยับออกมาอยู่ที่ปากทางหมู่บ้านปัจจุบันแห่งที่สอง ห่างจากตัวหมู่บ้านประมาณครึ่งกิโลเมตร หลังจากนั้นชาวบ้านต้องย้ายกันอีกครั้งหนึ่งเพราะเจ้าของที่ดินที่เป็นผู้ครอบครองก่อนได้ขายที่ให้ผู้อื่นไป สุดท้ายจึงย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านในตำแหน่งปัจจุบัน ในขณะที่นั้นมีประชากรประมาณ ๓๐ หลังคาเรือน ภายหลังมีผู้ย้ายออกไปอยู่ที่อื่นเพราะไม่มีที่ดินทำกินและไม่มีที่นาปลูกข้าว ปัจจุบันคงเหลือชาวบ้านทั้งหมด ๒๖ หลังคาเรือน

สาเหตุที่เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านต้นฝิ่ง” หรือภาษาละหู่ว่า “แป๊ะแจ๊ะคะ” เพราะมีรังฝิ่งจำนวนมาก จึงตั้งชื่อให้ว่าหมู่บ้านต้นฝิ่ง

- ๓) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ชุมชนต้นฝิ่งตั้งอยู่บนไหล่เขาเรียบแม่น้ำกก ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติลุ่มน้ำฝาง มีสภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปจะเป็นไปตามฤดูกาล

- ๔) อาณาเขตติดต่อ

หมู่บ้านต้นฝิ่งมีเส้นทางคมนาคม ๒ เส้นทาง ได้แก่ ทางบกและทางน้ำ คือ ตามลำน้ำกก โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านผาแตก ต.ท่าตอน อ.แม่เมาะ จ.เชียงใหม่
- ทิศใต้ ติดต่อกับแม่น้ำกก
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านห้วยลูกหลวง อ.เมือง จ.เชียงราย
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านผาใต้ใหม่ ต.ท่าตอน อ.แม่เมาะ จ.เชียงใหม่

๕) ความเชื่อ/ศาสนา ชาวบ้านต้นฝิ่งนับถือศาสนาคริสต์ทั้งหมด แต่ยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมบางส่วนของชาวละหู่ไว้

๖) ประเพณีสำคัญในรอบปีของหมู่บ้าน

- กินข้าวใหม่ ช่วงระหว่างเดือนกันยายน – ตุลาคมของทุกปี
- เทศกาลคริสต์มาส วันที่ ๒๔ ธันวาคมของทุกปี
- ปีใหม่ วันที่ ๓๑ ธันวาคมเป็นวันส่งท้ายปีเก่า และ ๑ มกราคมของทุกปีเป็นวันขึ้นปีใหม่

๗) จำนวนประชากร

ประชากรในชุมชนมีจำนวนทั้งสิ้น ๑๓๖ คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลังคาเรือน	ประชากรผู้ใหญ่	
	ชาย	หญิง
๒๗	๗๒	๖๔

ชาวละหู่ไม่มีการลำดับสายตระกูลอย่างชัดเจนเหมือนเผ่าอื่นๆ มีเพียงการนับญาติทั้งทางฝ่ายสามีและภรรยาด้วยกัน ในบ้านต้นฝิ่งมีกลุ่มเครือญาติกลุ่มใหญ่ ๆ คือกลุ่มของนายโยเซฟ จะล่อ กลุ่มยะดอ จะโจสีและกลุ่มซีมู จะก่า

๘) สถิติการจบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน

- จบระดับประถมศึกษา จำนวน ๔ คน เป็นชาย ๓ คน หญิง ๑ คน
- จบระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๔ คน เป็นชาย ๑ คน หญิง ๓ คน
- จบระดับปริญญา จำนวน ๑ คน เป็นชาย ๑ คน
- จำนวนเด็กและเยาวชนในชุมชนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นต่าง ๆ จำนวน ๒๔ คน เป็น ชาย ๑๑ คน หญิง ๑๔ คน

๙) ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนต้นฝิ่งเป็นชุมชนที่ติดแม่น้ำกกและเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่ง ส่วนใหญ่ชาวบ้านประกอบอาชีพอาชีพคือค้าขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมให้กับนักท่องเที่ยว มีชาวบ้านบางส่วนประกอบอาชีพเกษตรกรและรับจ้างทั่วไป นอกจากนี้ยังเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคและขาย ได้แก่ ไก่ หมู วัว และควาย รวมทั้งมีการปลูกพืชเพื่อการค้าบ้างเล็กน้อย

๑๐) โครงสร้างการปกครอง

การปกครองในชุมชนมี ๒ ลักษณะ คือการปกครองแบบดั้งเดิมที่ยึดหลักกลุ่มสายตระกูล และการปกครองรูปแบบทางราชการ

๑.๘ ลิขู (บ้านใหม่สหสัมพันธ์)

๑) ชื่อเรียกภาษาไทย บ้านใหม่สหสัมพันธ์หรือน้ำฮู ชื่อภาษาลิขู ไม่มี
ที่ตั้งชุมชน หมู่ที่ ๗ ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒) ประวัติการก่อตั้งชุมชน

จากการสอบถามผู้รู้ ผู้อาวุโสในชุมชน ระบุว่ามีการก่อตั้งมีมาได้ ๓๙ ปีแล้ว ซึ่งผู้เริ่มก่อตั้ง คือ นายเมียวคือหรือ อะจุมมานาเซาะ อ้าซาอู ระยะเวลาที่มีผู้อยู่อาศัยประมาณ ๗ หลังคาเรือน และมีชาวจีนอีก ๒ หมู่บ้านเดิมเป็นหย่อมบ้านขึ้นตรงต่อชุมชนบ้านน้ำฮู หมู่ ๕ ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน หลังจากนั้นได้มีคนจากชุมชนอื่นโยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านใหม่สหสัมพันธ์มากขึ้น ชาวบ้านที่ย้ายมาส่วนใหญ่มาจากบ้านป่าแปง ปัจจุบันมีชาวบ้านจำนวน ๒๑๕ ครัวเรือน ประชากร ๑,๓๐๐ คน ซึ่งผู้นำชุมชนในช่วงแรกคือ นายเมียวคือหรือ ปัจจุบันผู้นำหมู่บ้าน คือ นายทักษิณ พุกษาสกุล ในชุมชนมีหลายตระกูลดังต่อไปนี้ ตระกูลเลาหมู่ (สื่อผ่า) ตระกูลเลายี่ปา (งวะผ่า) ตระกูลเลาลี (หลี่จา) ตระกูลสินลี (หลี่จา) ตระกูลหลี่จา (หลี่จา) ตระกูลเลาหว่า (หว่าจา) ตระกูลสินจู (จูจา) ตระกูลหย่าจา (หย่าจา) ตระกูลซิงจา (ซิงจา) ตระกูลตามี่ (เปี้ยผ่า/เปี้ยตำมอ) ตระกูลแสนเชื่อน เป็นตระกูลของละหู่หลี่ ตระกูลสินหมี่ (เปี้ยผ่า) ตระกูลสินฉวาง (ฉะจา) ตระกูลเซยยะหมี่ (เปี้ยซีวี/เปี้ยเบ้เบ้) ตระกูลฉะจา (ฉะจา)

๓) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ชุมชนบ้านใหม่สหสัมพันธ์ตั้งอยู่บนไหล่เขาที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ๗๐๐ เมตร ที่ดินส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน สภาพภูมิอากาศโดยรวมเป็นไปตามฤดูกาล

๔) อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านหมอแปง ม.๖ ต.แม่มาเต็ง อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน
- ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านน้ำฮู ม.๕ ต.เวียงใต้ อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับค่ายทหาร
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านยะปุม ม.๖ ต.แม่มาเต็ง อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน

การคมนาคมจากบ้านใหม่สหสัมพันธ์ไปยังอำเภอปาย มีระยะทาง ๓ กิโลเมตร สภาพเส้นทางเป็นลาดยางตลอดเส้นทางเข้าสู่ชุมชน เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยส่วนใหญ่เดินทางไปรักษายังโรงพยาบาล เป็นระยะทาง ๒ กิโลเมตร

๕) ความเชื่อ/ศาสนา

ชาวบ้านแต่เดิมนับถือความเชื่อตามประเพณี ซึ่งมีทั้งเทพและขวัญวิญญาณต่าง ๆ รวมทั้งการบูชาบรรพบุรุษ ต่อมาได้รับเอาศาสนาพุทธเข้าไว้ด้วย ส่วนชาวบ้านที่หันไปนับถือศาสนาคริสต์ ได้ยกเลิกพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเทพและขวัญวิญญาณ ในหมู่บ้านที่ยังคงนับถือความเชื่อตามประเพณี จึงมี “อาปาหมูฮี่” หรือ ศาลเจ้าของชุมชน เพื่อใช้ในการประกอบทางพิธีกรรมระดับชุมชน โดยมีหมอหมื่อพะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม

๖) งานประเพณีสำคัญในรอบปีของหมู่บ้าน

- กินข้าวใหม่ ช่วงต้นเดือนธันวาคม
- ประเพณีปีใหม่ (โซ่ลี ถือเป็นปีใหม่ผู้หญิง) ประมาณระหว่างเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์
- ปีใหม่น้อย (อื้อยี่ปา ถือเป็นปีใหม่ผู้ชาย) หลังจากวันขึ้นปีใหม่หนึ่งเดือน ๖-๗ วัน

๗) จำนวนประชากร

ประชากรในชุมชนมีจำนวนทั้งสิ้น ๙๕๐ คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลังคาเรือน	ประชากรผู้ใหญ่			ประชากรเด็ก			รวมทั้งสิ้น	
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
๒๑๕	๔๐๐	๓๘๐	๗๘๐	๑๐๐	๗๐	๑๗๐	๕๐๐	๔๕๐

๘) ด้านเศรษฐกิจ

ชาวบ้านใหม่สหสัมพันธ์ประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก มีบางส่วนประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไป และรับราชการ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังชีพด้วยการปลูกข้าว ข้าวโพด และถั่วเหลือง ส่วนพืชที่ปลูกเพื่อการค้า ได้แก่ ฟักทอง พริก และกระเทียม ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่เป็นเงินสดมากขึ้น

๙) โครงสร้างการปกครอง

การปกครองในชุมชนมี ๒ ลักษณะ คือการปกครองแบบดั้งเดิมที่ยึดหลักกลุ่มสายตระกูล และการปกครองรูปแบบทางราชการ

๑.๙ อ่าซ่า (บ้านแม่จันใต้)

- ๑) ชื่อทางการ บ้านแม่จันใต้ (ภาษาอ่าซ่า) แลจื่อ อ่าซ่าพู (Laedzee aqkaqpu) ที่ตั้ง หมู่ที่ ๒๕ ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๒) ประวัติการก่อตั้งชุมชน

ชาวบ้านแม่จันใต้อพยพมาจากหมู่บ้านดอยงาม หมู่ที่ ๑๕ ตำบล ท่าก้อ อำเภอ แม่สรวย จังหวัดเชียงราย ในปีพ.ศ. ๒๕๒๔ โดยการนำของนายแลจื่อ จือปา (Laedzee jeqbyaguq) และชาวบ้านอีก ๖ ครัวเรือน จำนวน ๕๐ คน เนื่องจากชุมชนเดิมมีการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อจากดั้งเดิมไปนับถือศาสนาคริสต์ รวมทั้งยังมีปัญหาเรื่องที่ดินทำกินที่เริ่มไม่เพียงพอกับจำนวนประชากร จึงได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่ในพื้นที่ปัจจุบัน ซึ่งเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านพนาเสรี หมู่ที่ ๒๕ ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โดยตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อผู้นำคนแรก คือ แลจื่อ อ่าซ่าพู (Laedzee aqkaq pu) ชาวบ้านแม่จันใต้เป็นอ่าซ่ากลุ่มอุบ่ยา (Uqbyaq aqkaq) และลอมมี อ่าซ่า (Lawmir aqkaq) ปัจจุบันมีผู้นำธรรมชาติ คือ นายแลจื่อ จือปา และผู้นำทางการ คือ นายสินธพ จือปา (ลูกชายนายแลจื่อ จือปา)

๓) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ชุมชนแม่จันใต้ตั้งอยู่บนไหล่เขาที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ๑,๓๙๗ เมตร ในเขตป่าสงวน สภาพภูมิอากาศโดยรวมจะมีอากาศเย็นเกือบตลอดทั้งวัน ในช่วงฤดูฝนจะมีฝนตกชุกตลอดฤดูกาล ในช่วงฤดูร้อนเวลากลางวันจะร้อนมากแต่กลางคืนจะมีอากาศค่อนข้างเย็น และในฤดูหนาวจะมีอากาศหนาวมากโดยเฉพาะในช่วงกลางคืน

๔) อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านแม่จันต๋อน ต.ท่าก้อ อ.แม่สรวย จ.เชียงราย

- ทิศใต้ ติดต่อกับ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่
- ทิศตะวันออกติดต่อกับ อ.เวียงป่าเป้า
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

๕) ความเชื่อ/ศาสนา

ชาวบ้านส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดนับถือความเชื่อตามประเพณีดั้งเดิม โดยมีเทพเจ้า ขวัญวิญญูญาณและการบูชาบรรพบุรุษร่วมไปกับศาสนาพุทธ มีเพียง ๑ หลังคาเรือนที่นับถือศาสนาคริสต์

๖) งานประเพณีสำคัญของหมู่บ้าน

- ประเพณีปีใหม่ไข่แดง (ไข่สี ไข่มี – ขึ้นปีใหม่) อยู่ในช่วงระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายนของทุกปี
- ประเพณีโล้ชิงช้า (แย้ ชู่ จ่า-กินวอฤดูฝน) ช่วงเดือนสิงหาคมของทุกปี
- กินข้าวใหม่ (ห่อ สี จ่า) ช่วงต้นเดือนตุลาคมของทุกปี
- ประเพณีปีใหม่มูลูช่าง (คะ ท่อง พระ-การเปลี่ยนฤดูเพาะปลูก) ช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี

๗) จำนวนประชากร

ประชากรในชุมชนมีจำนวนทั้งสิ้น ๒๐๗ คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลังคาเรือน	ครอบครัว	ประชากรผู้ใหญ่			ประชากรเด็ก			รวมทั้งสิ้น	
		ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
๓๔	๓๖	๖๕	๖๒	๑๒๗	๓๗	๔๓	๘๐	๑๐๒	๑๐๕

๘) สถิติการจบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน

- ระดับประถมศึกษา จำนวน ๕๑ คน เป็นผู้ชาย ๒๖ คน ผู้หญิง ๒๕ คน
- ระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๙ คน เป็นผู้ชาย ๔ คน ผู้หญิง ๕ คน
- ระดับปริญญาตรี จำนวน ๒ คน เป็นผู้ชาย ๒ คน
- ระดับปริญญาโท จำนวน ๑ คน เป็นผู้ชาย

๙) ด้านเศรษฐกิจ

ชาวบ้านแม่จันได้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก มีบางส่วนรับจ้างทั่วไป และมีบางส่วนประกอบอาชีพค้าขาย เช่น จำหน่ายผลผลิตจากป่าและการเกษตร เป็นต้น พืชที่ปลูกเพื่อการค้า ได้แก่ ท้อ บัวย เซอร์รี่ สาลี่ พลับ ชา และกาแฟ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่เป็นเงินสดมากขึ้น โดยมีรายได้เฉลี่ย ๓๐,๐๐๐ บาทต่อครัวเรือน/ปี

๑๐) โครงสร้างการปกครองในชุมชน

๒. องค์ความรู้ด้านเนื้อหาของนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปรา ๙ กลุ่มชาติพันธุ์

๒.๑ การแบ่งประเภทนิทาน

ประเภทเรื่อง	จำนวน (เรื่อง)									รวม
	อช	ดร	มง	คณ	กร	ลห	ลช	ลว	มน	
การเกิดสรรพสิ่ง	๑	๑		๓	๕	๒	๓	๓	๑	๑๙
คนกับธรรมชาติ								๑		๑
คนกับสัตว์	๒	๓		๑	๒	๓		๓	๔	๑๘
คนกับผี					๒		๒		๑	๕
คนกับพระเจ้า/ เทพ						๓	๑			๔
สัตว์กับสัตว์				๖	๒	๑๓	๑	๔	๑	๒๗
ธรรมชาติ				๑		๑				๒
กษัตริย์กับ ประชาชน	๑	๕	๑	๑	๕	๔		๒		๑๙
ความเชื่อและ ศาสนา		๓								๓
ครอบครัว		๔	๒	๖	๖	๗	๔	๒	๒	๓๓
กำพร้า					๑	๑	๑	๑	๑	๕
ความรัก		๑						๑	๑	๓
ฉลาดแกมโกง/ ไหวพริบ			๓			๑	๓		๑	๘
รวม	๔	๑๗	๖	๑๘	๒๓	๓๕	๑๕	๑๗	๑๒	๑๔๗

ตัวอย่างประเพณีทาน

๑) ประเภทการเกิดสรรพสิ่ง

๑.๑ เรื่อง: การกำเนิดท้องฟ้าและแผ่นดิน (ละหู่)

พระเจ้าคิดที่จะสร้างท้องฟ้าและแผ่นดินให้คนละหู่อยู่ โดยได้ยืมคิดจนวนรองเท้าสีกไป ๗ คู่ และนั่งคิดจนเก้าอี้หักไป ๗ ตัว จนคิดออกว่าจะต้องสร้างอย่างไร เมื่อคิดได้แล้ว พระเจ้าจึงได้เนรมิตทูตสวรรค์ (ผู้ช่วยพระเจ้า) ขึ้นมา ๒ คน คือ อาต้อ และอาเก้า อาต้อนั้นเป็นตัวแทนของผู้ชาย ส่วนอาเก้าเป็นตัวแทนของผู้หญิง พระเจ้าให้อำนาจจากมือของพระเจ้ามอบหมายให้อาต้อเป็นผู้สร้างท้องฟ้า ส่วนอาเก้าให้อำนาจจากเท้าของพระเจ้าให้เป็นผู้สร้างแผ่นดิน อาต้อก็นำอำนาจจากมือของพระเจ้ามาสร้างคานท้องฟ้า อาเก้าก็เอาอำนาจจากเท้าของพระเจ้ามาสร้างคานแผ่นดินเสร็จและได้เติมเนื้อท้องฟ้าและเนื้อแผ่นดิน แล้วมอบคืนให้กับพระเจ้า พระเจ้าดึงท้องฟ้าและแผ่นดินมาประกบกัน ปรากฏว่าแผ่นดินใหญ่กว่าท้องฟ้า จึงต้องย่นแผ่นดินเข้ามาทำให้แผ่นดินกลายเป็นภูเขาและหุบเหว ดังเช่นทุกวันนี้

๑.๒ เรื่อง: ต้นกำเนิดปีใหม่ลีซู (ลีซู)

นานมาแล้วมีกลุ่มคนที่คอยฆ่าผู้คน (ลีซูเรียกเหมะ) ที่เดินทางสัญจรไปมา พอใกล้ถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งก็พบกับหญิงหม้ายกับลูกอีกสองคน คนเล็กหญิงหม้ายจูงเดิน คนโตนางแบกหลังไว้ ที่หนีออกจากหมู่บ้าน เพราะกลัวตาย เนื่องจากได้ยินว่ามีเหมะจะมาถึงหมู่บ้านตัวเองแล้ว กลุ่มเหมะถามหญิงชราว่า “จะไปไหนเหรอ” หญิงหม้ายจึงตอบไปว่า “เราก็จะหนีออกจากหมู่บ้าน เพราะมีกลุ่มเหมะจะมาฆ่าคนในหมู่บ้านของเรา” ฝ่ายเหมะก็ถามอีกว่า “แล้วทำไมถึง ต้องแบกลูกคนโตไว้ คนเล็กจูงเดิน หญิงหม้ายจึงตอบว่าลูกคนโตเป็นเด็กกำพร้าไม่มีพ่อแม่ส่วนเด็กที่เดินนั้นเป็นลูกเราเอง กลุ่มเหมะที่มาฆ่าคนเห็นว่าหญิงหม้ายเป็นคนดี จึงบอกหญิงหม้ายว่าเรานี้แหละที่จะมาฆ่าคนที่นี่ แต่เจ้าไม่ต้องกลัวเพราะเราเห็นว่าเจ้าเป็นคนดี จึงบอกหญิงหม้ายว่าไม่ต้องหนีแล้วกลับเข้าไปในหมู่บ้านเถอะ แล้วยังบอกให้หญิงหม้ายกลับไปปลุกต้นสนไว้หน้าบ้านแล้วเราจะไม่ฆ่าเจ้า พอหญิงชราคนนี้กลับเข้าไปในหมู่บ้านแล้วก็บอกชาวบ้านทั้งหมดกับเรื่องที่พบมา และบอกให้ทุกคนปลุกต้นสนไว้หน้าบ้าน พอกลุ่มเหมะมาถึงในหมู่บ้านก็เห็นทุกบ้านมีต้นสนปลุกไว้หน้าบ้าน จึงเรียกทุกคนออกมาพอบอกหญิงหม้ายแล้ว จึงถามหญิงหม้ายว่าทำไมต้องไปบอกทุกบ้านด้วยเราบอกเจ้าคนเดียวไม่ใช่เหรอ หญิงหม้ายก็บอกไปว่าถ้าในหมู่บ้านไม่มีคนอยู่แล้ว มีเราอยู่คนเดียว แล้วเราจะกล้าอยู่ได้อย่างไร ถ้าจะฆ่าก็ฆ่าเข้าเถอะเพราะข้าตายคนอื่นก็ยังอยู่ได้ เมื่อกลุ่มเหมะเห็นเช่นนั้นจึงไม่ฆ่าคนในหมู่บ้านซึ่งเป็นช่วงเดียวกับปีใหม่พอดี เมื่อกลุ่มเหมะกลับไป คนในหมู่บ้านทุกคนก็ดีใจและมีการเฉลิมฉลอง และปีใหม่ทุกปีก็จะมี การปลุกต้นสนไว้หน้าบ้านเพื่อรำลึกถึงหญิงหม้ายที่มีบุญคุณ

๑.๓ เรื่อง: ต้นกำเนิดของน้ำ (คะฉิ่น)

นานมาแล้วมีกระรอกกำลังวิ่งเก็บผลไม้อยู่บนต้นไม้ต้นหนึ่ง เมื่อเก็บผลไม้มาได้กระรอกผล่อทำผลไม้ตกไปบริเวณที่นกหลับอยู่ นกตกใจตื่นแล้วส่งเสียงร้อง “กะแหล่ ก๊อก ก๊อก ก๊อก” หมู่ป่าที่กำลังกินหน่อไม้อยู่บริเวณใกล้ ๆ เมื่อได้ยินเสียงนกก็ส่งเสียงดังตักใจจนปล่อยหน่อไม้หล่นไปทับตัวปู ปูได้รับบาดเจ็บ จึงหลบไปซ่อนตัวอยู่ใต้ก้อนหินเพื่อรักษาตัวเอง หลังจากที่ถูกปูเหยียบเป็นปกติ ปูก็ไม่ยอมออกมาจากใต้ก้อนหินอีกเลย จนกระทั่งถึงเดือนเจ็ดปุก็ได้ยินเสียงร้อง “ก้อแห่งั้น ก้อแห่งั้น ก้อแห่งั้น ก้อโย้ว (เสียงร้องของจ๊กจั่น)” เป็นเสียงที่ไพเราะเพราะพริ้งมาก ทำให้ปูที่ซ่อนอยู่ใต้ก้อนหินก็ได้ยินเสียงนั้น จึงออกมาจากรูเพื่อมาดูว่าเป็นเสียงอะไร ทันใดนั้นก็มึน้ำไหลตามหลังปู

ออกมาด้วย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาโลกจึงมีน้ำเกิดขึ้นมาจนถึงทุกวันนี้ ดังนั้นพระผู้สร้างสรรพสิ่งจึงได้ให้กัมพูกับลำต้ว
สีทองเป็นของขวัญให้กับปูที่นำน้ำมาสู่โลก

๒) ประเภทคนกับธรรมชาติ

เรื่อง: ซ โมะ อี ลเวือะ (หินโลลเวือะ)

นานมาแล้วชาวลเวือะเป็นชนเผ่าที่ชอบล่าสัตว์ป่ามาก ล่าทุกวันจนทำให้เจ้าป่าเดือดร้อนเพราะสัตว์ป่า
เหลือน้อยเต็มที เจ้าป่าเลยแปลงร่างมาเป็นก้อนเนื้อมาอยู่ในชุมชนของลเวือะ แล้วชาวลเวือะมาเห็นก็พูดกันว่า
จะไปล่าสัตว์ให้เหยื่อในป่าทำไม ดุสึเนื้อมาให้กินถึงหมู่บ้านแล้วชาวลเวือะทุกคนเลยพากันเอาก้อนเนื้อนั้น ก่อนที่ล
เวือะจะเข้ามาเอา ก้อนเนื้อก็ได้ยื่นคำขาดกับชาวลเวือะว่า “ถ้าพวกเจ้าจะกินข้า ก็ต้องกินให้หมดนะ ไม่อย่างนั้น
ข้านี้แหละที่จะกินพวกเจ้า” ด้วยความที่ลเวือะเห็นว่าเป็นแค่ก้อนเนื้อเล็กๆ แบ่งกันกินคนละนิดคนละหน่อยก็
น่าจะหมด จึงได้แบ่งเนื้อไปกินกัน แต่กินเท่าไรก็ไม่หมด มีหน้าซำก้อนเนื้อนั้นก็โตขึ้นเรื่อยๆ ต่อมาชายกำพร้า
ใช้ผิวไม้ไผ่มาปาดเอาเนื้อไปกิน ทันใดนั้นก้อนเนื้อก็ได้กลายเป็นหินทันที แล้วลเวือะทุกคน ชาวลเวือะจึง
ได้วิ่งหนีหินกันจ้าละหวั่น หินได้ไล่ลเวือะจนมาเจอแก๊ง แก๊งก็ถามหินว่า “เจ้าหิน เจ้ากำลังจะไปไหนหรือ” หินตอบว่า
“ไปไล่ล่าลเวือะ” แก๊งจึงตอบว่า “เฮ้ย ไปไล่ล่าลเวือะทำไม เปลาประโยชน์ ข้าเคยไล่จนขาเล็กขนาดนี้ยังไม่ทัน
เลย” แต่หินก็ไม่เชื่อ จึงได้ไล่ล่าลเวือะต่อไป จนมาเจอนกเค้าแมว นกเค้าแมวเห็นหินก็ถามไปว่า “หินเจ้าจะไปไหน
หรือ” “ไปไล่ล่าลเวือะ” หินตอบ นกจึงตอบว่า “เฮ้ย เจ้าไล่ไปก็ไล่ลเวือะไม่ทันหรอก ข้าไล่มาตั้งแต่เกิดจนหัวขาว
ขนาดนี้แล้ว ทุกวันนี้ข้ายังไม่ไล่ลเวือะไม่ทันเลย” หินก็ยังไม่ลดความพยายาม ยังคงไล่ลเวือะต่อไป จนกระทั่งไล่มาถึง
ตีนดอยก็เจอหอยขม หอยขมจึงทักหินว่า “เจ้าหิน เจ้าจะไปไหนหรือ” “ไปไล่ล่าลเวือะ” หินตอบ หอยขมจึงบอก
หินว่า “เฮ้ย เจ้าจะไปไล่ลเวือะทำไม เขาไม่ไล่กันหรอก มากินน้ำในลำธารกับข้าดีกว่า พวกลเวือะเนี่ยะโง่งจะตาย
คิดดูสิว่าโง่งขนาดไหน ลเวือะยังมาดูดตูดข้ากินเลย” หินเริ่มเชื่อหอยขม จึงได้หยุดกินน้ำในลำธารกับหอยขมที่ตีน
ดอยนั่นเอง และได้ล้มเลิกการไล่ลเวือะ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

๓) ประเภทคนกับสัตว์

๓.๑ เรื่อง: ชายนักโยนมีด (อ่าซ่า)

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วมีชายคนหนึ่ง เดินไปยังทุ่งนา เห็นปลากระโดดขึ้นกระโดดลงได้สูงมาก ก็เกิด
ความสงสัยว่า ทำไมปลาถึงกระโดดได้สูงได้เพียงนี้ จึงค่อยๆ ย่องไปดูใกล้ๆ โดยซ่อนตัวที่พงหญ้า ปรากฏว่าปลาที่
เห็นกระโดดขึ้นกระโดดลงอยู่นั้น เป็นเพราะมีนกระยางตัวหนึ่งกินปลาจนอึดแล้วโยนปลาขึ้นโยนปลาลงเล่นๆ
อยู่ ชายผู้นั้นก็คิดว่าตนก็น่าจะทำแบบนั้นได้เช่นกัน จึงกลับไปฝึกที่บ้านโดยตอนแรกก็ฝึกโดยเอาไม้เบาๆ โยนขึ้น
โยนลงโดยใช้ปาก ต่อมาได้ไม้ไผ่มาเหลาทำเป็นมีดแล้วโยนขึ้นและคาบด้วยปาก จนเกิดความชำนาญจึงเปลี่ยน
มาฝึกโดยใช้มีดจริงปรากฏว่าเขาสามารถคาบมีดแล้วโยนขึ้นโยนลงได้ นานวันความสามารถของเขาก็เป็นที่กล่าว
ขานกันไปทั่ว จึงมีคนไปจ้างชายผู้นั้นให้ไปออกงานแสดงหารายได้ ชายนักโยนมีดสามารถแสดงการโยนมีดคาบมีด
ได้อย่างคล่องแคล่วเป็นที่ชื่นชมของผู้พบเห็นเป็นอย่างมาก เจ้าของงานเมื่อเห็นว่าชายผู้นี้มีความสามารถอย่างน่า
ทึ่งก็เดินเข้าไปถามว่า “พ่อหนุ่มนี่ช่างแสดงการคาบมีดขึ้นลง ได้เก่งขนาดนี้ ไม่ทราบไปเรียนมาจากใคร” ชายผู้
นั้นก็ตอบว่า “ข้าไม่ได้ไปเรียนมาจากใครที่ไหนเลย ข้าทำเป็นเองตั้งแต่เกิด” เจ้าของงานก็ถามย้ำว่า “ไม่จริงหรือ
มั่ง น่าจะมีใครสอนหรือไปเห็นตัวอย่างที่ไหนมาก่อนเป็นแน่ละ ไม่มีใครเก่งตั้งแต่เกิดได้หรอก” ชายผู้นั้นก็ตอบว่า
“แต่ข้านี้แหละที่เก่งแบบนี้มาตั้งแต่เกิดจริงๆ” เจ้าของที่เชิญมาแสดงก็ให้ชายหนุ่มนั้นแสดงการคาบมีดให้ดูใหม่อีก
ครั้ง “ถ้าจ้ะเจ้าลองแสดงให้ข้าดูซัดๆ อีกรอบได้หรือเปล่านั้น ข้าอยากดูว่าเจ้าเล่นยังงัยกัน” ชายหนุ่มก็ตอบอย่าง
มั่นใจว่า “ได้สิ อยากจะดูสักกี่รอบก็ไม่มีปัญหาอยู่แล้ว” คราวนี้ ชายหนุ่มนักโยนมีดก็รีบแสดงการคาบมีดด้วยปาก

เปล่าให้กับคนที่เป็นผู้ว่าจ้างได้ดูอีกรอบ แต่ด้วยความที่ไม่ทันได้ระวังดี ๆ มีดที่โยนขึ้นได้รับพลาดจึงตกลงมาปักใส่คอของเขาพอดี ทำให้ชายนักโยนมีดเสียชีวิตทันทีโดยไม่มีใครช่วยไว้ทัน

๓.๒ เรื่อง: เจ้าเกอเซอโพ (กะเหรี่ยง)

นานมาแล้วมีแม่หม้ายคนหนึ่ง พอใกล้ถึงฤดูกาลถางไร่ก็คิดว่าจะถางไร่เพื่อปลูกข้าวเหมือนทุกปี แต่คนในหมู่บ้านไม่มีใครยอมให้ปลูก มีหน้าซำยังบอกให้ไปทำบนลานหินใหญ่ที่หน้าผา นางไม่รู้จะทำอย่างไรจึงได้ไปขุดเอาดินจากที่ต่าง ๆ มาถมที่ตรงนั้นจนเต็ม และนำเอากิ่งไม้ดิบที่มีใบไม้ติดมาวางทั่วพื้นที่และรองนไปไม่นานนั้นแห้งหลุดจากกิ่งไม้เพื่อเป็นปุ๋ย แล้วนางจึงนำเอากิ่งไม้นั้นมาล้อมรั้วทั่วบริเวณนั้น จากนั้นได้ปลูกข้าวไร่ลงไป เวลาผ่านไปข้าวที่นางปลูกไว้เริ่มโตขึ้น ๆ และสวยกว่าของคนอื่น ๆ ข้าวทุกต้นออกรวงเรียงสวยงามเท่ากันทุกต้น นางเฝ้ามองไร่ข้าวของนางทุกวัน จนเข้าวันหนึ่งก็เห็นไร่ข้าวของตนเองไม่มีต้นข้าวที่ติดรวงอยู่แล้ว เพราะโดนช้างมากินจนหมด นางโกรธแค้นมากและออกเดินทางตามรอยเท้าช้างไป คิดอยู่ในใจถ้าเจอก็จะฆ่าเสีย นางเดินทางตามรอยเท้าช้างไปเรื่อย ๆ ไม่ได้กินข้าวกินน้ำจนนางรู้สึกเหนื่อยมาก ครั้นเห็นน้ำที่ขังในรอยเท้าช้าง นางก็กินน้ำด้วยความกระหายและนั่งคิดว่าวันนี้นางคงจะตามช้างไปไม่ไหวแล้ว นางจึงเดินทางกลับบ้าน จากนั้นนางต้องทำงานแลกข้าวกินไปวัน ๆ เพราะตนไม่มีข้าวแล้ว เวลาผ่านไปนางได้ตั้งท้องโดยไม่รู้สาเหตุ เพราะตนก็ไม่ได้นอนกับชายใด พอครบกำหนดนางได้ให้กำเนิดเด็กผู้ชายแล้วตั้งชื่อให้ว่า เจ้าเกอเซอโพ นางได้เลี้ยงดูด้วยความรักจนเต็มโต จนวันหนึ่งเจ้าเกอเซอโพเข้าไปเล่นกับเพื่อนเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน ก็มีปากเสียงกันตามประสาเด็กและเพื่อน ๆ ต่างก็บอกว่าจะกลับไปฟ้องพ่อและแม่ เจ้าเกอเซอโพจึงมาคิดว่าทำไมตนจึงมีแต่แม่เท่านั้น

หลังจากนั้นได้กลับบ้านไปถามแม่ว่า “พ่อของตอนอยู่ที่ไหนทำไมใคร ๆ เวลาโดนรังแกมักจะไปฟ้องพ่อแม่ พ่อของแม่ไปไหน” นางจึงบอกว่า “ลูกไม่มีพ่อ” แต่ลูกยังไม่เชื่อและคิดว่าเป็นไปไม่ได้ นางจึงอธิบายให้เจ้าเกอเซอโพฟังว่า “ตอนที่แม่ทำไร่ข้าวไร่ พ่อกำลังไถไร่สนุก ก็มีช้างป่าตัวหนึ่งมากินข้าวในไร่ของแม่จนหมด แม่โมโหจึงได้ตามรอยเท้าของช้างป่าไปหวังจะฆ่าเสีย และแม่ได้กินน้ำที่ขังในรอยเท้าช้างตัวนั้นเพราะความหิวแล้วต่อมาแม่ก็ได้ตั้งท้องลูก แม่จึงคิดว่าพ่อของลูกอาจจะไปขังป่าตัวนั้น” เจ้าเกอเซอโพจึงถามแม่ถึงเส้นทางที่ช้างป่าตัวนั้นไปและบอกว่าจะไปตามหาช้างป่าตัวนั้น นางได้พยายามห้ามไว้แต่ก็ไม่สำเร็จเจ้าเกอเซอโพจึงออกเดินทางและในระหว่างเดินทางก็เจอทั้งเรื่องดีและไม่ดีเดินทางตามรอยเท้าของช้างป่าไปเรื่อย ๆ ตามที่แม่เคยบอกไว้ จนไปเจอหมู่บ้านคนหมู่บ้านหนึ่ง และได้ถามคนในหมู่บ้านนั้นถึงที่อยู่ของช้างป่า ชาวบ้านบอกว่า “ช้างป่ามีจำนวนมากและอาศัยอยู่ในป่าลึกที่ใต้ต้นไม้ใหญ่ หากจะไปที่นั่นต้องขึ้นไปตามต้นไม้ใหญ่ ต้นที่เป็นพ่อของเจ้าขำรู้จัก เป็นพญาช้าง เจ้าสังเกตดูตัวที่ใหญ่ และมีงายาวกว่าตัวอื่นๆชอบกลับมาที่หลังสุดตัวนั้นแหละ” จากนั้นเจ้าเกอเซอโพก็ได้ออกเดินทางตามคำแนะนำของชาวบ้าน และขึ้นไปรออยู่บนต้นไม้ พอถึงตอนเย็นเห็นช้างป่ากลับมามากมาย พอช้างป่ากลับมาถึงที่พักก็ได้กลิ่นมนุษย์ จึงไม่พอใจและอละวาดส่งเสียงร้องกันใหญ่ เจ้าเกอเซอโพก็แอบซ่อนตัวอยู่บนต้นไม้และสังเกตดูเหล่าช้างป่าแต่ละตัวที่เดินกลับมาที่พักจนตัวสุดท้ายเห็นว่าใหญ่กว่าตัวอื่นๆ และมีงายาวมาก จึงคิดว่าต้องเป็นพญาช้างแน่ พญาช้างพอได้ยินลูกหลานส่งเสียงร้องดังลั่นทั่วป่า เลยถามว่า “พวกเจ้าเป็นอะไรทำไมถึงส่งเสียงร้องถึงเพียงนี้” เหล่าช้างจึงได้ตอบว่า “ได้กลิ่นที่แปลกๆไม่รู้ว่าเป็นกลิ่นอะไร” พญาช้างสังเกตรอบๆหาไม่เจอจึงได้มองขึ้นไปต้นไม้ใหญ่เห็นมนุษย์ผมดำคนหนึ่ง

พญาช้าง “เจ้าเป็นใครมาทำอะไรที่นี่”

เจ๊าะเกอเซอโพ “มาตามท่านกลับบ้าน”

พญาซ้าง “มาตามข้าด้วยเหตุอันใด”

เจ๊าะเกอเซอโพ “ข้ามาตามหาพ่อ”

พญาซ้าง “พ่อของเจ้าเป็นใคร”

เจ๊าะเกอเซอโพ “คือท่านไง”(พญาซ้าง)

พญาซ้าง “มนุษย์กับซ้างเกี่ยวข้องกันอย่างไรเป็นไปไม่ได้ไม่ใช่แน่ข้าจะฆ่าเจ้า”

เจ๊าะเกอเซอโพ “ถ้าท่านจะฆ่าข้า เจริญได้เลย”

พญาซ้าง “หมายความว่าอย่างไร ทำไมเจ้าคิดว่าข้าเป็นพ่อของเจ้า ข้าเป็นซ้างอยู่แต่ในป่า เรื่องราวเป็นมาอย่างไรใครบอกเรื่องนี้ให้เจ้า”

เจ๊าะเกอเซอโพ “แม่ของข้าเอง”

พญาซ้าง “แม่เจ้าเป็นใคร”

เจ๊าะเกอเซอโพ “เป็นมนุษย์”

พญาซ้าง “แม่เจ้าเล่าให้ข้าฟังว่าอย่างไร”

เจ๊าะเกอเซอโพ “ตอนที่แม่ทำไร่ข้าวนั้น พ่อข้าวในไร่สนุก ก็มีซ้างป่าตัวหนึ่งมากินข้าวในไร่ของแม่จนหมด แม่โมโหจึงได้ตามรอยเท้าของซ้างป่าไปหวังจะฆ่าเสีย และแม่ได้กินน้ำที่ซ้างในรอยเท้าซ้างตัวนั้นเพราะความหิว แล้วต่อมาแม่ก็ได้ตั้งท้อง แม่จึงคิดว่าท่านเป็นพ่อของข้า”

พญาซ้างได้คิดใคร่ครวญพักใหญ่จึงนึกขึ้นมาได้ว่าตนได้ไปกินข้าวไร่จริงๆแล้วได้พูดกับเด็กว่า “แม่เจ้าได้พูดว่าอย่างนั้นจริงๆใช่ไหม”

เจ๊าะเกอเซอโพ “ใช่แม่ข้าเล่าให้ข้าฟังอย่างนั้นจริงๆ”

พญาซ้าง “ถ้าเจ้าเป็นลูกซ้างจริงๆต้องพิสูจน์ให้ข้าดู ด้วยการให้เจ้ากระโดดลงตรงกลางระหว่างขาของข้าสามรอบโดยที่ไม่ตกลงที่พื้นถ้าตกลงไปที่พื้นข้าจะฆ่าเจ้าทันที”

เจ๊าะเกอเซอโพ “ได้เลย” ทั้งพญาซ้างและเด็กได้มีการทดสอบพิสูจน์ด้วยกันสักพักใหญ่ตามข้อตกลงของซ้าง หลังจากเสร็จแล้วพญาซ้างได้บอกให้ลูกหลานซ้างทุกตัวว่า “ไม่ต้องตกใจไม่เป็นไรมนุษย์ผมดำคนนี่คือลูกข้าเองและอาจเป็นที่ชายของพวกเจ้าด้วย”

พญาซ้างพูดกับเจ๊าะเกอเซอโพ “เจ้าเป็นลูกซ้างจริง”

เจ๊าะเกอเซอโพ “พ่อต้องกลับไปกับข้า เวลาข้าโดนเพื่อนรังแกข้าอยากกลับบ้านและฟ้องพ่อบ้าง”

พญาซ้าง “พ่อกลับไปกับเจ้าไม่ได้ พ่อเป็นซ้างอยู่ในป่ากลับไปอยู่กับเจ้าไม่ได้”

เจ๊าะเกอเซอโพ “พ่อต้องกลับไป ไม่กลับไม่ได้ ท่านเป็นพ่อข้าใช่ไหม”

พญาซ้าง “ใช่ แต่พ่อกลับไปกับเจ้าไม่ได้จริงๆแต่พ่อจะถอนเอางาให้เจ้าซ้างหนึ่งเพื่อเอากลับไปด้วย ให้เจ้ามองหาที่กว้าง ๆ แล้วเหลือที่อยู่นางนี้ลงไป แล้วเจ้าก็จะได้ทุกอย่างที่เจ้าต้องการ”

จากนั้นเจ๊าะเกอเซอโพได้เอางาของพญาซ้างผู้เป็นพ่อกลับไปหาแม่ของตน และได้บอกเรื่องราวทุกอย่างให้แก่แม่ของตนและได้สำรวจค้นหาพื้นที่ตามที่พ่อพญาซ้างได้แนะนำให้ทุกประการ ดุที่ตรงไหนก็มีคนอยู่จนในที่สุดก็ได้เจอสถานที่ที่เหมาะสมที่กว้างใหญ่ไพศาลมากไม่มีใครอยู่เลยเป็นพื้นที่ราบอุดมสมบูรณ์ด้วยธัญพืชธัญญาหารสิ่งต่างๆครบถ้วนไม่เจอผู้คนอยู่ที่ตรงนั้นจึงได้เหลือของที่อยู่ในางของพญาซ้างผู้เป็นพ่อลงไปตรงนั้นทันที ทันใดนั้นที่ตรงนั้นได้กลายเป็นเมืองใหญ่และได้ตั้งชื่อเมืองนั้นว่ากอกิงแม (เมืองเซียงใหม่)

๓.๓ เรื่อง: เต่า (อีวเมียน)

นานมาแล้ว ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีหญิงคนหนึ่งได้ตั้งท้องเป็นเวลานานถึง 1 ปีเต็ม แล้วคลอดออกมาเป็นลูกเต่าตัวเล็กๆ เมื่อผู้หญิงคนนี้รู้ว่าตนเองคลอดลูกออกมาเป็นเต่าก็รู้สึกเศร้าใจเป็นอย่างมาก หลังอยู่ไฟจนครบเดือนก็ได้แต่อุ้มลูกเต่าอยู่แต่ในบ้าน นางนึกในใจว่า “ชาวบ้านเขาออกไปทำงานกันหมด แต่เราออกไปไหนไม่ได้ ต้องคอยดูแลเจ้าลูกเต่าตัวนี้” คิดแล้วก็อดที่จะเศร้าใจไม่ได้ เมื่อเวลาผ่านไปลูกเต่าเริ่มพูดได้แล้ว ลูกเต่าได้บอกแม่ว่า “ถ้าแม่อยากจะได้อะไรมาแม่พาไปไว้ที่สวนเถิด” นางก็อดสงสารลูกไม่ได้แต่ก็ต้องพาไปไว้ที่สวน เวลาผ่านไปหนึ่งวันกับอีกหนึ่งคืน เมื่อนางไปถึงก็พบว่า ลูกเต่าได้ทำการตัดหญ้าเตรียมสำหรับปลูกพืชต่างๆไว้แล้ว จากนั้นก็ได้พาลูกกลับบ้าน พอถึงเวลาที่ชาวบ้านจะไปปลูกข้าว ปลูกพืชต่างๆ นางก็อดเศร้าใจไม่ได้อีกเช่นเคย พอลูกเต่ามาเห็นแม่ที่กำลังเศร้าใจอีกก็บอกว่า “แม่ช่วยพาไปไว้ที่สวนเถิด” นางก็ได้พาไปไว้ที่สวน หลังจากไปถึง ชาวบ้านได้ปลูกข้าว ปลูกพืชต่างๆ แต่ลูกเต่าได้ปลูกแตงกวา โดยแบ่งเป็นสองแปลง แปลงหนึ่งปลูกแตงกวา และอีกแปลงปลูกแตงลาย พอถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตชาวบ้านต่างเก็บเกี่ยวข้าวและพืชต่างๆที่ปลูกไว้ส่วนลูกเต่าก็เก็บแตงกวาและแตงลายของตน แล้วได้สร้างยุ้งฉางมาสองหลัง หลังหนึ่งเก็บแตงกวา และอีกหลังเก็บแตงลาย ลูกเต่าโตเป็นหนุ่มแล้ว ก็อยากมีคู่ครองเหมือนคนอื่น จึงได้บอกแม่ว่า “ลูกอยากได้ลูกสาวเศรษฐีมาเป็นภรรยา” นางก็ตอบว่า “เฮ้อ น่าเศร้าใจนัก ท่านเศรษฐีจะยกลูกสาวให้เราหรือ” ลูกเต่าบอกว่า “ให้ซิ ท่านเศรษฐีต้องยกลูกสาวให้เราแน่ ลูกอยากได้ลูกสาวคนที่สามของท่านเศรษฐีมาเป็นภรรยา” นางจึงได้ไปถามท่านเศรษฐี ท่านเศรษฐีบอกว่า “ถ้าอยากได้ลูกสาวของข้า ก็ไปขเงิน ขนทอง มากองให้เต็มบ้านข้า แล้วข้าจะยกลูกสาวของข้าให้” หลังจากนั้นนางก็กลับมาบอกลูกเต่าว่า “ท่านเศรษฐีจะยกลูกสาวให้แต่ต้องขเงิน ขนทองไปกองให้เต็มบ้านท่าน แล้วท่านจะยกลูกสาวให้” นางรู้สึกเศร้าและกังวลใจมาก แต่ลูกเต่ากลับหัวเราะและบอกแม่ว่า “ถ้าเขายกลูกสาวให้ เรื่องเงินทองก็ไม่มีอะไรต้องกังวลแล้ว” นางจึงถามลูกเต่าว่า “เฮ้อ..แม่ลำบากใจและกังวลใจมาก แต่ลูกกลับบอกว่าไม่มีอะไรต้องกังวล” ลูกเต่าบอกว่า “แม่อย่ากังวลไปเลยลองไปเปิดดูที่ยุ้งฉางดูก่อน” นางจึงไปเปิดดูก็พบว่าในยุ้งฉางมีแต่เงินและทองเต็มไปหมด ยุ้งที่เก็บแตงกวากลับเป็นเงิน และยุ้งที่เก็บแตงลายกลับเป็นทอง หลังจากนั้นนางและลูกเต่าก็ได้ขเงินและทองไปบ้านเศรษฐีเพื่อขลูกสาวเศรษฐี ด้วยเหตุนี้ลูกเต่าและลูกสาวเศรษฐีก็ได้ครองคู่กัน เมื่อทั้งคู่ได้อยู่ด้วยกันแล้วทุกๆเช้าลูกเต่าได้ขี่ม้าออกจากบ้านเพื่อไป เพื่อไม่ให้ใครเห็นว่าเขาสามารถถอดรูปเป็นมนุษย์ได้ แต่มีชาวบ้านพบเห็นจึงได้บอกภรรยาของลูกเต่าว่า “สามีของเธอช่างมีรูปร่างหน้าตาที่สง่างามมาก” แต่ภรรยาของเต่าก็ไม่เชื่อและบอกว่าสามีของเธอเป็นเต่าจะมีรูปลักษณ์ที่สง่างามได้อย่างไร จนชาวบ้านบอกว่า “ถ้าเจ้าอยากเห็นก็เอาปูนขาวไปทาไว้ที่เท้าของม้าที่สามีเจ้าขี่ แล้วไปดักรอดูตามทางที่สามีเจ้าขี่ม้าไป” หลังจากที่ได้ไปแอบดูก็เห็นว่าสามีตัวเองมีรูปร่างหน้าตาสง่างามอย่างที่ชาวบ้านพูดจริงๆ เธอจึงรีบวิ่งกลับบ้าน แล้วเอากระดองเต่าของสามีไปกลบไว้ในถ่านไฟ และสามีของเธอก็รู้สึกปวดแสบปวดร้อนไปทั้งตัว และต้องออกจากกระดองเต่าก่อนที่จะถึงกำหนดเวลา จึงทำให้เจ้าเต่าสูญเสียรูปร่างหน้าตาที่สง่างามไป

๔) ประเภทฝึกกับคน

๔.๑ เรื่อง: ฝึกกับคนเจ้าเล่ห์ (อีวเมียน)

กาลครั้งหนึ่งมีฝึกกับคนเป็นเพื่อนรักกัน และได้ตกลงทำไร่ด้วยกัน ซึ่งคนนั้นมีใจที่คิดโกงกว่าฝึก โดยได้ทำข้อตกลงกันไว้ก่อนทำไร่ว่า เราจะปลูกอะไรดี และแบ่งส่วนกันอย่างไร คนบอกว่าจะเอาส่วนที่เป็นปลายลำต้น ส่วนฝึกเอาส่วนที่เป็นลำต้น “แล้วเราจะปลูกอะไรดี” ฝ่ายฝึกถาม คนบอกว่า “ถ้าอย่างนั้นปลูกข้าวดีกว่า” ทั้งสองจึงได้ปลูกข้าวร่วมกัน พอถึงเวลาเก็บเกี่ยว คนได้เก็บเกี่ยวส่วนปลายคือรวงข้าวไปหมด เหลือไว้แต่ต้นข้าวที่กินไม่ได้ไว้ให้ฝึกตามข้อตกลง ฝ่ายฝึกบอกว่า “เอ ปีนี้เราไม่ได้อะไรเลยถ้าอย่างนั้นเรามาปลูกกันใหม่ดีกว่า” ครั้งนี้ฝึกเลือกเอาส่วนปลายลำต้น และคนเลือกเอาส่วนลำต้น ซึ่งคราวนี้ทั้งสองได้ปลูกข้าวโพดร่วมกัน พอถึงเวลาเก็บเกี่ยว ฝ่ายคนบอกกับฝึกว่า “เจ้าจะเอาส่วนปลายก็ไปเก็บเกี่ยวเลยสิ” ฝ่ายฝึกก็เห็นว่าส่วนปลายก็ยังกินไม่ได้ ก็เลยบอกว่า “ถ้าอย่างนั้น

ขอลองปลุกใหม่อีกที” คนจึงบอกว่า “ปลายผีก็ได้ไปแล้ว ส่วนกลางข้าก็ได้แล้ว รอบนี้ข้าจะเอาส่วนรากแล้วกัน” ผีไม่มีเมล็ดพันธุ์เลยให้คนเป็นฝ่ายหาเมล็ดพันธุ์ ซึ่งครั้งนี้ทั้งสองได้ปลุกเผือกร่วมกัน พอถึงเวลาเก็บเกี่ยว คนก็ขุดเอาส่วนรากที่เป็นหัวไป เหลือไว้แต่เถาไว้ให้ผี ฝ่ายผีเลยบอกว่า “เจ้านี่มันขี้โกงจริง ๆ” จึงได้ทะเลาะกันจนถึงชั้นลงไม้ลงมือ แต่ว่าต่างฝ่ายต่างก็ไม่รู้จุดตายของกันและกัน (โดยที่จุดตายของคนนั้นอยู่ที่ลำคอ ส่วนจุดตายของผีนั้นอยู่ที่หัวเข่า) แต่ผีนึกว่าจุดตายของคนอยู่ที่หัวเข่า คนก็คิดว่าจุดตายของผีอยู่ที่ลำคอ คนก็เลยบีบคอผี ผีก็บีบหัวเข่าของคน ทำยังไงก็ไม่ตายสักทีจนเหนื่อยกันไปทั้งสองฝ่าย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาผีกับคนจึงได้แยกกันอยู่คนละโลกกัน จนถึงทุกวันนี้

๔.๒ เรื่อง: ดูโปแก (กะเหรี่ยง)

นานมาแล้ว มีเส้นทางสัญจรเส้นหนึ่ง มีเรื่องเล่าขานกันว่า มีผีร้ายคอยทำร้ายผู้คนเดินทางผ่านไปมาบนเส้นทางนั้น โดยเฉพาะผู้คนที่นอนค้างแรมข้างทางมักจะโดนผีร้ายจับกินเป็นอาหาร เรื่องเล่านี้ได้ยินไปถึงหูของ ดูโปแกชายผู้กล้าหาญ เขาจึงคิดทำหายผีร้ายตนนั้นโดยได้ออกเดินทางไปยังสถานที่แห่งนั้น เขารอจนมืดสนิทแล้วจึงได้ตะโกนทำหายผีร้ายออกไปว่า “เจ้าผีร้าย เจ้าอยู่ที่ไหน ออกมาได้แล้ว” แต่ผีร้ายก็ยังไม่ออกมา เขาจึงนั่งรอจนหลับไป สักพักหนึ่งเจ้าผีร้ายก็ออกมาและกอดรัดดูโปแกไว้ ดูโปแกจึงถามผีร้ายว่า “เจ้ากอดข้าแน่นพอหรือยัง” เมื่อผีร้ายได้ยินดังนั้นก็กอดรัดดูโปแกแน่นขึ้น ดูโปแกก็ก้มตัวเองไปตามทุ่งหญ้าที่มีหนามแหลมคม ผีร้ายถูกหนามที่แทงเจ็บปวดจนทนไม่ไหวจึงปล่อยมือจากดูโปแก แต่ดูโปแกก็จับตัวผีร้ายไว้และทุบตีจนผีร้ายร้องตะโกนขอร้องไห้หยุด แต่ดูโปแกก็ไม่ยอมปล่อยและบอกกับผีร้ายว่า “เจ้าทำร้ายและกินผู้คนมากมาย ข้าปล่อยเจ้าไปไม่ได้หรอก” แล้วดูโปแกก็ทุบตีผีร้ายจนตาย ดูโปแกได้กลับไปข่าวประกาศให้กับผู้คนในหมู่บ้านว่าตนได้ฆ่าผีร้ายแล้ว เราสามารถใช้เส้นทางสายนั้นได้โดยไม่ต้องกลัวผีร้ายอีกแล้ว จากนั้นผู้คนเดินทางผ่านและพักบริเวณนั้นก็ไม่มีผีร้ายมาทำร้ายอีกต่อไป

ต่อมาดูโปแก ได้ยินเรื่องเล่าจากชาวบ้านที่กำลังอพยพหนีว่า “หมู่บ้านข้าอยู่ใต้หน้าผาสูง และในทุกเย็นก็จะได้ยินเสียงของผีร้ายตนหนึ่งตะโกนว่า “ข้าจะทิ้งลงไปแล้วนะ” ซึ่งทำให้ชาวบ้านต่างหวาดกลัวว่าเจ้าผีร้ายจะทิ้งก้อนหินหรือสิ่งของที่อาจทำร้ายชาวบ้านในหมู่บ้านได้ ชาวบ้านจึงได้อพยพหนีออกจากหมู่บ้านกันหมด” ดูโปแกจึงบอกว่า “ไม่ต้องกลัวเดี๋ยวข้าจะจัดการเจ้าผีร้ายให้เอง” ว่างแล้วดูโปแกก็เข้าไปยังหมู่บ้านและรอจนค่ำ ก็ได้ยินเสียงเจ้าผีร้ายร้องขึ้นว่า “ข้าจะทิ้งลงแล้วนะ” ยิ่งดึกเสียงยิ่งเข้ามาใกล้ ดูโปแกจึงตะโกนตอบไปว่า “ทิ้งลงมาเลย” ทันใดนั้นเจ้าผีร้ายก็กระโดดลงมาจากหน้าผาพร้อมห่อผ้า และได้ต่อสู้กับดูโปแกจนกระทั่งห่อผ้านั้นแตกออก สิ่งที่อยู่ในห่อผ้านั้นคือทองคำนั่นเอง เจ้าผีร้ายลอยหายไปทิ้งทองคำเหล่านั้นไว้ ดูโปแกจึงแบกทองคำกลับไป และได้เล่าเรื่องทั้งหมดให้ชาวบ้านที่หนีไปฟัง ชาวบ้านจึงพากันกลับมาอยู่ที่หมู่บ้านตามเดิม วันหนึ่งในช่วงดึกได้มีเสียงผีร้ายตะโกนอีกว่า “ข้าจะทิ้งลงไปแล้วนะ” ชาวบ้านที่ได้ยินต่างตะโกนกลับไปว่า “ทิ้งลงมาเลย” เพราะคิดว่าจะเป็ทอง ทันใดนั้นเจ้าผีร้ายก็ได้กระโดดลงมาจากหน้าผาทำร้ายและกินชาวบ้านในหมู่บ้านเพราะแค้นใจที่ตนโดนดูโปแกทำร้าย

๔.๓ เรื่อง: ผีตาโง๊ะ (ผีต้นไทร) (เมจูนี) (ลีซู)

กาลครั้งหนึ่งมีพ่อค้าชาวจีน ๓ คน และชายยากจน ที่ชื่ออาซาอะ ร่วมเดินทางไปค้าขายด้วยกัน พอถึงเวลากินข้าวอาซาอะ ได้กินแต่เศษอาหารของพ่อค้าชาวจีน เมื่อถึงเวลาใกล้ค่ำอาซาอะนอนอนกับพ่อค้าชาวจีนทั้งสาม ก็ถูกปลิวเสรมไม้ให้นอนด้วย อาซาอะจึงได้เดินไปนอนใต้ต้นไทรอีกฟากหนึ่ง โดยก่อนนอนอาซาอะได้นำยาสูบมาเส้น

โหวบออกกล่าวผิต้นไทรว่า “คินนี้ขออนุญาตนอนบริเวณใต้ต้นไทร” พอดตกตึก ได้มีผีป่าที่ชื่อว่า ผีแล่มา ออกมาจับพ่อค้าชาวจีนกิน โดยเลียนเสียงสัตว์เข้าไปหา แต่พ่อค้าชาวจีนทั้งสามรู้ตัว จึงเป่าคาถาสรางแม่น้ำขึ้นมาขึ้นไม่ทำให้ผีป่าเข้ามาใกล้ เมื่อผีป่าแล่มา ไม่สามารถเข้าไปหาพ่อค้าชาวจีนทั้งสามได้ จึงได้หนีไปหาอาซาณะ ที่นอนอยู่ใต้ต้นไทรอีกฟากหนึ่ง ผีป่าแล่มาขอผิต้นไทรว่า “คนที่นอนอยู่ใต้ต้นของเจ้านั้น ให้ข้ากินได้ไหม” ผิต้นไทรบอกว่า “ไม่ได้ เพราะข้ารับการเส่นไหว้ของเขาแล้ว ข้าให้เจ้ากินไม่ได้หรอก” ผีป่าแล่มา จึงกลับไปหาพ่อค้าชาวจีนทั้งสามอีกครั้ง แต่ก็ไม่สามารถข้ามแม่น้ำที่พ่อค้าชาวจีนทั้งสามสร้างขึ้นมาโดยคาถาได้ ผีป่าแล่มาจึงกลับมาปรึกษากับผิต้นไทรว่า “ผิต้นไทร ข้าจะทำอะไรดี ถึงจะเข้าใกล้พวกนั้นได้” ผิต้นไทรแนะนำว่า “เจ้าต้องเลียนเสียงไก่ขันตอนเช้า เจ้าถึงจะเข้าใกล้พวกเขาได้” ผีแล่มา ได้ทำตามที่ผิต้นไทรแนะนำ ทำให้สามารถเข้าไปถึงตัวพ่อค้าชาวจีนทั้งสามได้สำเร็จ ผีแล่มาจึงจับพ่อค้าทั้งสามกินและได้หักขาหนึ่งขามาให้ผิต้นไทรเพื่อเป็นค่าตอบแทน พอรุ่งเช้าอาซาณะที่นอนอยู่ใต้ต้นไทร ก็ได้ตื่นขึ้นมาแล้วพบว่าพ่อค้าชาวจีนทั้งสามที่นอนอยู่อีกฟากหนึ่ง ได้หายไป แต่มีม้าสิบตัวและวัวสิบตัวมาอยู่บริเวณนั้นแทน อาซาณะจึงได้ต้อนม้าและวัวกลับบ้าน ชาวบ้านเมื่อเห็นอาซาณะจึงถามว่า “อาซาณะทำไมเจ้าถึงรำรวยขนาดนี้ เจ้าไปทำอะไรมาหรือ” อาซาณะได้เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในป่าแห่งนั้นให้ฟัง

๕) ประเภทคนกับพระเจ้า

๕.๑ เรื่อง: จ่ามูจ่าแปคนหัวแข็ง (ละหู่)

นานมาแล้ว ตอนที่ยังไม่มีท้องฟ้าและแผ่นดิน พระเจ้าเอาอำนาจของพระองค์ออกมา ๓ ก้อน ก้อนที่หนึ่งสร้างท้องฟ้า ก้อนที่สองสร้างแผ่นดิน ก้อนที่สามพระเจ้าสร้างทูตสวรรค์ชื่อ จ่ามูจ่าแป เพื่อมาคอยช่วยเหลืองานพระเจ้า แต่จ่ามูจ่าแปไม่ยอมเชื่อฟังพระเจ้าจึงถูกลงมาบนพื้นดิน พระเจ้าให้เมล็ดพันธ์กับคนเพื่อปลูกกินกัน เมื่อได้ผลผลิตพระเจ้าให้เอาผลผลิตใหม่ถวายให้กับพระเจ้า แต่จ่ามูจ่าแปสอนคนว่า “ไม่ต้องถวายให้พระเจ้าหรอก พระเจ้าไม่ได้มาช่วยทำงานสักวัน ให้ถวายให้กับเครื่องมือที่ช่วยเจ้าในการทำมาหากิน คือ จอบ เสียม คันไถ ถ้าถึงปีใหม่ขอให้เอาข้าวบุกไปไว้ให้กับเครื่องมือที่ทำมาหากินต่างๆ” จนถึงตอนนี้สำหรับคนที่ยังไม่ได้เป็นคริสเตียน ก็ยังคงปฏิบัติกันอยู่

จ่ามูจ่าแปนั้นอยากเป็นพระเจ้ามาก วันหนึ่งจึงไปหาพระเจ้าแล้วพูดว่า “พระเจ้า ท่านชอบเป็นแต่พระเจ้า ท่านเอาเปรียบคนอยู่นะ” พระเจ้าก็ตอบว่า “ฉันไม่ได้เอาเปรียบคนเลยนะ ฉันให้เมล็ดพันธ์กับคนเพื่อปลูกกินกัน ก็แค่ให้มาถวายผลผลิตแรกของปีเท่านั้น” จ่ามูจ่าแปจึงบอกว่า “ในเมื่อท่านอยากเป็นพระเจ้า ข้าก็อยากจะเป็นเหมือนกัน เรามาแข่งกันไหม” พระเจ้าก็ตอบตกลง แล้วให้จ่ามูจ่าแปเลือกว่าจะแข่งอะไร

เริ่มแรกจ่ามูจ่าแปให้เล่นซ่อนหากัน พระเจ้าให้จ่ามูจ่าแปไปซ่อนก่อน ระหว่างนั้นพระเจ้ายกปลอมตัวเป็นแมลงเกาะอยู่ที่หัวคิ้วของจ่ามูจ่าแป เมื่อจ่ามูจ่าแปคิดว่าหาที่ซ่อนได้ดีที่สุดก็เรียกพระเจ้าให้มาหา พระเจ้าก็เตะหน้าผากของจ่ามูจ่าแปแล้วกระโดดลงมา จ่ามูจ่าแปก็พูดว่า “ถ้ารู้ว่าท่านอยู่ตรงนี้ ข้าจะตบให้แบนเลย”

หลังจากนั้นทั้งสองก็กระโดดแข่งกัน เมื่อจ่ามูจ่าแปกระโดด พระเจ้าก็แปลงร่างเป็นแมลงเกาะอยู่ที่หัวเขาของจ่ามูจ่าแป เมื่อจ่ามูจ่าแปก้าวขากระโดด พระเจ้าก็โดดลงมาถึงพื้นก่อนแล้วหันกลับไปมองจ่ามูจ่าแป จ่ามูจ่าแปนั้นเสียใจมาก ที่เอาชนะไม่ได้ จึงทำกับดักไม้ไผ่อันใหญ่ เพื่อล่อให้พระเจ้ามาติดกับดักตาย เมื่อพระเจ้ามาก็โดนไม้ไผ่ปลายแหลมเสียบที่เท้าของพระเจ้า พระเจ้านั้นมีอำนาจ มีอิทธิฤทธิ์ จึงใช้มือของพระองค์ลูบไปมาผลก็หายสนิท

จ่ามูจ่าแปนั้นไม่รู้จะเอาชนะพระเจ้าด้วยวิธีอะไร ก็ไปชักชวนคนไม่ให้เชื่อฟังพระเจ้า ให้ดูถูกเหยียดหยามพระเจ้า แล้วทำพระเจ้าว่าถึงพระเจ้าจะไม่ได้ช่วยเหลืออะไรก็สามารถทำมาหากินเองได้ พระเจ้าต้องการสั่งสอนจ่ามูจ่าแปให้รู้สำนึก จึงได้เอาพระอาทิตย์กลับคืนไป จ่ามูจ่าแปก็ไม่ได้กลัว เมื่อถึงเวลาที่ต้องไถนาจ่ามูจ่าแปได้ไป

หาไม้สนมามัดรวมกัน จุดไฟแล้วมัดติดไว้ที่เขาควายเป็นแล้วไถนา จึงทำให้เขาควายเป็นสีดำ และมีขึ้นๆ ไม่เรียบจนถึงทุกวันนี้

เมื่อเห็นดังนั้นพระเจ้าจึงได้เสกให้มิพระอาทิตย์เพิ่มเป็น ๗ ดวง จานูจ่าแปก็สานหมวกขึ้นมาซ้อนกัน ๗ ชั้น เพื่อสวมใส่ในเวลาทำงาน ระหว่างที่ทำงานอยู่นั้นมีด้วงควายบินไปมาแล้วร้องว่า “เมืองแสง¹ เมืองแสง (เมืองแห่งเพชร)” จานูจ่าแปก็พูดว่า “ขนาดข้าเป็นคนใหญ่คนโต ไม่เกรงกลัวพระจ่ายังไม่เคยพูดถึงเมืองนั้นเลย แล้วเจ้าเป็นเพียงตัวด้วงที่อยู่ขึ้นที่ควายยังมาพูดอย่างนี้ ถ้าเจ้าบินลงมาข้างล่างเมื่อไหร่ ข้าจะกระเทีบให้แบนเลย” เมื่อด้วงควายได้ฟังดังนั้นก็บินลงมาหา จานูจ่าแปจึงกระเทีบด้วงควายตาย แต่เขาของด้วงควายได้ปักเข้าไปในเท้าของจานูจ่าแป ทำให้จานูจ่าแปปวดเท้ามาก จึงได้ไปหาพระเจ้าให้ช่วยรักษา พระเจ้าเอาไขแมลงวันใส่ในแผล แล้วเอาผ้าพันแผลไว้ แล้วบอกว่า “ถ้าไม่ถึง ๗ วัน ห้ามเปิดนะ” จานูจ่าแปก็เชื่อพระเจ้า ระหว่างนั้นก็ปวดแผล มีเลือดไหลออกมามากมาย พอครบ ๗ วัน จานูจ่าแปก็เปิดแผลดู แผลเป็นหนอง หนองกัดกินเนื้อไปหมดแล้ว จานูจ่าแป เดินไม่ไหวด้วยความเจ็บปวด ประกอบกับเสียเลือดไปมากจึงล้มตาย

พระเจ้าได้เรียกบรรดาสัตว์ต่างๆ ได้แก่ หนู นก จิ้งจัน ม้า ควาย หมาน นกคุ่ม นกยูง นกตีทอง อันใหญ่ กวาง มาร้องให้คร่ำครวญ ให้กับจานูจ่าแป สำหรับร่างของจานูจ่าแปนั้นฝังอยู่ทั่วพื้นดิน ที่ๆ เรามองเห็นว่าเป็นเนินเขา เนินดิน นั้นเชื่อว่าเป็นที่ฝังศพของจานูจ่าแป ส่วนกระดูกนั้นปลดปล่อยไปตามลม ละหู่จึงมีความเชื่อว่าเมื่อมีลมฝน พ้ามืดครึ้ม จะมีเชื้อโรคที่มาจากกระดูกของจานูจ่าแป

๕.๒ เรื่อง: ลีซูไม่มีแผ่นดิน (ลีซู)

นานมาแล้วพระเจ้าแบ่งแผ่นดินให้ลีซูกับคนจีน พระเจ้าบอกลีซูกับคนจีนว่าใครอยากได้แผ่นดินตรงไหนให้ไปจับจองไว้ ลีซูได้ใช้หย้าคาทำเป็นเส้นแบ่งเขตไว้บริเวณกว้างมาก ส่วนชาวจีนนั้นได้ใช้ก้อนหินมาวางไว้เป็นแนว หลังจากนั้นก็เกิดไฟไหม้บริเวณที่ลีซูกับชาวจีนจับจองแผ่นดินไว้ แนวเขตของลีซุนั้นถูกไฟไหม้หมดเพราะชาวลีซูใช้หย้าคาทำให้ไฟไหม้ได้ง่าย จึงไม่มีอะไรยืนยันได้ว่าเป็นเขตแดนของชาวลีซู ส่วนชาวจีนนั้นใช้ก้อนหิน ทำให้ไฟไม่สามารถเผาไหม้ได้ จึงมีหลักฐานบ่งบอกได้ชัดเจน นับจากนั้นมาชาวลีซูจึงไม่มีประเทศเป็นของตนเองมาจนถึงทุกวันนี้

๖) ประเภทสัตว์กับสัตว์

๖.๑ เรื่อง: Jingling U Jinu hte Su a lam. นกต้อยตีวิด แมลงวัน และกบ

นานมาแล้ว มีช่างอยู่รวมกันโขลงหนึ่ง บริเวณใกล้ ๆ มีนกต้อยตีวิด (ปีศาจลิ่ว-เป็นนกที่ตัวเล็กที่สุดในพันธุ์ของนก) กำลังทำรังและวางไข่อยู่ นกต้อยตีวิดกำลังดูแลลูกนกที่เพิ่งออกจากไข่ แล้วก็หันไปเห็นฝูงช่างกำลังเดินหน้ามาทางที่นกต้อยตีวิดอยู่ นกต้อยตีวิดจึงบินออกจากรังไปหาหัวหน้าช่างแล้วพูดว่า “ท่านหัวหน้าช่าง ทางนี้มีรังของข้ากับลูกๆที่เพิ่งออกจากไข่ ปีกยังไม่แข็ง รบกวนท่านข้ามรังไปโดยอย่าเหยียบลูกนกของข้าได้ไหม” หัวหน้าช่างก็ตอบว่า “ได้ ๆ ข้าจะข้ามรังของเจ้าไป” จากนั้นหัวหน้าช่างเอาตัวไปยืนคร่อมรังนกไว้แล้วให้ช่างเชือกอื่นเหยียบตัวช่างข้ามไปอีกฝั่งจนครบทุกตัวเมื่อครบแล้วหัวหน้าช่างก็พูดขึ้นว่า “ในบรรดาฝูงช่างที่ข้าดูแลอยู่นั้นก็ข้ามมาแล้ว แต่ยังมีช่างแก่อีกหนึ่งเชือกที่กำลังตามหลังมาอยู่นะ เขาไม่ค่อยจะฟังใครเท่าไร เดี่ยวถ้าเขามาก็ลองพูดกับเขาดีๆนะ เจ้าอยู่ร่อนที่นั่นก่อน” นกต้อยตีวิดขอขอบคุณหัวหน้าช่างแล้วยืนรอช่างแก่ออยู่ตรงนั้น พอช่างแก่อมาถึง นกต้อยตีวิดก็พูดด้วยความนอบน้อมว่า “ท่านช่างผู้ยิ่งใหญ่ มีรังกับลูกๆของข้าอยู่ตรงนั้น รบกวนท่านข้ามรังไปอย่าเหยียบลูกนกของข้าได้ไหม” ช่างแก่อก็พูดขึ้นว่า “ไม่เกี่ยวอะไรกับข้า” แล้วเดินไปกระเทีบเหยียบลูกนกที่เพิ่งออกจากไข่ตายหมดทุกตัว แล้วก็พูดขึ้นว่า “ตัวเจ้าเล็กนิดเดียว มาทำเป็นพูดให้ข้ามไปทางโน้นทางนี้ รังเจ้าอยู่ไหน ข้าไม่สนหรอก” แล้วก็เหยียบลูกนกข้าอีกครั้ง เมื่อนกต้อยตีวิดเห็นการกระทำของช่างแก่อก็พูดว่า “ท่านเห็นว่าข้าตัวเล็กกว่าแล้วไม่เห็นความสำคัญ ข้าพูดขอร่อนเท่าไรก็ไม่เห็นใจ ตอนนี่ก็เหยียบลูกของข้าตายหมดแล้ว ข้าก็จะฆ่า

เจ้าให้ตายเช่นกัน จำไว้” ช้างแก่ได้ยินดังนั้นก็ได้ตอบกลับไปว่า “ตัวเล็กอย่างนี้ มีปัญญาทำอะไร” เมื่อได้ยินแบบนี้ นกน้อยตีวิดก็โกรธแค้นมาก จึงบินไปหาอีกาแล้วพูดว่า “ช้างแก่มันเหยียบลูกข้าตายหมดแล้ว ข้าก็จะทำให้มันตายเช่นกัน ช่วยข้าด้วยซิ” อีกาก็ตอบว่า “ได้ซิข้าจะช่วย แต่ไปบอกให้เจ้าแมลงวันด้วยนะ” จากนั้นนกน้อยตีวิดก็บินไปชวนแมลงวัน แมลงวันก็ตอบตกลงที่จะช่วยแล้วบอกให้ไปชวนกบด้วย พวกเราจะได้ช่วยกันฆ่าช้างแก่เชือกนั้น นกน้อยตีวิดบินไปหากบแล้วพูดว่า “ช้างแก่เชือกหนึ่งมันเหยียบลูกๆ ของข้าตายหมดเลย แล้วมันก็บอกอีกว่าตัวข้าเล็กแค่นี้ ถ้ามีปัญหาให้มาฆ่ามันได้เลย เพื่อนช่วยข้าด้วยนะ” กบก็ตอบว่า “ไม่เป็นไร เดียวพวกเราช่วยกัน เห็นว่าตัวใหญ่แล้วคิดจะรังแกแต่คนตัวเล็กหรือ” หลังจากชวนกันได้แล้วทั้งสองก็ประชุมวางแผนกัน เมื่อวางแผนกันเสร็จแล้ว อีกาก็บินไปจิกลูกกะตาของช้างแก่ทั้งสองข้างแตกจนบอด ส่วนแมลงวันนั้นก็บินไปวางไข่ที่ตาของช้างแก่ทั้งสองข้าง ช้างแก่เจ็บปวดและดวงตาสองข้างเริ่มเน่า มองไม่เห็นอะไรเลย ช้างแก่กระหายน้ำ อยากกินน้ำมาก แต่มองไม่เห็นจึงได้แต่ฟังเสียงของกบเพราะคิดว่าที่ไหนมีเสียงกบที่นั่นต้องมีน้ำแน่นอน ก็เลยเดินตามเสียงกบไป ส่วนกบก็อยู่ที่หน้าผาแล้วร้อง “ก๊อดก๊อดก๊อดก๊อด” ช้างแก่เดินมาตามเสียงกบไปเรื่อย ๆ จนตกหน้าผาตาย ช้างแก่ไม่เคยมองใครเลยแม้แต่ผู้นำฝูงช้างก็ตาม และด้วยความช่วยเหลือของอีกา แมลงวันและกบก็ทำให้นักน้อยตีวิดได้แก้แค้นช้างแก่เชือกนั้นได้สำเร็จ

๖.๒ เรื่อง: เหนาะย่าวอก (เมียน)

เหนาะย่าวอกอยู่กับแม่สองคน วันหนึ่งแม่ป่วยมากและอยากกินลูกไหล่เจมาก จึงให้ลูกออกไปหามาให้กิน ลูกก็ออกไปหาให้แม่ เมื่อบินไป ๆ ก็ไปเจอกับดักที่นายพรานทำไว้ เลยติดกับดัก ไม่อาจกลับไปดูแลแม่ได้ ในระหว่างนั้นแม่ก็ล้มป่วยจนตายไป เมื่อเหนาะย่าวอกโดนจับตัวไว้ก็ถูกตัดหางกับปีกที่สวยงามไปประดับบ้าน แล้วก็เอาตัวไปขายในหมู่บ้าน เดินตั้งแต่ต้นหมู่บ้านไปจนท้ายสุดหมู่บ้านก็ไม่มีคนซื้อ เดินจากท้ายหมู่บ้านมาต้นหมู่บ้านก็ไม่มีคนซื้อ จึงถูกนำไปทิ้งไว้ในหลุมข้างครกกระเดื่อง เหนาะย่าวอกจึงอาศัยข้าวที่ตกจากการตำข้าวเป็นอาหาร จนเริ่มมีปีกและมีหาง วันหนึ่งเหนาะย่าวอกจึงบินขึ้นไปบนหลังคาบ้าน แล้วเล่าถึงชีวิตที่ลำบากของตนเองให้เพื่อนนกฟัง ตั้งแต่ออกจากบ้านมาหาผลไม้ให้แม่จนถึงตอนนี้ และได้ขอร้องให้เพื่อนนกช่วยไว้ทุกซีให้กับแม่ของตนเองด้วย นกทุกตัวยอมช่วย พอไปขอร้องนกเงือก นกเงือกก็บอกว่า “ฉันเป็นนกที่ตัวใหญ่ที่สุด ฉันไม่ยอมไว้ทุกซีให้คนตัวไหนหรอก” พอพูดเสร็จนกเงือกก็จะบินหนีไป จังหวะที่กำลังบินไปนั้น เหนาะย่าวอก ก็เหวี่ยงผ้าไว้ทุกซีไปติดกับตัวของนกเงือก แล้วก็บินลากไปด้วย จึงเป็นที่มาว่าที่ลำตัวนกเงือกนั้นจะมีแถบสีขาวเพราะว่าเป็นผ้าไว้ทุกซีของเหนาะย่าวอก นั่นเอง

๖.๓ เรื่อง: เพ็ ไม แมว (นากกับแมว) (ลเวือะ)

กาลครั้งหนึ่ง มีนากกับแมวอาศัยอยู่ด้วยกันในป่า วันหนึ่งทั้งสองได้ชวนกันไปจับปลา (โฮวโระ) เมื่อจับปลาได้ นากจะเก็บปลาใส่ถ้วย (แปม) ส่วนแมวเมื่อจับปลาได้ก็กินหมด เมื่อทั้งสองจับปลามาถึงใกล้เที่ยง นากจึงชวนแมวกินข้าวด้วยกัน “สหายกินข้าวกันเถอะ ใกล้เที่ยงแล้ว” “อีกแป็บหนึ่งเดี๋ยวค่อยกิน” แมวตอบ ทั้งสองจึงจับปลากันต่อ สักพักนากรู้สึกหิวจึงชวนแมวกินข้าว “สหายเรามากินข้าวกันเถอะ ข้าเริ่มหิวแล้ว” แมวก็ตอบว่า “อีกแป็บหนึ่งเดี๋ยวค่อยกิน” ทั้งสองจึงจับปลากันต่ออีกครั้งจนใกล้ถึงช่วงเย็น นากก็ชวนแมวกินข้าวอีก “สหายเรามากินข้าวกันเถอะ ข้าหิวแล้ว” แมวจึงตอบว่า “เอา กินก็กิน” นากถามแมวว่า “สหายเจ้าจับปลาได้เยอะไหม” “ก็เพราะจับปลาไม่ได้นี้แหละข้าถึงไม่อยากกินข้าว” แมวตอบ นากรู้สึกสงสารแมวจึงตอบไปว่า “ไม่เป็นไรสหายเดี๋ยวข้าแบ่งปลาของข้าให้สหายนะ” ทั้งสองจึงได้ทำกับข้าวกินกันอย่างเอร็ดอร่อย หลังจากทีกินอิ่มกันแล้วนากก็ได้แบ่งปลาที่จับได้ออกเป็น ๒ ห่อ ไว้สำหรับตัวเองและแมวเพื่อนำกลับบ้าน จากนั้นทั้งสองจึงได้เดินทางกลับบ้าน

ระหว่างทางแมวกก็เริ่มออกอุบาย โดยบอกว่าตัวเองปวดท้อง “อ๊อยสหาย ข้าปวดท้องเหลือเกิน” แมวร้องบอกนาก “ทำอย่างไรดีละสหาย เอาอย่างนี้ไหม เดียวข้าช่วยพุงสหายนะ” นากบอกแมวด้วยความหวังใจ

“อ๊อยไม่ไหวแล้ว เดินกลับไม่ไหวหรอก ขึ้นเดินกลับเดี๋ยวข้าข้าก็หักหรือ” แมวโกหกต่อ นากจึงเสนอความคิดว่า “เอาอย่างนี้ไหม เดียวฉันไปหาเปลือกไม้มาแบกสหายนะ” “อ๊อยไม่เอาหรอก เดียวทำปากทวารหนักฉันแบน” แมวตอบ “แล้วจะให้ทำอย่างไรดีละสหาย งั้นเดี๋ยวฉันใช้เชือก (ตอ) มาแบกสหายนะ” นากเสนอ “อ๊อยไม่เอาหรอก เดียวปากทวารหนักฉันหลุดออกมา” แมวตอบ นากเสนอความคิดต่อว่า “ถ้าเป็นแบบนี้จะทำอย่างไรดี เอาอย่างนี้ล่ะกัน เดียวฉันแบกสหายใส่ในก้วย(โตะแปม)ฉันไปเอาไหม” แมวได้ยินดังนั้นก็รีบตอบตกลงทันที แมวขึ้นไปอยู่ในก้วยด้านหลังนากพร้อมกับปลาที่จับมาได้ทั้งหมด ระหว่างทางแมวได้แอบแกะห่อปลาที่เป็นส่วนของนากกิน นากได้ยินเสียงแมวเคี้ยวอาหารนากก็สงสัยจึงถามแมวว่า “สหาย เจ้าเคี้ยวอะไรหรือ” “ไม่ได้เคี้ยวอะไรนี่ ปวดท้องเหลือเกินเลยกัดลึ้นกัดฟัน” แมวโกหก เดินไปได้สักพักระหว่างทางนากก็ได้ยินเสียงแมวเคี้ยวอาหารอีก ก็เกิดความสงสัยจึงถามแมวว่า “สหาย เจ้าเคี้ยวอะไรหรือ เดียวข้าเอาสหายลงตรงนี้ได้ไหม” “ข้าไม่ได้เคี้ยวอะไรนี่ ปวดท้องเหลือเกินเลยกัดลึ้นกัดฟัน เดียวสหายช่วยแบกข้าไปอีกนิดหนึ่งนะ” แมวรีบตอบ นากจึงแบกแมวต่อไป พอใกล้ถึงบ้านแล้ว นากจึงถามแมวว่า “สหาย เจ้าลงตรงนี้ได้ไหม” แมวเห็นว่าใกล้ถึงบ้านแล้วจึงตอบนากไปว่า “ข้าลงตรงนี้ได้สหาย” ระหว่างที่นากจะเอาแมวลงพื้น แมวก็รีบกระโดดออกจากก้วย (แปม) หนีไป พอนากดูปลาในก้วยปรากฏว่าห่อปลาที่เก็บไว้ในก้วยถูกแมวกินจนหมด ด้วยความโกรธแค้นและเจ็บใจที่แมวทำกับตัวเอง นากก็เลยเอาเรื่องนี้ไปปรึกษากับพระยาเจ้าเมือง “ท่านพระยาเจ้าเมือง ข้ากับแมวได้ไปจับปลาด้วยกัน แต่ถูกเจ้าแมวขโมยปลาของข้ากินจนหมด ท่านช่วยตัดสินและให้ความยุติธรรมแก่ข้าด้วย” “ข้าไม่สามารถตัดสินให้ได้หรอก เนื่องจากมีผู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าข้าอีก” พระยาเจ้าเมืองตอบ “ใครหรือครั้นที่ใหญ่กว่าท่าน” นากถาม “พระอาทิตย์ยิ่งใหญ่กว่าข้าอีก” พระยาเจ้าเมืองตอบ นากจึงเดินทางไปปรึกษากับพระอาทิตย์ “ท่านพระอาทิตย์ ข้ากับแมวได้ไปจับปลาด้วยกัน แต่ถูกเจ้าแมวขโมยปลาของข้ากินจนหมด ท่านช่วยตัดสินและให้ความยุติธรรมแก่ข้าด้วย” พระอาทิตย์ตอบว่า “ข้าไม่สามารถตัดสินให้เจ้าได้หรอก เนื่องจากมีผู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าข้าอีก” “ใครหรือครั้นที่ใหญ่กว่าท่าน” นากถาม พระอาทิตย์ตอบว่า “เมฆใหญ่กว่าข้าอีก ตัวข้านั้นถ้าถูกเมฆและหมอกมาบัง ตัวข้าก็จะหายไป” นากจึงเดินทางไปปรึกษากับเมฆและหมอก “ท่านเมฆ ท่านหมอก ข้ากับแมวได้ไปจับปลาด้วยกัน แต่ถูกเจ้าแมวขโมยปลาของข้ากินจนหมด พวกท่านช่วยตัดสินและให้ความยุติธรรมแก่ข้าด้วย” เมฆและหมอกตอบว่า “พวกข้าไม่สามารถตัดสินให้เจ้าได้หรอก เนื่องจากมีผู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าพวกข้าอีก” “ใครหรือครั้นที่ใหญ่กว่าท่าน” นากถาม เมฆและหมอกจึงตอบว่า “พวกข้านั้นหากถูกลมพัด พวกข้าก็จะปลิวหายไปเลย” นากจึงเดินทางไปปรึกษากับลม “ท่านลม ข้ากับแมวได้ไปจับปลาด้วยกัน แต่ถูกเจ้าแมวขโมยปลาของข้ากินจนหมด ท่านช่วยตัดสินและให้ความยุติธรรมแก่ข้าด้วย” ลมบอกกับแมวว่า “ข้าไม่สามารถตัดสินให้ได้หรอก เนื่องจากมีผู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าข้าอีก” “ใครหรือครั้นที่ใหญ่กว่าท่าน” นากถาม “หินและจอมปลวก ข้าไม่สามารถพัดให้มันหลุดออกมาได้เลย” ลมตอบ นากจึงเดินทางไปปรึกษากับหินและจอมปลวก “ท่านหิน ท่านจอมปลวก ข้ากับแมวได้ไปจับปลาด้วยกัน แต่ถูกเจ้าแมวขโมยปลาของข้ากินจนหมด พวกท่านช่วยตัดสินและให้ความยุติธรรมแก่ข้าด้วย” หินและจอมปลวกตอบว่า “พวกข้าไม่สามารถตัดสินให้ได้หรอก เนื่องจากมีผู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าพวกข้าอีก” “ใครหรือครั้นที่ใหญ่กว่าท่าน” นากถาม “หากพวกข้าถูกควายมาขวิด พวกข้าก็จะหลุดออกมา” หินและจอมปลวกตอบ นากจึงเดินทางไปปรึกษากับควายต่อ “ควาย ข้ากับแมวได้ไปจับปลาด้วยกัน แต่ถูกเจ้าแมวขโมยปลาของข้ากินจนหมด พวกท่านช่วยตัดสินและให้ความยุติธรรมแก่ข้าด้วย” “ข้าไม่สามารถตัดสินให้ได้หรอก เนื่องจากมีผู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าข้าอีก” ควายตอบ “ใครหรือครั้นที่ใหญ่กว่าท่าน” นากถาม ควายจึงตอบว่า “หากข้าถูกเชือกมัดไว้ก็จะหยุดทันที ไปไหนไม่ได้อีกเลย” นากจึงเดินทางไปปรึกษากับเชือกต่อ “เชือก ข้ากับแมวได้ไปจับปลาด้วยกัน แต่ถูกเจ้าแมวขโมยปลาของข้ากินจนหมด พวกท่านช่วยตัดสินและให้ความยุติธรรมแก่ข้าด้วย” เชือกตอบว่า “ข้าไม่สามารถตัดสินให้ได้หรอก เนื่องจากมีผู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าข้าอีก” “ใครหรือครั้นที่ใหญ่กว่าท่าน” นากถาม “หากข้าถูกหนุมานกัดข้าก็จะขาดเลย”

เชือกตอบนากจึงเดินทางไปปรึกษากับหนูดอ “หนู ข้ากับแมวได้ไปจับปลาด้วยกัน แต่ถูกเจ้าแมวขโมยปลาของข้า กินจนหมด พวกท่านช่วยตัดสินและให้ความยุติธรรมแก่ข้าด้วย” หนูดอว่า “ข้าไม่สามารถตัดสินให้ได้หรอก เนื่องจากมีผู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าข้าอีก” “ใครหรือครับที่ยิ่งใหญ่กว่าท่าน” นากถาม “หากข้าถูกแมวกัดก็จะตายทันที” หนูดอตอบ นากจึงเดินทางไปหาแมวเพื่อให้แมวรับผิดชอบ แต่สุดท้ายแมวพูดกับนากว่า “เห็นไหมไม่มีใครตัดสินให้เจ้าได้ เพราะข้าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ จึงไม่มีใครสามารถทำอะไรข้าได้”

๗) ประเภทธรรมชาติ

๗.๑ เรื่อง: ลูกน้ำเต้ากับต้นมะม่วง (คะฉิ่น)

นานมาแล้ว มีต้นมะม่วงต้นใหญ่อยู่หนึ่งต้น ลำต้นของมะม่วงมีเถาวัล้เต้าเลื้อยพันรอบขึ้นตามต้นมะม่วง น้ำเต้านั้นใช้เวลาในการเจริญเติบโตไม่นานก็ออกดอกออกผลอยู่บนต้นมะม่วง น้ำเต้าพูดกับมะม่วงว่า “ข้าเลื้อยขึ้นพันรอบตัวเจ้าไม่นาน แต่ข้าก็ใหญ่โตกว่าเจ้า ออกผลก็มากมายและสามารถอยู่สูงกว่า จนครอบคลุมตัวเจ้าไว้ได้ด้วย” ต้นมะม่วงก็ตอบว่า “ใช่ๆ ปีก่อนๆ ก็มีน้ำเต้าเลื้อยขึ้นมาบนตัวข้าแล้วก็โตกว่าข้า ครอบคลุมข้าแล้วออกดอกออกผล จนมีคนมาเก็บกินไปมากมาย” แล้วก็พูดต่อว่า “ข้าอายุเยอะกว่า อาวุโสกว่าเจ้ามาก แต่ไม่เคยมีใครที่พูดเช่นเจ้า ปีแล้วปีเล่ามีน้ำเต้าที่โตขึ้น ออกดอกออกผลก่อนหน้าเจ้า แต่พอถึงฤดูร้อนก็ตายไปหมด” เมื่อน้ำเต้าได้ยินดังนั้นก็รู้สึกละอายใจที่พูดกับต้นมะม่วงไปแบบนั้น น้ำเต้าจึงสำนึกได้ว่าถ้าไม่มีต้นมะม่วงให้เลื้อยก็ไม่มีน้ำเต้าเช่นกัน น้ำเต้าจึงกล่าวขอโทษต้นมะม่วง

๗.๒ เรื่อง: ต้นสมุนไพรรักษาดวงจันทร์ (ละหู่)

นานมาแล้ว มีชายกำพร้าสองคนพี่น้อง วันหนึ่งทั้งสองพากันไปขุดดินที่ไร่ ระหว่างที่ขุดดินนั้นพี่ชายก็พูดขึ้นมาว่า “ข้าอยากกินกับข้าวอร่อยๆ จังเลย” น้องชายก็ตอบกลับมาว่า “ข้าก็อยากจะทำแก้อ้อดีๆ แล้วกินกับข้าวอร่อยๆ จังเลย” พี่ชายได้ยินก็โกรธแล้วพูดว่า “ขนาดข้าเป็นพี่ชายยังไม่เคยคิดแบบนี้เลย” จึงใช้จอบไล่พี่น้องชาย น้องชายกลัวมากจึงวิ่งหนีไปริมไร่ที่มีต้นไม้ใหญ่ ใต้ต้นไม้มีรังหมูป่าออกลูกไว้หนึ่งคอก เมื่อไปดูใกล้ๆ เห็นว่าแม่หมูป่าไม่อยู่มีเพียงลูกหมูป่าอยู่ในนั้น เขาจึงฆ่าลูกหมูป่าแล้วขึ้นไปนั่งดูอยู่บนต้นไม้ ผ่านไปสักครู่หนึ่งแม่หมูป่าก็กลับมา เมื่อแม่หมูป่าเห็นลูกตายก็ไปที่ต้นไม้ที่อยู่ใกล้ๆ นั้น แล้วกัดเปลือกไม้ขึ้นมาให้ลูกๆ กิน ลูกหมูป่าก็ฟื้นขึ้นมาทันใดนั้นเด็กคนนั้นก็รู้ได้ทันทีว่านี่เป็น **หน้าพื่อหน้าเลาะแจ้** คิดได้ว่าต้นนี้น่าจะทำให้คนตายฟื้นขึ้นมาได้ จึงไล่หมูป่าไปแล้วแกะเปลือกต้นไม้นั้นใส่ถุงย่ามจนเต็มแล้วกลับบ้าน เมื่อกลับถึงหมู่บ้าน ได้ยินว่ามีหญิงสาวตายหนึ่งคน พ่อของหญิงสาวคนนั้นประกาศว่า “หากใครที่สามารถทำให้ลูกสาวของข้าฟื้นขึ้นมาได้ ข้าจะยกลูกสาวให้กับคนนั้น” ชายกำพร้าจึงไปหาพ่อของหญิงสาวแล้วบอกว่า “ข้าจะลองรักษาคุณนะ” พ่อของหญิงสาวก็ยอมให้รักษาแต่โดยดี เมื่อชายกำพร้านำเปลือกของ **หน้าพื่อหน้าเลาะแจ้** ให้กินหญิงสาวก็ฟื้นขึ้นมา พ่อของหญิงสาวก็ดีใจมากจึงยกลูกสาวให้แต่งงานตามที่ได้สัญญาไว้ โดยได้จัดงานฉลองแต่งงานสามวันสามคืน เมื่อเสร็จงานเลี้ยงฉลองแต่งงาน บรรดาคนอื่นๆ ก็ได้ยินเรื่องชายกำพร้ารักษาคนตายให้ฟื้นขึ้นมาได้ ทุกคนที่ได้ยินก็มาขอเปลือก **หน้าพื่อหน้าเลาะแจ้** จากชายกำพร้า แม้เขาไม่อยากจะให้แต่เมื่อมีคนมาขอร้องเป็นจำนวนมาก จึงบอกกับทุกคนว่า “จะแบ่งให้คนละเล็กคนละน้อย” จึงได้ปูละเอียดที่กลางหมู่บ้านแล้วเทพเปลือก **หน้าพื่อหน้าเลาะแจ้** ลงบนเสื่อเพื่อแบ่งให้กับชาวบ้าน ขณะที่กำลังจะแบ่งกันอยู่นั้น ท้องฟ้าก็มืดทันทีทำให้มองไม่เห็นสิ่งใดเลย ทันใดนั้นเองดวงจันทร์ก็ลงมาพื้นโลกแล้วเอาเปลือก **หน้าพื่อหน้าเลาะแจ้** ไปทั้งหมด ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาหน้าพื่อหน้าเลาะแจ้ ก็หายไปจากโลกนี้แล้วไปอยู่ที่ดวงจันทร์แทน เมื่อตกกลางคืนพระจันทร์ก็ส่งเชื้อหน้าพื่อหน้าเลาะแจ้ ผ่านมาทางน้ำค้างลงมาบนต้นไม้และใบไม้บ้างเล็กน้อย ดังนั้นต้นไม้จึงมาทำเป็นสมุนไพรรักษาอาการเจ็บป่วยต่างๆ ได้ และบางครั้งอาจจะต้องนำสมุนไพรมากมาย ชนิดมารวมกันเพื่อทำการรักษาโรคต่างๆ

๘) ประเภทชัตรีย์กับประชาชน

๘.๑ เรื่อง: อาจันยิว (นกสีเขียว) (อาฆ่า)

กาลครั้งหนึ่ง มีพ่อหม้ายลูกติดสองคน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งอย่างมีความสุข ต่อมาพ่อหม้ายได้แต่งงานใหม่กับหญิงคนหนึ่ง ซึ่งภรรยาใหม่ของพ่อหม้ายนั้นไม่ชอบลูกติดของสามีตัวเองเลย ภรรยาจึงบอกกับสามีว่า “ถ้าพี่ยังเลี้ยงดูลูกของพี่อยู่ น้องก็จะกลับไปอยู่บ้านแล้ว” สามีอ่อนวอนอย่างไรภรรยาก็ทำท่าจะกลับไปอยู่บ้านท่าเดียว ทำให้ผู้เป็นสามีลำบากใจมาก ลูกของตัวเองก็รักภรรยาใหม่ก็อยากให้อยู่ด้วยกัน ด้วยความรู้สึกเสียดายถ้าภรรยาต้องกลับไปอยู่บ้าน ชายผู้นั้นก็สัญญากับภรรยาว่าจะเอาลูกไปปล่อยทิ้งในป่า วันต่อมาผู้เป็นสามีจึงได้วางแผนพ่อฆ่าและพาลูกชายทั้งสองของตนเดินทางเข้าไปในป่า โดยมีหมาดำที่บ้านติดตามไปด้วยหนึ่งตัว ผู้เป็นพ่อตั้งใจจะพาลูกไปให้ไกลที่สุดและพาไปในที่ที่ลูกชายทั้งสองไม่เคยไปถึงมาก่อน ระหว่างทางผู้เป็นพ่อก็จะคอยถามลูกชายทั้งสองว่า “ลูกเอ๋ย ลูกทั้งสองเคยมาสถานที่แห่งนี้หรือยังจ๊ะ” ลูกทั้งสองก็ตอบว่า “เคยมาแล้วจ๊ะพ่อ” ถ้าลูกชายตอบว่าเคยมาแล้วผู้เป็นพ่อก็จะพาลูกเดินทางต่อเข้าไปในป่าลึกเข้าไปเรื่อยๆ และคอยถามว่า “ลูกเอ๋ย ลูกทั้งสองเคยมาสถานที่แห่งนี้หรือยังจ๊ะ” ลูกก็ตอบว่า “เคยมาแล้วจ๊ะพ่อ” ผู้เป็นพ่อก็จะพาลูกทั้งสองเดินทางต่อไปอีกสักพัก ผู้เป็นพ่อก็หยุดเดินแล้วถามลูกทั้งสองว่า “ที่นี่หละ เจ้าทั้งสองเคยมาหรือยังจ๊ะลูก” ลูกทั้งสองก็ตอบว่า “ยังไม่เคยมาเลยจ๊ะ” ชายผู้นั้นก็บอกลูกว่า “ลูกเอ๋ย เจ้าทั้งสองรอพ่ออยู่ที่นี่นะจ๊ะ เดี่ยวสักพักพ่อจะกลับมารับ” จากนั้นผู้เป็นพ่อก็ทิ้งลูกทั้งสองของตนไว้ในป่าแล้วก็เดินทางกลับไปบ้านคนเดียว

พอกลับไปถึงบ้านผู้เป็นพ่อก็รู้สึกกระวนกระวายจิตใจ นึกเป็นห่วงลูกของตนว่าจะป็นตายร้ายดีอย่างไรบ้าง ทำให้ไม่นอนหลับจนเวลาผ่านไปถึงเที่ยงคืน ก็ได้ยินเสียงหมาเห่าอยู่หน้าบ้าน จึงคิดในใจว่าหมาคงจะหิวจึงเห่าหาข้าวกิน ผู้เป็นพ่อจึงลุกขึ้นมาปั้นข้าวหนึ่งก้อนแล้วโยนให้หมากินไป แล้วกลับไปนอน สักพักหมาก็เห่าอีก ผู้เป็นพ่อจึงลุกขึ้นมาปั้นข้าวหนึ่งก้อนโยนให้หมาดำเป็นครั้งที่สอง แล้วกลับไปนอน สักพักหมาดำก็ยังเห่าอีก ผู้เป็นพ่อจึงลุกขึ้นมาปั้นข้าวก้อนที่สามโยนให้หมาดำกินอีก พอหมาดำได้กินข้าวปั้นก้อนที่สามเสียงเห่าจึงได้เงียบไป เจ้าหมาดำพอได้ข้าวปั้นครบทั้งสามก้อนก็ได้คาบเข้าไปในป่าแล้วไปแบ่งให้เด็กทั้งสองคนนั้นกิน สักครู่เด็กทั้งสองคนก็เดินทางกลับบ้านพร้อมกับเจ้าหมาดำ พอภรรยาเห็นลูกทั้งสองของสามีก็บอกสามีว่า “นั่นไงลูกที่บอกว่าจะเอาไปทิ้งในป่าตอนนี้เดินทางกลับมาแล้วไง น้องจะไม่อยู่กับพี่แล้วละ น้องจะกลับไปอยู่บ้านของน้องแล้ว” ทำให้พ่อหม้ายก็ลำบากใจเป็นอย่างยิ่ง พอรุ่งเช้าพ่อหม้ายจึงต้องเตรียมข้าวปลาอาหารแล้วพาลูกชายทั้งสองของตนเดินทางเข้าไปในป่าอีกครั้งพร้อมกับหมาดำ ระหว่างทางก็คอยถามลูกเป็นระยะๆ ว่าเคยมาถึงที่นี่ไหมถ้าลูกตอบว่าเคยมาแล้ว ก็พาเดินต่อไปอีก จนกระทั่งพาลูกทั้งสองมาถึงที่แห่งหนึ่งผู้เป็นพ่อก็ถามลูกทั้งสองว่า “ลูกเอ๋ย ลูกทั้งสองเคยมาที่นี่หรือยังจ๊ะ” ลูกก็ตอบว่า “ยังไม่เคยมาจ๊ะพ่อ” ผู้เป็นพ่อจึงหยุดเดินแล้วก็ไ้ก่หลุมให้ลูกทั้งสองหลับอยู่ในป่า เมื่อเห็นว่าลูกทั้งสองหลับแล้ว จึงได้เดินทางกลับบ้านคนเดียวเหมือนครั้งที่ผ่านมา

เมื่อกลับถึงบ้านได้สักระยะหนึ่ง หมาดำตัวนั้นก็กลับมาถึงบ้าน พอเห็นหมาดำกลับมาพ่อหม้ายก็พูดกับภรรยาว่า “หมาดำคงมาหาข้าวกินด้วยความหิว” จึงปั้นข้าวโยนให้หนึ่งก้อน แต่หมาดำก็ยังเห่า จึงปั้นข้าวโยนให้ เป็นลูกที่สอง หมาดำก็ยังไม่หยุดเห่า จึงได้ปั้นข้าวโยนให้เป็นก้อนที่สาม เสียงหมาดำจึงเงียบหายไป เจ้าหมาดำเมื่อได้ข้าวครบทั้งสามก้อนแล้วก็ได้คาบเข้าไปในป่า เพื่อเอาข้าวไปแบ่งให้เด็กสองคนกิน เวลาผ่านไปได้ไม่นานหมาดำก็พาเด็กสองคนนั้นกลับมาที่บ้านเหมือนเดิม พอภรรยาของพ่อหม้ายเห็นก็พูดว่า “นั่นไงลูกชายของพี่กลับมาอีกแล้ว น้องจะไม่อยู่ด้วยละ น้องจะกลับไปอยู่ที่บ้าน ยังไงพี่ก็ไม่สามารถเอาลูกไปปล่อยในป่าได้สำเร็จหรอก หรือมีอีกทางคือ ฆ่าหมาดำตัวนี้ทิ้งเสียแล้วค่อยพาลูกไปปล่อยในป่า” พ่อหม้ายกลัวว่าภรรยาจะหนีไปจากบ้าน จึงได้ทำตามคำแนะนำของภรรยา โดยการฆ่าหมาดำก่อนแล้วจึงพาลูกชายไปปล่อยทิ้งในป่า ตรงที่ที่ลูกชายสองคนไม่เคยไปถึงมาก่อน แล้วล่อให้ลูกหลับในป่า จากนั้นก็เดินทางกลับบ้านคนเดียว ส่วนลูกทั้งสองเมื่อตื่นขึ้นมา มองไม่เห็นพ่อไม่เห็นหมาดำก็ร้องไห้เสียงดังอยู่กลางป่า เสียงร้องไห้ของเด็กทั้งสองได้ยินไปถึงหูของนางยักษ์ตนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในป่าแห่งนั้น และทำให้นางยักษ์ได้กลิ่นมนุษย์อีกด้วย นางยักษ์จึงเดินทางมาตามเสียงร้องของเด็กทั้งสอง

เพื่อจะได้จับกินเป็นอาหาร แต่พอได้เดินเข้าไปใกล้ ๆ ก็เห็นว่าเป็นเด็กสองคนอายุประมาณ ๖-๗ ขวบ ก็ทำให้รู้สึก รักและเอ็นดูเด็กทั้งสองขึ้นมา ทำให้ไม่อยากจับกินเป็นอาหารอีก นางยักษ์จึงได้แปลงร่างกลายเป็นผู้หญิงและเดิน เข้าไปพูดกับเด็กทั้งสองว่า “ลูกจ๋า แม่อยู่นี่แล้วนะลูก อย่าร้องไห้อีกเลยนะจ๊ะ” นางยักษ์ได้เข้าไปลอบโยนเด็กทั้งสอง และชวนไปอยู่กับตน ความจริงเด็กทั้งสองก็รู้ว่านางยักษ์นั้นไม่ใช่แม่ของตน แต่เห็นว่านางยักษ์คนนี้ใจดี ดุมี เมตตาต่อพวกเขา จึงตัดสินใจไปอยู่กับนางยักษ์ตามคำชวน

วันต่อมานางยักษ์จะออกไปหาอาหารกินตามปกติ แต่ก่อนจะออกไปก็ได้กำชับกับเด็กทั้งสองว่า “ลูกทั้งสอง อย่าได้เข้าไปในห้องที่แม่ห้ามไว้นะลูก แม่ไปไม่นานก็จะกลับมา” เด็กทั้งสองก็รับปากเป็นอย่างดี เมื่อนางยักษ์ ออกจากบ้านไปแล้ว ด้วยความอยากรู้อยากเห็นว่าทำไม แม่จึงต้องห้ามเข้าไปในห้องต้องห้ามด้วย เด็กทั้งสองจึงได้ เดินเข้าไปดู ก็เห็นบ่อทอง บ่อหยก เด็กทั้งสองจึงได้ลองเอานิ้วจุ่มลงไปในห้องทอง ทองก็ติดนิ้วขึ้นมาล้างยังงี้ก็ล้าง ไม่ออก จึงใช้มีดขูดที่นิ้ว จนนิ้วถลอกปอกเปิก พอนางยักษ์กลับมาที่บ้าน เห็นเด็กทั้งสองซ่อนนิ้วไว้ด้านหลังไม่ยอม ให้นำมาดู นางยักษ์จึงถามว่า “นิ้วไปโดนอะไรมา” เด็กทั้งสองตอบไปว่า “ไม่ได้ไปโดนอะไร” นางยักษ์ก็ คะยั้นกะยอยขอ ดู ก็เห็นนิ้วแดงถลอกปอกเปิก นางจึงดึงนิ้วเด็กมาดู ทันใดนั้นแผลที่แดง ๆ นั้นก็หายเป็นปกติ

ทุกวันก่อนออกไปหากินนางยักษ์ก็จะห้ามมิให้ลูกชายบุญธรรมทั้งสอง เข้าไปในห้องที่นางห้ามไว้ และพูด เช่นเดิมว่า “แม่ ไปไม่นานเดี๋ยวแม่ก็จะกลับมา” เวลาผ่านไปเด็กทั้งสองได้เติบโตเป็นชายรูปงาม มีวันนางยักษ์ได้ ออกไปหากินเหมือนเช่นที่ผ่านมา ชายหนุ่มทั้งสองจึงได้เดินเข้าไปยังห้องที่นางยักษ์ห้ามไว้มาโดยตลอด พอเข้าไป ก็ได้เห็นตะกร้าบรรจุกระดูก ๒-๓ ตะกร้าสอดซ่อนไว้ในเสื่อม้วน ชายหนุ่มทั้งสองจึงได้รู้ว่าแม่บุญธรรมคนนี้ ความจริงแล้วเป็นนางยักษ์แปลงร่างมาเท่านั้น จึงกลัวขึ้นมาว่าไม่ช้าไม่นานพวกเขา ก็อาจโดนจับกินเป็นอาหารแน่ ต้อง หาทางหนีไปก่อนจะโดนจับกิน ชายหนุ่มทั้งสองจึงเดินไปที่บ่อหยก เอาสร้อยที่อยู่ในบ่อหยกมาคล้องคอทันใดนั้นก็ ได้กลายเป็นนกสีเขียว แล้วก็บินหนีออกไปจากบ้านนางยักษ์ทันที เมื่อนางยักษ์กลับมาที่บ้านก็ตามหาลูกชายทั้งสองทั่วบ้านก็ไม่เจอ นางยักษ์จึงเสียใจร้องไห้อาลัยอาวรณ์

ส่วนชายหนุ่มทั้งสองที่กลายเป็นนกสีเขียวก็บินไปเกาะต้นไม้ นางยักษ์ก็ออกตามหาจนไปเจอนกสีเขียว สองตัวเกาะอยู่บนต้นไม้ จึงได้ร้องไห้ขอร้องวิงวอนให้ลูกทั้งสองกลับลงมาหานาง บอกว่านางรักและคิดถึงลูกทั้งสองมาก ที่ผ่านมานางได้เลี้ยงด้วยความรักจริงๆ ไม่เคยคิดที่จะทำร้ายเลย นางยักษ์ขอร้องอย่างไรก็ไม่เป็นผล จน ในที่สุดนางยักษ์ร้องไห้เสียใจจนขาดใจตายใต้ต้นไม้ นั้น เมื่อเห็นว่านางยักษ์สิ้นใจตาย นกทั้งสองก็คุยกันว่าถึงแม้ว่า นางจะเป็นยักษ์แต่ก็มีบุญคุณกับพวกตน ที่ผ่านมานางเมตตาช่วยเหลือดูแลพวกตนจนเติบโตใหญ่ และบัดนี้นางก็ได้ เสียชีวิตลงด้วยความรักอาลัยต่อพวกตน ทั้งสองจึงช่วยกันทำศพและเผาร่างนางยักษ์และฝังเข้าไว้กับนาง

เมื่อทำศพให้กับนางยักษ์เสร็จก็แปลงร่างเป็นนกสีเขียวแล้วบินออกหาอาหารไปตามทุ่งไร่ทุ่งนาของ ชาวบ้าน จนนกตัวที่ไปติดกับดักที่ชาวบ้านดักไว้ เมื่อชาวบ้านเห็นนกสีเขียวมาติดกับดักเห็นว่ามึลักษณะที่สวยงาม มากและยังมีชีวิต ชาวบ้านก็มีความคิดที่จะนำไปขายให้กับลูกสาวพญาเจ้าเมือง เมื่อนกสีเขียวตัวที่ไปอยู่กับลูกสาว พญาเจ้าเมือง มีนิสัยชอบจิกเล่นตามเนื้อตัวและหน้าอกของลูกสาวพญาเจ้าเมือง นางจึงรู้สึกสงสัยว่าทำไมนกตัวนี้ จึงมีนิสัยแปลกๆ จึงจับดูตามเนื้อตัวก็เห็นสร้อยเส้นหนึ่งคล้องไว้ที่คอ พอเอาสร้อยออกมา นกสีเขียวตัวนั้นก็ กลายเป็นชายหนุ่มรูปงามทันที

ตั้งแต่นั้นมาเมื่อใดที่จะกินข้าวก็จะส่งคนส่งอาหารให้จัดสำรับมาสองชุด พร้อมตะเกียบสองคู่ทุกวัน คนรับ ใช้จึงนำเรื่องแจ้งถึงผู้เป็นพ่อว่าตั้งแต่ได้นกสีเขียวไว้เล่น ลูกสาวของท่านพญาเจ้าเมืองก็ส่งอาหารสองชุดทุกวัน ด้วย ความสงสัยว่าเกิดอะไรขึ้นกับลูกสาว ท่านพญาเจ้าเมืองจึงเข้าไปสอบถามกับลูกสาวของตน นางจึงบอกความจริง กับพ่อไปว่า นกสีเขียวมันแท้จริงแล้วเป็นคน แต่ผู้เป็นพ่อก็ไม่ปักใจเชื่อในคำพูดของบุตรสาว จึงกะยั้นกะยอย ขอ ดูความจริงกับลูกสาว ลูกจึงหยิบสร้อยออกจากคอนกสีเขียวให้พ่อดู ทันใดนั้นนกสีเขียวตัวนั้นก็กลายเป็นชายหนุ่ม รูปงามขึ้นมาทันที ทำให้พ่อเข้าใจเรื่องที่เกิดขึ้นกับลูกสาว

อยู่ได้ไม่นาน ท่านพญาเจ้าเมืองก็ประกาศหาคู่ให้กับบุตรสาว ก็มีชายหนุ่มผู้มั่งมีทั่วสารทิศไปเสนอตัวเพื่อขอเป็นลูกเขยของท่านพญาเจ้าเมืองมากมาย แต่ลูกสาว ท่านเจ้าเมืองก็ไม่ได้สนใจพูดคุยกับใคร กลับมีใจให้กับนกสีเขียวที่บ้าน เป็นที่โจทย์ขานกันไปทั่ว ดังนั้นท่านเจ้าเมืองจึงได้มีข้อเสนอว่า ชายใดที่สามารถยกหินก้อนใหญ่ที่ขวางทางไว้ที่หน้าประตูทางเข้าได้ ก็จะยกลูกสาวให้กับผู้นั้น แต่ไม่มีชายใดสามารถยกหินก้อนใหญ่นั้นได้เลยสักคน นกสีเขียวก็ได้ไปทดลองยกหินด้วย ก่อนยกก็ได้ตั้งจิตอธิษฐานกับฟ้าดินและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า “หากข้าและบุตรสาวเจ้าเมืองได้เกิดมาเป็นเนื้อคู่แล้วก็ขอให้ข้าสามารถยกหินก้อนนั้นได้ด้วย สาธุ” อธิษฐานเสร็จนกสีเขียวก็สามารถยกหินนั้นได้อย่างน่าอัศจรรย์

ท่านพญาเจ้าเมืองจึงได้จัดงานแต่งงานระหว่างลูกสาวกับนกสีเขียวที่เป็นชายหนุ่มรูปงามคนนั้นขึ้นมา และเรียกรวมญาติพี่น้องและผู้คนที่รู้จักทั่วไป มากินเลี้ยงฉลองอย่างเอิกเกริกทั่วเมือง ชาวนี้ได้ยินไปถึงแม่เลี้ยงของนกสีเขียวด้วย นางก็สนใจใคร่ดูการแต่งงานของลูกสาวกับนกสีเขียวว่าเป็นอย่างไร นางจึงเดินทางไปดูงานแต่งงานด้วย เมื่อได้เห็นชายหนุ่มผู้นั้นก็จำได้ว่า เป็นลูกชายของสามีเขาที่เคยไปปล่อยทิ้งในป่าเมื่อตอนเป็นเด็ก ก็รู้สึกอับอายไม่กล้าสู้หน้าผู้คนที่หลบหน้าหนีไป

นกสีเขียวตัวพี่เมื่ออยู่ด้วยกับลูกสาวเจ้าพญาเจ้าเมืองได้สักระยะ ก็บอกกับภรรยาว่า “ความจริงแล้วข้ายังมีน้องชายอีกหนึ่งคน ซึ่งตอนนี้ยังไม่รู้ชะตาชีวิตว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร ข้าอยากออกไปตามหาน้องชายเหลือเกิน” ผู้เป็นภรรยารู้สึกเป็นห่วงจึงไม่กล้าปล่อยให้ไปตามหาน้องชาย ชายหนุ่มก็พยายามร้องขอและบอกว่า “ขอให้ข้าได้ออกไปตามหาน้องชายเถอะ เมื่อข้าได้พบน้องชายแล้ว ข้าจะรีบกลับมาหาเจ้าอย่างแน่นอน ขอให้เชื่อใจและวางใจในตัว” ภรรยาใจอ่อนแต่ได้กำชับให้พาน้องชายกลับมาหานางด้วย ผู้เป็นภรรยาจึงได้คล้องสร้อยคอให้ชายหนุ่ม ทันใดนั้นชายหนุ่มก็ได้กลายเป็นนกสีเขียวบินออกไปตามหาน้องชายทันที หลังจากที่ชายหนุ่มบินออกไปตามหาน้องชาย ลูกสาวพญาเจ้าเมืองก็ได้แต่ร้องไห้ร้องให้ คร่ำครวญหาสามีแทบกินไม่ได้นอนไม่หลับ

ผ่านไปสามวัน ก็มีนกสีเขียวบินกลับมาหาลูกสาวพญาเจ้าเมืองด้วยกันสองตัว นางก็ตืออกดีใจเป็นอย่างมาก แต่พอเจอนกสองตัวที่มีลักษณะเหมือนกันก็แยกไม่ออกว่าตัวไหนเป็นสามี ตัวไหนเป็นตัวน้องชาย ด้วยก็ยังไม่อาจทราบได้ จึงได้สั่งให้จัดสำรับอาหารมา เพื่อพิสูจน์ว่านกตัวไหนเป็นสามี พอได้อาหารมาแล้ว นกตัวพี่ก็บินมากินก่อน นางจึงได้ทราบว่าเป็นสามีตน ตั้งแต่นั้นมานกสีเขียวทั้งสองตัวก็ได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดี และอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

๘.๒ เรื่อง Magrau grang ai chyhkrai ma a lam. (ชายหนุ่มผู้กล้าหาญ) (คะฉิ่น)

กาลครั้งหนึ่งมีกษัตริย์องค์หนึ่งท่านมีธิดาที่สวยงามและงดงามมาก กษัตริย์ได้ป่าวประกาศไปทั่วทั้งเมืองที่ปกครองว่า “ถ้าใครสามารถเล่าเรื่องที่ข้ายังไม่เคยได้ยินได้ฟัง ข้าจะยกลูกสาวกับเมืองอีกครั้งหนึ่งให้” หลังจากกษัตริย์ป่าวประกาศไปนั้น ประชาชนทั่วทั้งเมืองก็แตกตื่นหนุ่มๆทั้งเมืองที่ได้ยินต่างอยากครอบครองธิดากับเมืองอีกครั้งหนึ่ง จึงเดินทางมาเข้าเฝ้ากษัตริย์กัน เมื่อเข้าเฝ้ากษัตริย์แล้วหนุ่มๆก็ถามว่า “กษัตริย์ท่านได้ป่าวประกาศว่าถ้าใครสามารถเล่าเรื่องที่ท่านไม่เคยได้ยิน ท่านจะยกธิดากับเมืองครั้งหนึ่งให้จริงหรือไม่” กษัตริย์ก็ตรัสว่า “จริง” หนุ่มๆก็เลยเริ่มเล่าเรื่องที่กษัตริย์ไม่เคยได้ยินให้ฟัง กษัตริย์ก็ตอบกลับมาว่า “ข้าเคยได้ยินแล้ว” หลังจากนั้นก็มีหนุ่มเข้าเฝ้าอีก แล้วเล่าเรื่องให้กษัตริย์ฟัง คนแล้วคนเล่ากษัตริย์ก็ตอบเหมือนเคยว่า “เคยได้ยินแล้ว” ทุกคนล้วนแต่ต้องเดินทางกลับบ้านของตนเอง ระหว่างเดินทางกลับนั้นชายหนุ่มอยากจนเห็นหนุ่มๆ เดินผ่านไปมาเยอะมากเลยถามคนที่เดินผ่านมาว่า “พวกเจ้าไปไหนมากันหรือ” มีหนุ่มคนหนึ่งตอบว่า “พวกข้าไปเข้าเฝ้ากษัตริย์มา กษัตริย์บอกว่าถ้าใครสามารถเล่าเรื่องที่กษัตริย์ไม่เคยได้ยินให้กษัตริย์ฟัง กษัตริย์ก็จะยกพระธิดากับเมืองอีกครั้งหนึ่งของพระองค์ให้” หลังจากฟังเสร็จแล้วหนุ่มอยากจนคนนี้ก็พูดว่า “เยี่ยมเลย ถ้าอย่างนั้นข้าจะลองไปดู” รุ่งขึ้นชายหนุ่มจึงออกเดินทางไปพระราชวัง ระหว่างทางชายหนุ่มได้ตัดไม้ไผ่ลำใหญ่หนึ่งติดไปด้วย เมื่อมาถึงพระราชวังชายหนุ่มอยากจนผู้นี้ก็ฝ่าไม้ไผ่ลำใหญ่แล้วทำตอกเพื่อสานตะกร้าใบใหญ่หนึ่งใบหลังจากได้ตะกร้าแล้วเขา

ก็พูดกับกษัตริย์ว่า “ข้าพระพุทธเจ้าได้เดินทางเข้าเฝ้า ตามที่พระองค์ได้ป่าวประกาศ” กษัตริย์ก็ตรัสว่า “ดีมาก ไหนลองเล่าเรื่องที่ข้าไม่เคยได้ยินให้ฟังหน่อยซิ” หลังจากได้รับอนุญาตหนุ่มยากจนก็พูดว่า “สมัยก่อนปู่ทวดของข้าพระพุทธเจ้ากับปู่ทวดของพระองค์เป็นเพื่อนรักกัน พระองค์เคยได้ยินหรือไม่” กษัตริย์ก็ตรัสว่า “เคยได้ยินแล้ว” จากนั้นหนุ่มยากจนก็พูดอีกว่า “สมัยนั้นปู่ทวดของพระองค์ยากจนและขัดสนมาก พระองค์เคยได้ยินหรือไม่” กษัตริย์ก็ตรัสตอบว่า “เคยได้ยินแล้ว” ถ้าเป็นแบบนี้ก็ดีเลย ถ้าพระองค์เคยได้ยินเรื่องนี้แล้ว แสดงว่าเป็นเรื่องจริง “สมัยนั้นปู่ทวดของพระองค์ได้ยืมเงินจำนวนเท่ากับตะกร้าใบนี้เต็มๆ ไปหนึ่งตะกร้า พระองค์เคยได้ยินหรือไม่” แล้วกษัตริย์ก็ตรัสตอบว่า “เคยได้ยินแล้ว” ชายหนุ่มยากจนคนนั้นก็พูดอีกว่า “กษัตริย์เรื่องที่เล่ามานี้ท่านตรัสว่าเคยได้ยินแล้ว ดังนั้นข้าพระพุทธเจ้าขอเงินคืนจำนวนหนึ่งตะกร้าใบนี้เต็มเหมือนเมื่อก่อนที่ปู่ทวดพระองค์ยืมไปด้วยพะยะค่ะ” ตอนนั้นกษัตริย์เองก็ไม่มีเงินเพียงพอสำหรับคืนให้กับหนุ่มยากจน เลยต้องยกลูกสาวกับเมืองอีกครั้งหนึ่งให้กับหนุ่มยากจนคนนั้นไป ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาหนุ่มยากจนได้แต่งงานกับพระธิดาของกษัตริย์พร้อมทั้งปกครองเมืองอีกครั้งหนึ่งที่กษัตริย์มอบให้

๘.๓ เรื่อง คนขี้เกียจกับพระราชา (กะเหรียง)

นานมาแล้วมีชายคนหนึ่งชื่อว่า เจ้าะเกอะโตะ (เจ้าะเกอะโตะแปลว่าชายคนขี้เกียจ) เจ้าะเกอะโตะมีควายตัวผู้อยู่หนึ่งตัว ด้วยความที่ขี้เกียจออกไปเลี้ยงควาย เจ้าะเกอะโตะจึงทำเชือกมัดควายยาว ๆ ผูกไว้กับเสาบ้านและติดกระดิ่งห้อยไว้ที่คอของควาย ส่วนตัวเองนอนอยู่ที่บ้าน ตกตอนเย็นก็จะดึงควายกลับมามัดที่บ้านทุกวัน ตอนเช้าก็ปล่อยควายให้ไปหากินเอง ส่วนตัวเองก็นอนอยู่ที่บ้านเหมือนเช่นเคย ความขี้เกียจของเจ้าะเกอะโตะได้รู้ไปถึงพระราชา “ทำไมเจ้าะเกอะโตะถึงได้ขี้เกียจอย่างนี้” พระราชารู้สึกไม่ชอบขึ้นมา จึงได้ชักชวนชาวบ้านไปฆาควายของเจ้าะเกอะโตะ แล้วทิ้งหนังควายผูกไว้กับต้นไม้ ส่วนกระดิ่งควายได้ขึ้นไปมัดห้อยไว้บนต้นไม้ เวลาลมพัดมาเมื่อมีเสียงกระดิ่งดังเจ้าะเกอะโตะจะได้คิดว่าควายของตนยังอยู่ที่เดิม พอตอนเย็นถึงเวลาที่เจ้าะเกอะโตะต้องดึงควายกลับมา ปรากฏว่าดึงอย่างไรควายก็ไม่ยอมกลับมา เจ้าะเกอะโตะจึงได้เดินไปดูควายของตน พบว่าควายของตนถูกฆ่าแล้วเหลือไว้ให้แค่หนังควาย เจ้าะเกอะโตะจึงพูดกับตนเองว่า “ไม่เป็นไรข้าก็ขี้เกียจดึงกลับมาเหมือนกัน” พูดเสร็จก็ได้แบกหนังควายกลับไปซึ่งไว้ที่ฝาผนังบ้านจนแห้ง

เมื่อชาวบ้านเดินผ่านมาเห็นหนังควายที่ซึ่งไว้บนฝาผนังบ้าน ก็ถามเจ้าะเกอะโตะว่า “เจ้าะเกอะโตะ มีคนฆ่าควายของเจ้าตายเจ้าไม่ทำอะไรหรือ” เจ้าะเกอะโตะตอบว่า “ใครฆ่าควายของข้าก็ไม่รู้เหมือนกัน เห็นเหลือแต่หนัง ข้าก็เลยเอากลับมาไว้ที่บ้านนี้แหละ แต่ดีเหมือนกันข้าก็ขี้เกียจเลี้ยงแล้ว” เจ้าะเกอะโตะจึงม้วนหนังควายเก็บไว้ที่บ้านและนอนครุ่นคิดว่าจะทำอย่างไรกับหนังควายต่อไปดี “เอาไปขายให้คนอื่นดีกว่า” รุ่งเช้าเจ้าะเกอะโตะจึงแบกหนังควายออกเดินทาง “เจ้าะเกอะโตะ เจ้าจะแบกหนังควายไปไหนหรือ” ชาวบ้านถาม “เหลือแต่หนังก็เอาไปขายสิ” เจ้าะเกอะโตะตอบ ชาวบ้านถามต่อว่า “จะมีใครซื้อหรือ” เจ้าะเกอะโตะตอบว่า “ข้าก็ไม่รู้เหมือนกัน แต่มีคนมากมายน่าจะมีความต้องการซื้อสักคนมั้ง แต่ถ้าไม่มีคนซื้อก็จะทิ้งไป” พอไปถึง ณ สถานที่พักใต้ต้นไม้แห่งหนึ่งเป็นสถานที่ที่คนผ่านไปมามากที่สุดเจ้าะเกอะโตะก็ได้ปีนขึ้นไปบนต้นไม้พร้อมกับหนังควายของตน ผ่านไปสักครู่ได้มีพ่อค้ากลับมาจากการค้าขาย ๒ คน มานั่งพักใต้ต้นไม้ที่เจ้าะเกอะโตะอยู่ และได้พูดคุยกันว่า “พักผ่อนสักหน่อยแล้วมาแบ่งเงินกัน” พ่อค้าทั้งสองจึงได้เทเงินที่ได้จากการค้าขายมานับแบ่งกัน เจ้าะเกอะโตะซึ่งอยู่บนต้นไม้ไม่เห็นดังนั้นก็ได้โยนหนังควายลงจากต้นไม้ใส่พ่อค้าทั้งสอง พ่อค้าทั้งสองที่อยู่ใต้ต้นไม้ตกใจแล้ววิ่งหนีทันที

เพราะเข้าใจผิดนึกว่าควายควิดตน เจ้าเงาะโตะจึงปีนลงจากต้นไม้แล้วเอาเงินของพ่อค้ากลับไปสร้างบ้านของตนเอง

เพื่อนบ้านเห็นเจ้าเงาะโตะสร้างใหม่ที่ใหญ่โตเก่าเดิม ก็สงสัยจึงถามเจ้าเงาะโตะว่า “เจ้าเงาะโตะไปเอาเงินจากไหนมาสร้างบ้าน” เจ้าเงาะโตะตอบว่า “ก็ได้เงินมาจากขายหนังควายของข้านี้แหละ” ชาวบ้าน “ขายได้ราคาใช้ไหม” เจ้าเงาะโตะตอบ “ขายได้สิมีคนต้องการหนังควายเยอะแยะเลย นี่ถ้าเป็นหนังควายของพระราชาน่าจะขายได้ราคามากกว่านี้นะ” “ขายได้ราคามากกว่านี้ใช้ไหม” พระราชาถามขึ้น “ใช้สิ” เจ้าเงาะโตะตอบ

จากนั้นพระราชาจึงกับไปคิดในสิ่งที่เจ้าเงาะโตะพูด คิดไปคิดมาเห็นว่าหนังควายของเจ้าเงาะโตะมันก็ขายไปหมดจริงๆ พระราชาจึงตัดสินใจฆ่าควายของตนเองเพื่อจะเอาหนังควายไปขายเหมือนเจ้าเงาะโตะ วันรุ่งขึ้นพระราชาได้แบกหนังควายไปขายตามหมู่บ้านต่างๆ

ชาวบ้านถามพระราชาว่า “ท่านพระราชา ท่านแบกหนังควายไปทำอะไรหรือ” “เอาไปขาย” พระราชาตอบ ชาวบ้านก็บอกกับพระราชาว่า “ใครจะซื้อของท่าน ไม่มีใครเอาหนังควายหรอก มีแต่คนทิ้งกันทั้งนั้น” พระราชาจึงตอบกลับว่า “ไม่จริงมั้ง เจ้าเงาะโตะยังเอาไปขายได้เลย” “เจ้าเงาะโตะเอาไปขายที่ไหน ไม่มีใครรู้เลย” ชาวบ้านบอกกับพระราชา

แต่พระราชาก็ยังคงออกเดินทางขายหนังควายไปตามหมู่บ้านต่างๆ ต่อไป ไปก็หมู่บ้านก็ไม่มีใครซื้อสักคนแล้วยังโดนชาวบ้านด่ากลับมาอีก ทำให้พระราชารู้สึกโกรธเจ้าเงาะโตะเป็นอย่างมาก

มีอยู่วันหนึ่งขณะที่เจ้าเงาะโตะออกจากบ้านไปอาบน้ำในลำธาร พระราชาเห็นว่าเจ้าเงาะโตะไม่อยู่บ้านจึงจัดการเผาบ้านของเจ้าเงาะโตะจนไหม้เกรียมไปทั้งหลัง เจ้าเงาะโตะกลับมาบ้านเห็นบ้านตัวเองโดนไฟไหม้ไปหมดแล้วก็ไม่รู้จะทำอย่างไร ก็เลยเก็บขี้เถ่าใส่ในกระสอบไว้ พระราชาเห็นดังนั้นจึงถามเจ้าเงาะโตะว่า “เจ้าเงาะโตะทำไมเจ้าต้องเก็บขี้เถ่าใส่ในกระสอบด้วย” “ข้าจะเอาไปขายต่อ” เจ้าเงาะโตะตอบ พระราชาจึงบอกกับเจ้าเงาะโตะว่า “ใครเขาขายขี้เถ่ากัน ไม่มีใครซื้อหรอก” เจ้าเงาะโตะ “น่าจะมีคนซื้ออยู่บ้างนะ” พูดเสร็จเจ้าเงาะโตะก็แบกถุงขี้เถ่าออกเดินทางไปขายตามหมู่บ้านต่าง ๆ เหมือนครั้งที่ผ่านมา เจ้าเงาะโตะเมื่อไปถึงต้นไม้ต้นเดิมที่เคยขึ้น ก็รีบแบกถุงขี้เถ่าปีนขึ้นไปอยู่บนต้นไม้เหมือนที่ผ่านมา สักพักก็มีพ่อค้ามานั่งแบ่งเงินกันที่ใต้ต้นไม้ที่เจ้าเงาะโตะแอบอยู่อีกแล้ว และไม่ทันที่พ่อค้าจะนับเงินเสร็จ เจ้าเงาะโตะก็เทขี้เถ่าลงมาจากต้นไม้ใส่พ่อค้าที่นับเงินอยู่ พ่อค้าก็ตกใจกลัวรีบวิ่งหนีไปทันที เจ้าเงาะโตะเมื่อเห็นว่าพ่อค้าวิ่งหนีไปแล้ว ก็ปีนลงมาจากต้นไม้แล้วเก็บเงินใส่ถุงแบกกลับบ้านไป ชาวบ้านเห็นเจ้าเงาะโตะแบกอะไรบางอย่างกลับมา ก็ถามเจ้าเงาะโตะว่า “เจ้าเงาะโตะเจ้าแบบอะไรกลับมาหรือ” “ข้าก็แบกถุงเงินกลับมาละสิ” เจ้าเงาะโตะตอบ พระราชาได้ยินดังนั้นก็ถามเจ้าเงาะโตะว่า “เจ้าไปได้มาจากไหนหรือ” เจ้าเงาะโตะตอบกลับว่า “ข้าก็ไปขายขี้เถ่าที่ได้จากบ้านที่ใหม่ไปของข้าละสิ” “ขี้เถ่าบ้านขายได้ด้วยหรอ” พระราชาถามด้วยความประหลาดใจ เจ้าเงาะโตะจึงตอบพระราชาว่า “ได้สิท่าน แต่เสียดายบ้านข้าหลังเล็กไปหน่อย” พระราชาได้ยินอย่างนั้นก็ตาโต “ถ้าเป็นบ้านของข้าขายได้ราคามากเลยใช้ไหม” เจ้าเงาะโตะรีบตอบพระราชาว่า “ปัดโถ!! ขายได้สิท่าน บ้านข้าเล็กนิดเดียวจึงได้ขี้เถ่าไม่เยอะ และอีกอย่างก็แบกไปขายได้ไม่หมดด้วย ถ้าบ้านข้าหลังใหญ่และมีข้างอย่างท่านนะ ข้าก็จะเอาขี้เถ่าใส่หลังข้างไปขายเลย มันคงน่าจะได้เงินเยอะกว่านี้นะท่าน” เมื่อพระราชาได้ยินเช่นนั้นด้วยความโลภจึงรีบกลับไปเผาบ้านของตนเองจนไหม้เกรียมทั้งหลัง แล้วก็ชวนลูกเมียตักขี้เถ่าใส่ถุงกระสอบ แล้วแบกขึ้นหลังข้างกับม้าเอาไปขายตามหมู่บ้านต่าง ๆ ชาวบ้านเห็นเข้าจึงทักพระราชาว่า “ไม่มีใครบ้าเหมือนท่านหรือ ท่านมีทั้งบ้านมีทั้งเงินเป็น

ถึงพระราชาราชแล้วนำข้าเข้ามาขายใครที่ไหนจะซื้อของท่าน” พระราชาก็ไม่ฟังยังคงมุ่งมั่นออกเดินทางไปขายข้าเถาต่อไป แต่ก็ไม่มีใครซื้อสักคน พระราชาก็จึงเหี้ยมเถาทั้งอย่างหัวเสียที่โดนเจ้าเอะโตะหลอกอีกแล้ว “เจ้าเอะโตะคนนี้น่าจะฆ่าซะให้ตายเลย ไม่ให้มีชีวิตอยู่อีกแล้ว” พระราชาก็ได้คิดวางแผนที่จะฆ่าเจ้าเอะโตะ รุ่งเช้าพระราชาก็ออกอุบายพาเจ้าเอะโตะเข้าไปในป่า พอไปถึงต้นไม้ต้นหนึ่งที่มีความสูงมาก พระราชาก็สั่งให้เจ้าเอะโตะปีนขึ้นไปอยู่บนต้นไม้และบอกให้รออยู่บนต้นไม้ก่อนเดี๋ยวจะกลับมาจับ พระราชาก็เดินทางกลับบ้าน ทิ้งให้เจ้าเอะโตะอยู่บนต้นไม้กลางป่าคนเดียว ระหว่างที่พระราชากลับบ้านนั้นได้มีชายหนุ่มคนหนึ่งซึ่งช่างผ่านมาทางที่เจ้าเอะโตะปีนต้นไม้อยู่ เจ้าเอะโตะจึงตะโกนถามออกไปว่า “พี่ชายเจ้าจะเอาข้าไปไหนกันหรือ” ชายแปลกหน้าตอบว่า “ข้ากำลังจะไปลากไม้ แล้วเจ้าหละขึ้นไปอยู่บนต้นไม้ทำไมกัน” เจ้าเอะโตะก็ตอบว่า “อ้อ พระราชานะสียากได้ข้าเป็นลูกเขย แล้วบอกให้ข้ารออยู่บนต้นไม้ก่อนเดี๋ยวจะกลับมาจับ” ชายแปลกหน้าถามต่อว่า “แล้วคนแบบข้าเนี่ยะ ท่านคิดว่าพระราชาคงต้องการได้ข้าเป็นลูกเขยไหม” เจ้าเอะโตะรีบตอบว่า “ต้องการสิ ข้าไม่ยอมเป็นลูกเขยของพระราชารอกนะ เจ้าต้องการอยากเป็นไหม พระราชามีเงินทองมากมาย ร่ำรวยมาก ๆ เลยนะ ถ้าเจ้าอยากเป็นก็เป็นได้” ชายแปลกหน้าจึงรีบตอบว่า “ข้าอยากจะเป็นลูกเขยของพระราชามากเลย” “ได้สิแต่เจ้าต้องรองนกว่าพระราชามาก่อนนะ” แล้วให้บอกกับพระราชาวา “ข้าอยากเป็นลูกเขยของพระราชาราย” เจ้าเอะโตะบอกกับชายแปลกหน้า ชายแปลกหน้าจึงบอกเจ้าเอะโตะว่า “ถ้าอย่างนั้นเรามาแลกกัน เจ้าลงมาซึ่งข้างของข้าเลย ข้าจะได้ขึ้นไปอยู่บนต้นไม้แทนเจ้า” เจ้าเอะโตะตอบ “อันที่จริงข้าไม่ต้องการข้างหรือกนะ ข้าเพื่อที่จะซึ่งข้างแล้ว แต่ในเมื่อเจ้าต้องการเป็นลูกเขยของพระราชา ข้าก็จะเสียสละให้เจ้าก็ได้” (ความจริงเจ้าเอะโตะอยากได้ซึ่งข้างเหมือนกัน) ชายแปลกหน้าจึงขึ้นไปอยู่บนต้นไม้แทนที่เจ้าเอะโตะ แล้วเจ้าเอะโตะก็ได้ซึ่งข้างกลับไป หลังจากนั้นไม่นานพระราชาก็กลับมาพร้อมด้วยลูกน้องและมีดขวาน เพื่อที่จะมาโค่นต้นไม้ที่เจ้าเอะโตะปีนอยู่ ชายแปลกหน้าที่อยู่บนต้นไม้เมื่อเห็นพระราชาก็ได้ตะโกนบอกพระราชาวา “ข้าอยากเป็นลูกเขยของพระราชาราย” แต่พระราชาก็ไม่ฟัง สั่งให้ลูกน้องโค่นต้นไม้ ๆ ทันทัน ต้นไม้จึงล้มลงตรงกลางบ่อน้ำทำให้ชายแปลกหน้าจมน้ำตายทันที พระราชาเห็นดังนั้นก็พูดออกมาว่า “ที่นี่เจ้ารู้หรือยังว่าข้าเป็นใคร เจ้าหลอกข้ามากเกินไป ก็ต้องเจออย่างนี้แหละ” หลายวันผ่านไปเจ้าเอะโตะกลับมาพร้อมกับข้างตัวหนึ่ง พระราชาเห็นก็ตกใจ “เจ้าเอะโตะมันตายไปแล้วไม่ใช่หรือ ทำไมมันยังอยู่ดีอีก” พระราชาก็ถามออกไปว่า “เจ้าเอะโตะนั้นไม่ใช่เจ้าใช่ไหม” เจ้าเอะโตะตอบว่า “ใช่สิ ข้าเองจำไม่ได้หรือท่านพระราชาราย” “เจ้ากลับมาทำไม” พระราชากถามอย่างตกใจ เจ้าเอะโตะตอบไปว่า “ข้ากลับมาทำไมนั่นหรือ ก็หลังจากที่ข้าตกลงไปอยู่ในน้ำแล้วข้าก็ได้พบกับเพื่อนเยอะแยะมากมายเลย เพื่อน ๆ ข้าจึงเอาข้างให้ข้าตัวหนึ่ง เพื่อให้ข้ากลับมาบ้านไงหละ” “เจ้าโกหกข้าใช่ไหม” พระราชากถามออกไปด้วยความโกรธ เจ้าเอะโตะจึงตอบพระราชาวา “ข้าจะโกหกเจ้าได้อย่างไรกันเล่า ถ้าไม่ใช่เรื่องจริงข้าจะกลับมาได้สิ” “ถ้าอย่างนั้นหากเป็นข้าไปแล้ว ข้าจะได้ซึ่งตัวผู้สวยงามอย่างนี้ไหม” พระราชาก็เริ่มเชื่อในสิ่งที่เจ้าเอะโตะบอก เจ้าเอะโตะเห็นว่าเข้าทางแล้วจึงตอบพระราชาวา “ได้สิท่านพระราชาราย เพื่อนข้ามีซึ่งสวยงาม ๆ เยอะแยะมากมายเลย” เมื่อพูดคุยกันเสร็จพระราชาก็ออกเดินทางไปในป่าทันที โดยไม่มีใครติดตามไปด้วยสักคน เมื่อไปถึงในป่าพระราชาก็เลือกต้นไม้ที่อยู่ใกล้บ่อน้ำที่ใหญ่ที่สุดบ่อหนึ่งในบริเวณนั้น เพราะคิดว่าข้างน่าจะมามากกว่าบ่อน้ำขนาดเล็ก เมื่อตัดสินใจได้แล้วพระราชาก็บอกกับเจ้าเอะโตะว่า “เจ้าเอะโตะเดี๋ยวข้าจะปีนขึ้นไปบนต้นไม้แล้วเจ้าก็โค่นต้นไม้ให้ล้มลงไปในบ่อน้ำที่ใหญ่ที่สุดบ่อนั้นเลยนะ” แล้วพระราชาก็ปีนขึ้นไปบนต้นไม้ทันที เจ้าเอะโตะเมื่อเห็นว่าพระราชาก็ปีนต้นไม้ขึ้นไปสูงพอสมควรแล้ว ก็ได้โค่นต้นไม้ล้มลงทันที

ต้นไม้ได้ล้มลงไปตรงกลางของบ่อน้ำใหญ่ ทำให้พระราชาทกลงไปในน้ำตายที่นั่นทันที เมื่อเห็นว่าพระราชาทายแล้วเจ้าเงาะโตะก็ได้เดินทางกลับบ้านไป

หลายวันต่อมาพระราชินีได้มาถามเจ้าเงาะโตะที่บ้านว่า “เจ้าเงาะโตะทำไมไม่เข้าไปแป็บเดียวก็กลับมาแล้ว แต่ทำไมพระราชาก็ยังไม่เห็นกลับมาเลยล่ะ” เจ้าเงาะโตะตอบกลับไปว่า “เป็นถึงพระราชาก็ต้องกลับมาช้าหน่อยเป็นเรื่องธรรมดา คนช้ำก็ช้ำอย่างช้าไม่มีใครสนใจหรอก ไปประมาณ ๒-๓ วัน ก็กลับมาแล้ว อีกอย่างพระราชานั้นมีเพื่อนมากมายจึงต้องอยู่นานหน่อย” พระราชินีได้ฟังดังนั้นก็เดินทางกลับบ้านไป ผ่านไปหนึ่งวันพระราชาก็ยังไม่กลับมา พระราชินีจึงได้กลับมาถามเจ้าเงาะโตะอีกครั้ง “เจ้าเงาะโตะ ตอนนี้พระราชากลับมาถึงไหนแล้ว” เจ้าเงาะโตะตอบ “คงจะมาถึงถ่อเดอ(ขึ้นอืด)แล้วมั้ง” พระราชินีจึงเดินทางกลับบ้านไป (พระราชินีคงไม่รู้ว่่าถ่อเดอคืออะไร) ผ่านไปอีกสามวันพระราชินีก็ได้กลับมาถามเจ้าเงาะโตะอีกครั้งว่า “เจ้าเงาะโตะ ตอนนี้พระราชากลับมาถึงไหนแล้ว” เจ้าเงาะโตะตอบว่า “น่าจะกลับมาถึงเนอฮีเดอ(เหม็น)แล้วนะ” ผ่านไปอีกสี่วันพระราชินีก็ได้กลับมาถามเจ้าเงาะโตะอีกครั้งว่า “เจ้าเงาะโตะ ตอนนี้พระราชากลับมาถึงไหนแล้ว” เจ้าเงาะโตะตอบไปว่า “คงน่าจะกลับมาถึงลอปร์เดอ(เป็นผง)แล้วล่ะ” ผ่านไปอีกห้าวันพระราชินีก็ได้กลับมาถามใหม่อีกครั้งว่า “เจ้าเงาะโตะ ตอนนี้พระราชากลับมาถึงไหนแล้ว” “น่าจะถึงลอบแรรเดอ(เป็นละอองผง)แล้ว” เจ้าเงาะโตะตอบ ผ่านไปถึงวันที่หกพระราชินีได้กลับมาถามอีกว่า “เจ้าเงาะโตะ ตอนนี้พระราชากลับมาถึงไหนแล้ว” เจ้าเงาะโตะก็ตอบว่า “คนตายอยากให้กลับมา ก็กลับมาไม่ได้แล้ว ลองคิดดูสิคนตกลงมาจากต้นไม้อแล้ว โดนต้นไม้โค่นทับจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างไร” พระราชินีได้ยินดังนั้นจึงโกรธเจ้าเงาะโตะมากที่หลอกพระราชาทาย พระราชินีแค้นใจนัก จึงวางแผนที่จะฆ่าเจ้าเงาะโตะ โดยออกอุบายให้เจ้าเงาะโตะดื่มเหล้าพิษที่เรียกว่า “ชิพอลอ” (ชิพอลอ คือ เหล้าที่นำมาต้มใหม่อีก ๓ ครั้ง ปกาเงาะญอเชื่อว่าใครกินแล้วต้องตายเพราะเป็นยาพิษ) “พระราชาทายแล้ว เราทำอะไรไม่ได้งั้นเรามาฉลองกันดีกว่า” พระราชินีได้นำเหล้าชิพอลอมาให้เจ้าเงาะโตะดื่ม เจ้าเงาะโตะรู้ว่าถ้าดื่มเหล้าชนิดนี้แล้วต้องตาย จึงได้ไปหาตัวต่อกับหนูมาอย่างละหนึ่งตัวเตรียมไว้ จากนั้นเจ้าเงาะโตะก็มานั่งดื่มเหล้ากับพระราชินี สักพักเจ้าเงาะโตะก็ได้บอกกับพระราชินีว่า “ข้ามาแล้ว ข้าไม่ไหวข้าขอไปนอนก่อนนะท่าน” เจ้าเงาะโตะจึงได้เข้าไปนอนในห้องนอน โดยก่อนจะล้มตัวนอน เจ้าเงาะโตะได้มัดตัวต่อไว้ตรงใบหูและมัดหนูไว้ที่นิ้วเท้า จากนั้นก็ห่มผ้าห่มคลุมไว้ทั้งตัว

พอทุกคนเห็นว่าเจ้าเงาะโตะไม่ออกมาแล้ว จึงพากันไปดูว่าเจ้าเงาะโตะตายแล้วหรือยัง พอไปดูมีคนได้ยินเสียงตัวต่อก็นึกว่าเป็นเสียงกรนของเจ้าเงาะโตะ ก็บอกว่า “ยังไม่ตายนะได้ยินเสียงหายใจอยู่” และพอเห็นนิ้วเท้ากระดิกได้ (ซึ่งเป็นหนูที่มัดไว้ที่นิ้วเท้าตั้งอยู่ใต้ผ้าห่ม) ก็พูดว่า “นิ้วเท้าก็ยังคงกระดิกอยู่” คนที่ได้ยินอย่างนั้นต่างก็พากันพูดขึ้นมาว่า “เหล่าชนิดนี้บอกว่ากินแล้วต้องตายทุกคนไม่ใช่หรือทำไมไม่เห็นเจ้าเงาะโตะตายเลย งั้นพวกเราพากันฉลองกันดีกว่า” ทุกคนที่อยู่ที่นั่นรวมทั้งพระราชินีและลูก ๆ จึงพากันดื่มเหล้าเข้าไปคนละแก้ว สุดท้ายทุกคนก็ได้เสียชีวิตตามเจ้าเงาะโตะไป

๙) ประเภทความเชื่อกับศาสนา

เรื่อง: ดาซาเทท กันดูรา (ท่านเศรษฐี กันดูรา) (ดาราออง)

นามมาแล้วมีครอบครัวเศรษฐี ครอบครัวหนึ่ง เป็นครอบครัวที่ชอบทำบุญทำทานมาก และมีบุตรสาวอยู่หนึ่งคน อยู่มาวันหนึ่งครอบครัวท่านเศรษฐีได้ไปสร้างเจดีย์ที่ดอยสูงซึ่งเป็นพื้นที่ที่สวยงามมากและเป็นพื้นที่

ของตนเอง ท่านได้ให้ ดาลักขานา นั้นนำสิ่งสวยงามที่มีชีวิตที่มีในโลกนี้ไปไว้ในเจดีย์ให้หมด ไม่ว่าจะเป็พืชพันธุ์ หรือสัตว์ชนิดต่าง ๆ แต่ก็ยังขาดสิ่งมีชีวิตที่เป็นมนุษย์ เพื่อตอนถวายเจดีย์ ครอบท่านเศรษฐี จะได้มีผู้บูชาหรือนำทางไปสู่สวรรค์ก่อน ท่านเศรษฐี ก็นดูรา จึงวางแผนที่จะนำ บุตรสาวของตนเองไปถวายไว้ในเจดีย์

อยู่มาวันหนึ่งเมื่อภรรยาท่านเศรษฐีจะออกไปธุระในเมือง และได้ฝากให้

ท่านเศรษฐีดูแลบุตรสาวแทน และได้กำชับให้ดูแลลูกให้ดี “ตอนลูก เที่ยวเล่นหน้าบ้าน กลัวมีโคม่าเหยียบ กลัวจะมีอุบัติเหตุจามารังควาน จงจับตาดูลูกอย่าให้เที่ยวเล่นจนมาก” ท่านเศรษฐี จึงตอบไปว่า “ ไปทำธุระของเธอเถอะ ฉันจะดูแลลูกเอง” ภรรยาท่านเศรษฐี จึงเดินทางกับคนรับใช้ไปจำนวนหนึ่ง

เมื่อภรรยาท่านเศรษฐีกลับมาจากทำธุระในเมืองเสร็จแล้ว จึงหาท่านเศรษฐี เพื่อมารับบุตรสาวไปดูแลต่อ จึงถามท่านเศรษฐีว่า “ ท่านลูกของเราอยู่ที่ไหน” ท่านเศรษฐีจึงตอบว่า “ ไม่เห็นนะ ลูกน่าจะไปเที่ยวเล่นทางนั้นทางโน้น อีกเดี๋ยวฉันจะไปรับลูก ออย่ากังวลเลยเธอมีงานอะไรที่จะทำ

ก็ไปทำเถอะ เดี่ยวฉันจะไปรับลูกให้เอง” คืบที่ผ่านมารภรรยาท่านเศรษฐีนั้นฝันว่า มีท่านผู้หญิง มาจากเบื้องบน ได้เหาะมา ตัดดอกของนางหนึ่งข้างไป นางจึงรีบลุกขึ้นมาราบสามีสวมครั่งแล้วเล่า

ความฝันให้สามีฟังว่า “ ไม่รู้ว่ามันเกิดอะไรขึ้น ฉันฝันว่า มีคนมาตัดดอก (เต้านม) ของฉันไป

ข้างหนึ่ง”ท่านเศรษฐีจึงตอบไปว่า “เธอจงไปบอกให้คนรับใช้เรา เตรียมสิ่งของต่างๆที่จะถวายตาม

วัดกันเถอะ” นางจึงไปเตรียมสิ่งของถวายต่างๆมากมาย และได้นำคนรับใช้ชายหญิง

จำนวนหนึ่งไปกับนางด้วย เพื่อแบก หาม สิ่งของมากมายที่เตรียมไว้ เพื่อนำไปถวายตามวัดวาต่างๆ ก่อนที่นางจะเดินทางไป ท่านเศรษฐีได้พูดกับนางว่า “เธออย่าได้กังวลเรื่องลูกเลยของเราเลย ฉันจะดูแลเอง” ภรรยาท่านเศรษฐี จึงนำบริวารออกเดินทางไปตามวัดต่างๆซึ่งใช้เวลานานมาก

พอสมควร จึงจะได้กลับมา

เมื่อภรรยาออกเดินทางไปแล้วท่านเศรษฐีจึงไปหาบุตรสาวของตน และพูดกับบุตรว่า “ลูกเอ๋ย มาให้พ่อเปลี่ยนชุดใหม่ให้ ใส่ชุดกำขาน (ครึ่ง กำขาน)” เมื่อลูกเปลี่ยนชุดใหม่เรียบร้อยแล้ว ท่านเศรษฐีจึงพินิจดูบุตร แล้วพูดในใจว่า “ลูกเอ๋ย ลูกช่างงาม ผุดผ่อง มากเหลือเกิน เหมือน คุณพี่ งามพี” คิดแล้วก็ถอนหายใจไปด้วย หลังจากนั้นจึงชวนบุตรให้ไปเที่ยว พูดว่า “ลูกเอ๋ย เราไปเที่ยว

กันเถอะ”ลูกเศรษฐีจึงตอบบิดาว่า “ไม่ไปจะพ่อ เดี่ยวแม่กลับมาแล้วจะไม่เจอลูก แม่เรียกหาลูกว่า ลูกเอ๋ยมาตีมนมแม่ได้แล้ว และแม่ยังได้กำชับบอกไว้อีกด้วยว่าไม่ให้ไปเที่ยวที่ไหนไกลด้วย แล้วพ่อจะมาบอกว่า ไปเที่ยวกันเถอะ ลูกไม่ไปจำพ่อ” ท่านเศรษฐีจึงบอกกับบุตรสาวอีกว่า “ลูกเอ๋ย ถ้าฉันเราไปเที่ยวที่ภูเขาเจดีย์กันเถอะ”ไม่ว่าท่านเศรษฐีจะออกอุบายหลอกล่อบุตรยังไงบุตรก็ไม่ยอม

ไปด้วยสักที ท่านจึงนำ สะบ้า ทองคำมาล่อ โดยการโยนไปตามทาง แล้วให้บุตรตามไป เก็บไป ด้วย จนบุตรถามว่า “เรามาไกลแล้วพ่อ เดี่ยวแม่กลับมา แล้วจะหาเราไม่เจอ กลับกันเถอะ” ท่านเศรษฐี

เมื่อได้ฟังอย่างนั้นแล้วก็ถอนหายใจ เพราะได้ให้คำมั่นสัญญาไว้กับ ดาลักขานา ที่ก่อเจดีย์ให้ เพราะ

เป็นเมตตาณะ ของครอบครัวตนเอง พร้อมนำสรรพสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายมาไว้ในปล่องของเจดีย์ จนทำให้เกิดเสียงที่รื่นรม ไพเราะออกมาจากเจดีย์ ท่านเศรษฐีจึงจำใจโยน สะบ้าทองคำนั้นต่อไป

เรื่อยๆ ส่วนบุตรของท่านเศรษฐีก็ตามไปเก็บเพราะอยากเล่นอยากได้ จนไปถึงภูเขาเจดีย์ เมื่อมาถึง

เจดีย์แล้ว ดาลักขามา จึงพูดว่า “บุตรสาวของท่านเศรษฐี ช่างงามผุดผ่อง มาก” ท่านเศรษฐีจึงโยน สะบ้า ทองคำ ลงในปล่องของเจดีย์ บุตรสาวท่านเศรษฐีจึงตามลงไปเก็บ สะบ้าทองคำพร้อมพุดคุย กับมีสรรพสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายภายในปล่องของเจดีย์ไปเรื่อยๆ ท่านเศรษฐีจึงบอกให้ปิดทางเข้าออก ภายในเจดีย์ให้หมด เหลือไว้แค่รูเล็กๆเท่านั้น บุตรสาวจึงเรียกหาบิดา “พ่อจ๋า พาลูกออกไปด้วย เดี่ยวแม่กลับมา แล้วจะถามหาลูก มาให้ลูกตีมนม ช่วยลูกออกไปด้วย ทำไมพ่อจึง ปิดประตู เปิดประตูเถอะ ชังลูกไว้ในนี้ทำไม” ท่านเศรษฐีนั้นเมื่อได้ยินบุตรสาวกล่าวดังนั้น จึงหันหลังกลับ อย่างรวดเร็ว เพราะกลัวจะทำให้ใจไม่ได้ จนยอมปล่อยให้บุตรสาวออกมาจึงรีบกลับบ้านเร็วๆพร้อมทั้ง น้ำตา พอมาถึงบ้านท่านเศรษฐีจึงเก็บตัว นั่งสมาธิ

เมื่อภรรยาท่านเศรษฐีกลับมาจากการทำบุญจากวัดต่างๆ จึงถามท่านเศรษฐีว่า “ท่านลูกน้อย ของเราอยู่ที่ไหน ลูกเราไปไหนแล้ว” ท่านเศรษฐีก็ไม่ยอมตอบได้แต่นั่งสมาธิอย่างนั้นภรรยาท่าน เศรษฐีจึงออกตามหาบุตรน้อยของตนเอง นางได้ออกตามหาบุตรไปทั้งสี่ทิศก็ตามหาบุตรของตน ไม่เจอจึงถามชาวบ้านว่า “ใครเห็นลูกของฉันบ้าง” ก็มีคนตอบว่า “ก็เห็นลูกของท่านนะ เล่นสะบ้า ทองคำ กับท่าน เศรษฐีอยู่นะ เล่นไปทางโน้นนั่นะ” หลังจากได้ยินดังนั้นแล้ว นางจึงกลับบ้านเพื่อ ถามท่านเศรษฐีว่า “ท่านสามีเอ๋ย ทำไมท่านจึงไม่ตอบฉัน ลูกของเราอยู่ที่ไหน ไปไหนแล้ว ท่านเอา แต่มั่งสมาธิทำไมกันเล่า” นางถามไปอย่างนั้นท่านเศรษฐีก็ไม่ตอบ จนนางสลบไปท่านเศรษฐีจึงเลิก นั่งสมาธิ และนำผ้าเช็ดมาเช็ดหน้าให้นาง นางจึงฟื้นขึ้นมามองหน้าสามี ท่านเศรษฐีจึงพูดว่า “ฉันได้ส่งลูกน้อยของ เรา ให้ไปเป็นผู้เตรียมทาง เพื่อรอนำเราให้ไปถึง เมืองฉาบาลแล้ว” นางจึงตอบ ไปว่า “ทำไมท่านจึงกล่าววาจาเช่นนี้ให้ลูกน้อยของเราขึ้นสวรรค์ ไปเตรียมทางให้เราก่อน..พຽຽนี้ ฉันจะไปพาลูกออกมา พร้อมทั้งชุดเจดีย์ของท่านด้วย” เมื่อนางกล่าวเช่นนั้นจบแล้ว ท่านเศรษฐีจึง พูดว่า “ได้ ไม่เป็นไร พຽຽนี้ถ้าเธอจะไป ก็จงไปเถอะ” เช้าวันรุ่งขึ้นนางจึงเตรียมตัวชำระร่างกายให้ สะอาด และออกไปที่เขาเจดีย์ เมื่อนางมาถึงเขาเจดีย์นางจึงกล่าวว่า “เกิดอะไรขึ้น ทำไมจิตใจฉัน สงบสุขเหลือเกิน” นางเห็นพระ (จาปวน อาระฮันดา อี โดง โชม) บิณฑบาต เทวดาทั้งหลายมา รับของถวาย ผู้คนมากมายจากทั่วสารทิศแห่กันมาที่เขาเจดีย์ของนาง กลิ่นหอมของถวาย กลิ่นข้าว กลิ่นกับข้าว ส่งกลิ่นหอม อบอวลไปทั่วบริเวณเขาเจดีย์ จนนางลืมนึกเรื่องที่จะชุดเจดีย์ นางจึงเดิน ไปเรื่อยๆ จึงยกมือพนมขึ้นกล่าวว่า “สาธุ ตามที่ท่านเศรษฐีได้กล่าวไว้ว่า ท่านได้ส่งลูกน้อยของเราไป ฝ้าเมือง ฉาบาลให้เรา ก่อน ให้เป็นจริงตามนั้นเถอะ ขอให้เราได้ไปอยู่สวรรค์พร้อมหน้ากันเถอะ” เมื่อเทวดาได้ยิน ดังนั้น จึงอวยพรให้เป็นไปตามคำขอของนาง

เมื่อนางกลับมาถึงบ้าน ท่านเศรษฐีจึงถามนางว่า “ไหนบอกว่า จะไปชุดเจดีย์ ไม่ชุดแล้ว หรือ” นางจึงตอบไปว่า “ไม่แล้ว ท่านเอ๋ย ถ้าท่านได้เห็นที่เขาเจดีย์ของเรา มันสงบสุขเหลือเกิน กลิ่นหอมอบอวน ไปทั่ว มีพระ ราศีเหลืออร่ามเต็มเขา ผู้ที่บิณฑบาตก็บิณฑบาต” ท่านเศรษฐี จึงตอบไปว่า “เห็นไหม ฉันบอกเธอแล้วว่า ลูกของเราไปเตรียมทางและฝ้าวังของเรา ก่อน พຽຽนี้ให้เราจัดงานใหญ่ ให้เชิญเมืองต่างๆทั้งสี่ทิศ ทั้งคนรวย คนจน ให้เชิญคนทุกประเภท มาร่วมงานของเรา พร้อมทั้งขนเงินทองของเรา ไปให้หมดด้วย” หลังจากนั้นจึงได้ขนเงินขนทองที่มี

ไว้หลายยุงถางทั้งหมดไปที่เขาเจดีย์ คนมาร่วมงานทั้งหลายจากทั่วสารทิศ ต่างก็ชื่นชมยินดี ขนเงิน ขนทองกลับบ้าน เพราะครอบครัวท่านเศรษฐีจัดงานเพื่อให้ท่านแก่ทุกคน เรียกว่า บลอย จากะ กาชาง ดี คูอิ หลังจากครอบครัวท่านเศรษฐีได้ให้ท่านแจกจ่ายไปจนเสร็จสิ้นแล้ว ท่านกับภรรยาก็ได้ขึ้นสวรรค์ไปต่างๆที่ยังมีชีวิต และได้ไปอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากับบุตรของท่านอย่างมีความสุข

๑๐) ประเภทครอบครัว

๑๐.๑ เรื่อง: หน่อเสือบิกับหน่อเบพอ

ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีผู้อาศัยอยู่เพียงสองครอบครัวเท่านั้น และทั้งสองครอบครัวต่างเป็นพี่น้องท้องเดียวกัน คนโตชื่อว่า หน่อเสือบิ และคนน้องชื่อว่า หน่อเบพอ ทั้งสองต่างมีครอบครัวแล้ว หน่อเสือบิกับหน่อเบพอรักใคร่กันมาก มีอะไรก็แบ่งกันกินแบ่งกันใช้มาโดยตลอด อยู่มาวันหนึ่งหน่อเบพอได้ออกไปล่าสัตว์ และได้ตัวเม่นกลับมา แต่ไม่ได้แบ่งให้กับหน่อเสือบิ เมื่อหน่อเสือบิรู้เข้า ก็ได้ไปถามหน่อเบพอว่า “หน่อเบพอ เจ้าได้สัตว์มาแล้วทำไมถึงไม่มาแบ่งให้ข้าเหมือนทุกครั้งที่ผ่านมา” หน่อเบพอตอบว่า “ตัวเม่นเป็นสัตว์ที่ขนใหญ่แต่ตัวนั้นเล็กนิดเดียว จึงไม่พอแบ่งให้” พี่สาวไม่เชื่อที่น้องสาวพูดและยังพูดตอบกลับไปว่า “ขนของช้างเส้นเล็กนิดเดียว ตัวมันยังมีขนาดใหญ่มาก แบ่งให้คนกินกันทั้งเมืองก็ยังได้เลย แล้วตัวเม่นมีขนใหญ่เท่านี้วก้อยก็ต้องมีขนาดใหญ่กว่าช้างสิ” หน่อเบพอพยายามที่จะอธิบายเหตุผล แต่หน่อเสือบิก็ไม่ยอมฟัง ทั้งสองจึงค่อยๆห่างเหินกันออกไป ในที่สุดทั้งสองต่างคนต่างย้ายออกไปจากหมู่บ้านเดิม หน่อเสือบิได้ไปตั้งหมู่บ้านอยู่ที่ต้นน้ำ และหน่อเบพอได้ไปตั้งหมู่บ้านอยู่ที่ท้ายน้ำ

นิทานเรื่องนี้สอนให้เรารู้ว่า: มีอะไรก็ต้องแบ่งปันกันแม้จะเล็กจะน้อยเพียงใดก็ตาม เพื่อเป็นการรักษาน้ำใจซึ่งกันและกัน ดังสุภาษิตของปกากะญอที่ว่า “โอะโตะเออะเซอะก็้อ โอะชิเออะเซอะก็้อ” หมายความว่า “มีมากมีน้อยก็ต้องแบ่งกันกินแบ่งกันใช้”

๑๐.๒ เรื่อง: Myit nsu ai kasha a lam. (ลูกไม่รักแม่) (คะฉิ่น)

กาลครั้งหนึ่งมีแม่หม้ายกับลูกชายหนึ่งคน วันหนึ่งสองแม่ลูกและคนอื่นๆ ในหมู่บ้านได้ไปหาปลาด้วยกัน ลูกชายรู้สึกว่แม่ของตนเป็นคนไม่สวย แม่คนอื่นสวยกว่าเวลาจับปลาได้เลยเอาไปให้แม่คนอื่นหมด ตกเย็นเมื่อกลับมาถึงบ้าน ลูกชายก็ไปเที่ยวตามบ้านแม่ของคนอื่น ที่ตนเองให้ปลาไว้จนครบทุกบ้าน แต่ไม่มีใครชวนกินข้าวเลย เขาจึงกลับมานั่งเฝ้าปลาอยู่หน้าบ้าน เมื่อแม่ได้ยินเสียงขลุ่ยของลูกชาย แม่ก็ออกมาเรียก “ลูกเอ๋ยเข้าบ้านเถอะ แม่ต้มปลาที่หาได้วันนี้ ไว้ให้ลูกกิน มาเร็วๆ มากินด้วยกันลูก” เขาจึงคิดว่า ถึงแม้เขาเอาปลาไปให้แม่คนอื่นที่สวยกว่า แต่พวกเขาเหล่านั้นก็ไม่มีใครรักเขาเลย ส่วนแม่ของเขาแม้จะไม่สวยและเขาก็ไม่ได้จับปลาให้แม่ แต่แม่ก็ยังเรียกเขากินข้าวกับปลาที่แม่หามาให้ด้วยความรัก ทำให้เขาคิดได้ว่าเขาเป็นคนไม่ดีไม่รักแม่ เขาจึงกลับใจตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

๑๑) ประเภทกำพ้อ

๑๑.๑ เรื่อง: กวน ดอย (เด็กกำพ้อ) (ลาวเวียง)

กาลครั้งหนึ่ง มีชายกำพ้อคนหนึ่งเวลาไปไหนมาไหนมีแต่คนดูถูกดูแคลน อยู่มาวันหนึ่งมีตาคนหนึ่งได้มาชวนชายกำพ้อไปทำงานด้วย “ชายกำพ้อไปช่วยตาทำงานหน่อยได้ไหม” “ข้ายังไม่ได้กินข้าวเลย ตา” ชายกำพ้อตอบ “ไม่ได้กินไม่เป็นไร ไปเถอะตามีข้าวห่อเดียวแต่เดี๋ยวจะเอาให้เจ้ากิน” ชายกำพ้อจึงได้ไปช่วยตา

ทำงานจนถึงเที่ยงวัน พอถึงเวลากินข้าวตาก็ไม่ได้ชวนชายกำพร้ากินข้าวด้วย ซ้ำยังบอกให้ชายกำพร้าว่า “ตัดไม้ไผ่แล้วมัดให้เสร็จก่อน เดี่ยวค่อยกินข้าว” ชายกำพร้าทำงานจนเสร็จตามที่ตาบอก แต่ตาก็ไม่เอาข้าวให้ชายกำพร้ากินสักที จนถึงเวลากลับบ้านก็ยังไม่ได้อะไรเลย ระหว่างทางกลับบ้านตาได้ถูกงูเหลือมกัด และร้องให้ชายกำพร้าช่วย “เจ้าช่วยเอามีดฟันงูที่กัดตาให้หน่อยนะ” แต่ชายกำพร้าปฏิเสธ “ข้าฟันให้ไม่ได้หรอก เพราะว่าข้าเหนื่อยและหิวด้วย เลยไม่มีแรงแล้ว” ตาก็ร้องบอกว่า “โอ๊ย ไม่เป็นไร เดี่ยวข้าจะเอาข้าวให้เจ้ากิน” ชายกำพร้าตอบออกไปว่า “แต่เมื่อกี้ตากินข้าวไม่เห็นแบ่งให้ข้าเลย ไม่ช่วยตาหรอก ถ้าช่วยตา ตาก็รอดและได้กลับไปหาลูกเมียนะสิ” จากนั้นชายกำพร้าก็ได้เดินกลับบ้านไปคนเดียว พอถึงหมู่บ้านลูกของตาก็ได้ถามชายกำพร้าว่า “พ่อข้าอยู่ไหน” ชายกำพร้าตอบว่า “ไม่รู้สิ พ่อเจ้าน่าจะหลับอยู่มั้ง ข้าหิวข้าวจึงได้กลับมาก่อน” สักพักลูกของตาก็กลับมาถามชายกำพร้าอีกครั้ง “พ่อข้าอยู่ไหน เมื่อเข้าไปด้วยกันไม่ใช่หรือ ทำไมถึงไม่กลับมาด้วยกันล่ะ” ชายกำพร้าเริ่มรำคาญจึงตอบไปว่า “พ่อเจ้าตายไปแล้ว และน่าจะเน่าส่งกลิ่นเหม็นแล้วมั้ง ไม่ต้องมาถามอีกแล้วนะ” ชาวบ้านได้พากันไปดูถูกดูแคลนชายกำพร้าที่ได้พูดเช่นนั้น ชาวบ้านคิดจะแกล้งชายกำพร้าจึงพากันเอาข้าวสารไปให้ที่บ้าน ส่วนพวกเขาได้เอาแกลบกลับไปกิน โดยเข้าใจว่าข้าวสารเป็นส่วนที่เหลือกินไม่ได้ (สมัยนั้นชาวบ้านจะกินแกลบแทนข้าวสาร เพราะเข้าใจว่าข้าวสารเป็นกระดูกข้าวที่กินไม่ได้) ชายกำพร้าจึงก็ได้หุงข้าวสารกิน

มีอยู่วันหนึ่งชายกำพร้าได้ไปนอนหลับอยู่ริมทางที่มีคนสัญจรไปมา (กระติง) พอตีผี (เปือก) ผ่านมาเห็นจึงได้ยกชายกำพร้าไปไว้ในถ้ำเพื่อให้เฝ้าสมบัติของตนเอง ซึ่งภายในถ้ำมีเงินทองมากมายกองอยู่ รุ่งเช้าชายกำพร้าตื่นขึ้นมาเห็นกองเงินกองทอง จึงได้แบกใส่ถุงกลับบ้าน ระหว่างนั้นลูกของตาได้มาเห็นเข้าก็ถามชายกำพร้าว่า “เจ้าไปขโมยเงินทองที่ไหนมาหรือ” ชายกำพร้าตอบออกไปว่า “ข้าไม่ได้ขโมยมาจากไหน ข้าไปนอนข้างทางมา จู ๆ ก็มีคนมายกตัวข้าไปไว้ในถ้ำเอง พอข้าตื่นขึ้นมาก็เห็นเงิน ทอง กองอยู่ข้าง ๆ ข้าเลยแบกกลับมาบ้านนี้แหละ” ด้วยความอยากได้ลูกของตาจึงถามว่า “เจ้าบอกวิธีให้ข้าด้วยได้ไหม ข้าอยากจะไปนอนในนั้นบ้าง” ชายกำพร้าจึงได้บอกลูกของตาทุกอย่างตามที่ตนได้ประสบมา จากนั้นลูกของตาก็ได้ไปนอนข้างทางที่มีคนสัญจรไปมา (กระติง) เหมือนกับชายกำพร้า สักพักก็มีผี (เปือก) มายกเขาไปจริง ๆ ซึ่งขณะนั้นลูกของตาไม่ได้หลับจริงแต่แกล้งทำเป็นหลับ พอพวกผีแบกลูกของตาผ่านไปหน้าผาแห่งหนึ่ง ระหว่างนั้นลูกของตาที่แกล้งหลับอยู่ก็ได้ยินสิ่งที่พวกผี (เปือก) คอยกันว่า “จับดี ๆ นะเดี๋ยวเขาจะตก” ด้วยความกลัวลูกของตาจึงพูดออกมาว่า “จับข้าให้ดี ๆ นะ” ผี (เปือก) ได้ยินเสียงก็ตกใจ เลยทิ้งลูกของตาลงไปในหน้าผาทันที

๑๑.๒ เรื่อง: ปิวถ่านโถ้ว (คนเผาถ่าน) (เมี้ยน)

นานมาแล้วมีชายคนหนึ่งเป็นลูกกำพร้า เขาไม่มีที่ดินทำกิน งานที่เขาพอจะทำได้คืออาชีพเผาถ่าน ในขณะที่เขาเข้าไปเผาถ่านในป่านั้น เขามักจะพบทองคำจำนวนมากมายอยู่เสมอ แต่เขาไม่รู้ว่ามีทองคำอย่างไร เขาเผาถ่านอยู่นานหลายปี วันหนึ่งเขานำถ่านไปขายในตลาด เมื่อเดินผ่านร้านขายทองเขาเห็นมีหญิงสาวสวยนางหนึ่งนั่งขายทองคำอยู่จึงเกิดชอบใจสาวสวยผู้นั้นขึ้นมา จึงคิดที่จะผูกมิตรกับหญิงสาวคนนั้น เมื่อนำถ่านไปขายแล้วเขาจึงเข้าไปร้านทองที่มีหญิงสาวนั่งขายอยู่ ขณะเดียวกันก็พลางคิดและสงสัยว่า สร้อยเส้นเล็กๆ เหล่านี้คืออะไร ทำไมใครๆ เขาลงมาซื้อกันจังเลย เขานั่งอยู่ตั้งนานเพื่อมองดูผู้คนที่มาซื้อสร้อยทอง ตั้งแต่นั้นมาเวลาที่เขาไปขายถ่านในตลาดเขามักจะมานั่งดูสาวสวยผู้นั้นอยู่เสมอ วันหนึ่ง ด้วยความสงสัยเขาจึงถามหญิงสาวว่า “เส้นเล็กๆ เหล่านี้คืออะไร” หญิงสาวก็บอกว่า เป็นทองคำ เขาจึงถามต่อว่า “แพงไหม และมีคนซื้อหรือเปล่า” หญิงสาวตอบว่า “ราคามันแพงที่สุด” ชายหนุ่มจึงบอกหญิงสาวว่าหากมีราคาแพงเขาจะเอามาขายให้หญิงสาว วันรุ่งขึ้นชายหนุ่มจึงเอาทองคำเท่าหัวแม่มือไปมาให้หญิงสาวดู หญิงสาวพิศุจน์แล้วปรากฏว่าเป็นทองคำแท้ หญิงสาวจึงบอก

ค่าของทองคำให้แก่เขา เมื่อเขารู้ค่าของทองคำแล้ว เขาจึงไปขุดทองคำ แล้วนำทองคำที่เขาพบนั้นมาขายทั้งหมด ในที่สุดเขาก็ร่ำรวยเป็นเศรษฐีขึ้นมาในพริบตาเขาจึงมีที่ดินเพื่อประกอบ อาชีพ มีบ้าน มีลูกน้อง มากมาย

๑๒) ประเภทความรัก

๑๒.๑ เรื่อง: คุณซามหลอ ชาย นางอุเบ้ม

นานมาแล้ว มีตำนานรักแท้ ของชายหญิงคู่หนึ่ง ที่ รักกันมาก ชายมีนามว่า “คุณซามหลอ” อยู่เมืองเกียงตอง ส่วนหญิงนั้นมีนามว่า “นางอุเบ้ม” อยู่เมืองกึ่ง ได้ใช้ชีวิตคู่ร่วมกันท่ามกลางอุปสรรคมากมาย โดยเฉพาะ แม่ของคุณซามหลอที่คอยขัดขวางชีวิตคู่ของลูกชาย

อยู่มาวันหนึ่งเมื่อเสวยอาหารภายในบ้านใกล้จะหมด คุณซามหลอ จำเป็นต้องออกเดินทางไปหาเสวยอาหารมาเพิ่มเติม ทั้งที่ไม่อยากจะไปเลย เพราะนางอุเบ้ม กำลังตั้งท้องจึงไม่อยากทิ้งนางไว้กับแม่ตามลำพัง แต่คุณซามหลอก็ไม่อาจขัดคำสั่งของแม่ได้ จึงไปรำลางรรรยาพร้อมทั้งได้นำพาเพื่อนหญิงของนางอุเบ้มมาอาศัยในบ้านให้อยู่เป็นเพื่อนและช่วยดูแลนางด้วย

เมื่อคุณซามหลอ ออกเดินทางไปหาเสวยอาหารแล้ว แม่ของคุณซามหลอจึงวางแผนขับไล่และแกล้งลูกสะใภ้ของตน นางจึงออกอุบาย แล้วพูดกับนางอุเบ้มว่า “ ลูกสะใภ้เอ๋ย แม่หิวข้าวแล้ว วานเจ้าช่วยเตรียมสำหรับอาหารให้แม่หน่อยลูก” นางอุเบ้มจึงได้ไปจัดเตรียมสำหรับอาหาร ก่อนหน้านั้นแม่สามีแอบนำเอาเข็มใส่ลงไป ในซึ่งนึ่งข้าว พอนางอุเบ้มยกสำหรับข้าวมาก็ พูดว่า “ลูกสะใภ้เอ๋ย แม้นั้นอยากจะให้เจ้าตัดข้าวให้แม่หน่อย โดยใช้มือตักนะจ๊ะ เพราะแม่ไม่ชอบกินข้าวที่ใช้ไม้พายตักจ้ะ” นางอุเบ้มได้ยินดังนั้น จึงยกซึ่งนึ่งข้าว (อิน โสง) มา แต่พอนางเอามือล้วงเข้าไปในซึ่งเพื่อตักข้าว นางได้ร้องด้วยความตกใจว่า “ว้าย !! มีเข็มในซึ่งนึ่งข้าว ฉันตักข้าวให้แม่ไม่ได้จ้ะ ดูซินิ้วมือของฉันเป็นแผลมีเลือดไหลแล้วจ้ะแม่” เมื่อแม่สามีได้ยินดังนั้น จึงได้ต่อว่านางอุเบ้มว่า “เธอเนี่ยเป็นลูกสะใภ้ที่ไม่ได้เรื่องจริงๆ แคตักข้าวให้ฉันกินแค่นี้ก็ทำไม่ได้ ไม่สมควรที่จะเป็นลูกสะใภ้ของฉันเลย” แล้วนางก็เดินหัวเราะชอบใจออกไป

หลายวันต่อจากนั้น นางอุเบ้มก็มักจะถูแม่สามี กลั่นแกล้งตลอด จากวันเป็นเดือนจากเดือนจนใกล้จะถึงวันที่นางอุเบ้มจะคลอดลูก นางจึงได้พูดกับเพื่อนว่า “เพื่อนเอ๋ย สามีของฉันก็ไม่รู้ว่าจะกลับเมื่อไหร่ เป็นตายร้ายดี ยังไงบ้างก็ไม่รู้ ตอนนี้ก็ใกล้วันที่ฉันจะคลอดเข้ามาทุกที ฉันเป็นห่วงสามีและลูกที่จะคลอดออกมาเหลือเกิน กลัวว่าแม่สามีฉันจะพลัดพรากพวกเราจากกัน ฉันอยากให้เธอช่วยพาฉันกลับบ้านเมืองของฉันจะได้ไหม ?” เพื่อนนางอุเบ้ม จึงถามว่า “แล้วถ้า สามีของเธอกลับมาแล้วไม่เห็นเธอหละ จะทำเช่นไร” นางอุเบ้มตอบว่า “อย่ากังวลเลย เมื่อสามีฉันกลับมา เขาจะออกตามหาฉันกับลูกแน่นอน ไม่ว่าจะไปที่ไหน มีชีวิตอยู่หรือไม่เขาก็จะออกตามหาจนพบ ตอนนี้ฉันเป็นห่วงความปลอดภัยของลูกฉัน มากกว่า กลัวแม่สามีฉัน จะทำมีดมีร้ายกับลูก ตอนที่ฉันคลอด” พอพูดคุยกับเพื่อนแล้ว นางอุเบ้มและเพื่อนก็พากันออกเดินทางเพื่อกลับไปเมืองกึ่ง

หลังจากที่นางอุเบ้มกลับไปบ้านเมืองของตน แม่ของคุณซามหลอดีใจมากที่กำจัดลูกสะใภ้ของตนเองได้ หลังจากนั้นไม่นาน คุณซามหลอ ก็กลับมาจากการออกไปหาเสวยอาหาร รีบไปหาภรรยาของตนด้วยความรักและคิดถึง แต่ก็หาไม่พบ คุณซามหลอจึงถามแม่ของตนว่า “แม่จ๋า ทำไม ฉันไม่เห็นลูกสะใภ้ของแม่เลย หรือนางได้คลอดลูกแล้ว จำเป็นต้องดูแลลูก แม่รู้หรือเปล่านางไปอยู่ที่ไหน”

แม่ของคุณซามหลอจึงตอบ ลูกชายของตนไปว่า “ฉันไม่มีลูกสะใภ้ นางอุเบ้ม ได้หนีกลับบ้านเมืองของตนไปแล้ว เขาทิ้งเจ้าและแม่ไปแล้ว อย่าได้รักและคิดถึงเขาอีกเลย” เมื่อคุณซามหลอได้ยินดังนั้นก็ต่อว่า แม่ของตนว่า “ฉันรู้แล้วว่าเกิดอะไรขึ้น ทำไมแม่ถึงได้ใจร้ายกับนางและลูกอย่างนี้ ฉันจะออกไปตามหาทั้งสองกลับมาให้ได้ ฉันจะไม่กลับโดยที่ไม่มีนางและลูกกลับมาด้วย” แม่ คุณซามหลอจึงได้ตอบว่า “เจ้าช่างโง่งมนัก ความรัก ความซื่อสัตย์ที่ลูกให้นางนั้น แม่จะไม่ยอม แม่จะขัดขวางความรักของเจ้าและนางตลอดไป” เมื่อได้ยินดังนั้น คุณซามหลอก็ออกเดินทางตามหานางอุเบ้มทันที

ส่วนนางอุเบ็มก็ได้คลอดลูกเป็นลูกชาย ได้สั่งเสียลูกชาย ของตนว่า “เมื่อพ่อของเจ้ามาตามหาเรา เจ้าจงปีนขึ้นต้นไม้ที่มีบัลลังก์ (บัลลังก์ คือ กล้วยไม้ที่มีกอนขนาดใหญ่สามารถขึ้นนั่งได้) บนยอดกิ่งของต้นไม้ที่สูงที่สุด และร้องเรียก ว่า คุณขามหลอ ๆ ลูกกับแม่อยู่ที่นี่ แล้วพ่อของเจ้าก็จะได้ยินเสียงเอง” พอพูดเสร็จนางอุเบ็มสิ้นลมจากไป พ่อแม่ของนางได้จัดงานศพอย่างยิ่งใหญ่ และเชิญแขกเหรื่อจากทั่วทุกสารทิศมาร่วมงานศพลูกสาว

ในขณะที่คุณขามหลอเดินทางตามหาภรรยา มาจนถึงเมืองของช่างปั้นต่างๆ ได้ถามช่างปั้นหม้อคนหนึ่งว่า “ท่านได้เห็นนางอุเบ็ม ภรรยาของข้าผ่านมาทางนี้ไหม ?” ช่างปั้นหม้อตอบว่า “ไม่เห็นนางผ่านมาทางนี้เลย” คุณขามหลอจึงออกเดินทางต่อ และได้ถามคำถามเดิมมาตลอดทาง แต่ก็ได้รับคำตอบแบบเดิมกลับมาทุกที จนคุณขามหลอเดินทางเข้าใกล้เขตเมืองกึ่ง เห็นชาวบ้านเตรียมไม้เยอะเยาะด้วยความสงสัย จึงถามว่า “เกิดอะไรขึ้นหรือทำไมพวกท่านจึงได้เตรียมไม้ มากมายขนาดนี้ ?” ชาวบ้านตอบคุณขามหลอว่า “ อ้อ ท่านไม่รู้หรือว่าเราเตรียมเพื่ออะไร ตอนนี้นางอุเบ็มได้สิ้นลมแล้ว เราจึงเตรียมไม้เหล่านี้เพื่อเผาศพนาง” เมื่อคุณขามหลอได้ยินดังนั้นก็เศร้าโศกเสียใจมาก แต่ก็ออกเดินทางต่อระหว่างทางได้พบเห็นชาวบ้านกลุ่มหนึ่งกำลังตำข้าวเตรียมอาหารมากมาย จึงถามว่า “ ทำไมท่านทั้งหลายจึงได้เตรียมอาหารมากมายอย่างนี้ ?” ชาวบ้านจึงตอบคุณขามหลอว่า “ ท่านไม่รู้หรือว่า นางอุเบ็มได้ตายจากไปแล้ว พ่อแม่ของนางจึงได้จัดเตรียมงานศพอย่างยิ่งใหญ่” เมื่อคุณขามหลอได้ยินเช่นนั้น ก็ยิ่งเศร้าโศกเสียใจมากขึ้นอีกจนแทบขาดใจ คุณขามหลอก็เดิน ไปเรื่อยๆจน ถึงบริเวณงานศพของนางอุเบ็ม ได้รับเข้าไปหวังจะได้เห็นหน้านาง แต่มีผู้คนมากมายเหลือเกิน และยังมีคนเฝ้าทางเข้า ถึงสามด่านกว่าจะไปถึงที่ตั้งศพนางอุเบ็ม คุณขามหลอได้เดินเข้าไปถึงด่านที่หนึ่ง ผู้เฝ้าด่านพูดว่า “เจ้าเข้าไปไม่ได้นะ ” คุณขามหลอจึงถามว่า “ ทำไม ฉันจะเข้าไปไม่ได้ล่ะ ก็ในเมื่อนางอุเบ็มเป็นภรรยาของฉัน” ผู้เฝ้าด่านจึงตอบกลับไปว่า “ ไม่ได้เป็นเพราะเจ้าและแม่ของเจ้า นางจึงต้องตรอมใจตาย เจ้าเข้าไปไม่ได้หรอก” เมื่อได้ยินดังนั้นคุณขามหลอจึงเอาเงินและทองคำที่นำมาด้วย โยนขึ้นโปรยแจกจ่ายให้กับผู้มาร่วมงานศพ ท่ามกลางความซุกลมุนวุ่นวายของผู้คนที่แย่งกันเก็บเงินเก็บทองอยู่นั้นคุณขามหลอก็ได้แอบผ่านด่านที่หนึ่งเข้าไป และได้ทำเช่นนั้น จนถึงด่านสุดท้าย ในที่สุดก็ได้เห็นศพนางอุเบ็ม แล้วรำพึงรำพันว่า “ทำไม น้องนางถึงได้จากพี่ไปเร็วนัก แต่ไม่เป็นไร ความรัก ความซื่อสัตย์ของพี่จะติดตามน้องนางตลอดไป” จากนั้นคุณขามหลอ ได้ดึงเอาปืนปักผม (คอก ฆล่อ) ที่ปักอยู่บนมวยผมของนางอุเบ็มปักลงที่กลางอกของตน แล้วสิ้นลมตามนางไป หลังจากคุณขามหลอสิ้นลมแล้ว ผู้คนต่างยกย่องและสรรเสริญในความรักแท้ ที่คุณขามหลอมีให้กับนางอุเบ็ม จึงได้ทำการจัดพิธีเผาศพด้วยกัน

ทางด้านของแม่คุณขามหลอ หลังจากที่ลูกชายออกจากบ้าน ตนก็ได้เดินทางตามหาลูกชายทันที จนมาถึงเมืองกึ่ง ทราบข่าวการตายของลูกชายจึงรีบเข้าไปในงานศพ ในขณะที่ทำการเผาศพนั้นควันไฟได้ลอยขึ้นม้วนเข้าหากันจนเป็นเกลียวพวยพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้า เมื่อแม่ของคุณขามหลอเห็นดังนั้นก็รีบนำเอา ไม้ไผ่มาถักขวางเกลียวควันไฟ ให้แยกออกจากกัน จนเป็นเหตุให้คุณขามหลอและนางอุเบ็มต้องอยู่กันคนละฟากฟ้า หลังจากนั้นธรรมชาติก็สงบของของคุณขามหลอ ทั้งที่ยังไม่สิ้นอายุขัย (ปัจจุบันเราจะเห็นดวงดาวสองดวงที่อยู่กันคนละฟากฟ้าส่องแสงสว่าง เมื่อถึงเดือน๓ (กุมภาพันธ์) ดวงดาวสองดวงจะโคจรมาอยู่ใกล้กัน ว่ากันว่าคุณขามหลอนำดอกไม้มาให้นางอุเบ็ม)

๑๒.๒ เรื่อง: ฟามแป๊ะกับแอ้งต้อยโก้ว

นานมาแล้วมีเด็กชายหญิงคู่หนึ่ง เด็กชายชื่อฟามแป๊ะและเด็กหญิงแอ้งต้อย ทั้งสองอยู่คนละจังหวัด ทั้งคู่ต่างก็ออกเดินทางจากบ้านเพื่อไปศึกษาต่อ ในระหว่างทางนั้นมีศาลาที่พักสำหรับคนเดินทางอยู่ข้างหน้า แอ้งต้อยเดินทางมาถึงศาลาหลังนั้นก่อน และสักครู่หนึ่งฟามแป๊ะก็เดินทางมาถึงแล้วพักเหนื่อยที่ศาลานั้นเช่นกัน แอ้งต้อยได้แต่งกายเป็นเด็กผู้ชาย ฟามแป๊ะเห็นแอ้งต้อย จึงถามขึ้นว่า “เพื่อนจะไปไหน” “เราจะไปเรียนหนังสือ” แอ้งต้อยตอบ “พี่ชายล่ะจะไปไหนกัน ” แอ้งต้อยถามต่อ “เราก็กไปเรียน” ฟามแป๊ะตอบ “แล้วพี่ชายจะไปเรียนที่ไหนล่ะ” แอ้งต้อยถามอีก ปรากฏว่าทั้งฟามแป๊ะและแอ้งต้อยต่างก็จะไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนเดียวกัน ทั้งสองจึงถามไถ่อายุของกันและกัน ปรากฏว่าฟามแป๊ะมีอายุมากกว่าแอ้งต้อย ฟามแป๊ะจึงมีศักดิ์เป็นพี่ของแอ้งต้อย ครั้นเมื่อจะ

เดินทางต่อ ต่างฝ่ายก็ต่างเกี่ยงให้เดินนำหน้าไปก่อน ในที่สุดแอ้งต๋อยก็ตัดสินใจว่าใครมีอายุมากให้เดินนำหน้าไปก่อน ฟามแป๊ะจึงต้องออกเดินนำหน้าไป เมื่อเดินทางไปถึงโรงเรียนทั้งสองจึงสนิทสนมกันมาก นอนห้องเดียวกัน กินข้าวร่วมโต๊ะเดียวกัน ครึ่งจะล้างมือก็ใช้น้ำในอ่างเดียวกัน ใช้ปากกาตามเดียวกัน ใช้มิดตามเดียวกัน ทั้งสองต่างก็มีความรักให้กันและกัน หลายปีผ่านไปทั้งสองเติบโตขึ้น แอ้งต๋อยเรียนจบก่อนจึงจำเป็นต้องลากลับบ้านก่อน และอีกเหตุผลหนึ่งที่แอ้งต๋อยรีบกลับบ้านก่อนก็เพราะนางได้โตเป็นสาวแล้ว ซึ่งก่อนที่นางจะเดินทางมาเรียนหนังสือ นั้น นางได้ฝากนมของนางไว้ที่บนหิ้งที่หวนอนโดยใช้หัวครอบไว้ และนางก็ได้บอกพ่อและแม่ของนางไว้ว่า ห้ามมิให้ใครไปเปิดครอบแก้วที่วันนั้นอย่างเด็ดขาด และด้วยเหตุที่ ๒-๓ ปีผ่านไปแอ้งต๋อยมิได้กลับมาเยี่ยมบ้านเลย พ่อแม่ของแอ้งต๋อยจึงสงสัยว่าครอบแก้วที่แอ้งต๋อยครอบไว้นั้นคืออะไร จึงได้เปิดดูก็ไม่พบอะไร แต่ปรากฏว่าแอ้งต๋อยที่อยู่ทางโรงเรียนก็มีหน้าอกโตขึ้นๆ ด้วยเหตุนี้แอ้งต๋อยจึงต้องรีบเรียนให้จบและรีบกลับบ้านก่อน ต่อมาไม่นาน ฟามแป๊ะก็เรียนจบและได้เดินทางกลับบ้านเช่นกัน ด้วยเหตุที่ฟามแป๊ะคิดถึงแอ้งต๋อยมาก เขาจึงรีบเดินทางกลับ โดยเลือกเดินทางผ่านหมู่บ้านที่แอ้งต๋อยอยู่ โดยเหตุบังเอิญเขาไปหยุดที่หน้าบ้านของแอ้งต๋อยพอดี เมื่อเขาพบแอ้งต๋อยที่แต่งกายเป็นหญิงสาว ฟามแป๊ะจึงจำแอ้งต๋อยไม่ได้ เขากถามแอ้งต๋อยว่า “เจ้ารู้จักบ้านของแอ้งต๋อยไหม แอ้งต๋อยเคยบอกฉันที่บ้านเขาอยู่แถวนี้” แอ้งต๋อยหัวเราะแล้วพูดว่า “จำไม่ได้แล้วหรือนี่ข้านี้แหละคือแอ้งต๋อย” ฟามแป๊ะไม่ยอมเชื่อ เพราะไม่เคยคิดว่าแอ้งต๋อยจะกลายเป็นผู้หญิงไปได้ แอ้งต๋อยพูดอย่างไร ฟามแป๊ะก็ไม่ยอมเชื่อ ที่สุดจึงมีการพิสูจน์จากตัวหนังสือ แอ้งต๋อยได้เขียนตัวหนังสือให้ฟามแป๊ะดูเขาจึงเชื่อ ฟามแป๊ะรู้สึกที่ตัวเองได้หลงรักแอ้งต๋อยเข้าแล้ว เมื่อฟามแป๊ะเดินทางกลับไปถึงบ้านของเขา เขารู้สึกเศร้าโศกมาก ด้วยความที่หลงรักแอ้งต๋อยและต้องการแอ้งต๋อยเป็นภรรยา พ่อแม่ของฟามแป๊ะเห็นเขามีใบหน้าเศร้าหมองเช่นนั้นจึงถามหาสาเหตุ และฟามแป๊ะก็ได้เล่าความเป็นไปให้ฟังทุกประการ เมื่อได้ทราบความจริงแล้วพ่อกับแม่จึงปลอบว่า “อย่ากังวลไปเลยลูก หากลูกมีความรักและต้องการแอ้งต๋อยมาเป็นภรรยา พรุ่งนี้พ่อและแม่จะรีบเดินทางไปสู่ของแอ้งต๋อยให้เจ้าเอง” รุ่งขึ้นพ่อแม่ของฟามแป๊ะจึงรีบเดินทางไปสู่ขอแอ้งต๋อยกับพ่อแม่ของแอ้งต๋อยทันที ครั้งเมื่อถึงบ้านของแอ้งต๋อยก็ทราบว่าพ่อแม่ของแอ้งต๋อยได้ยกแอ้งต๋อยให้กับหมาจำ ซึ่งเป็นเศรษฐีและได้มาสู่ขอแอ้งต๋อยก่อนหน้านี้เพียง ๓ วันเท่านั้น ความจริงแล้วพ่อแม่ของแอ้งต๋อยเองก็ต้องการอยากได้ฟามแป๊ะเป็นบุตรเขย หากแต่ว่าฟามแป๊ะส่งพ่อแม่มาสู่ขอแอ้งต๋อยเข้าไปเพียง ๓ วันเท่านั้น แอ้งต๋อยเสียใจมาที่ฟามแป๊ะมาสู่ขอเธอเข้าไป จึงฉีกผ้าที่ใส่อยู่แล้วใช้หมึกเขียนจดหมายบนเศษผ้านั้นแล้วนำเข็มอันเล็กๆ สอดไปด้วย แล้วฝากพ่อแม่ของฟามแป๊ะไป เมื่อพ่อแม่ของฟามแป๊ะกลับไปถึงบ้านและนำของฝากของแอ้งต๋อยไปให้ ฟามแป๊ะเปิดจดหมายอ่านก็ทราบว่าแอ้งต๋อยเป็นคู่หมั้นของหมาจำเสียแล้ว ในจดหมายนั้นแอ้งต๋อยเขียนไว้ว่าชีวิตนี้เราไม่มีวาสนาได้อยู่ร่วมกันแต่ขอให้ชาติหน้าเราได้อยู่ร่วมกันเถาะ หากฟามแป๊ะเสียชีวิตลงก่อนก็ให้ไปหาที่ฝั่งบริเวณริมถนนหลวง เมื่อฟามแป๊ะได้อ่านจดหมายแล้วเขาก็กลืนจดหมายลงไปพร้อมกับกลืนเข็มอันเล็กๆ ที่แอ้งต๋อยสอดมาให้ด้วย เข็มจึงแทงคอฟามแป๊ะเสียชีวิตไป พ่อแม่ของฟามแป๊ะเสียใจมาก จึงไปหาหมอผีให้ไปหาที่ฝั่งฟามแป๊ะ หมอผีไปหาจึงได้ที่ฝั่งริมทางหลวงพอดี ขณะนั้นหมาจำก็ให้คนไปรับแอ้งต๋อยเจ้าสาวของเธอผ่านมาพอดี แอ้งต๋อยเห็นดังนั้นจึงวิ่งเข้าไปใช้เท้าถีบฝาโลงออก แอ้งต๋อยก็กระโดดเข้าไปในโลงศพของฟามแป๊ะแล้วหายไปทั้งสองคน เหลือเพียงผีเสื้อ ๒ ตัว หมาจำไม่พอใจและเสียใจมาก จึงให้คนไปขุดหลุมศพของฟามแป๊ะเพื่อดูว่าแอ้งต๋อยหายไปไหน ขุดลงไปก็ไม่พบอะไรเลย คงมีแต่ผีเสื้อ ๒ ตัวบินคู่กันไปบนท้องฟ้า

๑๓) ประเภทฉลาดแกมโกง/ไหวพริบ

๑๓.๑ เรื่อง: ซานกุไกว่ (อิวเมียน)

นานมาแล้วมีชายเจ้าเล่ห์คนหนึ่งชื่อซานกุไกว่ วันหนึ่งได้ชวนเพื่อนไปดักแร้ว โดยตั้งใจว่าจะดักนกและหมูป่า ซานกุไกว่บอกแก่เพื่อนว่า “ถ้าเจ้าอยากได้นกให้ดักบนพื้นดิน ถ้าเจ้าอยากได้หมูป่าให้ดักบนต้นไม้” แต่เพื่อนไม่

เชื้อ เขาจึงบอกว่า “ถ้าเจ้าไม่เชื่อก็ลองดูสิ” ทั้งสองจึงดักแล้วไว้ โดยซานกุไกวบอกว่าเขาอยากได้หมูป่า เขาจึงดักแล้วบนต้นไม้ และเพื่อนของเขาก็อยากได้หมูป่าเหมือนกันจึงดักแล้วบนพื้นดิน จากนั้นปรากฏว่าหมูป่าติดแล้วบนพื้นดินของเพื่อน และนกก็ติดแล้วบนต้นไม้ของซานกุไกว ซานกุไกวจึงจัดการเปลี่ยนเอาหมูป่าไปไว้ที่แร้วของตน และเอานกมาไว้ที่แร้วของเพื่อน แล้วรีบไปชวนเพื่อนมาดูแร้วกัน เพื่อนมาเห็นว่าหมูป่าติดแร้วของซานกุไกวจึงต้องยกหมูป่าให้เป็นของซานกุไกว ทั้งสองจึงหาไม้ที่จะหามหมูป่ากลับบ้านและได้ไม้ที่มีหนามมา ซานกุไกวแอบตัดเอาหนามด้านที่ตัวเองต้องแบกออกไป ส่วนปลายด้านที่เพื่อนหามนั้นไม่ได้เอาหนามออก พอยกขึ้นป่าหนามก็ปักไหล่เพื่อน เพื่อนจึงร้องครวญครางแต่เขาบอกว่า “ถ้าเจ้าร้องเสียงดังเนื้อจะไม่อร่อยนะ” แต่เพื่อนก็ทนไม่ไหวและร้องเสียงดังไปตลอดทาง พอถึงบ้านเขาก็เข้าครัวและใช้เปลือกไม้แกลงให้เพื่อนกิน ส่วนแกลงของตัวเองนั้นใช้เนื้อหมูป่าทำ จากนั้นก็เรียกเพื่อนมากินข้าว เพื่อนกินไปก็บ่นไปว่าเนื้อหมูนี้ไม่อร่อยเลย เขาจึงได้โอกาสสลับที่ถามว่า “เพราะเจ้าร้องแกลงของเจ้าถึงไม่อร่อยเจ้าลองกินของข้าสิ ข้าไม่ร้อง แกลงของข้าจึงอร่อย” เพื่อนก็ลองชิมดูและรู้สึกว่ารอร่อยจริง ๆ จึงเงียบไปและฝันใจกินต่อไป หลังจากนั้นซานกุไกวก็เข้าป่าไปอีก เขาไปเจอแม่หมีกำลังกินรังผึ้งอยู่โดยที่มีลูก ๆ อยู่ด้านหลัง แม่หมีหลับตาหยิบรังผึ้งแล้วส่งคืนมาให้ลูก ๆ เขาเห็นดังนั้นจึงไล่ลูกหมีหนีไปแล้วไปยื่นรับรังผึ้งแทน จนแม่หมีควักรังผึ้งจนหมด หันมาเจอซานกุไกวจึงโกรธมากจะทำร้ายเขา แต่ซานกุไกวบอกว่า “อย่าทำร้ายฉันเลย ฉันยังเจอรังผึ้งที่ใหญ่กว่านี้” แม่หมีจึงไม่ทำร้ายเขา และบอกให้เขานำไปยังรังผึ้งนั้น เขาบอกขอเวลาเขาไปดูก่อนแล้วจะรีบมาบอก เขาจึงรีบกลับเข้าไปในหมู่บ้าน เห็นชาวบ้านกำลังต่อโลงศพอยู่จึงตะโกนว่า รีบหนีเร็ว เสือกำลังมาทางนี้ ชาวบ้านแตกตื่นและรีบหนีไป เขาจึงทำที่ว่าต่อโรงอยู่ สักพักเสือกก็มาจริง ๆ และถามซานกุไกวว่าทำอะไรอยู่ ซานกุไกวเลยบอกว่ากำลังต่อโลงอยู่ และออกอุบายหลอกให้เสื่อช่วยดูว่ามีขนาดพอดีหรือยังและมีช่องลมเหลืออยู่หรือเปล่า จนเสื่อยอมเข้าไปในโลง เขารีบปิดฝาโลงและถามว่ายังมีรอยรั่วไหม ถามไปและตอกหมุดไปจนเสื่อบอกยังมีเหลืออีกนิดเดียว เขาก็รีบเอาเชือกรัดโลงศพเพื่อขังเสื่อไว้ในนั้น จากนั้นเขาจึงรีบไปบอกแม่หมีว่าเขาเจอรังผึ้งใหญ่แล้ว และพาแม่หมีมายังโลงศพนั้น แม่หมีจึงตบและฉีกโลงนั้นจนเป็นโพลงแล้วเสือกก็ออกมาได้เสือกก็กินหมีและซานกุไกว แต่ซานกุไกวบอกว่าเขากับหมีมีเนื้อไม่เยอะจะพาเสื่อไปหากวางที่มีเนื้อเยอะ ๆ ว่าแล้วก็พาเสื่อกับหมีเข้าป่าไป พอถึงป่าที่มีหญ้าแห้งปกคลุมซานกุไกวจึงบอกให้เสื่อและหมียู่กันคนละฝั่ง และบอกทั้งสองตัวว่าพอเห็นกวางมากก็ให้ตะครุบกินได้เลย แล้วซานกุไกวก็ออกจากป่า และจุดไฟเผาป่าขึ้น ไฟจึงลุกอย่างแรงจนเผาทั้งหมีและเสื่อ เสื่อนั้นเร็วกว่าและหนีได้จึงโดนไฟไหม้ตัวเป็นเส้น ๆ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้เสื่อมีลาย ส่วนหมินั้นเดินเข้าจึงโดนไฟเผาทั้งตัวจนเป็นสีดำและโดนเผาหางด้วย ปัจจุบันหมีจึงมีสีดำและไม่มีหาง

๑๓.๒ เรื่อง: Zab Dag (ย้า ต่า) คนชี่โกหก (มั่ง)

มีชายคนหนึ่งชื่อ ย้าต่า เป็นคนชอบโกหกอยู่เป็นนิจ มาวันหนึ่งย้าต่าได้ไปขุดมันฝรั่ง ๔ หัว เพื่อเอามาไปปิ้งกิน ระหว่างทางได้มาเจอเสื่อจึงพูดกับเสื่อว่า “เสื่อ มาเขื่อนอันตะปิ้งกินกันไหม” เสื่อเลยพูดว่า “ไม่เอาดีกว่า ข้ากลัวเจ็บ” นายย้าต่าเลยบอกว่า “ไม่เจ็บหรอกถ้าไม่เชื่อ เดี่ยวเขื่อนของข้ามาให้กินก่อนแล้วค่อยเขื่อนของเจ้า” นายย้าต่าเลยแกล้งทำเป็นเขื่อนอันตะตัวเองออกมา แต่แท้ที่จริงแล้วเป็นมันฝรั่งที่นายย้าต่าเตรียมเอาไว้ “โอ้ว ได้มาหนึ่งลูกแล้ว เจ็บมากเลย” “โอ้ว ลูกที่สองแล้ว มาแบ่งกันคนละลูกนะ” นายย้าต่าและเสื่อ จึงเอามาปิ้งกินด้วยกันจนหมด นายย้าต่าเลยพูดกับเสื่อว่า “ข้าเขื่อนของข้ามากินกันหมดแล้ว ข้าก็เจ็บเหมือนกันนะ ตอนนี่ถึงที่เจ้าเขื่อนของเจ้าบ้างแล้วละ” “ข้ากลัวเจ็บไม่กล้าเขื่อนหรอก” เสื่อพูด “ไม่ ไม่เจ็บเลย แค่นี้ ๆ ผิวเท่านั้นเอง”

นายยาดำพูด เสือกก็เลยยอมยกขาให้เดือนอันทะ เสือส่งเสียงร้องและกลิ้งไปมาด้วยความเจ็บปวด เมื่อเดือนเสร็จ นายยาดำจึงได้ออมาปั้งและเรียกเสือมานั่งกินด้วยกัน ยาดำใส่เสื้อผ้าขาด ๆ และจิ้งหะที่นายยาดำกำลังปิ้งขึ้น นั้น เสือกก็เลียให้เห็น อันทะของ นายยาดำยังอยู่ครบ เสือจึงพูดว่า “ยาดำ เจ้าหลอกข้านี้ อันทะของเจ้ายังอยู่ครบ ข้าจะจับเจ้ากินเป็นอาหาร” ยาดำทำเสื่อว่า “ได้ ถ้าเจ้าจะกัดกินข้าเป็นอาหารละก็ เจ้าขยับออกไปอีกนิดสิ ถ้าไม่ เจ้าขยับข้าก็จะไม่ลงมา” เสือเลยขยับออกไป “ขยับอีก ยังใกล้ไปฉันไม่ลงมานะ” ยาดำบอก เสือกก็ขยับออกไปอีกเรื่อย ๆ จนนายยาดำเห็นว่าไกลมากพอแล้ว เลยกระโดดลงมาแล้ววิ่งหนีไป เสือกก็เลยไล่ตามไป นายยาดำวิ่งไป เห็นผู้ชายคนหนึ่งกำลังผ่าฟืนอยู่ “ลุง ๆ มาเรามาแลกเสื้อผ้ากันใส่เร็ว ถ้าไม่อย่างนั้นเดี๋ยวเสือจะมากัดลูกกินเป็นอาหารนะ” ลุงคนนั้นจึงยอมเปลี่ยนเสื้อผ้ากับยาดำ เสร็จแล้วลุงก็ได้วิ่งหนีไป ส่วนยาดำก็ผ่าฟืนแทน เสือเดินกระเผลก ๆ มาแล้วถามลุงตัดฟืนว่า “สหาย เจ้าอยู่ที่นี้เจ้าเห็น คนชื้อยาดำผ่านมาทางนี้ไหม” “เอ ไม่เห็นนะแล้ว ยาดำไปทำอะไรให้เจ้าหรือ” ยาดำถาม เสือจึงตอบด้วยความโกรธแค้นว่า “ยาดำนั่นสิ มันหลอกเดือนอันทะข้าไปปิ้งกิน ข้าเลยตามจับมันมากินเป็นอาหาร” ยาดำพูดต่อว่า “อ้อ ตรงไหนให้ฉันดูได้ไหม” เสือเลยอ้าขาให้ดู ยาดำจึงฉวยโอกาสใช้ขวานฟาดเข้าไปที่หว่างขาของเสือเต็ม ๆ เสือส่งเสียงร้องออกมาด้วยความเจ็บปวด ส่วนยาดำก็รีบวิ่งหนีไปอีกครั้ง สักพักเสือเริ่มรู้สึกดีขึ้นจึงลุกขึ้นไล่ตามยาดำไป ยาดำวิ่งไปเจอผู้ชายอีกคนกำลังชุนดาอยู่เลยพูดว่า “เรา มาเปลี่ยนชุดใส่กันเร็ว ไม่งั้นเดี๋ยวเสือมาเสือกจะกัดเจ้ากินนะ” ชายผู้นั้นเลยยอมเปลี่ยนเสื้อผ้ากับยาดำ เสร็จแล้วก็วิ่งหนีไป พอเสือตามถึง ก็ได้ถามชายที่ชุนดาอยู่ว่า “เจ้าเห็นคนชื้อยาดำ ผ่านมาทางนี้ไหม” “ ข้าไม่เห็นนะ นายยาดำทำอะไรท่านหรือ” ยะด่าแกล้งถาม เสือตอบออกไปว่า “ยาดำนั่นสิ หลอกเดือนอันทะข้าไปปิ้งกิน ข้าเลยตามมาจับมันกินเป็นอาหาร” ยะด่าจึงแกล้งถามเสือกอีกว่า “ไหน ข้าขอดูหน่อยได้ไหม” เสือเลยอ้าขาให้ดู ยะด่าได้โอกาสจึงเอจอบฟาดไปที่หว่างขาของเสือกอีกครั้ง เสือร้องด้วยความเจ็บปวด ส่วนยาดำก็ได้รับวิ่งหนีไป สักพักเสือเริ่มรู้สึกดีขึ้นจึงลุกขึ้นไล่ตามยาดำไป นายยาดำวิ่งมาเจอผู้ชายคนหนึ่งกำลังทำรังอาหารหมู ยาดำเลยบอกกับชายคนนั้นเหมือนคนอื่น ๆ ที่ผ่านมา ชายคนนั้นได้เปลี่ยนชุดให้ยาดำ เสร็จแล้วก็วิ่งหนีไป ยะด่าจึงได้ทำรังอาหารหมูต่อให้มีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิมพอที่จะใส่เสือกได้หนึ่งตัว เสือกได้ไล่มาถึงที่ยะด่าอยู่ ก็ถามยะด่าว่า “เจ้าเห็น คนชื้อยาดำผ่านมาทางนี้บ้างไหม” ยะด่าตอบว่า “เอ ไม่เห็นผ่านมานี้ แล้วยาดำไปทำอะไรให้เจ้าหรือ” เสือตอบว่า “ยาดำ หลอกเดือนอันทะข้าไปปิ้งกินข้าเลยจะจับมากินเป็นอาหารสักหน่อย นาน้อยใจมากเลยหลอกกันได้สงสัยข้าคงไล่ตามไม่ทันแล้วละ ข้าขอนั่งคุยกับเจ้าที่นี่ละกัน แล้วท่านกำลังทำอะไรอยู่” ยะด่าตอบ “พอดีพ่อข้าเพิ่งเสีย ข้าเลยมาทำโรงศพเอาไปใส่ศพพ่อ พ่อข้าตัวสูงใหญ่พอ ๆ กับเจ้าเลยนะ เจ้าก็อยู่ด้วยกันที่นี่ก็ตีเหมือนกัน จะได้ให้เจ้าลองเข้าไปอยู่ข้างใน แล้วถ้าตรงไหนยังมีรูมีแสงเข้าไปได้ ก็ให้บอกกับข้า ข้าจะได้ซ่อมแซมให้ตี ๆ ถ้าปิดครบหมดแล้ว ท่านค่อยออกมาละกัน” แล้วเสือกก็เข้าไปอยู่ข้างใน ตรงไหนมีแสงสว่างเข้าถึง เสือกก็บอกยะด่า จนกระทั่งปิดได้ครบแล้ว ยาดำเลยถามอีกว่า “มีตรงไหนยังมีแสงสว่างเข้าไปได้อีกไหม” “ไม่เห็นมีแล้ว มีดไปหมดเลย” เสือตอบออกมา “อืม เธอรู้ไหมว่าข้าคือใคร ข้าก็คือคนยาดำไง วันนี้เจ้าได้ตายตรงนี้แน่ ๆ” ยะด่าบอกกับเสือก เสือเมื่อได้ยินเช่นนั้นจึงส่งเสียงร้องขอให้ยาดำช่วยปล่อยออกไป แต่ยะด่าก็ไม่ยอมปล่อยเสือกออกมา “ฉันจะเอาเจ้าไปกลิ้งลงดอย” พูดเสร็จ ยาดำก็ได้แบกเสือกไปแล้วปล่อยกลิ้งลงดอย เสือกได้กลิ้งไปติดตามเถาวัลย์ แล้วมีกระรอกผ่านมา ๑ ตัว เสือจึงได้ขอให้ช่วย “กระรอก เจ้าช่วยเจาะรูให้ข้า ๑ รูสิ แล้วเดี๋ยวข้าจะช่วยเจ้าแต่งกายให้” กระรอกเมื่อได้ยินดังนั้นจึงใช้ฟันเจาะรูอาหารหมูจนเป็นรูพอที่จะสามารถมองเห็นด้วยตาได้ เสือเลยพูดว่า “เจ้าหันหลังมาหาข้าสิ” กระรอกเลยหันหลังไปให้ เสือจึงใช้เล็บขุดลงไปด้านหลังของกระรอก กระรอกจึงมีแถบลายที่ด้านหลังมาจนถึงทุกวันนี้

๑๓.๓ เรื่อง: คั่วจาชามะ ตอน อยากได้เมียชาวบ้าน (ลึช)

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ณ หมู่บ้านหนึ่ง มีประมาณ ๒๐ ครัวเรือน มีผู้ชายคนหนึ่งชื่อว่า (คั่วจาชามะ) คั่วจาชามะ ได้เรียกชาวบ้านประชุมว่า มีกลุ่มคนที่จะมาขโมยของในหมู่บ้านเราแล้ว(คั่วจาชามะ) บอกว่าพรุ่งนี้เราจะไปสู้รบกัน ให้ทุกคนฆ่าไก่ไว้คนละ หนึ่งตัว พอรุ่งสาง (ไก่ของคั่วจาชามะยังไม่ได้ฆ่าแล้วคั่วจาชามะ ห่อไก่ที่ยังไม่ไปแบบนี้)คั่วจาชามะ ก็พาชาวบ้านออกเดินทางไป เพื่อไปสู้รบกับคนที่จะมาขโมยของในหมู่บ้าน แล้วระหว่างเดินทาง คั่วจาชามะบอกว่า หิวข้าวแล้วเอาไก่ที่ห่อไว้เอาออกมากินได้ แล้วให้ทุกคนเอาไก่ที่ห่อมาจากบ้านออกมาคนอื่นก็ออกมาหมดแล้ว ส่วนของคั่วจาชามะเอาไก่ออกมาแล้วไก่ยังไม่ตาย ก็ทำที่พูดว่ากับคนอื่นว่า “อ้าวทำไมไก่ของเรายังไม่ตายเมื่อเช้าเราฆ่าไก่แล้วนะ ทำไมถึงเป็นแบบนี้ เอ.. สงสัยคงมีอะไรเกี่ยวกับ การที่เราไปกับพวกท่าน แน่ๆ เราคงไปไม่ได้แล้ว พวกท่านไปสู้รบกันเถอะ” เมื่อคนอื่นก็ไปกัน คั่วจาชามะก็กลับมาในหมู่บ้าน ได้บอกลูกเมียของชาวบ้านว่า “พวกเขาไปสู้รบกันหมดแล้ว” แล้วบอกอีกว่า “ผิวของพวกเจ้าไปสู้รบกันหมดแล้วมีเสียง ปีนน่าจะตายกันหมดแล้ว ถ้าไม่เชื่อก็ต้องรอดูพรุ่งนี้ว่าผิวของเจ้าจะกลับมาไหม พอถึงช่วงเย็นๆรอฟังเสียงไว้ นะว่าจะมีเสียงไหม” แล้วคั่วจาชามะก็เอา แมลงขี้หมา จับมาปล่อยไว้บนหัวนอนของชาวบ้านแล้วบอกชาวบ้านไว้รอฟังเสียงไว้(พอถึงตอนกลางคืนแมลงขี้หมาจะกัดกันเองแล้วมีเสียง(แหวๆ)แล้วคั่วจาชามะถามชาวบ้านว่าได้ยินเสียงแบบไหนชาก็บอกว่าได้ยินเสียง(แหวๆ)นั่นเสียงผีของผิวพวกเจ้าแล้วให้คั่วจาชามะบอกว่าให้เรานอนบ้านเจ้าได้ไหมแล้วคั่วจาชามะบอกว่าไม่นอน ลูกของพวกเจ้าขี้ใส่ที่นอนชาวบ้านบอกว่าไม่ขี้ใส่เธอ แล้วคั่วจาชามะบอกว่าถ้าขี้ใส่แล้วจะทำอย่างไร หลังจากที่คนอื่นนอนกันหมดแล้วคั่วจาชามะเอา ขี้แมลง ไปใส่ไว้ที่ก้นเด็กแล้วทิ้งไว้ที่นอนด้วย พอรุ่งเช้าบอกเจ้าของบ้านว่าลูกเจ้าขี้แล้วเจ้าต้องมาเป็นเมียฉันนะ

เมื่อก่อนผู้หญิงนั้นฉลาดส่วนผู้ชายนั้นโง่ ที่ฉลาดคือ คั่วจาชามะคนเดียวหลังจากนั้นมาผู้ชายก็เริ่มฉลาดขึ้นมาถึงทุกวันนี้

๒.๒ การวิเคราะห์เชิงคุณค่า

การเน้นคุณค่า	จำนวน (เรื่อง)									รวม
	อข	ดร	มง	คจ	กร	ลท	ลช	ลว	มน	
กตัญญู (การรู้คุณค่าคน)	๑	๒	๑	๒			๒	๑	๕	๑๔
บาปบุญคุณโทษ		๓								๓
ชื่อเสียง/รักษาสัญญา/ สัจจะ		๑			๑	๒		๓	๒	๙
เมตตา/กรุณา/มีน้ำใจ/ แบ่งปัน/ทำบุญทำทาน		๔		๑	๑		๒			๘
ทำดีได้ดี/คิดดี		๑		๓		๒	๑			๗
ความกล้าหาญ				๑						๑
ความรัก (หนุ่มสาว/พ่อแม่/เพื่อน/ สัตว์/ธรรมชาติ/ วัฒนธรรม/ศาสนา/	๑	๓		๒	๑	๑	๑	๒	๓	๑๔

แผ่นดิน)										
ความสามัคคี			๑	๔	๑					๖
ความยุติธรรม			๑	๓						๔
การใฝ่รู้ใฝ่เรียน		๑							๑	๒
ความขยัน/อดทน/เพียรพยายาม		๑			๑					๒
ฉลาด/มีปัญญา/ไหวพริบ/ ฉลาดแกมโกง/วางแผน			๒	๑	๑	๔	๓	๒	๑	๑๔
การขาดสติ/ประมาท/โง่	๑					๔	๑	๑		๗
ความโลภ/อิจฉา/ริษยา				๑		๒		๑		๔
การเคารพ (พ่อแม่/ครูบาอาจารย์/ เพื่อน/ธรรมชาติ/สิ่ง ศักดิ์สิทธิ์)				๑	๕	๗	๒	๑		๑๖
อยู่ารอรับผลมากกว่าลงมือ ทำ						๑				๑
คุณค่าของคน					๑					๑
จงพอใจในสิ่งที่มี			๑		๑	๔		๑		๗
อย่าดูถูกหรือรังแกผู้อื่น หรือผู้ที่อ่อนด้อย			๑	๑	๔	๒		๑		๙
การเชื่อใจซึ่งกันและกัน (ความไว้วางใจ)					๑	๑		๒		๔
ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึง ตัว						๑		๑		๒
อย่าด่วนสรุปในสิ่งที่เห็น					๑	๑				๒
วาทศิลป์							๑			๑
สรรพสิ่งเชื่อมโยงกัน	๑	๑		๑	๑	๒	๒	๑		๙
รวม	๔	๑๗	๖	๑๘	๒๓	๓๕	๑๕	๑๗	๑๒	๑๔๗

๒.๓ การวิเคราะห์สถานการณ์การสืบทอดวรรณกรรมมุขปาฐะ

■ สถานการณ์การบอกเล่าวรรณกรรมพื้นบ้าน

ตารางสถิติการเล่านิทานในพื้นที่หลัก ๙ แห่ง

กลุ่มชาติพันธุ์	ชื่อชุมชน	จำนวนครัวเรือน			ผู้เล่า
		มีการเล่านิทาน ในครัวเรือน	ไม่มีการเล่านิทาน ในครัวเรือน	รวม	
กร	ห้วยอีค่าง	๒๖	๒๔	๕๐	พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า และ

					ลูกสาว
คณ	บ้านใหม่สามัคคี	๒๓	๒๗	๕๐	พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย
ดร	ห้วยหมากเหลี่ยม	๒๐	๓๕	๕๕	พ่อ แม่ ตา ยาย ปู่ ย่า
มง	แม่สาใหม่	๒๐	๔๐	๖๐	พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย
มน	ห้วยชมภู	๑๐	๔๔	๕๔	ตา ยาย พ่อ แม่ ปู่ ย่า
ลว	ละอานเหนือ	๑๓	๑๔	๒๗	-
ลห	ต้นผึ้ง	๑	๒๕	๒๖	พ่อ
ลช	บ.ใหม่สหสัมพันธ์	๑๘	๓๒	๕๐	ปู่ ย่า ยาย แม่
อช	แม่จันใต้	๗	๒๗	๓๔	พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ป้า น้ำ อ่า
รวม		๑๓๘	๒๖๘	๔๐๖	

ปัจจัยที่ทำให้การเล่านิทานลดลง ได้แก่ การเปลี่ยนความเชื่อ/ศาสนา สื่อเทคโนโลยี เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ โทรทัศน์ ดึงความสนใจจากคนทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ รวมทั้งระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่ไม่เปิดโอกาสให้สืบทอดภูมิปัญญา นอกจากนี้คนในครัวเรือนก็ไม่มีความรู้ด้านการเล่านิทาน ตลอดจนเด็กและเยาวชนเองให้ความสนใจในนิทานพื้นบ้านน้อยลง

■ จำนวนเด็กที่ได้เรียนหนังสือของพื้นที่หลักทั้ง ๙ แห่ง

ระดับชั้น	ในชุมชน/จำนวน			นอกชุมชน/จำนวน		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
ก่อนวัยเรียน	๓๘	๓๘	๗๖	๖	๘	๑๔
อนุบาล	๗๕	๗๕	๑๕๐	๒๗	๒๕	๕๒
ประถมศึกษา	๑๙๕	๑๖๒	๓๕๗	๑๒๒	๒๐๐	๓๒๒
มัธยมต้น	๓๑	๑๔	๔๕	๗๙	๗๕	๑๕๔
มัธยมปลาย				๒๓	๒๕	๔๘
ปวช./ปวส.				๗	๑๒	๑๙
ปริญญาตรี				๒๑	๒๖	๔๗
ปริญญาโท					๑	๑
รวม	๓๓๙	๒๘๙	๖๒๘	๒๘๕	๓๗๒	๖๕๗
รวมทั้งสิ้น						๑,๒๘๕

■ จำนวนเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ

จากข้อมูลสัมภาษณ์ พบว่าในพื้นที่หลักทั้ง ๙ แห่ง จำนวนเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ มี ๖ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนคาราอาง (บ้านห้วยหมากเหลี่ยม) มีจำนวน ๕๙ คน รองลงมาชุมชนมั่ง (บ้านแม่สาใหม่) มีจำนวน ๑๐ คน ชุมชนลีซู (บ้านใหม่สหสัมพันธ์) และชุมชนละหู่ (บ้านต้นผึ้ง) จำนวน ๓ คน เท่ากัน สาเหตุที่เด็กและเยาวชนไม่ได้เรียนหนังสือ ประกอบไปด้วยปัจจัยต่าง ๆ เช่น ไม่มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ย้ายตามผู้ปกครอง ต้องเป็นตัวหลักในการทำงานเพื่อเลี้ยงครอบครัว และมีความพิการทางร่างกายและสมอง เป็นต้น

■ เหตุผลคนออกจากชุมชน (นอกเหนือจากเรื่องการศึกษา)

คนในชุมชนพื้นที่หลักทั้ง ๙ แห่ง มีคนเคลื่อนย้ายออกจากชุมชนด้วยสาเหตุหลักคือ การศึกษา รองลงมาหางานทำและแต่งงานตามลำดับ

■ ภาษาที่ใช้ในครอบครัว

จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่หลักทั้ง ๙ แห่ง พบว่าภาษาที่ใช้สื่อสารกันในครอบครัวส่วนใหญ่ใช้ภาษาแม่เป็นหลัก เนื่องจากเป็นภาษาที่เข้าใจง่ายและเป็นภาษาที่ใช้ในวิถีชีวิตมาตั้งแต่สมัยเด็ก สำหรับครอบครัวที่แต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์มีการใช้ภาษาไทย จีน และไทใหญ่ ตามลำดับ

■ การมีส่วนร่วมของโรงเรียนในการส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านตามธรรมเนียมมุขปาฐะ

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนพื้นที่หลักทั้ง ๙ แห่ง ในกลุ่มเด็กและเยาวชน พบว่าโรงเรียนที่ไม่มีการส่งเสริมเรื่องการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มีจำนวน ๖ แห่ง และมีเพียง ๓ แห่งที่เปิดโอกาสให้มีการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก (PEICY/IMPECT)

■ ภาษาที่ใช้ในกลุ่มเยาวชนในพื้นที่หลักทั้ง ๙ แห่ง

ภาษาที่นิยมใช้ของกลุ่มเยาวชนในพื้นที่หลักทั้ง ๙ แห่ง ส่วนใหญ่นิยมใช้ภาษาไทยเป็นหลัก เนื่องจากเป็นความเคยชินมาจากโรงเรียน สะดวกในการใช้ และค่านิยมว่าพูดแล้วทันสมัย เป็นต้น รองลงมาเป็นภาษาพื้นบ้าน และมีอยู่บางชุมชนที่ใช้ภาษาจีน และไทใหญ่

■ อิทธิพลจากภายในและภายนอกที่มีส่วนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามประเพณี

ปัจจัยภายใน ได้แก่

- ๑) ค่านิยมที่เห็นว่าการเล่นกีฬาพื้นบ้านเป็นเรื่องไม่ทันสมัย และไม่มีค่าเป็นอีกแล้ว
- ๒) พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ไม่มีเวลาที่จะเล่นกีฬาให้ลูกหลานฟัง เนื่องจากเห็นเหนื่อยจากการทำงาน และบางส่วนต้องไปทำงานนอกชุมชน รวมถึงคนรุ่นใหม่ไม่มีความรู้เรื่องกีฬา เป็นต้น
- ๓) เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญและสนใจในเทคโนโลยี ต่าง ๆ มากกว่าการฟังนิทานพื้นบ้าน

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ โทรศัพท์ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เศรษฐกิจกระแสหลัก แฟชั่น ระบบการศึกษา

และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น หม้อหุงข้าว เต้าแก๊ส ฯลฯ

▪ **การเปลี่ยนแปลงเรื่องการแต่งกายในชุมชนพื้นที่หลักทั้ง ๙ แห่ง**

จากการสังเกตในชุมชนพื้นที่หลักทั้ง ๙ แห่ง จะเห็นเพียงผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเท่านั้นที่ยังคงแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าพันธุ์อยู่บ้าง แต่ก็เป็นการแต่งกายที่ผสมผสานของคนเมืองทั่วไปอยู่ด้วย เช่น ผู้หญิงแต่งกายท่อนบนเป็นเสื้อยืด ท่อนล่างเป็นผ้าถุงแบบพื้นบ้าน เป็นต้น แต่เมื่อมีงานประเพณีสำคัญ ๆ ในรอบปีส่วนใหญ่จะแต่งกายด้วยชุดสวยงามประจำเผ่าพันธุ์เต็มยศ

▪ **ตารางวิเคราะห์อายุผู้ให้ข้อมูล**

กลุ่มชาติพันธุ์	อายุ ๕๐-๕๙		อายุ ๖๐ ขึ้นไป		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
กะเหรี่ยง	๒	๒	๑	๑	๖
คะฉิ่น	๒	๑	๒	๒	๗
ดาราอาง	๓	๑	๒	๑	๗
ม้ง			๒		๒
เมี่ยน	๑			๑	๒
ลเวีอะ	๓		๓	๔	๑๐
ละหู่	๒	๑	๕		๘
ลีซู	๒		๒		๔
อ่าซ๋า	๒	๑			๓
รวม	๑๗	๖	๑๗	๙	๔๙

๒.๔ การผลิตและการทดลองใช้สื่อ

การผลิตสื่อและการทดลองใช้สื่อในช่วงเวลาที่ผ่านมา ได้มีการทดลองการถ่ายทอดวรรณกรรมมุขปาฐะในพื้นที่โครงการ PEICY หลายลักษณะดังต่อไปนี้:

- ๑) มอบหมายงานให้เด็กไปสอบถามเรื่องเล่าจากผู้รู้ในชุมชน แล้วนำมาวาดภาพจัดทำเป็นหนังสือทำมือ พร้อมกับมีการประกวดกัน โดยมีการให้คะแนนจากเพื่อน ๆ คุณครู และเจ้าหน้าที่ PEICY ซึ่งมีเกณฑ์ในการให้คะแนนดังนี้
  ๑. ความสะอาดของผลงาน
  ๒. ความสวยงามของภาพ
  ๓. ความสอดคล้องกับเนื้อหา
  ๔. ความถูกต้องของภาษาเขียน
- ๒) โรงเรียนในพื้นที่โครงการ PEICY ได้เชิญผู้รู้มาเล่านิทานให้นักเรียนฟังในชั้นเรียน
- ๓) การจัดพิมพ์หนังสือนิทานพื้นบ้าน

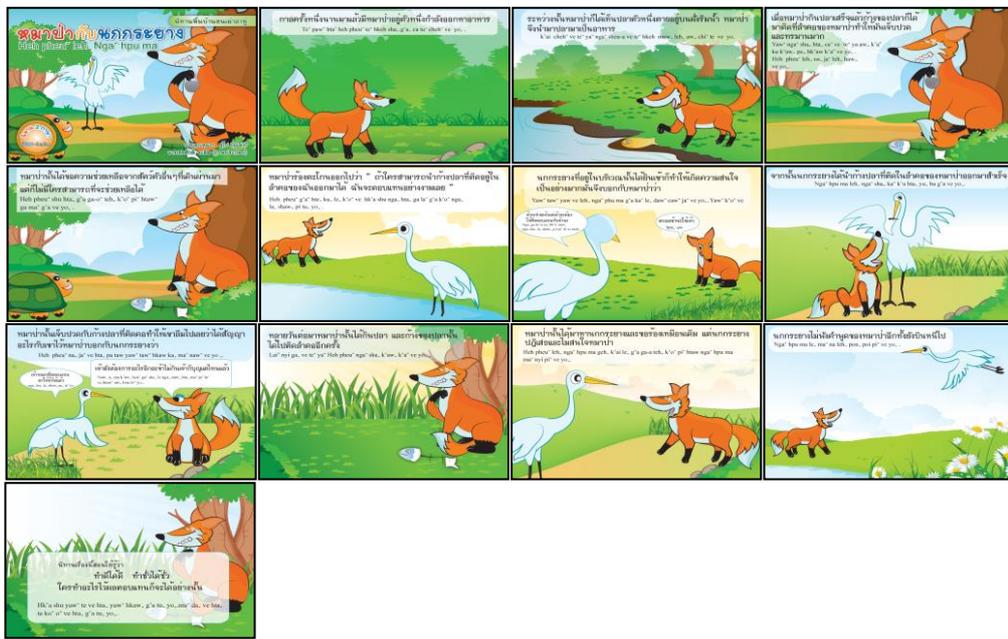
ผลที่เกิดขึ้น

จากกิจกรรมนี้เด็กและผู้รู้มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนสองวัยมีความใกล้ชิดกลับคืนมา รวมทั้งเป็นการกระตุ้นให้เด็กรุ่นใหม่หันมาสนใจเรื่องเล่าพื้นบ้านยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมบทบาทผู้รู้ในชุมชนอีกด้วย

ตัวอย่างนิทานที่เด็กวาด (ลเวีอะ)

ตัวอย่างหนังสือนิทานที่จัดพิมพ์แล้ว (ละหู่)

บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ

๑. สรุปผลการวิจัย

ก. ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ ๓ ประการที่กำหนดไว้ คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดคำถามหลักในการวิจัยไว้ ๔ ประเด็น ได้แก่ (๑) บริบททางประวัติศาสตร์และบริบททางสังคม-วัฒนธรรมในปัจจุบัน (๒) สถานการณ์ด้านวรรณกรรมมุขปาฐะในระดับชุมชนของชนเผ่าพื้นเมืองในภาคเหนือของประเทศไทย (๓) เนื้อหาของวรรณกรรมมุขปาฐะเฉพาะนิทาน ตำนานและนิยายปรัมปราของชนเผ่าพื้นเมือง ตลอดจนการถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไปของ ๙ ชุมชนที่ศึกษา และ (๔) แนวทางการสืบทอดสู่ออนาคต

พื้นที่หลักในการดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูลครอบคลุมชนเผ่าพื้นเมือง ๙ ชุมชน ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายและแม่ฮ่องสอนอันเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการพัฒนาการศึกษาทางเลือกแบบมีส่วนร่วมสำหรับเด็กและเยาวชนชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทยซึ่งสมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทยส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาทางเลือกร่วมกับชุมชนเหล่านั้นอยู่แล้ว

ข. สถานการณ์การถ่ายทอดวรรณกรรมมุขปาฐะ

๑) กลุ่มอายุของผู้ให้ข้อมูล

ตารางที่ ๑: ช่วงวัยของผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มชาติพันธุ์	อายุ ๕๐ - ๕๙ ปี		อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป		
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
กะเหรี่ยง	๒	๒	๑	๑	๖
คะฉิ่น	๒	๑	๒	๒	๗
ดาราอาง	๓	๑	๒	๑	๗
ม้ง			๒		๒
เมี่ยน	๑			๑	๒
ลเวีอะ	๓		๓	๔	๑๐
ละหู่	๒	๑	๕		๘
ลีซู	๒		๒		๔
อ่าข่า	๒	๑			๓
รวมทั้งสิ้น	๑๗	๖	๑๗	๙	๔๙

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดจัดอยู่ในวัยกลางคนและผู้สูงวัยทั้งสิ้น จำนวนรวม ๔๙ คน โดยมีผู้สูงวัยมากกว่าครึ่ง ทั้งชายและหญิง รวม ๒๖ คน จากชนเผ่าพื้นเมือง ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ จึงสามารถกล่าวได้ว่า บรรดาผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้คือผู้ทรงสิทธิ์ (Right Holders) ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านวรรณกรรมมุขปาฐะรุ่นปัจจุบัน

๒) สถานการณ์ปัจจุบันของการถ่ายทอดวรรณกรรมมุขปาฐะ

สถานการณ์การเล่านิทาน ตำนานและนิยายปรัมปราโดยภาพรวม ชนเผ่าพื้นเมืองทั้ง ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ กำลังประสบปัญหาทำนองเดียวกัน คือเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ขาดแคลนโอกาสที่จะรับการถ่ายทอดจากพ่อแม่ ญาติพี่น้องด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ

- สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือพ่อแม่และปู่ย่าตายายมิได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดวรรณกรรมมุขปาฐะเหมือนดังอดีต ด้วยอิทธิพลของสื่อสมัยใหม่ที่เข้าสู่ชุมชน โดยเฉพาะโทรทัศน์ที่มีรายการหลากหลายสามารถสนองตอบความสนใจของคนหลายรุ่นวัยได้ พบว่าหมู่บ้านที่ศึกษาทั้งหมด ๙ แห่งมีเครื่องรับโทรทัศน์กันเป็นส่วนใหญ่และบางแห่งมีกันเกือบทุกหลังคาเรือน นอกจากนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีงานรับสัญญาณดาวเทียมที่ช่วยให้สามารถรับภาพและเสียงได้อย่างคมชัด กล่าวได้ว่ากิจกรรมในครัวเรือนที่สมาชิกในครอบครัวเคยทำร่วมกันต้องลดลงไป เพราะใช้เวลากับการชมรายการโทรทัศน์มากกว่า
- พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพทั้งการเกษตรและการรับจ้างแรงงานมีความเหน็ดเหนื่อยเพิ่มขึ้นจนไม่มีเวลาเล่านิทานต่าง ๆ ให้กับลูก ๆ ได้เหมือนดังอดีต
- โดยทั่วไปโรงเรียนส่วนใหญ่ที่แม่จะตั้งอยู่ในชุมชนยังขาดความสนใจที่จะช่วยสนับสนุนการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ดังนั้น นักเรียนจึงไม่มีโอกาสรับการถ่ายทอดวรรณกรรมมุขปาฐะในโรงเรียนเลย ยกเว้นเพียงโรงเรียนบางแห่ง รวมทั้งโบสถ์ของศาสนาคริสต์บางแห่งที่คัดเลือกวรรณกรรมมุขปาฐะบางเรื่องมาใช้ถ่ายทอดแก่นักเรียนหรือศาสนิกชนที่เป็นเยาวชนโดยมุ่งเน้นด้านคุณธรรมและจริยธรรม
- เด็กและเยาวชนชนเผ่าพื้นเมืองในปัจจุบันยังนิยมใช้ภาษาไทยในหมู่เยาวชนด้วยกันแม้ในชุมชนของตนเอง ยิ่งไปกว่านั้น เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ยังมีลักษณะถดถอยในการใช้ภาษาของตนเองอีกด้วย อาทิเช่น การพูดด้วยสำเนียงเพี้ยนไปจากรุ่นพ่อแม่ การพูดภาษาแม่ปนกับภาษาไทย และการไม่เข้าใจคำศัพท์เก่าแก่ของตนเอง การถดถอยของการใช้ภาษาแม่ยังมีลักษณะเดียวกันกับการหันเหจากการแต่งกายด้วยชุดสวยงามประจำเผ่าของตนเองมาเป็นการแต่งกายแบบคนในเมืองทั่วไป

ค. ผลการรวบรวมวรรณกรรมมุขปาฐะ

๑) จำนวนและประเภท

ผลการเก็บรวบรวมนิทานพื้นบ้าน ตำนานและนิยายปรัมปราของชนเผ่าพื้นเมือง ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ มีดังต่อไปนี้:

ตารางที่ ๒: จำนวนและประเภทวรรณกรรมมุขปาฐะ

ประเภทเรื่อง	จำนวน (เรื่อง)									
	อข	ดร	มง	คฉ	กร	ลท	ลช	ลว	มน	รวม
การเกิดสรรพสิ่ง	๑	๑		๓	๕	๒	๓	๓	๑	๑๙
คนกับธรรมชาติ								๑		๑
คนกับสัตว์	๒	๓		๑	๒	๓		๓	๔	๑๘
คนกับผี					๒		๒		๑	๕

คนกับเทพเจ้า						๓	๑			๔
สัตว์กับสัตว์			๖	๒	๑๓	๑	๔	๑	๒๗	
ธรรมชาติ			๑		๑				๒	
กษัตริย์กับประชาชน	๑	๕	๑	๑	๕	๔		๒		๑๙
ความเชื่อทางศาสนา		๓								๓
ครอบครัว		๕	๒	๖	๖	๗	๔	๒	๒	๓๔
กำพร้า					๑	๑	๑	๑	๑	๕
ความรัก								๑	๑	๒
ฉลาดแกมโกง/ไหวพริบ			๓			๑	๓		๑	๘
รวม	๔	๑๗	๖	๑๘	๒๓	๓๕	๑๕	๑๗	๑๒	๑๔๗

อธิบายคำย่อ: อข = อ่าข้า; ดร = ดาราอาง; มง = มั่ง; คฉ = คชะฉิน; กร = กะเหรียง; ลห = ละหู่; ลช = ลิซุ; ลว = ลเวือะ; มน = เมียน

จากจำนวนวรรณกรรมมุขปาฐะเฉพาะนิทานพื้นบ้าน ตำนานและนิยายปรัมปราที่เก็บรวบรวมได้และจัดแปลเป็นภาษาไทยแล้วทั้งหมด ๑๔๗ เรื่อง เป็นของละหู่และกะเหรียงมากที่สุดคือ ๓๕ และ ๒๓ เรื่อง ตามลำดับ รองลงมาได้แก่เรื่องเล่าของชาวคะฉิ่น ๑๘ เรื่อง ดาราอางและลเวือะรวบรวมได้เท่า ๆ กัน คือกลุ่มละ ๑๗ เรื่อง ลิซุรวบรวมได้ ๑๕ เรื่องและเมียน ๑๒ เรื่อง ส่วนมั่งและอ่าข้ารวบรวมได้น้อยที่สุดคือ ๖ และ ๔ เรื่องตามลำดับ สิ่งที่น่าสนใจคือ เรื่องเล่าส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่มีสัตว์เป็นส่วนหนึ่งของตัวละครในเรื่อง รวม ๔๕ เรื่อง ทั้งที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์ (๑๘ เรื่อง) และสัตว์กับสัตว์ (๒๗ เรื่อง) อันดับรองลงมาเป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว รวม ๓๔ เรื่อง การอธิบายกำเนิดของสิ่งต่าง ๆ และเรื่องที่เป็นความสัมพันธ์ของกษัตริย์กับประชาชน ประเภทละเท่า ๆ กัน คือ ๑๙ เรื่อง ส่วนเรื่องอื่น ๆ รวบรวมได้ช่วงระหว่าง ๑ - ๘ เรื่อง

อย่างไรก็ตาม จำนวนข้อมูลที่รวบรวมได้ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มิได้สะท้อนว่ากลุ่มใดมีมรดกวรรณกรรมมุขปาฐะมาก-น้อยกว่ากลุ่มใด แต่เป็นไปตามศักยภาพของผู้ร่วมทีมวิจัยแต่ละคนมากกว่า

๒) การวิเคราะห์เชิงคุณค่า

การเน้นคุณค่า	จำนวน (เรื่อง)									รวม
	อข	ดร	มง	คฉ	กร	ลห	ลช	ลว	มน	
กตัญญูรู้คุณ	๑	๒	๑	๒			๒	๑	๕	๑๔
บาปบุญคุณโทษ		๓								๓
ซื่อสัตย์/รักษาสัญญา		๑			๑	๒		๓	๒	๙
ทำบุญทำทาน/เมตตา/กรุณา/มีน้ำใจ/แบ่งปัน		๔		๑	๑		๒			๘
ทำความดี/การคิดดี		๑		๓		๒	๑			๗
ความกล้าหาญ				๑						๑
ความรัก	๑	๓		๒	๑	๑	๑	๒	๓	๑๔

(หนุ่มสาว/พ่อแม่/เพื่อน/สัตว์/ ธรรมชาติ/วัฒนธรรม/ศาสนา/ แผ่นดิน)										
ความสามัคคี			๑	๔	๑					๖
ความยุติธรรม			๑	๓						๔
การใฝ่รู้ใฝ่เรียน		๑						๑		๒
ความเพียรพยายาม/ขยันอดทน		๑			๑					๒
ฉลาดแกมโกง/ไหวพริบ/ฉลาด			๒	๑	๑	๔	๓	๒	๑	๑๔
การขาดสติ/ประมาท/โง่	๑					๔	๑	๑		๗
ความโลภ/อิจฉา				๑		๒		๑		๔
การเคารพ (พ่อแม่/ครูบาอาจารย์/เพื่อน/ ธรรมชาติ/สิ่งศักดิ์สิทธิ์/)				๑	๕	๗	๒	๑		๑๖
อย่าหวังผลมากกว่าลงมือทำ						๑				๑
คุณค่าของคน					๑					๑
จงพอใจในสิ่งที่ตนมี			๑		๑	๔		๑		๗
อย่าดูถูกหรือรังแกผู้อื่นด้วย			๑	๑	๔	๒		๑		๙
การเชื่อใจซึ่งกันและกัน/ความ ไว้วางใจ					๑	๑		๒		๔
ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว						๑		๑		๒
อย่าด่วนสรุปในสิ่งที่เห็น					๑	๑				๒
วาทศิลป์							๑			๑
สรรพสิ่งเชื่อมโยงกัน	๑	๑		๑	๑	๒	๒	๑		๙
รวม	๔	๑๗	๖	๑๘	๒๓	๓๕	๑๕	๑๗	๑๒	๑๔๗

หากพิจารณาจากมุมมองที่เห็นว่าวรรณกรรมมุขปาฐะเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดทัศนคติและค่านิยมทางสังคมของสังคมแบบธรรมนิยมมุขปาฐะ จากข้อมูลวรรณกรรมมุขปาฐะด้านนิทาน ตำนานและนิยายปรัมปราที่รวบรวมได้ทั้งหมด ๑๔๗ เรื่อง จะเห็นได้ว่าเรื่องเล่าเหล่านี้มีความครอบคลุมค่านิยมหลากหลายมิติและมีหลายเรื่องที่สะท้อนมากกว่า ๑ ค่านิยม โดยการจัดหมวดหมู่อย่างง่ายของค่านิยมทางสังคมที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกันจากเรื่องเล่า ๑ เรื่อง โดยให้น้ำหนักเพียงค่านิยมเดียวที่เป็นแกนหลักของเรื่อง สามารถจัดกลุ่มได้เป็น ๒๔ ค่านิยม และเมื่อพิจารณาค่านิยมที่มีปรากฏในเรื่องเล่ามากที่สุดตั้งแต่ ๑๐ ครั้งขึ้นไป มากที่สุดคือ การเคารพพ่อแม่/ครู/เพื่อน/ธรรมชาติ/สิ่งศักดิ์สิทธิ์ (๑๖) ลำดับถัดมาเป็นค่านิยม ๓ ประการที่มีปรากฏในเรื่องเล่าจำนวนเท่า ๆ กัน คืออย่างละ ๑๔ เรื่อง ได้แก่ กตัญญูรู้คุณ ความรักในส่วนต่าง

ๆ และฉลาดแกมโกง/ไหวพริบ/ฉลาด ส่วนค่านิยมที่มีปรากฏ ๖ - ๙ ครั้ง ได้แก่ ซื่อสัตย์/รักษาสัตย์ (๙) อย่ายดุกหรือรังแกผู้อ่อนด้อย (๙) สรรพสิ่งเชื่อมโยงกัน (๙) การทำบุญ-ทาน/เมตตา/กรุณา/แบ่งปัน (๘) ทำความดี/คิดดี (๗) การขาดสติ/ประมาท/โง่ (๗) จงพอใจในสิ่งที่ตนมี (๗) ความสามัคคี (๖) ค่านิยมส่วนที่เหลือนอกจากนี้มีปรากฏอย่างละไม่เกิน ๔ เรื่อง จึงอาจอนุมานในเบื้องต้นได้ว่า ในสังคมจารีตประเพณี เด็ก ๆ ขนเผ่าพื้นเมืองมักจะได้รับ การสั่งสอนผ่านวรรณกรรมมุขปาฐะเหล่านี้ให้รู้จักเคารพในบุคคลรอบข้าง รวมทั้ง ธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งอาจตีความได้ว่าเป็นทัศนคติที่มองเห็นความสัมพันธ์สามเส้าระหว่างคนกับ ธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ

ง. การผลิตและการทดลองใช้สื่อ

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ได้มีการทดลองการถ่ายทอดวรรณกรรมมุขปาฐะในพื้นที่โครงการ PEICY หลาย ลักษณะดังต่อไปนี้:

- ๑) วิธีมอบหมายงานให้เด็กไปสอบถามเรื่องเล่าจากผู้รู้ในชุมชน แล้วนำมาวาดภาพจัดทำเป็นหนังสือทำมือ ประกวดกัน
- ๒) โรงเรียนในพื้นที่โครงการ PEICY ได้เชิญผู้รู้มาเล่านิทานให้นักเรียนฟังในชั้นเรียน
- ๓) การจัดพิมพ์หนังสือนิทานพื้นบ้าน

ผลจากกิจกรรมที่ ๑) ทำให้เด็กและผู้รู้มีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสภาพที่น่ายินดี เนื่องจากการ พัฒนาและการศึกษาแผนใหม่ที่เข้ามายังชุมชนมีส่วนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้อาวุโสห่างไกลกัน ออกไปมากขึ้น การกระตุ้นให้เด็กรุ่นใหม่หันมาสนใจเรื่องเล่าพื้นบ้านจึงช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนสองวัย มีความใกล้ชิดกลับคืนมา

๒. การอภิปรายผล

การรวบรวมเรื่องเล่าที่เป็นนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราของกลุ่มชนเผ่าพื้นเมือง ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง ดาราอาง คะฉิ่น ม้ง เมี่ยน ลเวีอะ ละหู่ ลีซู และอาข่า มีความยากลำบากบางประการ เริ่มจาก การที่คณะวิจัยไม่สามารถใช้ตัวอักษรไทยจดบันทึกภาษาของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ได้ เนื่องจากเสียงพยัญชนะและ วรรณยุกต์ที่ใช้ในภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ไม่มีใช้ในภาษาไทย จึงจำเป็นต้องใช้ระบบอักษรที่ได้มีผู้พัฒนา ไว้เพื่อใช้ออกเสียงภาษาของแต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน และเนื่องจากผู้พัฒนาภาษาเขียนของกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นชาวยุโรปจึงมักนิยมนำอักษรโรมันมาประยุกต์ใช้โดยมีการกำหนดให้อักษรบางตัวเป็น สัญลักษณ์ออกเสียงพิเศษเพื่อให้ตรงกับภาษาของกลุ่มนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม มีชาวลเวีอะที่ต้องการนำอักษรไทย มาใช้เพื่อให้อ่านออกเสียงคำลเวีอะได้ จึงมีการผสมคำแปลก ๆ ที่ไม่มีที่ใช้ในภาษาไทย ความยากลำบาก ประการที่สอง ผู้วิจัยส่วนใหญ่ประสบปัญหาทำนองเดียวกันที่นิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราจำนวนมากมี การใช้ภาษาเก่าแก่หลายคำที่คนรุ่นปัจจุบันไม่นิยมใช้กันแล้ว อันเปรียบได้กับภาษาวรรณกรรมทั่วไปที่ผู้ใช้ ภาษารุ่นใหม่เองยังไม่เข้าใจความหมาย ด้วยเหตุนี้ เรื่องเล่าหลายเรื่องหลังจากที่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แล้ว ผู้วิจัยยังต้องปรึกษาผู้รู้ภาษาที่มีอยู่ในชุมชนให้ช่วยอธิบายความหมายของภาษาวรรณกรรมเหล่านั้น ความยากลำบากประการที่สาม นักวิจัยได้พบว่าผู้รู้บางคนจำเรื่องเล่าได้ไม่หมดทั้งเรื่อง หรือจำเรื่องได้แต่จำชื่อ

เรื่องไม่ได้ หรือกลับกัน จึงทำให้วรรณกรรมพื้นบ้านบางเรื่องต้องสอบถามจากผู้รู้มากกว่าหนึ่งคน ความยากลำบากประการที่สี่ คือ คำศัพท์ของชนเผ่าพื้นเมืองบางคำจำเป็นต้องแปลเป็นภาษาไทยโดยใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียง ดังนั้น คณะวิจัยจึงได้ตกลงร่วมกันว่าจะใช้การบันทึกเป็นหลายระบบ โดยเริ่มจากการใช้อักษรที่ได้รับการพัฒนาให้สามารถออกเสียงเป็นภาษาของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้โดยตรง ระดับที่สองเป็นการใช้ภาษาไทยปรกติเขียนตามเสียงเหล่านั้นให้ได้ใกล้เคียงที่สุดซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้ภาษาไทยสามารถอ่านตามเสียงเหล่านั้นได้ถึงจะไม่แม่นยำนักก็ตาม ระดับที่สามเป็นการแปลคำต่อคำเป็นภาษาไทยเพื่อให้เห็นการวางรูปประโยคที่มีความแตกต่างกันไป และระดับที่สี่เป็นการแปลความให้เป็นภาษาไทยปรกติ จึงทำให้การรวบรวมแต่ละเรื่องมีความล่าช้า

ผลการรวบรวมเรื่องเล่าพื้นบ้านของชนเผ่าพื้นเมืองทั้ง ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ ถึงแม้จะมีจำนวนไม่มากนัก แต่ยังสามารถสะท้อนค่านิยมทางสังคมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้ดี รวมทั้งองค์ประกอบของเรื่องมักจะสะท้อนวิถีชีวิตและวิถีคิดตามประเพณีของชนเผ่าพื้นเมือง จึงเห็นได้ชัดว่าในบริบทของสังคมแบบจารีตประเพณี การถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของ “การขัดเกลาทางสังคม” (Socialization) ที่เป็นการเตรียมคนรุ่นใหม่ตั้งแต่วัยเด็กด้วยการวางพื้นฐานของระบบจริยธรรมและปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมทางสังคมประสานกับพฤติกรรมที่ปฏิบัติกันเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ทำให้กลายเป็นอัตลักษณ์ส่วนหนึ่งของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นจากกิจกรรมการพัฒนาที่ถาโถมเข้าสู่ชุมชนทำให้กระแสของการถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้านเกิดการติดขัดหรือขาดตอนไปด้วยวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป นั้นหมายความว่าเด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบันกำลังเติบโตขึ้นในสภาพที่ห่างเหินไปจากอิทธิพลของวรรณกรรมพื้นบ้านเหล่านี้ อันเป็นการเปิดช่องทางให้พวกเขาเข้าสู่กระบวนการขัดเกลาทางสังคมในรูปแบบอื่น ๆ ได้ง่าย ซึ่งมีทั้งลักษณะเชิงบวกและลบ โดยผ่านช่องทางของการศึกษาแผนใหม่และสื่อประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อบันเทิงที่มีอิทธิพลไม่เพียงต่อเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลต่อพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนเหล่านั้นด้วย นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านการซื้อ-ขายทั้งในและนอกชุมชนยังมีส่วนเสริมสร้างลักษณะนิสัยและทัศนคติใหม่ ๆ ให้แก่คนในชุมชนอีกทางหนึ่ง ตัวอย่างของพฤติกรรมและทัศนคติเชิงลบที่พบในคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน อาทิเช่น การเห็นแก่ตัว การขาดน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่ญาติมิตร และการดักตวงจากทรัพยากรธรรมชาติในเชิงทำลาย เป็นต้น อันแตกต่างไปจากสภาพในอดีตของชนเผ่าพื้นเมืองที่ความสัมพันธ์ในชุมชนวางอยู่บนฐานเครือญาติที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำนองเดียวกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนพื้นราบในอดีตที่มีคำกล่าวที่ว่า “พริกบ้านเหนือเกลือบ้านใต้”

การสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมิได้มีความหมายเพียงการสืบทอดเชิงพฤติกรรมเท่านั้น แต่ลึกซึ้งไปกว่านั้นคือการสืบทอดระบบจริยธรรมของชนเผ่าพื้นเมือง รวมถึงค่านิยมทางสังคมและทัศนคติที่เคยเกื้อหนุนให้เกิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม อันที่จริง พฤติกรรมเป็นเรื่องที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย แต่ค่านิยมทางสังคมที่มีส่วนเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเอื้อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือทัศนคติในเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติไม่ควรจะถูกเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ด้วยเหตุนี้ การฟื้นฟูและอนุรักษ์วรรณกรรมพื้นบ้านจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งอาจทำได้ด้วยวิธีการตามแบบประเพณีหรืออาจนำวิธีการและ

เครื่องมือหรือสื่อสมัยใหม่มาใช้ประโยชน์เพื่อให้ถูกกับจริตของคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน

๓. ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยได้พบว่าเด็กและเยาวชนในปัจจุบันกำลังห่างไกลไปจากการเรียนรู้วรรณกรรมพื้นบ้านของตนเองออกไปทุกที คำกล่าวโทษหนึ่งที่สรุปอย่างง่าย ๆ ว่าเป็นเพราะเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจนิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราของตนเอง แต่หากพิจารณาเรื่องนี้อย่างจริงจังจะเห็นว่ามียุคสมัยที่เข้ามายังชุมชน ทั้งในรูปของการศึกษาแผนใหม่และสื่อสมัยใหม่ต่าง ๆ ที่มองข้ามความสำคัญของวรรณกรรมพื้นบ้านเหล่านี้ไป และเป็นตัวการสำคัญที่เบียดเบียนความสนใจของเด็กและเยาวชนชนเผ่าพื้นเมืองออกไป อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการนำสื่อสมัยใหม่มาใช้ในการถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้าน มีหลักฐานเชิงประจักษ์จำนวนมากที่พิสูจน์ว่าวรรณกรรมพื้นบ้านเหล่านี้ยังคงได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ดังเช่น วรรณกรรมจีนเรื่อง “มู่หลาน” ที่ถูกฮอลลีวูดนำมาทำเป็นภาพยนตร์การ์ตูนเผยแพร่ออกไปทั่วโลกยังได้รับความนิยมอย่างท่วมท้น

จึงสมควรเป็นบทบาทของรัฐที่จะทำหน้าที่หนุนเสริมให้มีการฟื้นฟูและสืบทอดวรรณกรรมพื้นบ้านเหล่านี้เพื่อทำหน้าที่สืบทอดระบบจริยธรรม ค่านิยมทางสังคมและทัศนคติเชิงสร้างสรรค์ตามประเพณีให้แก่คนรุ่นใหม่ อีกทั้งยังเป็นสื่อที่สามารถชักนำให้คนสองวัยได้กลับมาใกล้ชิดกันมากขึ้นอีกด้วย คณะวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้:

๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- กำหนดให้มีนโยบายและมาตรการฟื้นฟูและสืบทอดวรรณกรรมพื้นบ้านในระดับต่าง ๆ โดยให้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ
- กำหนดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบทั้งในด้านการส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคประชาชนให้มีการดำเนินการตามมาตรการที่กำหนดไว้เพื่อฟื้นฟูและสืบทอดวรรณกรรมพื้นบ้าน
- สนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องให้แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคประชาชนที่เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่วรรณกรรมมุขปาฐะ

๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- ให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานบูรณาการวรรณกรรมพื้นบ้านเข้าสู่สาระวิชาต่าง ๆ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชนของชนเผ่าพื้นเมือง
- ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณเพื่อการฟื้นฟูและสืบทอดวรรณกรรมพื้นบ้านให้แก่กลุ่ม องค์กรและสถานศึกษาในระดับท้องถิ่นและชุมชน
- ให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยจัดสรรงบประมาณการวิจัยด้านวรรณกรรมพื้นบ้านอย่างต่อเนื่องทั้งเพื่อการรวบรวมองค์ความรู้และเพื่อการประยุกต์ใช้ประโยชน์

- ให้งานรับผิดชอบจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการผลิตสื่อและเผยแพร่งานด้านวรรณกรรมพื้นบ้านเพื่อกระตุ้นการพัฒนาวัฒนธรรมทางการศึกษา รวมทั้งการจัดประกวดและการประกาศเกียรติคุณสื่อด้านวรรณกรรมมุขปาฐะดีเด่นประเภทต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี
- สนับสนุนให้มีหน่วยงานทำหน้าที่เก็บรวบรวมเป็นระบบฐานข้อมูล ผลิตสื่อและเผยแพร่วรรณกรรมมุขปาฐะของชนเผ่าพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศไทย รวมทั้งการให้บริการต่อสาธารณชน
- ให้งานที่เกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ มีแผนกระตุ้นและปลุกจิตสำนึกให้แก่ชุมชนของชนเผ่าพื้นเมืองและชุมชนท้องถิ่นในการมองเห็นคุณค่าของวรรณกรรมพื้นบ้านในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและในฐานะที่เป็นสื่อเสริมสร้างค่านิยมทางสังคมและทัศนคติที่สร้างสรรค์ให้แก่สมาชิกของสังคม